

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ALPARSLAN SAVUNMA BİLİMLERİ VE MİLLÎ GÜVENLİK
ENSTİTÜSÜ

RADİKAL SELEFİ-CİHATÇI TERÖR ÖRGÜTLERİNDE
STRATEJİ FARKLILAŞMASININ ANALİZİ: EL-KAİDE VE
DAEŞ ÖRNEKLERİ

Arman SERT

DOKTORA TEZİ

Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cenker Korhan DEMİR

Haziran 2025

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ALPARSLAN SAVUNMA BİLİMLERİ VE MİLLÎ GÜVENLİK
ENSTİTÜSÜ

**RADİKAL SELEFİ-CİHATÇI TERÖR ÖRGÜTLERİNDE
STRATEJİ FARKLILAŞMASININ ANALİZİ: EL-KAİDE VE DAEŞ
ÖRNEKLERİ**

Arman SERT tarafından hazırlanan tez çalışması 27.06.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cenker Korhan DEMİR
Millî Savunma Üniversitesi
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Cenker Korhan DEMİR, Tez Danışmanı

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Doç. Dr. Serkan YENAL, Üye

Millî Savunma Üniversitesi

Doç. Dr. Osman ŞEN, Üye

Millî Savunma Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet KURUM, Üye

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Dr. Öğr. Üyesi Serhan ÜNAL, Üye

Millî Savunma Üniversitesi

Danışmanım Prof. Dr. Cenker Korhan DEMİR sorumluluğunda tarafımda hazırlanan “RADİKAL SELEFİ-CİHATÇI TERÖR ÖRGÜTLERİNDE STRATEJİ FARKLILAŞMASININ ANALİZİ: EL-KAİDE VE DAEŞ ÖRNEKLERİ” başlıklı çalışmada veri toplama ve kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Arman SERT

İmza

Canım aileme...

TEŞEKKÜR

Yoğun bir çalışma sürecinin sonucunda elde edilen bir ürün olan bu araştırmada emeği geçen başta tez danışmanım olmak üzere tüm değerli hocalarıma ve jüri üyelerine saygılarımı ve şükranlarımı sunuyorum. Bu süreçte beni her zaman destekleyen ve yardımcı olan sevgili eşim ve oğluma da ayrıca teşekkürlerimi ve sevgilerimi iletiyorum.

Arman SERT

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	x
HARİTA LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xiv
1 GİRİŞ	1
1.1 Literatür Taraması.....	3
1.2 Araştırmanın Türü.....	9
1.3 Araştırmanın Kapsamı ve Araştırma Soruları.....	10
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	13
1.5 Veri Toplama Araçları	15
1.6 Veri Analiz Tekniği	21
2 KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	29
2.1 Strateji Çalışmalarında Terörizmin Yeri.....	29
2.1.1 Strateji Kavramı Üzerine Tartışmalar	29
2.1.2 Kavramsal ve Kuramsal Açından Strateji ve Terörizm İlişkisi	32
2.1.2.1 Terörizmin Belirli Bir Strateji İçerisinde Araçsallaştırılması	42
2.1.2.2 Terörizmin Bir Strateji Olarak Kavramsallaştırılması	46
2.1.2.3 Terörizmin Çeşitli Stratejilerden Oluşan Bir Bütün Olarak Ele Alınması.....	50
2.2 Terör Örgütlerinin Stratejilerini Etkileyen Temel Faktörler.....	54
2.2.1 Önceki Araştırmalarda Ortaya Çıkan Faktörlerin İncelenmesi.....	55
2.2.2 Önceki Araştırmalarda Terör Örgütlerinin Stratejilerini Etkilediği Belirtilen Temel Faktörler ve Alt Bileşenlerinin Gruplandırılması	64
2.3 Analiz Modeli	66
3 ANALİZ VE BULGULAR	82
3.1 Temel Kodların Sıklık Analizi	85
3.1.1 El-Kaide	85
3.1.2 DAES	87
3.2 Alt Kodların Sıklık Analizi	89
3.2.1 Örgütün İdeolojisi	89

3.2.2 Örgütün Hedefleri	92
3.2.3 Geçmiş Tecrübeler	94
3.2.4 Örgütün Durumu	97
3.2.5 Düşmanın Durumu	101
3.2.6 Politik Koşullar	106
3.2.7 Coğrafi Koşullar.....	109
3.3 Kod-Alt Kod Bölümler Analizi.....	113
3.3.1 Örgütün İdeolojisi	113
3.3.2 Örgütün Hedefleri	119
3.3.3 Geçmiş Tecrübeler	124
3.3.4 Örgütün Durumu	130
3.3.5 Düşmanın Durumu.....	136
3.3.6 Politik Koşullar	143
3.3.7 Coğrafi Koşullar.....	150
3.4 Kod Birlikte Oluşum Modeli	157
3.4.1 El-Kaide	158
3.4.2 DAES	161
3.5 Kod Ardışık Oluşum Modeli.....	166
3.5.1 El-Kaide	167
3.5.2 DAES	170
3.6 Tek Vaka Modeli	174
3.6.1 El-Kaide	175
3.6.2 DAES	177
3.7 İki Vaka Modeli	178
3.7.1 El-Kaide ve DAES Arasındaki Stratejik Benzerlikler	180
3.7.2 El-Kaide ve DAES Arasındaki Stratejik Farklılıklar	182
4 DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	185
KAYNAKÇA	199
A EK: İÇERİK VE SÖYLEM ANALİZİ YAPILAN VERİ KAYNAKLARI	212
B EK: KOD SİSTEMİ	213

KISALTMA LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ASALA	<i>Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia</i>
DAEŞ	Ed-Devletü'l-İslâmiyye fi'l-Irak ve's-Şam
FLN	<i>Front de Libération Nationale</i>
LEHİ	<i>Lohamei Herut Yisrael</i>

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 El-Kaide ve DAES örgütlerine ait kaynaklarda strateji ile ilişkilendirilen temel faktörlere dair kodların sıklık analizlerine ilişkin ön bulgular.....	67
Şekil 2.2 Analiz modeli	74
Şekil 3.1 El-Kaide kaynaklarında temel kodların sıklık analizi	85
Şekil 3.2 DAES kaynaklarında temel kodların sıklık analizi	87
Şekil 3.3 El-Kaide kaynaklarında ideoloji temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi	89
Şekil 3.4 DAES kaynaklarında ideoloji temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi	90
Şekil 3.5 El-Kaide kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	92
Şekil 3.6 DAES kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	93
Şekil 3.7 El-Kaide kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	94
Şekil 3.8 DAES kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	96
Şekil 3.9 El-Kaide kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	97
Şekil 3.10 DAES kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	99
Şekil 3.11 El-Kaide kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	101
Şekil 3.12 DAES kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	103
Şekil 3.13 El-Kaide kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	106
Şekil 3.14 DAES kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	106
Şekil 3.15 El-Kaide kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi.....	109
Şekil 3.16 DAES kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait alt kodların sıklık analizi.....	111
Şekil 3.17 El-Kaide kaynaklarında örgütün ideolojisi temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	114
Şekil 3.18 DAES kaynaklarında örgütün ideolojisi temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	116

Şekil 3.19	El-Kaide kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	120
Şekil 3.20	DAEŞ kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	122
Şekil 3.21	El-Kaide kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	125
Şekil 3.22	DAEŞ kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	128
Şekil 3.23	El-Kaide kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	131
Şekil 3.24	DAEŞ kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	134
Şekil 3.25	El-Kaide kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	137
Şekil 3.26	DAEŞ kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	140
Şekil 3.27	El-Kaide kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	144
Şekil 3.28	DAEŞ kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi	147
Şekil 3.29	El-Kaide kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi.....	151
Şekil 3.30	DAEŞ kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi.....	154
Şekil 3.31	Tek vaka modeli: El-Kaide.....	175
Şekil 3.32	Tek vaka modeli: DAEŞ	177
Şekil 3.33	İki vaka modeli: El-Kaide ve DAEŞ	180

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Terörizm-strateji ilişkisini konu edinen araştırmalarda terör örgütlerinin stratejisini etkilediği belirtilen faktörlerin kategorik olarak tasnif edilmesi	64
Tablo 3.1 Analiz modelinde oluşturulan kodların türü ve sayısı	83
Tablo 3.2 Analizde kullanılan kaynaklar ve kodlamalara ilişkin nicel veriler	83

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1 El-Kaide kaynakları üzerinden kod birlikte oluşum analizi	159
Harita 3.2 DAEŞ kaynakları üzerinden kod birlikte oluşum analizi	162
Harita 3.3 El-Kaide kaynakları üzerinden kod ardışık oluşum analizi.....	168
Harita 3.4 DAEŞ kaynakları üzerinden kod ardışık oluşum analizi.....	170

Radikal Selefi-Cihatçı Terör Örgütlerinde Strateji Farklılaşmasının Analizi: El-Kaide ve DAESH Örnekleri

Arman SERT

Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cenker Korhan DEMİR

Bu çalışmanın amacı, aynı ideolojik kökenden beslenen ve benzer nihai hedefler doğrultusunda hareket eden radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejilerinin farklılaşmasına neden olan faktörlerin neler olduklarını araştırmaktır. Bu kapsamda, El-Kaide ve DAESH terör örgütleri birer örnek vaka olarak belirlenmiştir. Araştırmada öncelikle El-Kaide ve DAESH terör örgütlerinin uyguladıkları stratejilerin hangi faktörlerin etkisiyle oluştuğu ve farklılaştığı, akabinde ise hangi faktör ya da alt-faktörlerin bu oluşum ve farklılaşmaları nasıl etkiledikleri sorularına yanıt aranmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun bir şekilde, örgütlere ait birincil kaynaklar analiz edilmiştir.

Analizlerde, açık kaynaklardan temin edilen ve her iki örgüte ait Türkçe ve İngilizce dillerinde toplam 7,183 sayfadan oluşan 90 farklı birincil kaynak kullanılmıştır. Tüm kaynaklar, Maxqda adlı bilgisayar destekli analiz programına yüklenmiş ve oluşturulan analiz modeli kullanılarak içerik analizleri yapılmıştır. İçerik analizleri için yedi tematik kod ve bu temalara bağlı çeşitli seviyelerdeki kodlarla birlikte toplam 290 kod belirlenerek, toplamda 17,633 kodlama yapılmıştır. Ayrıca, araştırma sorularına cevap verecek nitelikte olduğu değerlendirilen yedi farklı analiz tekniği seçilmiştir. Bu analiz

teknikleri vasıtasıyla her bir vakadaki kodlanmış bölüm sıklıkları, kodların birbirleriyle çeşitli ilişki biçimleri ve tek-vaka analizlerinin yanı sıra karşılaştırılmalı analizler gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla analiz tekniklerinin kullanımında, genel bir kapsamı ifade eden temel kodlardan, daha fazla detay içeren alt kodlara doğru genelden özele; basit kod sıklıklarından, örgütlerin bilişsel dinamiklerini ortaya çıkarabilecek şekilde kodlar arası ilişkisel analizlere doğru basitten karmaşığa bir yaklaşım benimsenmiştir.

Analizler neticesinde, El-Kaide açısından stratejiye en çok etki eden temel faktör “örgütün ideolojisi” iken DAESH açısından stratejiye en çok etki eden temel faktörün “örgütün hedefleri” olduğu; her iki örgütün de stratejilerinde coğrafi faktörlerin en az etkili olduğu; El-Kaide’nin “kendisine odaklanan”, DAESH’in ise “düşman-odaklı” bir stratejik bakış açısına sahip olduğu; DAESH’in El-Kaide’ye göre geçmiş tecrübelerden ders çıkarmaya daha eğilimli olduğu; El-Kaide’nin uluslararası boyuttaki politik gelişmeleri stratejik açıdan daha fazla değerlendirdiği; El-Kaide’nin uzun süreli nihai hedeflere, DAESH’in ise kısa vadeli ara hedeflere daha fazla odaklandığı; DAESH’in El-Kaide’ye göre daha katı bir tekdüze anlayışa sahip olduğu; her iki örgütün “öncelikli düşman” tespiti farklı olsa da “mürtet” olarak tanımlanan kesimlerin stratejik açıdan daha etkili oldukları, ayrıca örgütlerin mürtet tanımlamalarının da birbirinden farklı olduğu; El-Kaide’nin stratejisini etkileyen “İslam’i ve cihadi uyanış” söylemi daha geniş kapsamlı kitlelere hitap etmekteyken, DAESH’in stratejisini etkileyen “tevhit ve cihat ehli” söyleminin ise daha dar kapsamlı bir kitleyi kapsayacak şekilde bilinçli bir şekilde kullanıldığı gibi hususlar elde edilen bulgular arasında ön plana çıkanlardan bazıları olarak sıralanabilir.

Anahtar Kelimeler: El-Kaide, DAESH, strateji, terörizm, stratejik farklılaşma.

Analysis of Strategic Differentiation in Radical Salafi-Jihadist Terrorist Organizations: The Cases of Al-Qaeda and ISIS

Arman SERT

Department of Security Studies

International Security and Terrorism Program

Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Cenker Korhan DEMİR

The primary objective of this study is to investigate the factors that account for the strategic differentiation among radical Salafi-jihadist terrorist organisations that originate from the same ideological roots and pursue similar ultimate goals. In this context, Al-Qaeda and ISIS have been selected as case studies. The research aims to explore, first, the factors that shaped and differentiated the strategies employed by Al-Qaeda and ISIS, and second, how specific factors or sub-factors influenced these strategic formations and divergences. Accordingly, in line with the aim and scope of the study, primary sources belonging to both organisations have been analysed. A total of 90 distinct primary sources, amounting to 7,183 pages in Turkish and English and obtained from open-access platforms, were examined. All documents were uploaded to the computer-assisted qualitative data analysis software programme Maxqda, and content analyses were conducted using a custom-designed analytical model. In total, 290 codes were generated -comprising seven thematic codes and various sub-codes at different levels- and 17,633 codings were performed.

Furthermore, seven analytical techniques were selected based on their relevance to the research questions. These techniques enabled the analysis of code frequency within each case, various forms of relationships between codes, as well as both single-case and comparative case analyses. In employing these techniques, the study adopted a hierarchical analytical approach, moving from general to specific by progressing from overarching codes to more detailed sub-codes, and from basic frequency counts to more complex relational analyses aimed at uncovering the cognitive dynamics of the organisations.

The findings reveal that, for Al-Qaeda, the most influential factor shaping strategy was the “organisation’s ideology”, whereas for ISIS, it was the “organisation’s objectives”. In both cases, geographical factors were found to be the least influential. Al-Qaeda exhibited a “self-referential” strategic orientation, while ISIS adopted an “enemy-oriented” perspective. The analysis also indicates that ISIS was more inclined than Al-Qaeda to learn from past experiences, whereas Al-Qaeda was more attentive to international political developments in formulating its strategy. Moreover, Al-Qaeda tended to prioritise long-term ultimate objectives, while ISIS focused more on short-term intermediate goals. Another key finding is that ISIS adhered to a more rigid *takfiri* doctrine compared to Al-Qaeda. Although both organisations differed in their identification of the “primary enemy,” actors labelled as *murtadd* (apostates) held greater strategic significance in both cases. Additionally, each organisation formulated distinct criteria in defining *murtadd* categories. Finally, Al-Qaeda’s discourse of “Islamic and jihadi awakening,” which influenced its strategy, was intended to appeal to broader audiences, whereas ISIS deliberately employed the discourse of “people of *tawhid* and jihad” to address a narrower, more ideologically committed constituency.

Keywords: Al-Qaeda, ISIS, strategy, terrorism, strategic differentiation.

1

GİRİŞ

Bu araştırmanın konusu, Selefi-cihatçı anlayışı radikal biçimde yorumlayan terör örgütlerinin stratejilerinin nasıl ve neden farklılaştığını araştırmaktır. Bu kapsamda temel olarak; aynı ideolojik kökenlere sahip ve nihai olarak katı bir şeriat düzeni yorumu vasıtasıyla toplumsal yaşamı yönetme ortak hedefi doğrultusunda hareket eden radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin, stratejilerinin nasıl oluştuğu ve uyguladıkları stratejilerin farklılaşmasına hangi faktörlerin neden olduğu sorularına yanıt aranmaktadır.

Nitekim; aynı ideolojik temellere, nihai hedeflere ve ortak “düşmanlara” sahip terör örgütlerinin stratejik açıdan birlikte hareket etmeleri ya da benzer stratejik bakış açısı ya da yaklaşımlara sahip olmalarını beklemek mümkündür. Ancak kimi zaman terör örgütleri yukarıda belirtilen ortak niteliklere sahip olsalar da farklı stratejiler benimsemekte, uygulamakta ya da stratejik açıdan birbirinden ayrılmakta, hatta birbirlerini birer rakip ya da düşman olarak dahi nitelendirebilmektedir. Bu çerçevede bu araştırmanın amacı; ilk bakışta oldukça benzer niteliklere sahip olduğu düşünülen, hatta kimi zaman birbirine bağlı olarak hareket ettiği ya da birbirini desteklediği görülebilen terör örgütlerinin farklı stratejiler belirleme ve uygulamalarının altında yatan temel parametreleri, kendi bakış açıları ve kavrayış biçimleri üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Bu bağlamda, her ikisi de radikal Selefi-cihatçı anlayışa ve benzer nihai hedeflere sahip olan El-Kaide ve belirli bir dönem El-Kaide ile bağlantılı olarak faaliyet gösterdiği ancak daha sonra ayrıştıkları bilinen¹ DAES (ed-Devletü'l-İslâmiyye fi'l-Irak ve's-Şam)² örnek vakalar olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, stratejinin bakış açısıyla terörizmin incelenmesine odaklanılmaktadır.

Belirtilen amaç doğrultusunda öncelikle, giriş bölümünün devamı niteliğinde olacak şekilde, literatürde bu konuya ilişkin dolaylı ve doğrudan ilişkili olduğu değerlendirilen çalışmalar incelenmektedir. Akabinde bu araştırmanın türü, konusu, kapsamı, çalışmadaki

¹ Ahmed S. Hashim, “The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate,” *Middle East Policy* 21.4 (2014): 69.

² Örgütün isimlendirilmesine ilişkin Türkçe kullanımlarda; IŞİD, DEAS, DAİŞ ya da DAES şeklindeki ifadeler rastlanılmaktadır. Ayrıca, örgütün 2014 yılında sözde “İslam Devleti” ve “Halifelik” ilan ettiği de bilinmektedir. Ancak çalışmanın bütünlüğü gözetilerek bu çalışmada örgütün isimlendirmesi “DAES” olarak kullanılmıştır.

temel ve alt sorular ile araştırmada kullanılan çalışma metodolojisine ilişkin açıklamalarda bulunulmaktadır.

İkinci bölümde ise, terörizm kavramının strateji çalışmalarının bakış açısıyla nasıl ele alındığına dair kuramsal ve kavramsal tartışmalara derinlemesine yer verilmektedir. Diğer bir ifadeyle, terörizmin stratejik çalışmalardaki yeri ve etkisi incelenmeye, strateji ile terörizm arasındaki ilişkisel bağ açıklanmaya çalışılmaktadır. Akabinde, yine literatürde yer alan önceki araştırmalar incelenerek, terör örgütlerinin belirlenen hedeflere ulaşabilmek maksadıyla uyguladıkları stratejilerin oluşumuna etki ettiği belirtilen faktörlerin neler olduğu araştırılmaktadır.

Ayrıca, literatürde yer aldığı şekliyle stratejiyi etkilediği değerlendirilen tüm faktörler, temel faktörler ve bunların alt bileşenleri (alt faktörler) şeklinde kategorik olarak tasnif edilmektedir. Bu tasnif aynı zamanda, bu araştırma için oluşturulan model için bir başlangıç noktası ya da referans olarak kabul edilecek bir ereve olarak kurgulanmaktadır. Devamında, konuya ilişkin önceki araştırmalarda daha genel bir çerçevede çeşitli ideoloji, organizasyon yapısı ve hedeflere sahip terör örgütleri kapsamında izi sürülen bu faktörler, tezin kapsamındaki her iki örnek vaka olan El-Kaide ve DAES rgtleri üzerinden yapılan bir ön analiz bulgularıyla bütünleştirilmektedir. Hem literatürdeki kavramsal ve kuramsal yaklaşım, tartışma ve sonuçlar hem de tezdeki örnek vakalara özgü n analiz bulgularının birlikte değerlendirilmesiyle oluşturulan ereve doğrultusunda ise terör örgütlerinin uyguladıkları stratejilerin belirlenmesinin ve zaman içerisinde stratejilerde meydana gelen değişim, farklılaşma ya da ayrışmaların nasıl ve neden gerçekleştiğine dair bir analiz modeli oluşturulmaktadır.

Araştırmada kullanılan analiz modeli, derinlemesine nitel ve karma veri analizleri için oluşturulmuş Maxqda adlı bir yazılım programıyla desteklenen dinamik ve esnek bir model şeklinde yapılandırılmıştır. Bu kapsamda, El-Kaide ve DAES örgütlerine ait toplanan birincil kaynaklar stratejinin bakış açısıyla sistematik bir biçimde analiz edilebilmektedir. Nihayetinde, belirlenen teorik çerçevede, bu örgütlerin uyguladıkları stratejilerin hangi temel faktörlerin etkisiyle oluştuğu, farklılaştığı ve hangi faktör ya da alt-faktörlerin bu oluşum ve farklılaşmayı nasıl etkiledikleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir.

nc bölümde ise analizlere ve yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir. İkinci bölümde oluşturulan analiz modelinden faydalanılarak, araştırmadaki vaka çalışmaları olan radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejilerine hangi faktörlerin

nasıl etki ettiği, birinci bölümde açıklanan kodlamalar ve yedi farklı veri analiz tekniğiyle analiz edilmektedir. Yapılan içerik analizleri için her iki örgüte ait toplam 7183 sayfadan oluşan 90 farklı kaynak kullanılmaktadır. Buradan elde edilen bulgular ise, genel bir çerçevede betimsel analizlerle desteklenmekle birlikte hem her iki örgüt için ayrı ayrı hem de karşılaştırmalı analizler gerçekleştirilmektedir. Nihayetinde, tüm analiz bulguları özet bir şekilde değerlendirilerek, örnek vakalardaki benzerlik ve farklılıklar bağlamındaki sonuçlar ifade edilmektedir.

1.1 Literatür Taraması

Literatürde, siyasal şiddetin bir türü olarak kabul gören terörizmin tanımı üzerine tartışmalı olarak devam eden farklı kuramsal ve kavramsal çalışmaların yanı sıra terörizmin nedenlerinden mücadele yöntemlerine, tarihsel gelişiminden uygulanan eylem türü ve sayılarına kadar yapılan araştırmalar sıklıkla yer almaktadır. Bununla birlikte, özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör eylemleri sonrasında artan terörizm çalışmalarının dinî inançları istismar eden örgütler üzerine yoğunlaştığı da belirtilmektedir.³ Bunlar içerisinde Selefi-cihatçı bir anlayışa sahip olduğunu ifade eden El-Kaide ve DAESH örgütleri uluslararası çapta etkili olmuştur. Hatta bu türden terörizm olgusunun, oldukça genelleyici bir çerçevede algılanacak şekilde, “kutsal terör”, “cihatçı terörizm”, “küresel cihat” gibi nitelendirmelerle ifade edildiği dahi görölmektedir.⁴

Dahası, DAESH’in bir dönem El-Kaide’ye bağlı olarak hareket etmesi de bu genellemeci yaklaşımların temel dayanaklarından bir tanesi olarak belirlemektedir. Dolayısıyla bu iki örgüte; ideolojiler ve hedefler gibi nitelikler bağlamında sıklıkla aynı kategori içerisinde yer verilmekte, hangi benzer ve farklı yöntemleri uyguladıklarına dair analizler yapılmakta, çoğu zaman aynı öğretileri kullandıkları iddia edilmektedir.⁵ Hatta, aynı kategoride yer verilen bu iki örgütün, aynı türden bir hareketin içerisinde olmakla birlikte, birbirleriyle rekabet halinde oldukları da savunulabilmektedir.⁶

³ David C. Rapoport, “The Four Waves of Rebel Terror and September,” *Anthropoetics* 8.1 (2002): 1-11.

⁴ Bu türden genellemeler ve kavramsallaştırmaların bazıları için bkz. Bruce Lincoln, *Holy Terrors: Thinking About Religion After September 11* (Chicago: University of Chicago Press, 2010); Brian H. Fishman, *The Master Plan: ISIS, al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory* (New Haven, CT: Yale University Press, 2016); Fawaz A. Gerges, *The Far Enemy: Why Jihad Went Global* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

⁵ Aida Arosoaie, “Doctrinal Differences between ISIS and Al Qaeda: An Account of Ideologues,” *Counter Terrorist Trends and Analyses* 7.7 (2015): 31.

⁶ Tore R. Hamming, “The Al Qaeda–Islamic State Rivalry: Competition Yes, But No Competitive Escalation,” *Terrorism and Political Violence* 32.1 (2020): 20.

Neticede farklı bakış açıları olsa da akademik çalışmaların azımsanamayacak bir kısmı bu türden örgütler ve özellikle de El-Kaide ve DAESH üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalarda da ağırlıklı olarak; örgütlerin tarihsel süreç içerisinde kuruluş ve gelişimi, organizasyon modelleri, eylem tipleri, ideolojileri, hedef seçimi, taktik ve yöntemleri, örgüt mensuplarının motivasyonları ile terörizmin nedenlerine dair analiz ve incelemelerin yer aldığı söylenebilir. Ayrıca, her iki örgütün karşılaştırmalı analiz edilmesini amaçlayan bazı çalışmalar olsa da bu araştırmalarda yöntem ve taktikleri, ideolojik temelleri, propaganda araçları, medyayı kullanım biçimleri gibi bazı benzerlik ve farklılıkların ön plana çıkarıldığı görülmektedir.⁷

Bunların yanı sıra, her iki örgütün stratejilerine odaklanan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarda bazı temel farklılıklara odaklanıldığı söylenebilir. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğunda her iki örgütün ideolojilerinin aynı kökenden beslendiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, stratejik açıdan farklılıkların dört unsura indirgeniği söylenebilir. Literatür tarandığında bu farklılıklar; düşman⁸ tanımlamaları, şiddet kullanım biçimleri, azınlıklara ya da mezheplere bakış açıları ve medyanın kullanım şekilleri üzerinden açıklandığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle bu dört temel farklılığın, her iki örgütü birbirinden ayıran stratejik bağlamla özdeşleştirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, düşman tanımlaması açısından; El-Kaide “uzak düşman” tanımlamasıyla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve müttefiklerini (ancak çoğunlukla ABD), DAESH’in ise “yakın düşman” tanımlamasıyla Irak ve Suriye başta olmak üzere Müslümanların çoğunlukta olduğu çeşitli ülkelerde halihazırda yönetimde olan hükûmetleri önceliklendirdiği belirtilmektedir. Şiddet kullanımı açısından, DAESH’in El-Kaide’ye göre çok daha aşırılıkçı ve ayırım gözetmeksizin şiddet kullanması sıklıkla ön plana çıkarılmaktadır. Azınlıklar ya da mezheplere bakış açıları bağlamında ise El-Kaide’nin “daha ılımlı” bir yaklaşımı olduğu, ancak DAESH’in özellikle Şiiler, Yezidiler ve Nusayrilere karşı çok daha radikal görüşlere sahip olduğu

⁷ Daniel Byman, *Al Qaeda, the Islamic State, and the Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know* (Oxford: Oxford University Press, 2015); Bernard Haykel, “ISIS and al-Qaeda-What are They Thinking? Understanding the Adversary,” *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 668.1 (2016): 71-81; Charles R. Lister, *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency* (Oxford: Oxford University Press, 2016); Kyung-shick Choi, Claire Seungeun Lee ve Robert Cadigan, “Spreading Propaganda in Cyberspace: Comparing Cyber-resource Usage of al Qaeda and ISIS,” *International Journal of Cybersecurity Intelligence & Cybercrime* 1.1 (2018): 21-39.

⁸ Bu araştırmada “düşman” kavramı, terör örgütlerine ait birincil kaynakların içeriklerinin baz alınması nedeniyle, örgütlerin bakış açısını birebir yansıtmaması bakımından kullanılmıştır. Bu kullanımın herhangi bir siyasi yaklaşımı ya da subjektif kabulü yansıtmadığı ve çalışmanın amaç, kapsam ve bütünlüğü gözetilerek bu kavramın tercih edildiği belirtilmelidir.

anlatılmaktadır. Medyanın propaganda amaçlı kullanımı açısından ise DAESH'in çok daha profesyonel hareket ettiğinin altı çizilmektedir.⁹

Ayrıca bu araştırmaların büyük bir çoğunluğu, birincil kaynaklara başvurulmasından ziyade, dışarıdan olgulara bakılarak (örneğin Avrupa başkentlerinde gerçekleştirilen bombalı saldırıları, DAESH'in vahşet videolarının yayınlanması, intihar saldırılarının sayıca artması gibi) yapılan analizlere dayandırılmaktadır. Örgütlere ait birincil kaynakları temel alan analizler ise oldukça sınırlıdır. Bunlar; örgütlerin liderlerine ait ortaya çıkan bir videonun çözümlemesi, Usame bin Ladin'in 1996 ve 1998 yıllarındaki iki ayrı bildirisi (bazı kaynaklarda "fetva" olarak da nitelendirilmektedir), Zevahiri'nin Zerkavi'ye 2005 yılında gönderdiği iddia edilen mektup ve DAESH'in Dabık (*Dabiq*) dergisinde yer alan bazı açıklamaların kaynak gösterilmesi gibi belirli kaynaklar ve söylemler üzerinden yapılan çeşitli analizleri kapsamaktadır. Konuya ilişkin birçok çalışmada da yukarıda bahsedilen ve literatürde sıklıkla karşılaşılan dört temel stratejik farklılık kimi zaman tek tek kimi zaman ise kalıp şeklinde tekrar edilmektedir.

Aslında her iki örgüt için, ayrı ayrı olmak üzere birincil kaynakları toparlayan iki önemli eser bulunmaktadır. Ancak, El-Kaide örgütüne ait bazı metin ve belgeleri kapsayan eserde yalnızca Eymen el-Zevahiri ve Usame bin Ladin'e ait birincil kaynaklara ve bu kişilerin fikirlerinin kökenine, tarihine ve evrimine odaklanılmaktadır.¹⁰ DAESH için hazırlanan eserde ise, daha ziyade örgütün 1994-2019 tarihleri arasındaki organizasyonel gelişimine odaklanılmakta, örgütün bu boyuttaki gelişim ve değişimi örgüt liderlerinin bazı söylemleri üzerinden açıklanmaktadır.¹¹

⁹ Bu konuları ele alan bazı araştırmalar için bkz. Thomas Hegghammer, "The Ideological Hybridization of Jihadi Groups," *Current Trends in Islamist Ideology* 9.1 (2009): 26-45; Donald Holbrook, "Al-Qaeda and the Rise of ISIS," *Survival* 57.2 (2015): 93-104; Brandon Colas, "What does Dabiq do? ISIS Hermeneutics and Organizational Fractures within Dabiq Magazine," *Studies in Conflict & Terrorism* 40.3 (2017): 173-190; Celine Marie I. Novenario, "Differentiating Al Qaeda and the Islamic State through Strategies Publicized in Jihadist Magazines," *Studies in Conflict & Terrorism* 39.11 (2016): 953-967; Cameron Glenn, "Al Qaeda v ISIS: Ideology & Strategy," *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, 28 Eylül, 2015, <https://www.wilsoncenter.org/article/al-qaeda-v-isis-ideology-strategy>; Tricia Bacon ve Elizabeth Grimm Arsenault, "Al Qaeda and the Islamic State's Break: Strategic Strife or Lackluster Leadership?," *Studies in Conflict & Terrorism* 42.3 (2019): 229-263; John Mueller ve Mark G. Stewart, "Misoverestimating ISIS: Comparisons with Al-Qaeda," *Perspectives on Terrorism* 10.4 (2016): 30-39.

¹⁰ Raymond Ibrahim, ed., *The Al Qaeda Reader: The Essential Texts of Osama Bin Laden's Terrorist Organization* (New York: Crown, 2007). Buna benzer ve ilkinin tamamlayacak nitelikteki ikinci eser ise Usame bin Ladin'in ölümü sonrasında örgüt lideri olan Eymen el-Zevahiri'nin fikirlerine birincil kaynakları baz alarak odaklanan biçimde örgütün organizasyonel yapısını ve değişimlerini incelemektedir. Daha detaylı bir inceleme için bkz. Donald Holbrook, *Al-Qaeda 2.0: A Critical Reader* (Oxford: Oxford University Press, 2018).

¹¹ Haroro J. Ingram vd., *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement* (Oxford: Oxford University Press, 2020).

Sonuçta, her iki örgüte ilişkin önemli araştırmalar bulunmaktadır. Ancak, bunlardan az bir kısmı belirli sayıdaki birincil kaynaklara dayandırılmakta, daha da az kısmı ise bu birincil kaynakları stratejik bir bakış açısıyla ele almaktadır. Dolayısıyla, her iki örgütün doğrudan stratejilerine odaklanan ve stratejinin terörizme bakış açısıyla birincil kaynaklar üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edildiği daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim, her ne kadar yukarıda sıralanan çalışmalar var olsa da bu iki örgütün stratejilerinin tarihsel süreçte hangi parametreler çerçevesinde nasıl oluştuğu ve yine hangi faktörlerin etkisiyle farklılaştığına ilişkin geniş bir birincil kaynak kümesini referans alan detaylı bir araştırmanın mevcut çalışmalara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Burada bazı temel sorular bu düşünceyi desteklemektedir. Örneğin, eğer bu iki örgüt aynı ideoloji ve hedeflere sahipse neden aynı stratejileri izlememektedirler? Eğer farklı stratejiler uyguluyorlarsa bu farklılığın nedenleri nelerdir? Yine; aslında her iki örgütün de dinî-ideolojik temellendirmelerden hareketle ortak olarak kullandığı “yakın düşman” kavramının kaynağının ne olduğu ve hangi parametrelere göre bu “yakınlığın” örgütler tarafından tanımlandığı merak konusudur. Örneğin DAESH yalnızca “yakın düşmanı” önceliklendirmişse neden Avrupa başkentlerinde de çok sayıda terör eylemi gerçekleştirmektedir? Yine, Afrika ve Asya kıtalarındaki DAESH varlıkları yalnızca “yakın düşman” önceliklendirmesiyle açıklanabilir mi?

Devamında, eğer bazı “mezhep ve azınlıklara” bakış açıları farklılık varsa bu durumun yalnızca pragmatik bir davranış biçimi olarak mı açıklanabileceği, yoksa benzer ideolojik kökenden beslenseler dahi bazı kavram, olgu ve olaylara yaklaşımlardaki ayrışmalardan mı etkilendiği de düşünülmelidir. Kaldı ki, eğer ideolojileri çok benzerlik gösteriyorsa ve bu iki örgütün aynı kategoride değerlendirilen ideolojik yaklaşımları iddia edildiği gibi oldukça katı sınırlarla çizilmişse, farklılıklara ilişkin bu gibi soruların cevaplarının nasıl açıklanabileceğinin detaylandırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Dahası, ideolojik boyuttaki sınıflandırmalarda, bu iki örgüt de çoğu zaman “tekfirci” olarak nitelendirmektedir.¹² O zaman kimlerin hangi durumlarda “tekfir” edileceğinin bu iki örgüt tarafından nasıl yorumlandığı, “mezhep ve azınlıklara” bakış açılarını etkilemekte midir?

¹² Her iki örgüt de literatürde kimi zaman “tekfir” anlayışları ya da yorumları bağlamında öne çıkarılmaktadır. Tekfirin aynı zamanda uyguladıkları şiddeti meşrulaştırma araçlarından bir tanesi olarak görüldüğü de belirtilmelidir. Bu kapsamdaki araştırmalardan bazıları için bkz. Jamileh Kadivar, “Exploring Takfir, its Origins and Contemporary Use: The Case of Takfiri Approach in Daesh’s Media,” *Contemporary Review of the Middle East* 7.3 (2020): 259-285; Quintan Wiktorowicz ve John Kaltner, “Killing in the Name of Islam: Al-Qaeda’s Justification for September 11,” *Insurgent Terrorism* içinde, ed. Gerald Cromer (London: Routledge, 2017), 417-433.

Etkiliyorsa, bu iki örgütün ideolojik açıdan “tekfir” konusundaki yorumlamalarındaki olası farklılıklar, benimsedikleri stratejilerde farklılık yaratan faktörlerden bir tanesi olarak sayılabilir mi? Diğer taraftan, örneğin DAESH’in dehşet verici boyutlarda şiddet kullanması ve bunları profesyonel bir biçimde tüm kitlelere izletmesinin, “aşırı şiddet yanlısı olması” ve “medyayı propaganda amaçlı etkin kullanması” şeklindeki genellemelerle açıklanması yeterli midir? Bu aşırı şiddet ya da medyayı aktif kullanma ihtiyacını ortaya çıkaran faktörler yalnızca propaganda amacı güdülmesi ya da pragmatizmle açıklanabilir mi?

Bu araştırmada, tüm bu sayılanlar da dahil olmak üzere örgütlerin stratejik farklılıklarının; eylem biçimlerinden hedef seçimine, nihai politik hedeflerin belirlenmesinden beşerî-coğrafi dinamiklere, sahip olunan imkân ve kabiliyetlerden inanç sistemini yorumlama ve anlatıların sunuş biçimine kadar bir dizi faktörden etkilenebilecek bir farklılıklar silsilesi olup olmadığı sorgulanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmadaki odak, bu iki örgütün stratejik bağlamdaki uygulamaları ve bu bağlamdaki çıktıların gözlemlenmesi ve ifade edilmeye çalışılması değil, stratejilerini biçimlendiren ve birbirinden farklılaştıran bilişsel süreçler ve bu süreçlere etki eden faktörlerin, örgütlerin bakış açılarını temel alarak, detaylıca izinin sürülmesidir.

Bunlara ilave olarak, yine literatürdeki çalışmalar dikkate alındığında, strateji ve terörizm arasındaki ilişkiyi kavramsal olarak ele alan daha fazla çalışmaya gerek olduğu değerlendirilmektedir. Hatta çalışmaların bir kısmında strateji ve terörizmin birbiriyle ilişkilendirilmesi konusunda kavramsal bir karmaşanın olduğu da söylenebilir. Öyle ki, literatürde terörizm kavramı kimi zaman başlı başına bir strateji olarak ele alınmakta (örneğin terörizm stratejisi)¹³ veya içerisinde çeşitli stratejilerin kullanıldığı bir bütün olarak ifade edilmekte (örneğin terörizm stratejileri),¹⁴ kimi zaman ise politik amaçlara ulaşmada kullanılan yöntem ya da araçlardan bir tanesi olarak nitelendirilmektedir.¹⁵ Bu durum teori ve pratikte sosyal bilimler açısından belirli bir ölçüde doğal görülebilir. Esas çelişki ise, terörizm kavramının aynı çalışma içerisinde dahi aynı anda bir yöntem, taktik, araç veya bir strateji olarak nitelendirildiğine rastlanmasıdır.

Bu durum dolaylı olarak; esasen birbirinden farklı olan “araç, yöntem, taktik ve strateji” kavramlarını birbirine denk olarak algılamak veya birbiri yerine geçecek şekilde kullanmak

¹³ David Fromkin, “The Strategy of Terrorism,” *Foreign Affairs* 53.4 (1975): 683; Lawrence Freedman, “Terrorism as a Strategy,” *Government and Opposition* 42.3 (2007): 314.

¹⁴ Andrew H. Kydd ve Barbara F. Walter, “The Strategies of Terrorism,” *International Security* 31.1 (2006): 49.

¹⁵ Martha Crenshaw, “The Logic of Terrorism,” *Terrorism in Perspective* 24 (2007): 24.

anlamına gelmektedir. Bu türden kavrayışların ya da tanımlamaların; strateji, terörizm ve terör örgütlerinin stratejik farklılıkları açısından sorunlu olabileceği değerlendirilmektedir. Bu bakımdan, strateji-terörizm ilişkisine dair mevcut çalışmaların, kavramsal açıdan sınırları belirlenmiş ve farklı bilimsel metotlarla desteklenen analizlerle geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Diğer taraftan, terörizme dair hususların stratejinin bakış açısıyla incelenmesinin sıklıkla “devletlerin terörizmle mücadele stratejileri” konusuna indirgendiği de anlaşılmaktadır. Buradan hareketle bu araştırma, terörizm kavramını stratejik bir yaklaşımla incelerken, terör örgütlerinin uyguladıkları stratejilerinin farklılaşmasına neden olan faktörleri ön plana çıkarmaktadır. Bu doğrultuda, özgün bir yaklaşım biçimi ve yöntemle, terör örgütlerinin stratejilerini yine kendi bakış açıları üzerinden açıklanmasına çalışılmaktadır.

Nihayetinde, aynı ideolojik kökenlerden beslendiği düşünülen ve ilk bakışta benzer nihai hedeflere sahip olan, hatta DAESH’in belirli bir dönem “İrak El-Kaidesi ya da Mezopotamya’daki El-Kaide” olarak bilindiği gibi, kimi zaman birlikte hareket eden terör örgütlerinin stratejilerinin hangi faktörlerin etkisiyle oluştuğu ve farklılaştığına, bu farklılaşmanın altında yatan nedenlerin neler olduğuna dair bütüncül bir çalışmanın alana katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda bu araştırmanın özgünlüğü ve alana sunabileceği değerlendirilen muhtemel katkıları aşağıda sunulmaktadır:

- Günümüzde uluslararası boyutta bir tehdit olarak varlığını sürdüren radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejileri ve bunlar arasındaki farklılaşmalar, bilgisayar destekli çeşitli analiz teknikleri ile sistematik bir biçimde karşılaştırmalı olarak incelenerek bulgular sıralanmaktadır.
- Bu tür terör örgütlerini tek bir vaka, tek başına bir örgüt liderinin baz alınması veya yöntemleri, ideolojileri, motivasyonları ve organizasyon yapıları gibi tek bir konu bağlamında ele almayıp daha kapsamlı bir stratejik çerçeve oluşturulmaya çalışılmaktadır.
- Terörizmi stratejinin bakış açısı ile ele almakla birlikte, terör örgütlerinin stratejileri yine kendi söylemleri ve dokümanları kullanılarak olabildiğince geniş bir veri kümesi üzerinden analiz edilmektedir.

- Bir dizi birincil veri kaynağı analiz edilerek, örnek vakalar üzerinden terör örgütlerinin stratejiye bakış açıları kendi bilişsel süreçleriyle ilişkili olarak ve kendilerini ifade biçimleri temel alınarak açıklanmaktadır.
- Radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejilerinin neden ve nasıl farklılaştığına dair diğer benzer örgütlere de uygulanabilecek farklı bir analiz modeli sunmaya aday bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Böylelikle, araştırmanın konu ve amacıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan literatürdeki çalışmalardan ön plana çıkanlar yukarıda özetlenmiştir. Bir sonraki kısımda ise araştırmanın niteliği ve araştırmada kullanılan yöntem açıklanacaktır.

1.2 Araştırmanın Türü

Bilimsel çalışmaların temel gayesi, çeşitli araştırma yöntemlerinin uygulanarak, belirlenen bir problem sahasına ilişkin test edilebilir cevaplar ya da sonuçlar bulmaya yöneliktir. Ancak sosyal bilimlerin oldukça karmaşık doğası, meselelerin sayılar ve istatistiksel verilerle ifade edilen nicel analiz sonuçlarının ötesinde, daha derinlemesine yaklaşımların da benimsenmesini ve uygulanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, gizliliği esas alan ve örgütsel seviyede oldukça sınırlı bilginin bulunduğu iki terör örgütünün stratejilerinin oluşmasını ve farklılaşmasını inceleyen bu tez çalışmasının nitel yöntemlerle gerçekleştirilen bir araştırma olması tercih edilmiştir.

Nitel araştırma, belirli bir vaka veya olgu üzerine odaklanmaya imkân sağlayan, derinlemesine incelemelere ve araştırma sorularına yönelik yorumlayıcı özelliklere sahip temel bir araştırma yaklaşımıdır. Nitel bir araştırmaya başlangıç aşamasında, genellikle nicel araştırmalarda olduğu gibi belirli bir hipotez sunulmamakta ve araştırma sonucunda elde edilecek çıktılar açıkça ifade edilmemektedir. Çünkü elde edilecek çıktılar çoğu zaman açıkça tahmin edilememektedir. Araştırmacı konuya ilişkin belirli hipotezler yerine genel bir fikir sahibidir. Hakkında fazlaca bilgi olmayan konulara dair genel araştırma sorusu ya da soruları ile başlamak ve bunlara yönelik çeşitli görüş ve fikirler sunularak “neden” ve “nasıl” sorularına yanıt aranmaktadır.¹⁶

Bu türden araştırmalarda araştırmacılar, zaman içerisinde meydana gelen olay ve durumları çoğunlukla inceledikleri için sürecin nasıl geliştiğine bakmaktadır. Bu bağlamda, ele alınan olaylara ve olgulara ilişkin farklı bakış açıları oluşturabileceği gibi

¹⁶ Bayram Akarsu ve Beyhan Akarsu, *Bilimsel Araştırma Tasarımı Nicel, Nitel ve Karma Araştırma Yaklaşımları* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2019), 60.

aynı zamanda farklı görüşleri de karşılaştırır.¹⁷ Bu araştırmada da temel olarak neden ve nasıl sorularına cevap aranmakta ve stratejik bir yaklaşımı içeren farklı bir bakış açısıyla terörizm olgusunun kendisine odaklanılmaktadır.

Araştırma deseni ise “vaka çalışması” üzerine inşa edilmiştir. Hem nitel hem de nicel araştırmalarda kullanılabilen vaka çalışmaları; bir veya birden çok durumu, içinde bulundukları zaman, ortam ve koşullar gibi sınırlar dahilinde bütüncül olarak analiz etme amacını taşımaktadır. Böylelikle, nitel bir vaka çalışmasının en öne çıkan işlevi, bir ya da birden fazla birimin (bir kişi, bir grup, bir organizasyon, bir olay vb.) derinliğine araştırılmasıdır. Çalışmaya konu olan duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla analiz edilerek, etkenler ile durum arasındaki karşılıklı etkileşimin nasıl olduğuna odaklanılmaktadır.¹⁸ Diğer taraftan vaka çalışmalarında genellikle; kapsamlı, geniş, sayıca fazla ve birbirini teyit edebilecek veri çeşitliliğine ulaşılmaya çalışıldığı söylenebilir. Sosyal vakalar birbirinden farklı olduğu için sonuçlarla ilgili genelleme yapılması başlangıçta bilimsel açıdan çok mümkün görünmese de bir duruma ilişkin olarak elde edilen sonuçların benzer durumların anlaşılmasına yönelik örnekler ve deneyimler oluşturmaları beklenir.¹⁹

Böylelikle vaka çalışmalarında olgu, olay ve durumlar detaylı tasvir edildiği için belirli bir sistematik yaklaşım ve kapsam dahilinde konu tüm yönleriyle tartışılır. Aynı zamanda, konuya ilişkin ön plana çıkan aktör veya aktör grupları seçilerek bunların düşünce sistematığı üzerine yoğunlaşılır.²⁰ Bu araştırmadaki konu kapsamı ve vakalar da yukarıda belirtilen bağlamda seçilmiştir.

1.3 Araştırmanın Kapsamı ve Araştırma Soruları

Bu tez çalışmasının konusu ve amacı doğrultusunda ön plana çıktığı düşünülen aktörler olarak El-Kaide ve DAESH terör örgütleri birer örnek vaka olarak seçilmiştir. Bu örnek vakalar, yine araştırma kapsamında belirlenen bir çerçevede, önce tekil olarak akabinde ise “karşılaştırmalı olarak analiz” edilmektedir. Nitel analiz yöntemlerinden olan “içerik analizi” ve “betimsel analiz” kullanılarak, seçilen örgütlerin stratejilerinin hangi faktörlerin etkisiyle belirlendiği ile bu stratejilerin karşılaştırmalı olarak hangi faktörler bağlamında nasıl bir benzerlik ya da farklılık gösterdiğine odaklanılmaktadır. Nitekim

¹⁷ John W. Creswell, *Nitel Araştırmacılar için 30 Temel Beceri*, çev. Hasan Özcan (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 6-8.

¹⁸ Saldana, *Nitel Araştırmacılar*, 300.

¹⁹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 83.

²⁰ Akarsu ve Akarsu, *Bilimsel Araştırma*, 69.

içerik analizleri ve betimsel analizlerden faydalanılarak gerçekleştirilen bir araştırmada amaç; elde edilen bulguların düzenli, sistemli ve yorumlanmış biçimde sunulmasıdır.²¹

Bunun yanı sıra terörizm konusunda çalışan araştırmacılar, olayları ve olguları detaylı analiz edebilmek için pek çok farklı disiplinden faydalanılabilir ve çeşitli yöntemler kimi zaman tek başına kimi zaman ise birlikte kullanılabilir. Ayrıca bu alanda doğa bilimlerindeki gibi somut, nesnel gözlem ve tespit imkânı çoğunlukla bulunmadığı için, durum ve vakaların kendine has dinamikler üzerinden incelenmesi daha önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda çalışmada, analiz edilen vakalarda incelenmesi amaçlanan konu ve vakaların özgün dinamiklerini ortaya çıkarabilmek maksadıyla “soru-odaklı araştırma” tekniğinden de faydalanılmaktadır. Soru-odaklı araştırmalar literatürde benzer nitelikteki olaylar arasındaki ortaya çıkan değişimler veya farklılıkları sebep-sonuç ilişkisi kapsamında inceleyen, durumlar üzerinde çeşitli faktörlerin nasıl etkiler yarattığını ortaya koymaya imkân sağlayan bir tekniği ifade etmektedir. Bu doğrultuda soru-odaklı bir araştırmadaki amaç birbirine çok benzer örnek olaylardaki farklılıkları ve bu farklılıkların oluşmasına etki eden faktörleri açıklamak, daha önceden açıkça bilinmeyen veya detaylıca ifade edilmeyen bilgileri ortaya çıkarmaktır.²² Soru-odaklı yaklaşım aynı zamanda, analizde kullanılacak temel kodların oluşumunda da doğrudan belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu kapsamda, bu tezde yanıt aranan iki temel araştırma sorusu bulunmaktadır. Temel araştırma soruları aşağıda sunulmaktadır:

- Temel Araştırma Sorusu 1: Radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejilerini etkileyen faktörler nelerdir?
- Temel Araştırma Sorusu 2: Radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejileri neden ve nasıl farklılaşmaktadır?

Araştırmanın yukarıda belirtilen iki temel sorusu kapsamında oluşturulan dokuz adet alt soru ise aşağıda sıralanmaktadır:

- Alt Soru 1: Strateji ve terörizm ilişkisi literatürde nasıl açıklanmaktadır?
- Alt Soru 2: Literatürde, terör örgütlerinin stratejilerini etkilediği belirtilen faktörler nelerdir?
- Alt Soru 3: El-Kaide ve DAESH terör örgütlerinin ideolojileri stratejilerini nasıl etkilemektedir?

²¹ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde*, 256.

²² Ersel Aydın, *Uluslararası İlişkilerde Metodoloji* (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2022), 21-26.

- Alt Soru 4: El-Kaide ve DAES terör örgütlerinin politik hedefleri stratejilerini nasıl etkilemektedir?
- Alt Soru 5: El-Kaide ve DAES terör örgütlerinin mevcut durumu ile sahip olduğu imkân ve kabiliyetler stratejilerini nasıl etkilemektedir?
- Alt Soru 6: El-Kaide ve DAES terör örgütlerinin, hasım (düşman, rakip) olarak kabul ettiği aktörlerin mevcut durumu ile sahip olduğu imkân ve kabiliyetler stratejilerini nasıl etkilemektedir?
- Alt Soru 7: El-Kaide ve DAES terör örgütlerinin hem kendi faaliyetlerine ilişkin tecrübeler hem de benzer olaylardaki geçmiş tecrübeler stratejilerini nasıl etkilemektedir?
- Alt Soru 8: Hem uluslararası politik koşullar hem de El-Kaide ve DAES terör örgütlerinin etki ve ilgi alanındaki politik koşullar stratejilerini nasıl etkilemektedir?
- Alt Soru 9: El-Kaide ve DAES terör örgütlerinin faaliyetlerini yürüttüğü veya yürütmek istediği bölgelerdeki coğrafi koşullar stratejilerini nasıl etkilemektedir?

Her biri çeşitli temalar göz önünde bulundurularak belirlenen araştırma sorularına odaklanmak ve bunlara yanıt verebilmek maksadıyla radikal Selefi-cihatçı terör örgütleri bu çalışmanın evrenini, El-Kaide ve DAES terör örgütleri ise örneklemi oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde gözetilen esas, araştırmanın evrenini temsil edebilecek şekilde seçilen birimlerin incelenen evreni yeterince doğru biçimde yansıtacağı varsayımdır.²³ Yukarıda belirtilen çerçevede iki örnek vakadaki değişkenler incelenecek, genel eğilimler tespit edilecek ve strateji farklılığına neden olan unsurlar üzerinden çok boyutlu analiz yapılacaktır. Elde edilen bilgilerle, örnek vaka olarak seçilen örgütlerin stratejilerini ve karşılaştırmalı olarak stratejilerindeki benzerlik ve farklılıkları bütüncül olarak analiz edebilecek bir çerçeve kullanılacaktır.

Bu bağlamda, her iki örgütün de Selefi-cihat anlayışını benimsemesi, bunu radikal biçimde yorumlayarak yerel, bölgesel ve hatta küresel boyutta etki doğurmaları, örgütlerin davranışlarını şekillendiren ideolojik kökenlerin ya da ideolojik referanslarının büyük bir çoğunlukla ortak olması, örgütlerin nihai hedeflerinin ilk bakışta söylemsel olarak benzerlik göstermesi ve gerek ideolojik olarak gerekse strateji ve yöntemler bağlamında diğer benzer terör örgütlerini de etkileyecek potansiyele sahip olmaları nedeniyle üzerinde araştırma yapılmasının araştırma evrenini temsil edebileceği düşünülmektedir.

²³ Ranjit Kumar, *Araştırma Yöntemleri: Yeni Başlayanlar için Adım Adım Araştırma Rehberi*, çev. ed. Ömay Çokluk (Ankara: Edge Akademi, 2011), 27.

Çalışma kapsamındaki bir zorluk, örneklem olarak seçilen terör örgütlerinin doğal olarak tüm üyeleriyle görüşmenin veya tüm söylemlerini incelemenin hem imkânsız olması hem de örgütlerin stratejilerin oluşumunun veya değişiminin analizi doğrultusunda anlamlı bir yaklaşım olamayacağı konusundadır. Bununla birlikte, Selefi-cihatçı dinî anlayışı radikal biçimde yorumlayan terör örgütlerinin stratejik kararlarının oluşum süreçlerinin genel olarak örgüt liderleri ve/veya lider kadrosu tarafından şekillendirildiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın kapsamında radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin karar alıcılarının (lider/lider kadro) söylemleri ve esasen bu doğrultudaki içerikleri barındırdığı değerlendirilen örgüte ait çeşitli dokümanlar analiz edilmiştir. Dolayısıyla, strateji ile ilgili olmayan örgüte ait kaynaklar analizlerde kullanılmamıştır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın konusu ve kapsamı, belirli kavramların araştırmada kabul edilen kullanım biçimlerinin açıkça ifade edilmesi ihtiyacı ile çeşitli sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Bu araştırmada terörizm kavramı, devlet dışı aktörlerin uyguladıkları siyasal şiddet türü boyutuyla ele alınmakta ve devlet terörizmi olgusu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmaktadır. Devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörizm ise dinî inançları istismar eden gruplar içerisinde konumlandırılan radikal Selefi-cihatçı hareketler özelinde incelenmektedir.

Ayrıca terörizmin, rastlantısal veya gelişigüzel olmaktan öte rasyonel seçim ve mantıksal karar verme süreçlerinin işletilmesiyle doğrudan veya dolaylı bir ilişki içerisinde olduğu kabul edilmektedir. Terörizmin, nihai politik hedeflere ulaşmada bilinçli bir şekilde tercih edildiği varsayılmaktadır. Araştırmada kullanılan birincil veri kaynakları bağlamında, örgüt liderlerinin açıklamaları ve örgüte ait dokümanların içeriklerinin de bu doğrultuda oluşturulduğu değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan stratejinin, askerî boyutu kapsayacak biçimde ancak askerî boyutunda da ötesinde siyasi boyut ile ilişkili olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada strateji, geleneksel bir yaklaşımla siyasi-askerî bağlam içerisinde değerlendirilmektedir. Böylelikle strateji kavramı; şiddet kullanma ve şiddet kullanma tehdidi dahil olmak üzere, sahip olunan çeşitli araçlar ile belirlenen siyasi hedefler arasındaki bağlantı ya da dengeleyici unsur olarak kullanılmaktadır.

Ayrıca, doğaları gereği gizliliğe önem veren terör örgütlerine ait stratejik seviyedeki tüm dokümanlara ulaşmak oldukça zordur. Bu bağlamda, konuya ilişkin açık kaynaklardan elde edilebilen tüm kaynaklar analiz edilmiş ve bu zorluğu olabildiğince aşmak için kaynakların çeşitlendirilmesine ve miktarının artırılmasına önem verilmiştir. Bununla birlikte, örgüt ya da örgüt liderlerine ait olan ancak stratejik seviyede hiçbir içerik bulundurmadığı görülen kaynaklar ise araştırmanın kapsamından çıkarılmıştır.

Buna ilave olarak, her iki terör örgütünün de faaliyetlerine değişen yoğunluklarda devam ettiği bilinmektedir. Bu bakımdan örgütlere ilişkin kaynaklar, her iki örgütün de kuruluş aşamalarından başlayarak tezdeki analizlerin sonlandırıldığı zamana kadar yayımlanmış ve elde edilmiş kaynaklarla günceli yakalamakta ve böylelikle geçmişle güncel arasında bir bütünlük sağlamaktadır. Analiz modelinin esnek bir yapıda oluşturulması ve bir nitel veri analizi yazılımından yararlanılarak verilerin kayıt altında tutulması, El-Kaide ve DAESH tarafından gelecekte yayımlanması muhtemel yeni birincil kaynakların bundan sonraki benzer çalışmalarda istifade edilebilecek, kıyaslanabilecek, olası değişim ve süreklilikleri ortaya koyabilecek ve bu araştırmadaki bulguları test edebilecek bir potansiyeli ortaya çıkarabileceği de belirtilmelidir.

Yine, her iki örgütün de Arapçanın yanı sıra birçok farklı dilde yayın ürettiği ve Arapça yayınların çeşitli ülkelerdeki örgüt üyeleri tarafından farklı dillere tercüme edilerek yayımlandığı bilinmektedir. Bu araştırmada, her iki örgütün de doğrudan Türkçe ve İngilizce yayımladığı kaynaklar ile Arapçadan Türkçeye ve Arapçadan İngilizceye yine örgüt tarafından tercüme edilen kaynaklar kullanılmıştır. Veri toplama aşamasında örgüt kaynakları incelendiğinde de örgüte ait birçok Arapça kaynağın, özellikle de örgüt liderlerinin en çok ön plana çıkan söylem ve yazılı ifadelerinin, halihazırda İngilizce ve Türkçeye çevrilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Türkçe ve İngilizce kaynaklar ile Arapçadan Türkçeye ve Arapçadan İngilizceye bire bir tercüme edilmiş kaynaklar, bu araştırmadaki veri kaynakları kümesini oluşturmaktadır.

Belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, örgüte ait birincil kaynakların incelenmesinin doğal bir yansıması olarak, kaynaklarda yer alan ifadelerin örgütün kendisini gerek örgüt içinde gerekse de örgüt dışında nasıl göstermek istediğiyle de ilişkili olabilmesi durumudur. Burada, özellikle propaganda amaçlı faaliyetler kastedilmektedir. Ancak bu muhtemel durum aynı zamanda, örgütün stratejik yaklaşımının kendi bakış açısıyla analiz edilmesi bağlamında bu tez çalışmasına özgünlük katan bir nitelik olarak değerlendirilmektedir.

Son olarak, birincil kaynaklarda yer alan ifadeler gerek örgütlerin stratejiye bakış açılarını gerekse de pratikte ne olduğunu kapsayan somut durum ve olguları kısmen veya tamamen barındırmakta ancak her halükârda bilişsel bir düzeyde sunmaktadır. Dolayısıyla, stratejiye ilişkin olarak örgütlerin daha ziyade zihin dünyasının örüntüleriyle oluşan bu kaynaklarda, örgütlerin bakış açıları doğrultusunda stratejilerinin oluşumunun ve stratejilerinin farklılaşmasının “nasıl ve neden” sorularıyla bilişsel açıdan izi sürülmektedir.

1.5 Veri Toplama Araçları

Terör örgütlerine ilişkin bilimsel araştırmalarda en önemli zorluklardan bir tanesi, bu örgütlerin gizliliğe oldukça fazla önem vermeleri nedeniyle gerek liderleri gerekse de elemanları ile doğrudan görüşme ya da terör örgütünün faaliyet gösterdiği tüm alanlarda yerinde gözlem yapabilme imkânının bulunmamasıdır. Diğer taraftan, bu örgütlerle mücadele eden resmî kurum ve kuruluşlardan, örgütlere ilişkin özellikle de cari verilere ulaşmak da çoğu zaman mümkün değildir. Bu zorluklar, El-Kaide ve DAESH örgütleri açısından da geçerlidir.

Ancak terör örgütlerinin stratejileri hem siyasal hedefler hem de bu siyasal hedeflerin kitlelere ulaştırılmasıyla sıkı sıkıya ilişkili olduğundan dolayı bu örgütlerin sadece şiddet ya da şiddet kullanma tehdidiyle değil, bunun yanı sıra kimi zaman yazılı ya da sözlü biçimlerde kendilerini ve eylemlerini açıklama ihtiyacı duymalarına neden olmaktadır. Bu bakımdan araştırma örneklemine yönelik veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılacaktır. Doğrudan görüşme ve gözlemin olanaksız olduğu durumlarda tercih edilebilen bu inceleme, araştırılmak istenen olgulara ilişkin bilgileri içeren yazılı materyallerin analiz edilmesinden oluşmaktadır. Nitekim, nitel bir araştırmada çeşitli veri toplama yöntemleri birlikte kullanılabildiği gibi yalnızca tek bir veri toplama yöntemi de kullanılabilir. Hangi dokümanların seçilip veri kaynağı olarak kullanılabileceği ve analize konu olabileceği ise araştırma sorusu ya da soruları doğrultusunda şekillenmektedir.²⁴ Bu kapsamda, her iki örgüte ait yazılı metinler içerisinde strateji ile ilgili açıklamaların ve yorumların bulunduğu değerlendirilenlere odaklanılmaktadır. Bunlar içerisinde ise stratejiye etki ettiği değerlendirilen faktörlerin izi sürülmektedir.

Elde edilen yazılı kaynaklar, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılabilen içerik analizi yöntemlerinden faydalanılarak, terör örgütlerinin stratejilerinin belirlenmesine etki eden

²⁴ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde*, 217-218.

temel faktörlerin neler olduğu karşılaştırmalı olarak ifade edilecektir. Her ne kadar içerik analizlerine yönelik farklı yaklaşımlar olabilse de temelde yazılı verilerin içeriğinden anlam ya da anlamlar çıkarmak için kullanılmaktadır.²⁵ İçerik analizi aynı zamanda, yazılı metin verilerini analiz etmek için esnek bir yöntem olarak da görülmektedir.²⁶ Buradan hareketle araştırmadaki içerik analizlerinin ilk odağı, terör örgütlerinin kuruluşlarından günümüze kadar liderliğini yapan veya lider kadroda yer alan kişilere ait kitaplar, röportajlar, açıklamalar ve yazılı hale getirilen söylemlerdir. İkinci olarak, örgüt tarafından üretilen dergi, broşür ve el kitabı gibi yayınlar da çoğu zaman tamamen ve doğrudan örgütün stratejisine odaklanmasa da içerisinde kısmen de olsa stratejik konulara ilişkin düşünce, bakış açıları, yaklaşımlar ve davranış kalıplarını yansıttığı için kullanılmaktadır.

Bu kapsamda El-Kaide örgütü için, örgütün kuruluş aşamalarından itibaren lider kadrosunda bulunduğu bilinen Abdullah Azzam, Usame bin Ladin, Eymen ez-Zevahiri, Ebu Musab es-Suri, Atıyetullah el-Libi ve Yusuf el-Iyeyri'ye ait çeşitli kaynaklar, örgütün Inspire adlı dergisinin tüm sayıları ve örgütün pratikte silahlı eylemlerini hangi durumlarda ve nasıl gerçekleştireceğine dair el kitapları²⁷ incelenmektedir. DAESH için ise; Ebu Musab ez-Zerkavi, Ebu Eyyub el-Mısri (Ebu Hamza el-Muhacir), Ebu Bekir el-Bağdadi, Ebu Muhammed el-Adnani, Ebu Ömer eş-Şişani, Ebubekir Naci'ye ait kaynaklar analiz edilecektir. Bunun yanı sıra Dabiq (Dabık), Konstantiniyye ve Rumiyyah dergilerinin tüm sayıları ve örgütün pratikte silahlı eylemlerini hangi durumlarda ve nasıl gerçekleştireceğine dair çeşitli el kitapları incelenmektedir. Neticede, sayılan tüm bu birincil kaynaklar üzerinden içerik ve söylem analizi gerçekleştirilecektir.

²⁵ Hsiu-Fang Hsieh ve Sarah E. Shannon, "Three Approaches to Qualitative Content Analysis," *Qualitative Health Research* 15.9 (2005): 1277.

²⁶ Stephen Cavanagh, "Content Analysis: Concepts, Methods and Applications," *Nurse Researcher* 4.3 (1997): 5.

²⁷ Bu kaynaklar incelendiğinde, aslında askerî boyuttaki faaliyetleri içeren birer "doktrin" olarak görülebilecek niteliğe sahip olan yazılı metinler oldukları anlaşılmaktadır. İçlerinde, örgütün hedef ve stratejileriyle uyumlu bir biçimde, pratikte hangi durumda nasıl hareket edileceğine dair bilgiler yer almaktadır. Örneğin örgütün nihai hedeflerinden biri; "düşmanın" işgal ettiği topraklardan çıkarılması ise ve "düşmanın" kendi topraklarından çok uzak bölgelerde zaiyat vermekten oldukça çekinir bir halde hareket ettiği tespit edilmişse, "düşmanın" işgal ettiği topraklarda bombalı araç saldırıları düzenleyerek ya da sayısını artırarak azami zaiyat verdirilmesi amaçlanabilir. Kendi topraklarından uzakta olan "düşmana", halihazırda katlanmak zorunda kaldığı ekonomik ve siyasi maliyetlerin yanı sıra çok sayıda insan zaiyatının da verdirilmesiyle yıpranacağı ve geri çekileceği tahayyül edilebilir. Bunun için de bir strateji geliştirilebilir. Diğer taraftan örgüt için bombalı araç saldırıları, kendi imkân ve kabiliyetleri açısından daha kolay erişilebilir ve gerçekleştirilebilir bir eylem tarzı olarak da görülebilir. Bu doğrultuda örgütlere ait bu tür kaynaklarda, bombalı araç saldırılarının pratikte hangi durumlarda ve nasıl yapılacağı çeşitli öğretiler doğrultusunda aktarılmaktadır. Yine bu kaynaklar içerisinde çoğu zaman örgütün stratejileri doğrudan ya da dolaylı ifadelerle açıklanmaktadır. Dolayısıyla her iki örgüt için de benzer niteliğe sahip bu kaynaklar da strateji hakkında bilgiye ulaşmada kullanılabilir nitelikte kabul edilmiştir.

Veri kaynakları bakımından araştırmada ön plana çıkan bir husus ise, tüm bu kaynakların içeriklerinin büyük bir çoğunlukla örgütün ya da örgüt liderlerinin kendi bakış açılarını yansıtmasıdır. Diğer bir ifadeyle, kendilerini ve örgütü nasıl yansıtmak istiyorlarsa muhtemelen o bağlamda oluşturulmuşlardır. Ancak, örgütlerin pratikte ne yaptıklarından ziyade, rasyonel karar verme süreçleri sonucunda ortaya çıktığı varsayılan stratejilerini teorikte nasıl belirledikleriyle ilgilenilmektedir. Böylelikle bu çalışmada, terör örgütlerinin bilişsel dinamikleri ve süreçleri ön plandadır. Dolayısıyla bu araştırmada bilinçli olarak, strateji ile çeşitli boyutlardaki faktörleri birbiriyle nasıl ilişkilendirdikleri ve bu ilişki biçimini nasıl ifade ettiklerine odaklanılmaktadır. Çeşitli ilişki biçimleri ise toplanan birincil veri kaynakları incelenerek oluşturulan kodlar ve bunlar üzerinden yapılan kodlamalarla analiz edilmektedir.

Öte yandan, elde edilen kaynaklar üzerinden yapılacak nitel veri araştırmalarında kodlanacak verinin miktarının, başka bir ifadeyle “veri kümesinin tamamının” ne olması gerektiğine dair literatürde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ancak nitel veri analizi yöntem bilimcilerinin çoğunluğu; her bir vaka için kullanılacak verinin hacminin hem araştırmacı tarafından yeterli miktarda nitel veri analizi sunabilecek ve araştırma sorularına yanıt verebilecek kapsamda olduğuna kanaat edilmesinin²⁸ hem de ortaya çıkan bulgular bağlamında, “aktarılabirlik ilkesi” olarak da nitelendirilen, özelden genele doğru ilişki biçimlerini sistematik biçimde açıklayabilecek ya da yansıtabilecek nitelikte olmasının yeterli olacağı konusunda hemfikirdir.²⁹ Bu bağlamda tez kapsamında, yazılı ya da yazılı hale dönüştürülmüş toplam 90 farklı veri kaynağından faydalanılmaktadır.

Burada iki örnek vakadaki veri kümeleri arasında olabildiğince dengeli bir durum oluşturulmak istenilmiştir. Bunlardan 47 adedi DAES, 43 adedi ise El-Kaide örgütüne aittir. Kaynak çeşitliliği açısından da görece bir denge gözetilmiştir. Daha önce belirtildiği üzere; öncelikle her iki örgütün lider kadrolarındaki kişilere ait kaynaklar, akabinde örgüte ait dokümanlar ve dergiler, son olarak stratejinin pratiğe nasıl yansıtılacağına dair açıklamalardan oluşturulan doktrin biçimindeki yazılı metinler dahil edilmiştir.

²⁸ Anselm Strauss ve Juliet Corbin, *Basics of Qualitative Research Techniques* (London: SAGE Publications, 1998), 145.

²⁹ Saldana, *Nitel Araştırmacılar*, 14-17.

Her ne kadar veri kaynaklarının sayısı ve seçimi açısından mantıksal silsileyle oluşturulan görece bir kısmi denge olsa da örgütlere ait her bir kaynaktaki yer verilen konuların bağlamı ve çeşitliliğine göre sayfa sayısı ve kodlanmış bölüm sayısı değişebilmektedir. Kodlanmış bir bölüm ise; yalnızca bir kelime olabildiği gibi kelime öbekleri, cümle veya paragraf da olabilmektedir. Bununla birlikte, seçilen analiz teknikleri incelendiğinde; her bir örgütü önce kendi içerisinde bir bütün olarak analiz edebilecek tekniklerin kullanıldığı ve bu tekniklerin birbirini test edici özellikte oldukları görülecektir. Sonrasında, yine örnek vakaların birbiriyle karşılaştırılması için özel olarak hazırlanmış olan teknikler içerisinde araştırmadaki bu zorluğu ortadan kaldırmaya uygun olarak seçilen farklı analiz teknikleri kullanılarak karşılaştırmalı analiz yapılacaktır. Zaten araştırmada kullanılan nitel analiz yazılım programının seçilmesinin en önemli nedenlerinden bir tanesi de bu özelliklere sahip olmasıdır.

Bu çerçevede DAESH'e ait kaynakların toplam sayfa sayısı 2624 iken, El-Kaide'ye ait kaynakların toplam sayfa sayısı 4559'dur. Diğer bir ifadeyle içerik analizi yapılan toplam sayfa sayısı 7183'tür. Tüm sayfalardaki toplam kodlanmış bölüm sayısı (yapılan kodlama sayısı) ise 17633'tür. Bunlardan 9820 kodlama El-Kaide, 7813 kodlama ise DAESH terör örgütü kaynaklarında yapılmıştır. Her biri birincil kaynak olarak değerlendirilebilecek tüm bu metinler Ek-1'de sunulmaktadır.

Ayrıca her bir analiz tekniğinin, bir diğer analiz tekniğinde elde edilen bulguları desteklediği, teyit ettiği ve tamamladığı da izlenebilmektedir. Bu tür araştırmalarda önemli olan husus, veri kaynaklarının sayısı ya da kodlanmış bölüm sayısından ziyade elde edilen bulguların ulaşılmak istenilen “özü” ya da “ana fikri” yansıtmayı yansıtmadığıdır.³⁰ Nitekim kodlama ve analiz eş anlamlı da değildir.³¹ Yukarıda bahsedildiği üzere bir kodlama, tek bir kelimeden oluşabildiği gibi başka bir kodlama ise bir paragraftan da oluşabilmektedir. Dolayısıyla kodlama sayılarının birbirine eşit ya da birbirine yaklaşık olmasından ziyade, uygun kodlama tekniğinin seçilerek araştırma sorularına yeterli ve açıklayıcı cevap verilip verilmediği önemlidir.³² Bu araştırmada da elde edilen bulguların, araştırmadaki temel ve alt sorular ile de örtüştüğü ve bunlara verilecek cevaplar açısından öz ya da ana fikri ortaya çıkarabilecek nitelikte olduğu değerlendirilmektedir.

³⁰ Trena Paulus, Jessica Lester ve Paul Dempster, *Digital Tools for Qualitative Research* (London: SAGE Publications, 2013), 94-100.

³¹ Tehmina Basit, “Manual or Electronic? The Role of Coding in Qualitative Data Analysis,” *Educational Research* 45.2 (2003): 145.

³² Saldana, *Nitel Araştırmacılar*, 69.

Diğer taraftan, veri analizi öncesindeki veri toplama aşamasında doğrudan ve tamamen örgütlerin stratejilerini içeren bir kaynağa rastlanılmamıştır. Aynı zamanda, daha önce belirtildiği üzere, strateji ile ilgili herhangi bir veri bulunmayan örgüte ait kaynaklar da çalışma kapsamından çıkarılmıştır. Ancak yine de veri toplama aşamasında kaynakların olabildiğince çeşitlendirilmesine ve kaynak sayısının olabildiğince fazla olmasına çalışılmıştır. Bunun temel nedenlerinden bir tanesi, analizler neticesinde yapılacak yorumlar ve çıkarılacak anlamlarda hata yapılması olasılığını en aza indirmektir. Oysaki daha önce belirtildiği ve örnekler verildiği üzere; örgüte ait tek bir dergi, doküman ya da bir örgüt liderine ait tek bir söz ya da açıklamadan dahi örgütün stratejisinin analiz edilmeye çalışıldığı çalışmalar da bulunmaktadır. Yine bahsedildiği üzere bu husus, araştırmanın alana katkısı olarak değerlendirilebilecek niteliklerinden bir tanesi olarak düşünülmektedir.

Bunlara ilave olarak, elde edilen 90 farklı kaynak içerisinde sadece strateji ile ilişkili olduğu değerlendirilen kısımların izi sürülmüş, strateji ile ilgili olmayan kısımlarda herhangi kodlama yapılmamıştır. Bu durum, daha çok mühendislikte kullanılan bir yöntem olan “sinyal-gürültü oranına (*signal-to-noise ratio*)” benzetilebilir. Sinyal-gürültü oranının tespiti için gürültü ile sinyaller birbirinden ayıklanır. Diğer bir ifadeyle, gürültü içerisinde yer alan sinyaller ayırt edilerek, bunların birbirine oranı ölçülür. Bu metaforla amaçlanan, iç içe geçmiş durumda bulunan işe yarar veriler ile yararsız, alakasız, yanlış ya da istenmeyen verilerin birbirinden ayırt edilmesidir. Dolayısıyla, araştırma soruları bakımından işe yaramayan veya açıklayıcı olmayan kısımlar, herhangi bir kaynakta oldukça fazla sayfayı içerebilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu araştırmada bazen tek bir kelime dahi veri olarak kabul edilmekte ve eğer stratejiye ilişkin bir anlam ifade ettiği değerlendiriliyorsa kodlanabilmektedir. Analiz edilen tüm metinlerdeki toplam kelime sayısı ise 2.5 milyonun biraz üzerindedir.

Bununla birlikte, veri toplama aşamasından veri analizinin sonuna kadar gerekli görülen durumlarda kodların ya da diğer bir ifadeyle stratejiye etki eden faktörlerin tanımlanmalarında yeniden değerlendirmeler ve düzenlemeler yapıldığı belirtilmelidir. Bunun nedeni, terör örgütlerinde stratejileri belirleyen ya da farklılaştıran faktörlerin neler olduğuna dair kesin bir tanımlamanın, analiz çerçevesinin ya da tasnifin literatürde bulunmamasıdır. Her ne kadar terör örgütlerinde stratejiye etki eden tüm faktörleri belirlemek kolay olmasa da bu konudaki karmaşıklığı azaltabilecek şekilde basit, yalın ve genel bir çerçeve oluşturabilmek için çeşitli yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır.

Bu çerçevede, içerik analizleri yaygın olarak kullanılan nitel bir araştırma tekniği olmakla birlikte, içerik analizine dair güncel uygulamalara ilişkin olarak üç farklı yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür. Bu yaklaşımlar; “geleneksel (*conventional*)”, “yönlendirilmiş (*directed*)” veya “toplamsal (*summative*)” olarak belirtilmektedir. Yaklaşımlar arasındaki temel farklar kodlama modeli, şemaları ya da kategorilerinin oluşturulması, kodların kökenlerinin araştırılması ve güvenilirliğin yükseltilmesine yönelik zorluklardır. Geleneksel bir içerik analizinde, kodlama kategorileri araştırmacı tarafından doğrudan yazılı metinlerde yer alan veriler incelenerek türetilir. Yönlendirilmiş bir yaklaşımda ise araştırmacı, ilk kodlar için rehber niteliğinde görülebilecek nitelikte ilgili literatür araştırmasının bulgularıyla başlamaktadır. Son olarak toplamsal bir içerik analizi yaklaşımında, genellikle önce anahtar kelimelerin sıklıkları sayılmakta ve karşılaştırılmaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere geleneksel bir içerik analizi yaklaşımı tümevarımsal, yönlendirilmiş bir yaklaşım ise tümdengelsel bir içerik sunmaktadır. Toplamsal yaklaşım ise daha ziyade en çok kullanılan kelimelerin ne olduğu ve bunların sıklıklarının birbiriyle karşılaştırılmasını içermektedir.³³

Bu çalışmada ise hem geleneksel hem de yönlendirilmiş yaklaşım birlikte kullanılarak hem kod modeli oluşturulması ve kodların kökenlerinin ortaya koyulması hem de güvenilirlik açısından ifade edilen zorlukların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Sıklıkları içeren toplamsal yaklaşım ise, çalışmada kullanılan bilgisayar destekli nitel analiz programı bünyesindeki analiz tekniklerinden bir tanesi olarak gerekli görülen yerlerde analizleri destekleyecek biçimde kullanılmaktadır.

Dolayısıyla hem tümdengelim hem de tümevarımsal eklektik bir yaklaşım benimsendiği belirtilmelidir. Bu bağlamda ilk olarak, yönlendirilmiş bir yaklaşımla, literatürde terör örgütlerinin stratejilerinin oluşumuna etki eden faktörleri içeren önceki araştırmalar incelenmektedir. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler ve ortaya çıkan faktörler öncelikle tümdengelsel olarak ele alınmakta ve birbirinden farklı araştırmalarda tanımlanan ancak birbirine yakın olduğu değerlendirilen faktörler kategorik olarak tasnif edilmektedir. Böylelikle, önceki çalışmalarda terör örgütlerinin stratejilerini etkilediği açıkça ya da dolaylı olarak belirtilen temel faktörler ve varsa bunların alt bileşenleri ortaya çıkarılmaktadır. Bunlar ilk faktör kümesini temsil etmektedir.

İkinci olarak, geleneksel bir yaklaşımla, çalışmadaki vaka çalışmaları olan her iki terör örgütünün birinci kaynakları üzerinde yapılan ön analizler sonucunda stratejilerini etkilediği

³³ Hsieh ve Shannon, “Three Approaches,” 1277.

ortaya çıkan faktörler tümevarımsal olarak belirlenmektedir. Burada elde edilen faktörler de kategorik olarak tasnif edilmektedir. Bunlar ise ikinci faktör kümesini oluşturmaktadır.

Akabinde, kategorik olarak tasnif edilmiş her iki faktör kümesi birbiriyle karşılaştırılarak araştırmanın amaç ve kapsamına uygun şekilde bütünleştirilmektedir. Sonuç olarak, terör örgütlerinin stratejilerine etki eden temel faktörler ve bu faktörleri oluşturan alt bileşenlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle, araştırmadaki temel sorulara cevap verebilecek şekilde, terör örgütlerinin stratejilerini belirli sınırlar dahilinde incelemeye elverişli bir analiz modeli oluşturulmaya çalışılmıştır.

1.6 Veri Analiz Tekniği

Bu araştırmada karma bir kodlama yöntemi kullanılmaktadır. Bir kod; “yazılı veya görsel bir veriyi betimlemek amacıyla kullanılan özetleyici, çarpıcı, özü yansıtan ve/veya çağrışımsal nitelikteki sıklık nedeniyle araştırmacı tarafından üretilmiş bir sözcük ya da kısa bir ifade” olarak tanımlanabilir. Önceki araştırmalardaki bulgular bir başlangıç aşamasını ya da birincil kod sistemini oluşturmaktadır. Bu birincil kodlar aynı zamanda “geçici” nitelikli olarak görülmektedir. Nitekim, araştırmacı tarafından araştırmanın hazırlık aşamasında ve veri analiz edilmeden önce ortaya çıkabileceği düşünülen kodlar geçici olarak ele alınabilir. Bu geçici liste aynı zamanda bir “başlangıç listesi” olarak da kabul edilir. Geçici olan başlangıç listesi ise revize edilebilir, değiştirilebilir, silinebilir veya yeni kodları kapsayacak şekilde birleştirilebilir ve genişletilebilir.³⁴ Diğer taraftan, örnek vakalara ilişkin ön incelemelerde ortaya çıkan bulgular ise ikincil kodlamayı oluşturacaktır. Böylelikle gerek kod sayısının ve çeşitliliğinin gerekse de bulguların birleştirilmiş bir şema altında sentezlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda, analiz modeli için belirlenen temel faktörler, içerik analizlerine elverişli hale getirilmek maksadıyla ayrı birer kategori şeklinde ele alınmıştır. Bu kategoriler birer temel (tematik) kod ile eşleştirilmiştir. Tematik kod, ilk bakışta tam olarak anlaşılamayan örtük süreçleri betimleyen bir ifadedir. Her bir tematik kod, kendi bileşeni olduğu değerlendirilen alt kod ya da alt kodlar silsilesinden oluşturulmuştur. Alt kodlamalar, temel kodu detaylandırmak veya veri girişini farklı açılardan daha da zenginleştirmek için temel koda atanan ardışık etiketler olarak da görülebilir. Örneğin; “politik koşullar terör örgütünün stratejisini etkiler” bir tematik kod, “yerel politik gelişmeler” ise bir alt kod niteliğindedir. Bu teknik, neredeyse bütün nitel çalışmalar

³⁴ Saldana, *Nitel Araştırmacılar*, 294-295.

için, ancak özellikle de içerik analizleri ve geniş çeşitlilikte veri türünü içeren araştırmalar için uygundur. Aynı zamanda temel kod, araştırmanın devamında hiyerarşik bir düzenleme, kategorik ve alt-kategorik veri girişi ya da farklı yönlerdeki ilişki biçimlerinin analiz edilmesinin gerekli olduğu durumlarda kullanılabilir. Alt kodlamalar ise istenildiği takdirde, amaca uygun olacak biçimde temel kodlarla tekrar birleştirilebilir.³⁵

Bu temel ve alt kodlar Maxqda adlı nitel ve karma yöntemler için geliştirilen bilgisayar destekli bir yazılım programında oluşturularak metinlerin içeriklerindeki doğrudan veya dolaylı olarak stratejiye ilişkin olduğu düşünülen yazılı veriler üzerinden analizler yapılmıştır. Temel kodlar ve alt kodları belirtmek için oluşturulan toplamda “290 kod” ortaya çıkmıştır. Bu kodlar, tüm veri analizi sona erene kadar devam edecek bir esneklikle gerekli görülen durumlarda ekleme, değiştirme, yeniden düzenlenme ve silinme neticesinde son halini almıştır. Bunlardan “7’si temel kod”, “18’i ise birincil kod” olarak belirlenmiştir. Geriye kalan ve dördüncü seviyeye kadar silsile halinde devam edebilen daha alt bileşenler ise ilgili analizlerde belirtilmiştir.

Kaldı ki, oluşturulan kod sayısı hangi kodlama tekniğinin seçildiğine ve analizlerin ne kadar detaylı olmasının istenildiğine ya da ne kadar detaylı olması gerektiğine göre değişebilmektedir. Örneğin Lichtman’a göre toplamda 80-100 arası kod oluşturulabileceği, bunların ise 15-20 birincil kod ve nihai olarak beş-yedi temel kod bünyesinde birleştirilebileceği;³⁶ Creswell’e göre ise beş-altı temel kod ve 25-30 birincil kodun³⁷ makul olabileceği, ancak yine de farklı disiplinlerdeki çalışmalara göre kodların sayısının ve seviyelerinin değişebileceği belirtilmektedir. Analiz modeli için belirlenen her bir kod ve bu kodlar için gerçekleştirilen kodlama sayılarını belirten “Kod Sistemi” Ek-2’de sunulmaktadır.

Kodlamalar, oluşturulan temel ve alt kodların, program üzerinde ayrı birer vaka olarak girilen belge kümelerindeki her bir belge için kullanılmasıyla yapılmıştır. Dolayısıyla yazılım programında DAEŞ için ayrı, El-Kaide için de ayrı birer “belge kümesi” bulunmaktadır. Her bir belge kümesindeki belgelerde ayrı ayrı olarak yapılan içerik analizlerinde kimi zaman bir kelime veya kelime grubu, kimi zaman ise bir cümle, cümle öbeği ya da paragrafın tamamı baz alınmıştır. Diğer taraftan, örneğin bir kelime

³⁵ Saldana, 291.

³⁶ Marilyn Lichtman, *Qualitative Research for the Social Sciences* (London: SAGE Publications, 2013), 324.

³⁷ John Creswell, *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches* (London: SAGE Publications, 2013), 184-185.

bir yerde stratejiyle ilişkilendiriliyorken başka bir yerde ilişkilendirilmemişse, ilişkili olarak kullanılmayan yerde kodlama yapılmamıştır.³⁸

Maxqda bilgisayar destekli nitel veri analiz programı içeriğinde, araştırmanın niteliğine göre çeşitli nitel ve karma analizler yapılabilmeyle birlikte, çok sayıda analiz modülü ve tekniği bulunmaktadır. Ancak araştırmada bunların tamamı kullanılmamıştır. Araştırmanın konu ve kapsamı ile veri toplama yöntemi göz önünde bulundurularak araştırma sorularına en uygun şekilde yanıt verebilmeyi sağlayacağı değerlendirilen modül veya teknikler seçilmiştir.

Bu kapsamda öncelikle, araştırmadaki veri kaynakları odak grup çalışması, anket, mülakat gibi tekniklerle elde edilmediğinden ve yalnızca örnek vaka olarak seçilen terör örgütlerinin hali hazırda elde edilebilen kaynakları kullanıldığından dolayı ilgili tekniklere özel (örneğin yüz yüze görüşme) analiz modülleri kullanılmamıştır. Yine, örgütlere ait tek bir yazılı kaynak ya da bir kişi (örneğin örgüt lideri) değil tüm kaynaklar bütüncül olarak ele alındığından dolayı, tek bir belgenin ya da kişinin analizi için oluşturulmuş modül ve teknikler de kullanılmamıştır. Ayrıca, kullanılan kavramların sıklıklarından ziyade tematik kodlamalara odaklanıldığından kelime sıklıkları, kelime trendleri, kelime bulutu gibi özellikler de analiz kapsamı dışında tutulmuştur.

Araştırmanın analiz bölümünde kullanılacak olan modül ve teknikler aşağıda açıklamalarıyla birlikte sunulmaktadır. Belirtilen analiz teknikleri; Temel Kodların Sıklık Analizi, Alt Kodların Sıklık Analizi, Kod-Alt Kod Bölümler Analizi, Kod Birlikte Oluşum Modeli, Kod Ardışık Oluşum Modeli, Tek Vaka Modeli ve İki Vaka Modeli'dir.

Toplam yedi adet analiz türü ve modeli içerisinde bazıları grafik gösterime sahipken, diğerleri ise harita üzerinde matematiksel konumlandırmalardan oluşan görselleştirmelerden oluşmaktadır. Grafik gösterimde kodlamalar için sütunlar kullanılmakta, haritalama metotlarında ise kodlar arasındaki çeşitli ilişkisel bağlar program tarafından otomatik olarak belirlenen matematiksel konumsal yakınlık ve kodlar arası çizgilerle gösterilmekte ve çizgi

³⁸ Örneğin, “ABD ve müttefikleri” tanımı bir kod olarak belirlenmiş ise ve bu tanımlama stratejiyle ilişkili olarak kullanılıyorsa kodlama yapılmıştır. Başka bir ifadeyle, “ABD ve müttefikleri” tanımı bir kod olarak oluşturulmuş olsa da bu tanımın geçtiği her bölüm kodlanmamıştır. Önemli olan “ABD ve müttefikleri” ifadesinin ne kadar sıklıkla yer aldığı değil, ne kadar sıklıkla strateji ile ilişkili olarak ya da stratejik bir bağlamda kullanıldığıdır.

kalınlıkları ile kod sembollerinin büyüklüğü kodlamaların tekil olarak sıklıklarına ya da birbiriyle ilişki biçiminin sıklıklarına göre artmakta veya azalmaktadır.

Bu kapsamda “Temel Kodların Sıklık Analizinde”, kodlamalar esnasında kullanılmak üzere en üst düzey olarak kabul edilen ve konuya ilişkin en genel çerçeveyi oluşturan temalar bulunmaktadır. Bunlar temel kod olarak da adlandırılmakla birlikte, yapılan analiz neticesinde belirli temalar dahilinde toplam kaç kez kodlama yapıldığı grafik şeklinde belirtilmektedir. Bu sıklıklar, basit bir sıklık analizi sonucunu temsil etmemektedir. Yani, oluşturulan kodun kaynaklarda kaç defa geçtiğinin sayısını belirtmemektedir. Oluşturulan kodun kaç defa strateji ile ilişkilendirildiğini gösteren bir sıklık analizi türüdür. Her iki vaka için de bu analiz ayrı ayrı yapılacaktır.

“Alt Kodların Sıklık Analizi”nde ise alt kodlar, temel kodlardan daha alt düzeyde olarak değerlendirilen ve daha dar bir çerçeve oluşturduğu düşünülen kodlardır. Bunlar aynı zamanda her bir temel kodu açıklayan alt bileşenler olarak da görülebilir. Temel amaç, tematik kodları detaylandırmaktır. Aynı zamanda tematik kodlara ilişkin hiyerarşik bir düzenleme, sınıflandırma ve daha derinlemesine açıklamalar yapmayı elverişli hale getirmektedir.³⁹ Araştırmanın niteliğine ve araştırmacının tercihinine göre her bir temel kod bir veya birden fazla alt düzeyde kod içerebilmektedir. Bu araştırmada da bazı temel kodlar yalnızca bir alt düzey olarak belirlenen kodlara sahipken, bazı temel kodlar ise birden fazla alt düzeyde (birinci düzey alt kod, ikinci düzey alt kod gibi) kodlar içerebilmektedir. Bu çalışmada ise temel kodların bir alt bileşeni olan alt kodlar (birinci seviye alt kodlar/birincil alt kodlar), daha alt seviyedeki kodların bütünleştirilmesiyle ele alınmıştır. Diğer bir ifadeyle temel kodları oluşturan birincil alt kodlar analiz edilmiştir. Bu tür analizde, temel kodlardan bağımsız olarak araştırmacının her bir alt kod için kaç kez kodlama yaptığı grafik şeklinde belirtilmektedir. Bu analiz her iki vaka için ve her bir belge grubunda yer alan temel kodların her biri için ayrı ayrı yapılacaktır.

“Kod-Alt Kod Bölümler Analizi” türünde, analiz edilen veri setinde, tek bir temel kod dahilindeki, bu temel kodun bileşenleri olarak oluşturulan tüm düzeylerdeki alt kodlar içerisinde hangilerinin en sık kodlandığı belirtilmektedir. Böylelikle araştırmacı, belirlenen temel kodun bileşenleri olarak kabul edilmiş olan alt kodların daha detaylı analizini ortaya çıkarabilmektedir. “Boylamsal kodlama (*longitudinal coding*)” olarak da ifade edilen bu analiz tekniği, belirli bir zaman aralığında toplanan veriler üzerinden benzerlik ve farklılıkların incelenmesini kolaylaştırmaktadır. Bireyler, gruplar ve

³⁹ Saldana, *Nitel Araştırmacılar*, 291.

örgütlerin geniş bir zaman aralığındaki gelişimini ve değişimlerini keşfetmeyi amaçlayan araştırmalar için uygundur.⁴⁰

Örneğin bir veri kümesindeki tüm veri kaynakları bütüncül olarak incelendiğinde, başlangıçta nadiren kodlanan veya henüz oluşturulmamış alt seviye bir kod; yani bir temel kod bünyesindeki alt seviye kodlardan herhangi bir tanesi, kodlamalar sonucunda en fazla sıklığa sahip olabilmektedir. Bu teknikte, temel ve alt kodlar içerisinde bunlarla doğrudan ilişkili olduğu değerlendirilen faktörlerin analiz edilen belgelerdeki yer alma sıklıkları grafik biçiminde belirtilmektedir. Temel kodlardan alt kodlara doğru inildikçe kod sayılarının arttığı göz önünde bulundurulduğunda, temel kodları oluşturan alt bileşenlere ilişkin daha detaylı bir inceleme gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla bu tür bir analiz, alt kodların sıklık analizinden daha derinlemesine bir çözümlemeyi işlevsel hale getirmektedir. Bu analiz tekniği de hem vakalar hem de tematik kodlar için ayrı ayrı kullanılacaktır. Grafik gösterimde önemli bir özellik olarak, herhangi bir seviyedeki alt kodun hangi üst kodların bir bileşeni olduğu da soldan sağa doğru izlenebilmektedir.

Bir diğer analiz türü olan “Kod Birlikte Oluşum Modeli”nde ise sıklık analizlerinden farklı bir teknik uygulanmaktadır. Nitekim, veri kaynaklarında yer alan bir ifadenin (kelime, kelime grubu, cümle ya da paragraf gibi) tamamı kimi zaman aynı anda birden fazla kod içerisinde değerlendirilebilmektedir. Diğer bir anlatımla, bir ifadenin tamamının aynı anda birden fazla kodla ilişkili olduğu ya da aynı anda oluştuğu kodlamadır. “Eşzamanlı kodlama (*simultaneous coding*)” olarak da ifade edilen bu teknik, tek bir veri içerisinde iki ya da daha fazla kodun atanması şeklinde de tanımlanmaktadır.⁴¹ Bir cümlelerin bütününde; “belirli bir konuda propaganda yapılması gerektiği, bu propagandanın sadece söz ve yazılı olarak değil aynı zamanda şiddet kullanarak gerçekleştirilmesinin vurgulanması ve eylem için hangi hedefin seçilmesi gerektiğinin açıklanması” bu duruma örnek olarak verilebilir. Böylelikle kod ilişkilerini örüntüler⁴² halinde açıklayan bu teknik, araştırmada yer alan kodların, veri setindeki tüm kaynaklarda kesiştiği noktaları görselleştirmek için kullanılmaktadır. Buradan hareketle, kodlar arasındaki ilişkisel bağ “benzerlik (aynı anda

⁴⁰ Saldana, 292.

⁴¹ Saldana, 6-7.

⁴² Burada “örüntü” kavramı; olay veya olguların düzenli bir biçimde birbirini takip etmesi olarak kullanılmaktadır.

gerçekleşme) ve etkileşim (başka faktörlerle ilişkili olarak gerçekleşme) üzerinden ortaya çıkarılabilmektedir.⁴³

Dolayısıyla bu türden bir analizdeki çalışma mantığı, veri kaynaklarında yer alan bir ifadenin tamamının yalnızca tek bir kod değil, birden fazla temel veya alt kod dahilinde kodlanması şeklindedir. Bir ifadenin aynı anda birden fazla temel veya alt kod içerisinde kaç kez kodlandığının ortaya çıkarılması, bu şekilde birlikte oluşan kaç kodlama varsa bunlar arasındaki toplam eşleşmeyi matematiksel konumlandırmalardan oluşan bir harita biçiminde görselleştirerek aralarındaki ilişki biçimini belirtmektedir. Bu haritada birbirine yakın olan kodlar, aynı anda oluşma biçiminin daha fazla olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, matematiksel konumları birbirine yakın olan kodları, yine matematiksel konumlanmalar göz önünde bulundurularak, program dahilinde otomatik olarak diğerlerinden farklı bir küme şeklinde göstermek de mümkündür. Bu model her iki örgüt için de kullanılacaktır.

“Kod Ardışık Oluşum” modeli de “Kod Birlikte Oluşum” modeline benzer şekilde çalışmaktadır. Temel farklılık ise veri kaynaklarında kimi zaman, birbirinden ayrık ya da farklı ifadelerin sıklıkla birbirinin ardı sıra kullanılmasıdır. Bu durum çoğunlukla, belirli bir konunun ele alındığı bir paragraftan sonra başka bir konunun ele alındığı diğer bir paragraf örneklerinde görülmektedir. Dolayısıyla bu durum, birden fazla farklı ifadenin bilişsel ve/veya mantıksal olarak birbiri ardına sıralanması olarak ifade edebilmektedir. “Nedensellik kodlama (*causation coding*)” olarak adlandırılan bu teknikte, belirli bazı çıktıların oluşmasına neden olan öncül koşullar ve faktörler ya da aracı değişkenlerin izi sürülmektedir. Bunlar, “kod (1) - kod (2) - kod (3) -...- kod (n)” şeklindeki sıralı bir dizilimle haritalanmaya çalışılır.⁴⁴ Örgütün, “düşman olarak gördüğü bir devletin ya da grubun güçlü yanlarından bahsettiği bir paragraftan sonraki ilk paragrafta örgütün kendisinin ihtiyaç duyduğu imkân ve kabiliyetlerden ardışık olarak bahsetmesi” bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Eğer bu durum birden fazla kaynakta da tekrar ediyorsa, burada bilişsel açıdan ardışık olarak düşmanın güçlü yanlarından sonra örgütün imkân ve kabiliyetlerinin nedensellik bağıyla öne çıkarıldığı söylenebilir. Bunun sıklıkla gerçekleşmesinin bilişsel olarak bir anlam ifade ettiği değerlendirilmektedir. Böylelikle, birden fazla ifadenin ne sıklıkla arka arkaya kullanıldığı, bu ifadeler arasındaki ilişki biçimini ortaya koyabilmektedir. Analiz esnasında birbirinden farklı ifadelerin, birbirinin

⁴³ Amos J. Hatch, *Doing Qualitative Research in Education Settings* (New York: State University of New York Press, 2023), 155.

⁴⁴ Saldana, *Nitel Araştırmacılar*, 296.

ardı sıra kodlanması neticesinde, hangi kodlar dahilinde kaç kez ardışık olarak kodlandığı ortaya çıkarılabilmekte ve ardışık biçimde oluşan kodlar bir harita üzerindeki matematiksel konumlar ve bu konumlarla oluşan kümeler görselleştirilebilmektedir. Bu model her iki vaka için de ayrı ayrı uygulanacaktır.

Tek Vaka Modeli ise önceki analiz teknikleri ve modellerinden farklı olarak, bir belge grubunda analize tabi tutulan tüm belgeleri, oluşturulan tüm temel ve alt kodlar dahil olmak üzere yapılan bütün kodlamalarla ele alınmaktadır. Oluşturulan tüm temel ve alt kodlar düzeyleri fark etmeksizin bütüncül olarak analiz edilmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, analiz edilen veri kaynaklarını tek bir vaka olarak (burada bir terör örgütü) ayırt etmeye elverişli hale getirmektedir. Dolayısıyla, artık tek bir vaka olarak görülen tüm veri kaynakları ve farklı düzeylerdeki tüm kodlar tek bir şekil olarak görselleştirilebilmektedir. Tek vaka modeli, her düzeydeki kodların toplamda kaç kez kodlandığının sıklığını hiyerarşik olarak göstermekle birlikte, seviyesi fark etmeksizin en ön planda ortaya çıkan faktörlerin neler olduğunun bütüncül olarak ortaya çıkarılması işlevini görmektedir. Böylelikle, yapılan analiz neticesinde hiyerarşik olarak hangi temel kod bünyesinde ya da düzeyde olduğu fark etmeksizin en sık tekrarlanan ifadelerin neler olduğu sayısal olarak izlenebilmektedir. Böylelikle, araştırmadaki amaçlardan biri olan karşılaştırmalı analiz öncesinde her bir vakanın kendi içerisindeki bütüncül analizleri tamamlanmış olacaktır.

Son olarak “İki Vaka Modeli”, tek vaka modelinde açıklanan hususlar aynı kalmakla birlikte, artık iki farklı veri kaynak grubunu (belge kümesini) ele almakta ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmesini sağlamaktadır. Her bir vakada hangi düzeyde olursa olsun en yüksek kodlama sıklıkları birbiriyle karşılaştırılmaktadır. Bu kodlama sıklıkları içerisinde hangi kodlamaların her iki vakada da en sıklıkla yer aldığı ortaya çıkarılmaktadır. Böylelikle her iki vakadaki bütüncül analizler neticesinde hangi kodların en sıklıkla her iki vakada da kodlandığı hiyerarşik olarak gösterilebilmektedir. Bu durum her iki vakadaki en ön plana çıkan ortak faktörlerin neler olduğunun anlaşılmasını ve bunların her bir vaka içerisindeki yoğunluğunun açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Modelde ayrıca, her iki vakadaki benzerliklerin veya ortak noktaların haricinde vakalar arasında hiçbir ilişki olmama durumunu ya da farklılıkları da ortaya çıkmaktadır. Her iki vakanın birbirinden farklılaşmasına işaret eden kodlamaların hangileri olduğu da programda oluşturulan şekil üzerinden görülebilmektedir.

Dolayısıyla, her ne kadar terör örgütlerinin stratejilerini belirleyen çok sayıda koşul ya da faktör olduğu söylenebilse de bu araştırmanın ana çerçevesi bağlamında stratejiye etki eden

temel faktörler kabul edilmiş ve karşılaştırmalı analiz için bir çerçeve oluşturulmuştur. Analizler için ise birbirini destekleyecek şekilde toplam yedi farklı teknik kullanılmıştır. Bu çerçevede, oluşturulan analiz çerçevesinin test edilmeye ve geliştirilmeye açık olduğu belirtilebilir.

Böylelikle, bu bölümde araştırmanın amacı, konusu, kapsamı ve araştırmada kullanılan çalışma metodolojisine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bir sonraki bölümde ise kuramsal ve kavramsal çerçevede strateji ve terörizm ilişkisi ile terör örgütlerinin stratejilerini etkilediği belirtilen faktörler incelenerek, bu doğrultuda araştırmada oluşturulan analiz modeli açıklanacaktır.

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Strateji Çalışmalarında Terörizmin Yeri

Konuya ilişkin literatürde, ilk kullanıldığı dönemlerden itibaren stratejinin tanımlanması zor, içeriği ve sınırları üzerine net bir uzlaş bulunmayan bir kavram olduğu sıklıkla ifade edilmektedir.⁴⁵ Dolayısıyla, terör örgütlerinin stratejilerini belirleyen faktörler ve stratejilerinin karşılaştırmalı olarak analizi üzerine kurgulanan bir araştırmanın, strateji kavramıyla kastedilenin ne olduğuna ilişkin bir tarifile başlaması gerektiği düşünülmektedir. Ancak tezin kapsamı göz önünde bulundurulduğunda, çalışmada strateji kavramının gelişiminin tarihsel perspektifte derinlemesine incelenmesinden ziyade ağırlıklı olarak strateji üzerine kavramsal tartışmalar incelenecektir. Akabinde, kuramsal açıdan terörizm ile strateji arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin sınırlarını daha net açıklamaya elverişli olabilecek bir kapsam ifade edilmeye çalışılacaktır.

2.1.1 Strateji Kavramı Üzerine Tartışmalar

Strateji kelimesinin etimolojik kökeni genellikle eski Yunanca'ya dayandırılmaktadır. Yunanca “*stratos* (ordu)” ve “*ago* (yönetmek, yön vermek)” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan “*strategos* (general)” kelimesinden türetildiği iddia edilmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından ise etimolojik açıdan Latince “*stratum* (yol, çizgi, nehir yatağı)” kelimesinden oluşturulduğu savunulmaktadır.⁴⁶ Dolayısıyla *strategos* kelimesi klasik Yunan metinlerinde ordu yönetimi ya da generallik sanatı anlamında kullanılmıştır.⁴⁷ Bu kapsamda, strateji kavramının ilk ortaya çıktığı dönemlerde generalin sanatı ya da yetenekleri bağlamında ele alınmakla birlikte,⁴⁸ esasen savaş veya askerî işlerle ilişkili olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁴⁹

⁴⁵ Williamson Murray ve Mark Grimsley, “Introduction: On Strategy,” *The Making of Strategy Rulers, States and War* içinde, ed. Williamson Murray vd. (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 1.

⁴⁶ Bilal Karabulut, *Uluslararası İlişkiler Kavramlar-Teoriler-Kurumlar* (Ankara: Barış Kitap, 2016), 327.

⁴⁷ Haluk Özdemir, “Tasarlanmış ve Beliren Üst Stratejiler: Türkiye ve Diğer Orta Büyüklükteki Devletler için Alternatifler,” *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama* içinde, ed. Ali Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020), 46.

⁴⁸ Cenker Korhan Demir, “Stratejinin Bakış Açısıyla Terörizm,” *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama* içinde, ed. Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020), 284.

⁴⁹ Murray ve Grimsey, “Introduction: On Strategy,” 19.

Öte yandan strateji kavramı, teori ve pratikte kimi zaman bir sanat kimi zaman ise bir bilim dalını temsil etmesi bağlamında ele alınabilmektedir.⁵⁰ Örneğin Sun Tzu, savaşı bir sanat olarak ele aldığı kitabında, stratejinin en mükemmel halinin düşmanı savaşımadan mağlup etmek olduğunu belirtmektedir.⁵¹ Modern anlamda ise kavramı ilk defa pratikteki çözümlemelerle birlikte daha ziyade bir sanat olarak uygulayanın Fransız asker ve politikacı Napolyon Bonapart olduğu ifade edilebildiği gibi, ilk kez özüne dair derinlemesine teorik açıklamalarda bulunanın ise Carl von Clausewitz olduğu belirtilmektedir.⁵²

Clausewitz, stratejik çalışmalarda sıklıkla atıfta bulunulan “Savaş Üzerine” adlı kitabında stratejiyi, “savaşın amacına ulaşmak için muharebelerin kullanılması” olarak tanımlamaktadır.⁵³ Liddell Hart ise Clausewitz’in bu tanımını; savaşın planını oluşturmakla birlikte, “savaşı teşkil eden çeşitli harekâtın akışını tasarlamak ve bu harekâtın her birinde yapılacak muharebeleri düzenlemek şeklinde” yorumlamaktadır. Bu doğrultuda da strateji kavramının kapsamının yalnızca muharebelerden yararlanma sanatı biçiminde daraltılmasını eleştirmektedir. Hart’a göre ise strateji, siyasal amaçlara ulaşmak için askerî imkânların uygun biçimde dağıtılması ve uygulanması sanatıdır. Çünkü stratejinin görevi, askerî kuvvetlerin hareketlerinin nasıl olması gerektiğinin yanı sıra bunların doğurduğu etkilerle de ilgilidir. Nitekim stratejinin özünde araç ile amacı birbiriyle bağdaştırma eğilimi bulunmakta ve stratejinin temel görevi düşmanın tümüyle imhasından ziyade dengesini bozmaktır.⁵⁴ Dolayısıyla stratejinin amaçsal olarak, askerî boyutun ötesinde siyaset ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır.

Her ne kadar strateji kavramının sınırları ve içeriği üzerine tartışmalar daha da genişletilebilse de temel olarak, geleceğe yönelik faaliyetler ve beklentilerle şekillendiği söylenebilir.⁵⁵ Bununla birlikte strateji kavramı, geleneksel olarak askerî bağlamda ele alınmış ve savaşta uygulanan taktiklerle ilişkili kullanılmışken, strateji konusundaki literatürün gelişimi de savaşa dair teorik açıklamalar ve pratikteki yansımalarına ilişkin tartışmalarla şekillenmiştir. Bu bağlamdaki araştırmalar tarihsel perspektifte değerlendirildiğinde, stratejik tartışmaların odağında da hep askerî harekât olgusu yer

⁵⁰ Lawrence Freedman, *Strategy: A History* (Oxford: Oxford University Press, 2015), 75.

⁵¹ Sun Tzu, *The Art of War*, çev. Samuel B. Griffith (Oxford: Oxford University Press, 1963), 77.

⁵² Faruk Sönmezoğlu vd., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü* (İstanbul: Der Yayınları, 2017), 518.

⁵³ Carl von Clausewitz, *On War*, çev. Michael Howard ve Peter Paret (Oxford: Oxford University Press, 2007), 133.

⁵⁴ Basil Henry Liddell Hart, *Strateji: Dolaylı Tutum*, çev. Selma Koçak (Ankara: Doruk Yayınları, 2015), 444-452.

⁵⁵ Karabulut, *Uluslararası İlişkiler*, 327.

almıştır.⁵⁶ Böylelikle geleneksel bakış açısına göre strateji, siyasi ve askerî bağlamda kullanılan bir kavram olarak görülmektedir.

Günümüzde ise strateji kavramının klasik siyasi-askerî bağlamını korumanın yanı sıra çok çeşitli alanlarda kullanıldığı da bilinmektedir. Bu açıdan, strateji kavramının geleneksel bağlamının dışındaki kullanımlarıyla birlikte geniş çerçevede de “belirlenen hedeflere ulaşmak maksadıyla uygun araçların kullanılması” şeklinde anlaşıldığı söylenebilir.⁵⁷ Örneğin geniş anlamda; siyasi partiler, ticari işletmeler ve devletler gibi çok çeşitli kurum ve kuruluşların belirli bir amaca ulaşmak için izlediği yol anlamında da tanımlanabilmektedir.⁵⁸ Hatta Freedman’a göre artık herkes bir stratejiye ihtiyaç duymaktadır. Devlet yapılarından ticari kuruluşlara kadar geniş bir yelpazedeki aktörler tarafından bir stratejiye sahip olunmadan herhangi bir sorunla yüzleşmenin veya bir amaca ulaşmak için çabalamanın, en basit nitelendirmeye, ihmalkarlık olarak kabul edilebileceği değerlendirilmektedir.⁵⁹ Bu açıklamalardan hareketle, terör örgütlerinin de belirli siyasi hedeflere ulaşmak için çeşitli stratejilere ihtiyaç duyacağını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Ancak, geleneksel siyasi-askerî bağlamının ötesinde hangi aktör tarafından kullanılırsa kullanılsın stratejinin her zaman ve her koşulda belirlenen amaçlara ulaşmayı garanti edeceği söylenemez. Aynı stratejinin belirli bir durumda işe yararken, başka bir durumda ise işe yaramaması mümkün olabilir. Nitekim strateji araştırmacıları inceledikleri olaylardaki şans, karmaşıklık, belirsizlik ve başlangıçta tahmin edilemeyen ara değişkenlerin çeşitliliği gibi nedenlerle stratejinin özüne dair şüpheci bir yaklaşım benimseme eğilimi gösterebilmektedir. Böylelikle genel manada strateji kavramı teorik açıdan tartışmalı bir olgu haline ya da Betts’in ifadesiyle bir “illüzyon” haline gelebilmektedir.⁶⁰

Bu bakımdan bu araştırmada strateji, geleneksel bağlam içerisinde ele alınmaktadır. Bu kapsamda, “şiddet kullanma ve şiddet kullanma tehdidi dahil olmak üzere çeşitli araçlarla siyasi amaçlar arasındaki bağlantı” şeklinde kabul edilmektedir. Böylelikle strateji, içerisinde askerî yöntemlerin de bulunduğu çeşitli araçların siyasi amaçları nasıl temin edeceğine dair bir şema olarak tasvir edilmektedir.

⁵⁶ Özdemir, “Tasarlanmış ve Beliren,” 45-46.

⁵⁷ Demir, “Stratejinin Bakış Açısıyla,” 284.

⁵⁸ Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler*, 518.

⁵⁹ Freedman, *Strategy: A History*, ix.

⁶⁰ Richard K. Betts, “Is Strategy an Illusion?,” *International Security* 25.2 (2000): 5.

Strateji kavramının kapsamının muğlaklığına benzer şekilde, terörizmin de sınırları üzerinde ortak bir uzlaşısı bulunmayan bir kavram olduğuna ve bunun gerek uluslararası ilişkiler bağlamında gerekse de güvenlik konusuna ilişkin yapılacak araştırmalar kapsamında başlı başına bir sorun teşkil ettiğine dair görüşlere literatürde sıklıkla değinilmektedir. Her iki kavramın da tanımlanmalarındaki muğlaklık, terörizm ile strateji ilişkisini analiz etmeyi zorlaştırmasının yanı sıra terörizmin stratejik çalışmalardaki konumuna dair farklı kuramsal yaklaşımların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır.

2.1.2 Kavramsal ve Kuramsal Açından Strateji ve Terörizm İlişkisi

Bir önceki kısımda belirtildiği üzere kapsam ve sınırlılıkları üzerine tam bir uzlaşısı bulunmayan iki farklı kavramın ilişkisel bağını net bir şekilde ortaya koyabilmek kolay değildir. Ancak, strateji ve terörizm kavramlarına yönelik literatürde yer alan farklı yaklaşımların temel argümanlarıyla bu ilişki üzerine önemli çıkarımlarda bulunulabilir. Bu kapsamda öncelikle, strateji ile terörizm ilişkisini konu edinen çalışmalar incelenecektir. Bu çalışmalar içerisindeki temel argümanların bir tanesinin “rasyonellik”, ikincisinin ise “işlevsellik” üzerine inşa edildiği söylenebilir.

Bu kapsamda ilk olarak; terörizmin rasyonel olmayan, akıl dışı, gelişigüzel bir refleks veya rastlantısal bir tepki gibi ifadelerle açıklanması yerine stratejinin bakış açısıyla bilişsel ve rasyonel süreçlerle araştırmalarına yer verilmektedir. Nitekim bu türden süreçlerin hem stratejide hem de terörizmde var olduğu değerlendirilmektedir. Her iki kavram açısından diğer bir ortak nokta ise işlevsellik üzerinedir. Gerek günlük hayatta gerekse de konuya ilişkin araştırmalarda, verili bir durumda etkili bir stratejinin ne olması gerektiğine veya bir stratejinin etkili olup olmadığına dair farklı görüşlerin olduğu gözlemlenebilir. Buna benzer şekilde terörizmin de etkililiğine ilişkin tartışmalar bulunmaktadır. Buradan hareketle, işlevsellik bağlamında terörizmin ortaya çıkardığı siyasal sonuçlar bakımından etkili olup olmadığı konusunda birbirine zıt olan iki yaklaşıma yer verilmektedir.

Terörizm, siyasal hedeflere ulaşmada kullanılan araçların uygun kullanımı açısından ele alındığında, “siyasal davranışları normal dışı yollarla etkilemek maksadıyla sembolik hedeflere sistematik olarak yöneltilen şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdidi

içerikli eylemler” olarak tarif edilebilir.⁶¹ Öte yandan, aynı siyasal görüş ya da hedeflere sahip bireylerin tamamı terörizme başvurmadığı gibi, tüm gruplar da terörizmi kendi hedeflerine uygun bir araç olarak görmemekte ya da tercih etmemektedir. Diğer bir ifadeyle, terör örgütleri ile aynı hedeflere sahip olan her birey, terörizmin bu hedeflere ulaşmak için en iyi yol olduğunu düşünmemektedir. Bu doğrultuda, bazı birey ve grupların siyasal hedeflerine ulaşabilmek için neden terörizme başvurduğu merak konusudur. Dolayısıyla terörizmin bir süreç olarak nasıl işlediği ile sosyal ve siyasi etkilerine dair çalışmalar literatürde sıklıkla yer almaktadır.⁶² Hatta terörizmin kendine özgü bir “mantığı” olduğu da savunulmaktadır.⁶³ Bu gibi nedenlerle terörizm çalışmalarında; çeşitli analiz düzeyleri ve analiz birimlerine odaklanıldığı ve başta psikoloji, antropoloji, sosyoloji, tarih, yönetim ve organizasyon gibi farklı disiplinlerden de yararlanıldığı görülmektedir.

Bu türden çalışmalarda çoğunlukla görülen bir diğer husus ise, aynı çalışma içerisinde dahi terörizm kavramının gerek devletler gerekse terör örgütleri tarafından uygulanabilen hem bir çeşit strateji hem de bir tür yöntem veya araç olarak farklı kullanımlarına rastlanmasıdır. Bu durumun başlıca nedenini ise terörizmin ayaklanma, gerilla savaşı, iç savaş, vekalet savaşı, hibrit savaş gibi farklı siyasal şiddet türlerinin belirli bir aşamasını oluşturduğuna veya bir bölümünde tercih edildiğine dair görüşlerde aramak mümkündür. Örneğin M. Crenshaw’a göre, yapılan birçok analizde terörizmin nedenlerine ve türlerine odaklanıldığından dolayı terörizmin bir araç ya da strateji olarak kullanılmasının ortaya çıkardığı sonuçlar büyük ölçüde göz ardı edilmiştir.⁶⁴ Benzer bir görüşü T.R. Gurr da paylaşmaktadır. O’na göre terörizmin siyasal sonuçlar açısından etkinliği, üzerine çok az araştırmanın yapıldığı bir konudur.⁶⁵

Dolayısıyla terörizme dair stratejik bakış açısı, geleneksel olarak siyasal hedefler doğrultusunda mevcut araçların uyumlu kullanılması bağlamında, siyasal hedeflere sahip gruplar tarafından farklı alternatifler arasında neden terörizme başvurulduğunu sorgulamakla başlatılabilir. Buradaki temel sorulardan bir tanesi, belirlenen siyasi

⁶¹ Thomas Perry Thornton, “Terror as a Weapon of Political Agitation,” *Internal War: Problems and Approaches* içinde, ed. Herry Eckstein (New York: The Free Press, 1964), 73.

⁶² Martha Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” *Comparative Politics* 13.4 (1981): 380.

⁶³ Crenshaw, “The Logic of Terrorism,” 24.

⁶⁴ Martha Crenshaw, *Terrorism, Legitimacy, and Power: The Consequences of Political Violence* (Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1983), 5.

⁶⁵ Ted Robert Gurr, “Empirical Research on Political Terrorism: The State of the Art and How it might be Improved,” *Current Perspectives on International Terrorism* içinde, ed. Rober O. Slater ve Michael Stohl (London: Palgrave Macmillan, 1988), 125.

hedeflere ulaşabilme açısından terörizmin araçsal olarak ne vadettiğidir. Terörizmin vadettiği temel çıktı ya da sonuç, belirli bir siyasal hedefe ulaşma başarısı olarak tanımlandığında, bu hedeflere ulaşabilmek için başarılı veya etkili olup olmadığının da tartışmalı bir konu olduğu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, doğası gereği karmaşık bir olgu olduğu değerlendirilen terörizmin, teoride başarı vadettiği kabul edilse dahi, pratikte genel geçer ve objektif bir “etkililik” ölçütünü belirleyebilmek neredeyse imkânsızdır. Bundan dolayı, terörizmin etkililiği literatürde genel olarak ortaya çıkardığı siyasal sonuçların yorumlanması veya analiz edilmesi bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. Etkililik üzerine yapılan stratejik çalışmalarda ise terörizmi, tıpkı Uluslararası İlişkiler disiplinde başat aktör olan devletleri değerlendirdikleri gibi, rasyonel seçim teorileri ve pazarlık teorilerine dayandırarak belirli mantıksal karar alma süreçleri ve çeşitli fayda-maliyet hesaplamaları sonucunda kasıtlı bir şekilde tercih edilen bir yöntem olarak ele alan yaklaşımlar çoğunluktadır.⁶⁶

Bu çerçevede, terörizmin gelişigüzelikten ziyade yoğun bir zihni mukayese ve rasyonaliteyle ilişkili olduğunun kabul edilmesinin ötesinde, terörizmin stratejik açıdan ortaya çıkardığı siyasal sonuçların analizini içeren yaklaşımları da genel olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bu ayrım da esasen terörizmin stratejik açıdan etkili olduğunun veya olmadığının analizi üzerinedir.

Bu iki farklı yaklaşımdan ilki terörizmi, organize bir grubun belirli siyasal hedefler doğrultusunda uyguladığı kolektif şiddetle ilişkilendirmektedir. Bununla birlikte bu kolektif şiddetin kendisi, yarattığı siyasal sonuçlar bakımından stratejik olarak “etkili bir araç” şeklinde yorumlamaktadır.⁶⁷ Crenshaw’a göre, Fransız Devrimi’nden itibaren terörizm bir strateji olarak, muhalif olunan kurulu bir otoriteye karşı arzu edilen siyasi değişimi veya devrimi gerçekleştirmeye yönelik gelişmiştir. Terörizmin tarihsel süreçteki gelişimine daha derinlemesine bakıldığında, terör örgütleri tarafından mevcut araçların belirlenen hedefleri temin edebilmesi açısından birbirine benzer şekilde

⁶⁶ Max Abrahms, “The Strategic Model of Terrorism Revisited,” *The Oxford Handbook of Terrorism* içinde, ed. Erica Chenoweth vd. (Londra: Oxford University Press, 2019), 446-447.

⁶⁷ Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” 380; Crenshaw, “The Logic of Terrorism,” 33; Ariel Merari, “Terrorism as a Strategy of Insurgency,” *Terrorism and Political Violence* 5.4 (1993): 213; Paul Wilkinson, “The Strategic Implications of Terrorism,” *Terrorism and Political Violence: A Sourcebook* içinde, ed. M. L. Sondhi, (India: Har-anand Publications, 2000), 19-49; Alan M. Dershowitz, *Why Terrorism Works: Understanding the Threat, Responding to the Challenge* (New Haven, CT: Yale University Press, 2003), 2; David A. Lake, “Rational Extremism: Understanding Terrorism in the Twenty-first Century,” *Dialogue IO* 1.1 (2002): 15; Robert A. Pape, “The Strategic Logic of Suicide Terrorism,” *American Political Science Review* 97.3 (2003): 343; Peter R. Neumann ve Michael L.R. Smith, “Strategic Terrorism: The Framework and its Fallacies,” *Journal of Strategic Studies* 28.4 (2005): 571; Jakana Thomas, “Rewarding Bad Behavior: How Governments Respond to Terrorism in Civil War,” *American Journal of Political Science* 58.4 (2014): 804.

“rasyonel hesaplamaların” yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte terörizm stratejisi, içinde bulunulan koşullar ve zamana bağlı olarak ön plana çıkan rehine alma, uçak kaçırma, intihar saldırısı gibi farklı yöntem ve taktikler içerebilmektedir. Çünkü, farklı pratikleri içerse de stratejik bakımdan terörizmi “etkili” hale getiren temel husus, içerisinde bulunulan zaman ve koşulların kendisidir.⁶⁸ Diğer bir ifadeyle terör örgütleri, çeşitli alternatifler arasından terörizmi, ne zaman ve hangi koşullarda yararlı olacağına dair “mantıksal” bir çözümlemeyle “tercih” etmektedir. Hangi taktik ve yöntemlerin kullanılacağı ya da hangilerine ağırlık verileceği ise değişiklik gösterebilmektedir.

Örneğin, hükûmet politikalarını değiştirmeyi hedefleyen devrimci nitelikteki bir örgütün terörizmi bir strateji olarak tercih etmesi “siyasi açıdan yararlı bir araç olduğuna karar verilmesinin” sonucudur. Hatta kimi zaman çeşitli gruplar tarafından hedefe ulaşabilmek için “tek seçenek” olarak da algılanabilmektedir. Nitekim, terörist davranışın “rasyonel” olarak analiz edilmesi gerektiği iddiası, terör örgütlerinin kendi içlerinde tutarlı fikirler, değerler, inançlar ve bakış açılarına sahip oldukları varsayımına dayanmaktadır. Bu bağlamda terörizm, bütüncül olarak, arzu edilen nihai hedeflere ulaşmak için rasyonel bir tercih ya da araç olarak görülmektedir. Dahası, terör örgütlerinin, içerisinde bulunduğu koşullarda “fayda ve maliyetleri” hesaplayarak karar aldıkları da savunulmaktadır.⁶⁹

Öte yandan Wilkinson terörizmi, “stratejik hedeflere” ulaşmada kullanılabilen bir “silah” olarak tanımlamakla birlikte, her ne kadar çoğu durumda mevcut otoriteyi devirmeyi ve iktidarı ele geçirmeyi başaramasa bile, terörizmin çok ciddi bir siyasi güce sahip olabileceğini gösteren kanıtların olduğunu savunmaktadır. O’na göre terörizm, belirli durum ve koşullarda ulusal ve uluslararası güvenlik ve istikrar için son derece zararlı sonuçlar doğuran bir etkiye sahip olabilmektedir.⁷⁰ Benzer şekilde Dershowitz de “Terörizm Neden İşe Yarıyor (*Why Terrorism Works*)” adlı kitabında, Filistin’de 1970’lerin başından bu yana elde edilen kazanımların, terörizmin “işe yaradığını” ve gelecekte de “işe yaramaya devam edeceğini”, dolayısıyla “siyasi bir hedefe ulaşmak için tamamen rasyonel bir seçim” olduğunun ortaya çıktığını iddia etmektedir.⁷¹

Araştırmasını “intihar saldırılarının 1990’lı yıllardan 2000’li yılların başlarına kadar neden artış gösterdiği” sorusunu temel alarak başlatan Pape’e göre terörizmin, sosyo-

⁶⁸ Crenshaw, “The Logic of Terrorism,” 25.

⁶⁹ Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” 385.

⁷⁰ Wilkinson, “The Strategic Implications,” 20.

⁷¹ Dershowitz, “Why Terrorism Works,” 91.

ekonomik arka planı ne olursa olsun, kendine özgü “stratejik bir mantığı” bulunmaktadır. Her ne kadar araştırmasının odağını taktik seviyedeki intihar saldırıları oluştursa da terör örgütlerinin özellikle sivil hedeflere yönelik bu türden saldırıları, ortaya çıkardığı etkiler neticesinde mevcut hükûmetleri istenilen yönde siyasi tavizler vermeye zorlayacağına dair beklentiyle gerçekleştirdiğini savunmaktadır. İşte bu beklenti, zihni bir mukayese sürecinin bir ürünü olarak görülebilir.⁷² Diğer bir ifadeyle, arzu edilen siyasal etkiyi yaratma bağlamındaki bu beklentinin arkasında stratejik bir mantık yürütme süreci bulunmaktadır.

Terörizm olgusunun rasyonel süreçlerle ilişkili ve etkili olduğuna dair bir diğer görüşe göre terörizm, toplum içerisinde kabul edilebilir seviyede var olan şiddetten daha geniş ya da yoğun olarak nitelendirilebilecek boyuttaki çatışmaların tırmanma aşamasında ortaya çıkan ilk şiddet türüdür. Merari, teröristlerin siyasi hedefleri doğrultusundaki temel stratejik fikirlerini betimlediği çalışmasında, teröristlerin siyasi hedeflerine ulaşmadaki başarılarını ve amaçlarını gerçekleştirme yeteneklerini etkileyen koşullara odaklanmaktadır.⁷³ Bu bağlamda, “stratejik bir fikri alt-yapısı” bulunan terörizmin “uygun koşullarda” siyasal hedefleri gerçekleştirmede etkili olduğu savunulmaktadır.⁷⁴

Ayrıca terörizm, uluslararası boyutta büyük bir etki ortaya çıkaran 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD tarafından benimsenen “terörizme karşı savaş” konseptiyle de ele alınmaktadır. Bu tanımlamaya dikkat çeken Lake, savaşa benzer şekilde terörizmin de rasyonel ve stratejik olabildiğini belirtmektedir. Çünkü, temelinde “aşırılıkçılığın (*extremism*)” bulunduğu terörizm aynı zamanda rasyoneldir. Terörizmi akıl ve mantık dışı, sapkınlık veya patolojik bir vaka olarak görmek yerine tıpkı savaşa yönelik rasyonel teorik yaklaşımlarda olduğu gibi ele almanın, aynı zamanda terörizmin doğasına ve stratejisine ilişkin içgörüler sağlayacağını ifade etmektedir. Nitekim, “terörizme karşı savaş” aynı zamanda “savaşa karşı savaş” olarak da tanımlanabilir. Bu doğrultuda, “rasyonel aşırılıkçılık (*rational extremism*)” olarak ifade ettiği terörizme hedef olan politik varlıklar buna yanıt/tepki olarak dikkate alınması gereken bazı genel hususları daha net analiz edebilirler.⁷⁵ Diğer bir ifadeyle, terörizm stratejisi rasyonel bir yaklaşımla ele alındığında, terörizme karşı “savaşın” da stratejisi daha etkili veya daha net bir biçimde oluşturulabilir. Nitekim kendisini terör örgütü olarak nitelendiren son

⁷² Pape, “The Strategic Logic,” 343.

⁷³ Merari, “Terrorism as a Strategy of Insurgency,” 213.

⁷⁴ Ariel Merari, “Terrorism as a Strategy of Struggle: Past and Future,” *Terrorism and Political Violence* 11.4 (1999): 53.

⁷⁵ Lake, “Rational Extremism,” 15.

örgüt LEHİ (*Lohamei Herut Yisrael*/İsrail Özgürlük Savaşçıları)'dir,⁷⁶ diğer terör örgütlerinin ise içerisinde bulundukları durumu büyük bir çoğunlukla “savaş” olarak nitelendirme gayretinde olduğu söylenebilir.

Terörizm kavramını herhangi bir rasyonel açıklaması olmaksızın tanımlayan ya da sapkın bir davranış biçimi olarak gören yaklaşımlar Neumann ve Smith tarafından da reddedilir. Nitekim onlara göre de terör örgütleri, yöntemlerinin faydalarını rasyonel bir şekilde hesaplayarak hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır.⁷⁷ Hatta bu husus o kadar açıktır ki terörizmin bir “askerî strateji” olarak ifade edilmesinde dahi sakınca yoktur. Böylelikle, yaptıkları araştırmada terörizmi etkili bir askerî stratejiyle özdeşleştirmekte, belirlenen amaçlara yine askerî yöntemlerle ulaşmaya çalışılan stratejik bir çerçevede ortaya koymakta ve bir strateji olarak terörizmin “zayıf noktalarını” tespit etmeye çalışmaktadırlar.⁷⁸

Terörizmin rasyonel açıklamalarının ötesinde etkili olduğuna dair belki de en açık ve net ifade Kydd ve Walter'a aittir. Öyle ki, bu konuya ilişkin yaptıkları araştırma “terörizm sıklıkla işe yarar” ifadesiyle başlamaktadır. Psikolojide yer almasının yanı sıra Uluslararası İlişkiler disiplininde de genellikle oyun teorileri içerisinde kullanılan “maliyetli sinyalleme teorisine (*costly signalling theory*)”⁷⁹ atıfla, teröristlerin siyasi hedeflerine ulaşmak için davranışlarını etkilemeyi umdukları izleyicilere “güvenilir bilgiler sunmaları” gerektiğini belirtmektedirler. Bu kapsamda anlamsız blöfler, gereksiz yalanlar veya hesapsızca gerçekleştirilen eylemlerden ziyade rasyonel bir yaklaşımla “hesaplı bir maliyete katlanmaları veya olası bir maliyete katlanmayı göze almaları” gerekmektedir. Yazarlar bu duruma, belirsizlik ve çatışma ortamını da ekleyerek hangi koşullar altında terörizmin başarı vadettiğini açıklamaya çalışmaktadır.⁸⁰

Afrika Kıtası'nda 1989-2010 yılları arasında meydana gelen iç çatışmaları baz alan bir başka çalışmada ise mevcut hükûmetin daha önce kabul etmediği bir siyasi talebi “müzakere etmeye” razı olmasının başlı başına bir başarı olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, bir ay içerisinde hiç terörist saldırı gerçekleştirmemiş gruplara göre, bir terörist saldırı gerçekleştiren grubun %15.7, iki saldırı gerçekleştiren grubun %34 ve üç

⁷⁶ Rapoport, “The Four Waves,” 5.

⁷⁷ Neumann ve Smith, “Strategic Terrorism,” 572.

⁷⁸ Neumann ve Smith, 591.

⁷⁹ “Maliyetli sinyalleme” teorisini konusunda detaylı bilgi için bkz. James D. Fearon, “Rationalist Explanations for War,” *International Organization* 49.3 (1995): 379-414.

⁸⁰ Kydd ve Walter, “The Strategies of Terrorism,” 58-59.

saldırı gerçekleştiren grubun %55 daha yüksek oranda hükûmetle müzakere olasılığının arttığı hesaplanmıştır. Buradan hareketle, terörizmi uygulayan grupların müzakereleri gerçekleştirme ve siyasi açıdan taviz alma olasılığının terörizmi uygulamayan gruplara göre daha yüksek olduğu savunulmaktadır. Dolayısıyla terörizmin siyasi bağlamda gözle görülür bir etki yaratabildiği sonucuna varılmaktadır.⁸¹ Böylelikle terörizmin, bazı koşullarda, “rasyonel” bir seçenek olarak algılandığı söylenebilir.

Diğer taraftan, terörizme başvuran bazı örgütler arzu ettikleri nihai hedeflere ulaşmadan faaliyetleri sonlanmıştır. Naradnoya Volya, Alman Kızıl Ordu Fraksiyonu veya ASALA (*Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia*) gibi bazı terör örgütleri artık varlıklarını devam ettirmese de günümüzde hala etkin olan terör örgütlerinin kendilerine göre mücadeleleri henüz sonlanmış değildir. Bu bakımdan, gelecekte bu terör örgütlerinin faaliyetleri neticesinde terörizmin siyasi bağlamda ortaya koyduğu sonuçlar farklı olabilecek, böylelikle de terörizmin etkililiği üzerine analizler de değişebilecektir. Dolayısıyla terörizmin teorik olarak rasyonel seçimlerle gerçekleştiği varsayımıyla hareket eden araştırmacıların temel gayelerinden önemli bir tanesi, eğer terörizmin stratejisi doğru analiz edilirse buna karşı uygun mücadele stratejilerinin de daha net belirlenebileceğini ortaya koymak olmuştur.⁸² Diğer bir ifadeyle terörizm etkili olabilir, ancak bu etkili strateji doğru analiz edilirse ve zayıflıkları ortaya koyulabilirse ona karşı etkili stratejiler geliştirilip potansiyel etkisi ortadan kaldırılabilir. Bununla birlikte bu durum doğal olarak, stratejik bağlamda yapılan araştırmaların odağının terörizmle mücadele stratejilerine kaymasına neden olabilmektedir. Ancak konunun öncelikli ve çıkış noktası, terörizmin strateji ile ilişkisi bağlamında, belirli siyasi hedeflere ulaşmada zihinsel süreçlerle şekillendiği ve işlevsel olup olmadığıdır.

Buraya kadar, terörizmin stratejik açıdan etkili olduğunu savunan yaklaşımlara değinilmiştir. Ancak, terörizmin etkili olup olmadığının kesin bir sonucuna varmanın mümkün olmadığının altı çizilmelidir. Her ne kadar terörizmin rasyonel süreçlerle işlediği noktasında hem fikir olsalar da terörizmin etkililiği üzerine yapılan araştırmalarda ikinci yaklaşım ise ilkinin zıt olarak terörizmin stratejik açıdan etkili

⁸¹ Thomas, “Rewarding Bad Behavior,” 812-814.

⁸² Jessica A. Stanton, *Terrorism, Civil War, and Insurgency* (Oxford: Oxford University Press, 2019), 362.

olmadığını iddia etmektedir. Başka bir ifadeyle bu yaklaşıma göre terörizm rasyonalite ile açıklanabilse de pratikte başarısız olmaya daha yatkındır.⁸³

Bu türden yaklaşımlarda da organize grupların terörizmi siyasal hedeflerine ulaşmak için kullandıkları genellikle kabul edilmektedir. Bununla birlikte doğası gereği terörizm şok etkisi yaratmak ve korku yaymak suretiyle kitlelerin dikkatlerini üzerine çekmektedir. Eğer terörizmin başarı ölçütü, yalnızca ortaya çıkardığı şok ve korku ortamı ile dikkatleri çekme üzerinden değerlendirilecekse terörizmin başarısız olduğunu iddia etmek gerçekçi olmayacaktır. Ancak, terörizmin bir zorlama aracı olarak kullanılması ve ayırım gözetmeyen şiddet pratiklerini içermesi neticesinde siyasal hedefleri gerçekleştirmesi bağlamında teorik olarak etkili olduğuna dair yaklaşımlar var olsa da konuya ilişkin bazı ampirik testlerin tersini gösterdiği iddia edilmektedir.⁸⁴

Öncelikle, terörizmin etkili olduğunun yalnızca teorik olarak ve çeşitli yöntemlerle test edilmeden kabul edilmesi, terörizmin stratejik mantığını destekleyecek ve çeşitli grupların terörizme başvurmasını artıracak bir etki yaratabilecektir. Bu nedenle, konuya ilişkin ampirik analizler çoğaltılmalıdır. Bu minvalde yapılan bir çalışmada; 2000’li yılların başlarında ABD tarafından en önemli terör örgütleri olarak belirtilen 28 örgütü kapsayan bir araştırmaya göre, bu örgütlerin ulaşmak istediği toplam 42 siyasi hedeften yalnızca %10’dan daha azına ulaşabildikleri belirtilmektedir. Bu araştırma neticesinde, terörizmin düşünüldüğü kadar “etkili bir strateji olmadığı” savunulmaktadır.⁸⁵

Bir başka araştırmada, terörizmin İsrail’deki seçmenlerin siyasal tercihleri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bu analiz neticesinde iki temel çıkarım ifade edilmektedir. Birincisi, terörizmin seçmenin daha da kutuplaşmasına neden olduğu, ikincisi ise seçimden sonraki ilk üç ay içinde bir yerde terörist saldırı meydana gelmesinin, o bölgedeki sağ bloktaki siyasi partilere verilen desteği %1,35 oranında artırdığı tespit edilmiştir. Sağ bloktaki partilerin terörizmle mücadeleyi daha katı bir tutumla ön planda tuttuğu varsayımından hareketle de terörizmin aslında öngörüldüğü kadar etkili bir

⁸³ Max Abrahms, “Why Terrorism does not Work,” *International Security* 31.2 (2006): 42-78; Claude Berrebi ve Esteban F. Klor, “On Terrorism and Electoral Outcomes: Theory and Evidence from the Israeli-Palestinian conflict,” *Journal of Conflict Resolution* 50.6 (2006): 899-925; Maria J. Stephan ve Erica Chenoweth, “Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict,” *International Security* 33.1 (2008): 7-44; Virginia P. Fortna, “Do Terrorists Win? Rebels’ Use of Terrorism and Civil War Outcomes,” *International Organization* 69.3 (2015): 519-556; Michael G. Findley ve Joseph K. Young, “Terrorism, Spoiling, and the Resolution of Civil Wars,” *The Journal of Politics* 77.4 (2015): 1115-1128.

⁸⁴ Abrahms, “The Strategic Model,” 445.

⁸⁵ Abrahms, “Why Terrorism,” 75.

strateji olmadığı savunulmaktadır.⁸⁶ Diğer bir ifadeyle bu araştırmada terörizm, terör örgütlerinin beklentisinin tersi bir etki ortaya çıkarmaktadır. Ancak, terör örgütlerinin toplum içerisindeki kırımları artırmayı ya da kutuplaşmaları daha da ön plana çıkarmayı amaçlayabileceği de düşünülmelidir.

Konuya dair daha genel bir yaklaşıma sahip bir başka araştırmada ise, şiddet içermeyen çatışmanın stratejik mantığı analiz edilerek şiddet içeren fiiller yerine “sivil direnişin neden işe yaradığı” tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda 1900-2006 yılları arasında meydana gelen olaylar incelendiğinde siyasi hedeflere ulaşabilme açısından şiddet içermeyen direniş yöntemlerinin şiddet içeren direniş yöntemlerine göre daha çok başarı vadettiği savunulmaktadır.⁸⁷ Dolayısıyla siyasal amaçlarla gerçekleştirilen terörizmin şiddet içermesinden dolayı, şiddet içermeyen diğer siyasal amaçlı alternatif stratejiler arasında daha az etkili olduğu ima edilmektedir. Ancak burada da bir terör örgütünün stratejisi içerisinde hem şiddet içeren hem de şiddet içermeyen faaliyetlerin bir arada kullanılabileceği, şiddet yanlısı olmayan çeşitli toplumsal katmanların örgütsel amaçlar doğrultusunda farklı yöntemlerle istismar edebileceği gözden kaçırılmamalıdır.

İç savaşlar kapsamında, diğer alternatif yöntemlere göre terörizmin avantaj ve dezavantajlarını analiz eden Fortna ise “terörizmin gelişigüzel uygulanan bir strateji olmadığı” konusunda hem fikir olsa da terörizmin stratejik açıdan işe yaradığına büyük ölçüde karşı çıkmaktadır. Bu bağlamda hem terörizmin kullanımını hem de iç savaş sonuçlarını etkileyebilecek faktörleri ortaya koymaya çalışmıştır. Analiz sonucunda, terörizmi içeren iç savaşların diğer savaşlardan daha uzun sürmesine rağmen, terörizmi uygulayan ayaklanmacı grupların daha büyük siyasi hedeflerine ulaşma olasılıklarının genellikle terörizmi uygulamayan gruplara göre daha düşük olduğunu savunmaktadır.⁸⁸ İç çatışmalarda terörizmin etkisini ele alan benzer bir başka araştırmada da terörizmin çatışmaların yeniden tetiklenmesine neden olup “barış” süreçlerini bozabileceği ortaya koyularak, terörizmin bozucu etkisinin siyasi sonuçlar itibarıyla istenilen hedefleri elde etme noktasından uzaklaştırdığı iddia edilmektedir.⁸⁹ Ancak bu noktada da bir terör örgütünün, bir çözüm süreci ya da müzakere sürecini kendi nüfuzunu ya da etkisini artırmak maksadıyla istismar edebileceği, dolayısıyla bu süreçleri bilerek bozmaya yönelik faaliyetlerde bulunabileceği düşünülebilir.

⁸⁶ Claude Berrebi ve Esteban F. Klor, “Are Voters Sensitive to Terrorism? Direct Evidence from the Israeli Electorate,” *American Political Science Review* 102.3 (2008): 279-301.

⁸⁷ Stephan ve Chenoweth, “Why Civil Resistance,” 42.

⁸⁸ Fortna, “Do Terrorists Win?,” 519-520.

⁸⁹ Findley ve Young, “Terrorism, Spoiling,” 1121.

Buraya kadar terörizmin stratejik çalışmalardaki yeri değerlendirildiğinde, terörizmin siyasal hedeflere ulaşmada çoğunlukla rasyonel bir süreçle ortaya çıktığının savunulduğu görülmekle birlikte, işlevsel olarak “işe yarayıp yaramadığı” konusunda belirgin bir ayrışmanın olduğu ve hangi koşullarda etkili olabileceğine dair farklı kıstasların ön plana çıkarıldığı söylenebilir. Sonuçta, terörizmin siyasal hedeflere ulaşmada stratejik bakımdan etkili olup olmadığının sorgulanmaya devam edildiği görülmektedir.

Buna ilave olarak, terör örgütleri daha geniş boyuttaki siyasal-askerî mücadelelerinin temeli olarak terörizme güvenmeyi “nihai hedefin niteliği, toplumun özellikleri ve tepkisi, zamanlama, kullanılan araç ve taktikler, hedef aktörün (hasmın) tepkisi” gibi belirli koşulları göz önünde bulundurarak tercih edebilmektedirler. Bununla birlikte, uyguladıkları terörizmi desteklemek ve benimsedikleri bütüncül stratejiyi daha etkili hale getirmek için diğer siyasal şiddet türlerinin bir kombinasyonunu da kullanabilmektedirler.⁹⁰

Özetle bu kısımdaki temel vurgu, terörizmin çoğunlukla refleksif eylem veya rasyonel olmayan davranış şeklinde açıklanması yerine rasyonel ve bilişsel süreçlerle ele alındığına ve stratejik bir yaklaşımla terörizmin ortaya çıkardığı siyasal sonuçlar bağlamında etkili olup olmadığına dair literatürde var olan iki farklı bakış açısını belirtmek üzerine oluşturulmuştur. Etkili olup olmadığına dair tartışmalar bir taraftan devam ederken, terörizmin günümüzde hala varlığını yoğun bir şekilde devam ettirmesi ise bu konunun stratejik bir bakış açısıyla daha derinlemesine incelenmesini teşvik etmektedir. Bu konulara ilişkin temel sorulardan bir tanesi ise, eğer terör örgütleri rasyonel hareket ediyorsa, hangi stratejinin uygulanacağına hangi koşulların etkisiyle nasıl karar verildiği ya da stratejide bir farklılığa gidilecekse bunun nasıl inşa edildiği üzerine kurgulanabilir.

Böylelikle bir sonraki kısımda, yine strateji-terörizm ilişkisi bağlamında, terörizmin stratejik çalışmalardaki konumuna dair literatürdeki çalışmalar incelenmektedir. Bu kapsamdaki araştırmalar incelendiğinde, terörizmin stratejik açıdan ele alınış biçimlerinin üç farklı boyutta tasnif edilmesi mümkün görünmektedir. Buna göre ilk olarak, terörizmin kimi zaman siyasal hedeflere ulaşmada kullanılan belirli bir strateji dahilinde “araçsallaştırılması” ele alınmaktadır. İkinci boyut ise terörizmin kimi zaman

⁹⁰ Nihat Ali Özcan, “Is Terrorism Becoming an Effective Strategy to Achieve Political Aims?,” *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace* 7.2 (2018): 94-95.

“başı başına bir strateji” olarak tanımlanmasıdır. Son olarak ise terörizmin kendi içerisinde “farklı stratejilerden oluşan bir bütün” olarak da kullanılabildiği açıklanmaktadır. Bu üç farklı boyutun, terörizme dair rasyonel ve işlevsel açıklamaların ötesinde, terör örgütlerinin benimseyecekleri ve uygulayacakları stratejileri hangi faktörlerin etkisiyle belirledikleri konusunda da bir temel oluşturduğu değerlendirilmektedir.

2.1.2.1 Terörizmin Belirli Bir Strateji İçerisinde Araçsallaştırılması

Terörizmin karmaşık doğası, bu kavrama yönelik farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu farklı yaklaşımlardan bir kısmına göre terörizm kategorik olarak çeşitli türlere ayrılabilir. Ancak, genel olarak kabul edilmiş bir tanımın belirlenmesi için beklentiler hali hazırda gerçekçilikten uzak olduğundan, belirli bir ideolojiye veya aktöre içkin olarak tanımlanması literatürde sıklıkla belirtilen kavramsal zorlukları daha da artırmaktadır. Bunun literatürde yer verilen en açık örneği, “birinin teröristinin, diğerinin özgürlük savaşçısı” olarak nitelendirilmesidir.

Diğer bir ifadeyle, farklı grupları terör örgütü olarak nitelendirmek ve sınıflandırmak yerine, bu grupların eylemlerinin niteliklerini terörizmle ilişkilendirmek daha açıklayıcı bir yaklaşım sunmaktadır. Bu doğrultuda terörizmin en iyi şekilde, “siyasal şiddet içerisinde belirli bir araç” olarak kavramsallaştırılabileceği savunulmaktadır.⁹¹ Dolayısıyla bu kısımda, literatürde yer alan tüm terörizm biçimlerine ya da sınıflandırmalara derinlemesine değinilmeyecek, bunun yerine daha geniş bir stratejik çerçeve içerisinde “bir araç” olarak nasıl ele alındığına dair örnekler verilecektir. Yani, hangi grubun ne türden bir terör örgütü olarak sınıflandırıldığına değil, faaliyetleri terörizmle ilişkilendirilen bazı grupların hedeflerine ulaşabilmek için sahip oldukları strateji içerisinde terörizmi bir araç olarak neden benimsediği ve uyguladığına odaklanılmaktadır.

Siyasal şiddetin özel bir türü olarak kabul edilen terörizm, tarih boyunca çok çeşitli siyasi hedefler veya amaçlar için kullanılan yöntemlerden bir tanesi olarak ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda terörist faaliyetler genel manada, hedef kitlenin siyasi davranışlarını yine terörizmi uygulayan kesimin istekleri doğrultusunda etkilemeye çalışmak için kullanılır. Bunlardan bazıları; “rakiplerini (hasımlarını) örgütün siyasi taleplerinin bir kısmını veya tamamını kabul ettirmeye zorlamak, şiddet eylemleri

⁹¹ Anthony Richards, “Conceptualizing Terrorism,” *Studies in Conflict & Terrorism* 37.3 (2014): 213.

karşısında rakibin aşırı tepki vermesine neden olmak, çatışmaları daha da tırmandırmak için bir katalizör görevi görmek, amaçlarını ya da gündemlerini duyurmak, kendisiyle aynı siyasal görüşlere sahip kişilere şiddet içeren eylemlerini taklit etmeleri için ilham vermek, halk arasında derin nefreti ve intikam duygusunu açığa çıkarmak, teröristler tarafından düşman olarak belirlenen hükûmetlerin ve kurumların işleyişlerinin bozulmasına yardımcı olmak” şeklinde özetlenebilir. Dolayısıyla terörizm araçsal anlamda daha geniş bir konsept dahilinde ve farklı türlerde incelenebilir.⁹² Böylelikle terörizm, stratejinin bir bileşeni olarak algılanabilmektedir.

Buradan hareketle; terörizmin belirli bir strateji içerisinde araçsallaştırılması, stratejinin bir bileşeni olarak kabul edilmesi olarak da ifade edilebilir. Bu açıdan, Cezayir’de Fransız idaresine karşı yaklaşık sekiz yıl mücadele vermiş olan “*Front de Libération Nationale* (Ulusal Kurtuluş Cephesi/FLN)” adlı örgütün faaliyetleri örnek gösterilebilmektedir. FLN örgütünün, Cezayir’deki Fransız yönetimini ortadan kaldırmak ve bağımsızlığı elde etmek hedefiyle bir ayaklanma başlattığı bilinmektedir. Bu ayaklanma içerisinde de terör eylemlerine başvurduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda örgüt, Fransız güvenlik birimlerine saldırmasının yanı sıra şehirlerde ayırım gözetmeksizin bombalı saldırılar düzenlemiş, kendi davasına destek vermediğini değerlendirdiği Cezayir halkına da çeşitli şekillerde şiddet uygulamıştır.⁹³ Bu örneğin, ayaklanmacı bir grubun terörizmi bir araç olarak kullanması bağlamında ele alındığı belirtilmelidir.

Diğer taraftan, terörizmin bir mücadele aracı olarak süregelen “çekiciliğinin” ve yayılmasının altında yatan sebebin, terörizmin tek başına stratejik bir silah olarak işlev görmesinden ziyade uzun vadeli bir stratejide diğer yöntemlerle kombine edilebilen yardımcı bir “silah” olarak son derece etkili olabileceğinin bilinmesi olduğu da savunulmaktadır.⁹⁴ Yine Crenshaw, terörizm türlerinden bir tanesini “devrimci terörizm” olarak ele almakta ve terörizmi, “devrimci stratejinin bir parçası” olarak ifade etmektedir.⁹⁵ Başka bir ifadeyle terörizm, devrimci bir ayaklanma esnasında ayaklanmacılar tarafından “mevcut bir otoriteyi yıkmak, bozmak veya muhalif olunan bir politikayı değiştirmek” için kullanılan yöntemlerden bir tanesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu bakış açısıyla terörizmin, bir siyasal devrimi

⁹² Wilkinson, “The Strategic Implications,” 19.

⁹³ Martha Crenshaw Hutchinson, “The Concept of Revolutionary Terrorism,” *Journal of Conflict Resolution* 16.3 (1972): 386.

⁹⁴ Wilkinson, “The Strategic Implications,” 23.

⁹⁵ Hutchinson, “The Concept of Revolutionary,” 385.

gerçekleştirme amacıyla benimsenen daha geniş bir strateji içerisinde uygulanan bir siyasal şiddet “aracı” olarak ele alındığı söylenebilir.

Benzer şekilde Thornton; terörizmi, özellikle bir iç savaş içerisinde kullanılabilen bir “araç” olarak tanımlamaktadır.⁹⁶ Crozier ise terörizmi, teorik olarak oluşturduğu ayaklanma süreci içerisinde bir “aşama” olarak incelemektedir. Buna göre, bir ayaklanmanın ilk aşamasında terörizm ağırlıklı olarak uygulanmaktadır. Eğer ayaklanma başarılı bir şekilde devam ederse, ortaya çıkan şiddet daha da yoğunlaşarak terörizmden sonraki aşamalarda gerilla savaşı ve iç savaş ortaya çıkabilecektir.⁹⁷ Bu bakımdan, terörizmin daha geniş bir strateji içerisinde hem bir araç veya yöntem hem de bir aşama olarak ele alındığı anlaşılmaktadır.

Terörizmin kimi zaman ise, savaşın bir türü olarak tanımlanan çeşitli kavramlar da dahil olmak üzere, daha geniş bir yelpaze içerisinde uygulanan strateji olarak ele alındığı görülmektedir. Örneğin Ganor terörizmi, “psikolojik savaşın bir stratejisi” şeklinde tanımlayarak, bu strateji vasıtasıyla teröristlerin taleplerini kabul etmeleri için “kamuoyunu karar vericilere baskı yapmaya yönlendirmeyi” amaçlandığını vurgulamaktadır. Çünkü, terörizmin psikolojik savaşta bir araç olarak kullanılmasının sebebi, özünde aşırı derecede dehşet ve korku hali barındıran terör eylemlerinin sistemli olarak sürdürülmesinin siyaseten güçlü bir etki ortaya çıkardığı varsayımıdır.⁹⁸ Schmid de Ganor’a benzer şekilde terörizmi psikolojik savaşın bir bileşeni olarak incelemektedir. Hatta, Lenin’e ait olan “terörizmin amacı terör üretmektir” söylemini örnek vererek, psikolojik savaş ve terörizm ilişkisinin toplumsal ve siyasal boyuttaki etkilerine dikkat çekmektedir.⁹⁹

Terörizmin karmaşık doğasının ve tanımsal sorunların yanı sıra siyasal şiddet içerisinde kimi zaman birbiri yerine kullanılan kavramlar da bu karmaşıklığı artırmaktadır. Tanımlayanın bakış açısında göre değişen şekillerde, özellikle gerilla savaşı ve ayaklanma gibi kavramlarla terörizmin sıklıkla birbiri yerine veya iç içe kullanıldığı görülmektedir. Bu karmaşıklığı ortadan kaldırmanın bir yolu olarak kimi zaman terörizmin özgün niteliklerinin ortaya çıkarılmasına odaklanılarak diğer siyasal şiddet türlerinden farklılıklarının tanımlanmasına çalışılmaktadır. Örneğin Schmid 1980’li

⁹⁶ Thornton, “Terror as a Weapon,” 71-72.

⁹⁷ Crozier Brian, *The Rebels: A Study of Post-War Insurrections* (London: Chatto and Windus, 1960), 127.

⁹⁸ Boaz Ganor, “Terrorism as a Strategy of Psychological Warfare,” *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 9.1-2 (2005): 33.

⁹⁹ Alex Schmid, “Terrorism as Psychological Warfare,” *Democracy and Security* 1.2 (2005): 137.

yılların ortalarından itibaren terörizmi tanımlamada kullanılan ifadeler üzerine yaptığı iki farklı araştırmada yaklaşık 100'den fazla terörizm tanımı içerisinde yer alan ortak unsurların sıklık analizini gerçekleştirmiştir. Bu unsurlardan ön plana çıkanlar; %83,5 ile şiddet, %65 ile siyaset, %51 ile korku kavramlarıdır. Terörizmin pratikteki yansımalarına, diğer bir ifadeyle uygulamadaki niteliğine ilişkin unsurlar ise bunun bir “metot, çatışma türü, strateji veya taktik” olması bakımından %30,5 olarak belirtilmektedir.¹⁰⁰ Dolayısıyla, bahsedilen araştırma kapsamında analiz edilen terörizm tanımlarının neredeyse üçte birinde terörizmin; kimi zaman bir “çatışma türü”, kimi zaman ise bir “metot, strateji veya taktik” olarak nitelendirildiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, bu ortak unsurlarla oluşturulan terörizm tanımında ise, “temelinde tehdit bulunan bir iletişim biçiminin uygulandığı şiddet türü” olduğu vurgulanmaktadır.¹⁰¹

Yukarıdaki araştırmanın sonuçları, literatürde terörizmin bir taktik, çatışma türü ya da strateji gibi ayrı ayrı nitelendirildiğini göstermektedir. Bu sonuçların, diğer kavramsal tartışmalardan ayrı olarak, strateji-terörizmin ilişkisinin farklı boyutlarda ele alındığına dair bu tezde yer alan tespitleri desteklediği belirtilmelidir.

Buraya kadarki kısımda esasen, terörizmin bir strateji veya taktik, yöntem veya araç olup olmadığı konusunda tanımlayana göre değişen farklı görüşlerin bulunduğunu ortaya koyulmaktadır. Anlaşıldığı üzere terörizm, daha geniş bir konseptin parçası, bileşeni ya da belirli bir aşaması olarak açıklanabilmektedir.

Diğer taraftan terörizm, çatışmalar içerisinde bir tür olarak da ele alınabilmektedir. Örneğin Merari bir araştırmasında, her ne kadar terörizmi konvansiyonel savaştan ayırsa da bir çatışma biçimi olarak tanımlamakta ve diğer siyasal şiddet türleriyle karşılaştırarak onun kendine özgü özelliklerini incelemeye çalışmaktadır. Ayaklanmacı şiddet türleri olarak belirttiği darbe, devrim, gerilla, isyan ve şiddet içermeyen direniş hareketlerinden farklı olarak ele aldığı terörizmin, meydana gelen bir ayaklanmanın siyasal hedeflerine ulaşmadaki “araçsal rolünü” vurgulamaktadır. O'na göre terörizm siyasal şiddet içeren mücadelenin en düşük yoğunluktaki biçimi olduğundan, ayaklanmalarda her zaman kullanılır. Bunun temel nedeni ise “mevcut koşullar” ve özellikle de rakipler arasındaki “kapasite” farklılığıdır. Ayaklanmacıların “sayıca az olması, arazinin gerilla yöntem ve taktikleri için uygun olmaması ve rakibin daha güçlü

¹⁰⁰ Alex Schmid, “Terrorism-the Definitional Problem,” *Case Western Reserve Journal of International Law* 36 (2004): 382.

¹⁰¹ Alex Schmid, *The Routledge Handbook of Terrorism Research* (New York: Taylor & Francis, 2011), 76-77.

olması” sebebiyle terörizm belirli bir aşama olarak görülmekte ve ayaklanmacılar için “kullanışlı bir araç” olarak kabul edilebilmektedir.¹⁰²

Nitekim burada da ayaklanma kavramı terörizmden daha geniş çaplı bir siyasal şiddet olgusu olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte, terörizmin ayaklanma ya da herhangi bir siyasal şiddet türü dahilinde uygulanan bir strateji olarak tanımlansa da dolaylı olarak bir bileşen ya da araç şeklinde betimlendiği görülmektedir. Özet olarak ise; terörizmin, siyasal şiddet türleri içerisinde uygulanan daha geniş kapsamlı bir stratejinin bir parçası olduğu veya bir strateji içerisinde çeşitli boyutlarda ve aşamalarda kullanışlı olduğu ifade edilmektedir.

Ancak bu açıklamalar aynı zamanda, tersten bir okumayla, terörizm üzerinden strateji kavramının da araçsallaştırıldığı anlamına gelebilir. Belki de bu karmaşıklığın bir sonucu olarak, çeşitli araştırmalarda terörizmin stratejinin bir parçası veya strateji içerisinde bir araç şeklinde değil, kavramsal açıdan doğrudan ya da başlı başına bir strateji olarak da kullanılabildiği görülmektedir.

2.1.2.2 Terörizmin Bir Strateji Olarak Kavramsallaştırılması

Kimi zaman terörizm, çeşitli ayırt edici niteliklere sahip özgün bir strateji olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede, doğrudan ya da başlı başına bir strateji olarak kabul edilen terörizmde uygulanan şiddetin amacı, çeşitli taktikler vasıtasıyla hedef alınan aktörün maddi kaynaklarına zarar vermenin ötesine geçmek şeklinde belirtilmektedir. Bununla birlikte, şiddetin esası daha geniş çaplı psikolojik bir etki yaratmak ve siyasi bir mesaj iletmek üzerine kurgulanmaktadır. Bu kurgu ise daha önce bahsedildiği üzere rastlantısal olmaktan ziyade bilişsel ve rasyonel süreçlerle açıklanabilmektedir. Eylemi gerçekleştiren “A”, eylemden doğrudan zarar gören “B” ve geri kalan tüm kitleler de “C” olarak tanımlanırsa, belirtilen süreçle şekillenen stratejide A, şiddet içerikli eylemlerle doğrudan B’yi hedef almakta, ancak esasen daha geniş bir perspektifte C’nin siyasal davranışlarını kontrol etmeye çalışmaktadır.¹⁰³

Bu türden açıklamalar temelde, “rasyonel bir aktör olarak kabul edilen terör örgütünün kasıtlı tercihlerinden kaynaklanan siyasi bir davranış biçimi” şeklindeki yaklaşıma dayanmaktadır. T. Schelling’in ifade ettiği üzere bu yaklaşım terörizmi, aralarındaki çatışmayı tıpkı bir “oyunda” olduğu gibi gelişen durumlara göre uyum sağlayabilen

¹⁰² Merari, “Terrorism as a Strategy of Insurgency,” 213.

¹⁰³ Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” 379.

stratejik aktörler bağlamında ele almaktadır. Oyundaki nihai hedef ise kazanmaktır. Ancak buradaki zorluk, oyunun koşulları ve diğer oyuncu veya oyuncuların karşı stratejileri göz önüne alındığında, kazanmanın en iyi yolunu bulmaktır.¹⁰⁴ Böylelikle Schelling'in inşa ettiği stratejik çerçeve, terörizmin karar verme mekanizmasına kolaylıkla uyarlanabilmiştir. Bu görüşe göre terörizmde şiddet, belirlenen bir dizi “uzun ve kısa vadeli hedeflere” ulaşmak veya bu hedeflere ulaşmada yardımcı olmak için tasarlanmış ve sistemli bir faaliyettir.¹⁰⁵

Bu perspektifte, şiddetin kasıtlı olarak kullanıldığı ve terörizmin siyasal hedefler için bir strateji olduğu kabul edilir. Her bir tarafın şiddet içerikli eylemlerinin diğerinin davranışını etkilemeyi amaçladığı varsayılmaktadır. Böylelikle terörizm, belirlenen hedeflere ulaşabilmek için elverişli olarak kabul edilen alternatiflerden bir tanesi olarak görülebilmektedir.¹⁰⁶

Bununla birlikte, terörizmi elverişli hale getiren, diğer faktörlerin yanı sıra ortamın koşulları da dikkate alınmalı ve siyasi, sosyal ve ekonomik koşulların terörizmi bazı bağlamlarda diğerlerinden daha olası hale getirip getirmediği sorusu cevaplanmalıdır. Ayrıca, içerisinde bulunulan ortam veya bağlam, kitlesel toplulukları değil de bizzat kendisini bu toplulukların birer “öncüsü” olarak gören “seçkinleri” etkilemesiyle terörizmin doğrudan nedeni haline gelmektedir. Bu bakış açısıyla terörizm, esas olarak az sayıdaki “seçkinlerin” hoşnutsuzluğunun veya rasyonel tercihinin bir sonucudur. Bu azınlık, teröristlerin amaçları veya yöntemleri hakkında kendilerine danışılmamış ve bunları onaylamayan veya onaylaması gerekli görülmeyen daha geniş bir halk kitlesi adına hareket ettiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla terörizm bir bakıma “azınlığın stratejisini” temsil etmektedir.¹⁰⁷

Örneğin, 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan anarşist terörizmde, mevcut politik düzene öfkeyle karşı çıkan sayıca az bir grup, bu öfkesini bizzat şiddet eylemlerinin uygulanmasıyla göstermeye çalışmıştır. Bu türden eylemler, şiddet içermeyen yazılı ve sözlü tepkilerin yerine, şiddet kullanımını meşrulaştıran “eylemle propaganda (*propaganda by deed*)” faaliyetleri olarak da adlandırılmaktadır. Buna göre yapılan eylemler, yerleşik düzen veya otoriteye karşı herhangi bir yer ve zamanda

¹⁰⁴ Thomas Schelling, *The Strategy of Conflict* (New York: Oxford University Press, 1963), 3.

¹⁰⁵ Gordon H. McCormick, “Terrorist Decision Making,” *Annual Review of Political Science* 6.1 (2003): 481.

¹⁰⁶ Martha Crenshaw, “Theories of Terrorism: Instrumental and Organizational Approaches,” *The Journal of Strategic Studies* 10.4 (1987): 13-14.

¹⁰⁷ Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” 380.

gerçekleştirilebilen bütüncül bir şiddetli tepkidir. Bu kapsamda terörizm başlı başına bir strateji olarak benimsenmektedir. Ayrıca terörizm bu dönemde, bizzat eylemciler tarafından pejoratif bir anlamda da kullanılmamaktadır. Örneğin 1878 yılında Petersburg’da vali olarak görev yapan Fyodor Fedorovich Trepov’a saldırı düzenleyen Rus anarşist Vera İvanovna Zasuliç, eylem sonrasında kendisinin cinayet amaçlı hareket eden bir katil değil, politik amaçlar doğrultusunda hareket eden bir terörist olduğunu savunarak gerçekleştirdiği eylemin meşru bir zeminde olduğunu göstermek istemiştir. Özetle, eylemle propagandada başvuru terör eylemleri bütüncül olarak terörizmi oluşturmakta ve anarşist teorisinin pratikteki yansımaları olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁸ Bu doğrultuda, sıklıkla başvuru suikast, baskın, pusu, intihar saldırıları, uçak kaçırma, ulaşım ve iletişim hatlarının tahrip edilmesi gibi metotlar bütüncül olarak değerlendirildiğinde terörizmi oluşturmaktadır. Ancak bu eylem türlerinin her birini taktiksel seviyede değerlendirmek daha yerinde olacaktır.

Öte yandan, terörizmin ortaya çıkmasının arka planında bulunan koşullar, terör örgütlerinin mevcut ve geçmişteki durumları nasıl algıladığı ve yorumladığını incelemeyi gerekli kılmaktadır. Nitekim bu algılamalar ve yorumlamalar neticesinde de terörizm, eldeki alternatifler arasından uygun olan bir strateji olarak belirebilmektedir. Özellikle de rakipler arasında kapasite farklılıklarından dolayı görece zayıf olanın kullanmasının daha olası olduğu söylenebilmektedir. Hatta kimi zaman terörizm tek başına, örgütlerin rasyonel karara verme aşamasında, zayıfın kullanabileceği “yegâne seçenek” ya da “son çare” olarak da görülebilmektedir.¹⁰⁹ Diğer bir ifadeyle terörizm çoğunlukla “zayıfların stratejisidir”. Dahası, hükümetlerin tepki vermesini sağlamak için “korku silahını” özel bir şekilde kullanan sınırları açıkça belirli olmayan dolaylı bir strateji olarak da belirtilebilmektedir.¹¹⁰

Dolayısıyla, her ne kadar terörizm geçmişten günümüze zayıfın güçlüye olduğu gibi güçlünün güçlüye, güçlünün zayıfa veya zayıfın zayıfa karşı kullandığı örneklerle sahip olsa da görece zayıf olan tarafın diğer alternatifler arasından rasyonel bir strateji olarak terörizmi seçmesi olasılığının daha yüksek olabileceği savunulmaktadır. Bu yaklaşım terörizmi başlı başına strateji olarak ele almaya yönelik bir anlayışı ortaya çıkarmaktadır. Terörizmi bir refleks ya da otomatik bir tepkiden ziyade mantıklı bir

¹⁰⁸ Marie Fleming, “Propaganda by the Deed: Terrorism and Anarchist Theory in Late Nineteenth-Century Europe,” *Studies in Conflict & Terrorism* 4.1-4 (1980): 18-19.

¹⁰⁹ Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” 385.

¹¹⁰ Fromkin, “The Strategy of Terrorism,” 686.

strateji haline getirdiği iddia edilen diğer bir husus ise zamansal kısıtlardır. Bu bağlamda terörizmin, hızlı bir etki yarattığına dair varsayım sonucunda diğer stratejilere başvurma zamanı zamansal açıdan daha uzun süre alacağı değerlendirilmektedir. Nitekim terörizmin stratejik bakımdan etkili, hızlı ve tek çare olduğuna dair görüşler aktörler tarafından benimsenebilmektedir.

Ayrıca, mevcut bir düzen veya rejim içerisinde ortaya çıkabilen ve kontrol edilebilir bir seviyede şiddet içeren siyasi mücadele biçimlerinin dışında, hedef aktöre karşı çok daha yoğun tehdit ve şiddetin asimetrik olarak uygulanmasının kendine özgü bir “mantığı” bulunmaktadır. Terörizm stratejisinde şiddet eylemlerinin doğrudan verdiği zarara ek olarak, hedef alınan aktörün savunmasız olduğuna, eylemi gerçekleştiren failerin varlığını sürdürdüğüne ve yeniden saldırma kapasitesine sahip olduğuna dair mesajlar gönderilir. Çünkü terörizm aynı zamanda bir iletişim şekli olarak da görülebilir. Örneğin bir araştırmaya göre; mesajların genel olarak üç farklı kitleye ulaşmasının amaçlandığı iddia edilmektedir. Bunlar; hedef alınan aktörün (örneğin bir devlet) kendisi, failerin (yani terör örgütlerinin) destekçileri ve hedef alınan aktör veya faille iş birliği yapması muhtemel üçüncü taraflar olarak belirtilmektedir. Bu strateji içerisinde terör eylemleri tanınma, tazmin, özerklik, bağımsızlık veya iktidarın dönüşümü gibi siyasi talepleri desteklemektedir. Bu bağlamda terörizm bir strateji olarak ele alındığında, hedef alınan aktörün davranışını talep edilen yönde değiştirdiğinde veya engellediğinde, terör örgütlerinin potansiyel işbirlikçileri nezdindeki duruşunu güçlendirdiğinde ve üçüncü tarafların örgüte ve ilan ettiği taleplere daha fazla yaklaştırmasıyla siyasal bakımdan etki yarattığı ifade edilmektedir.¹¹¹

Sonuç olarak, Crenshaw’un da belirttiği üzere terörizmin özellikle mevcut otoriteye meydan okuyan farklı ideolojik görüşlere sahip gruplar için çekici ve başlı başına bir strateji olduğu söylenebilir. Bu yaklaşıma göre; “bir davayı dramatize etmek, hükûmetin moralini bozmak, halk desteği kazanmak, rejimin tepkisel şiddetini kışkırtmak, örgüt taraftarlarına ilham vermek veya daha geniş bir tabana sahip olmak, rejim karşısında görece zayıf ve sabırsız grupları harekete geçirmek” için terörizm rasyonel süreçlerle oluşturulabilen bir stratejidir. Bu stratejinin; koşullar uygun olduğunda, fırsatlar oluştuğunda ve çoğu zaman başarı vadeden basit ve hızlı bir seçenek haline geldiğinde tercih edilme oranının artması muhtemeldir.¹¹²

¹¹¹ Charles Tilly, “Terror, Terrorism, Terrorists,” *Sociological Theory* 22.1 (2004): 9.

¹¹² Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” 389.

Terörizmin başlı başına bir strateji olarak kabul edilmesi aynı zamanda onu aktörden bağımsız bir şekilde ele almaya da imkân tanımaktadır. Öyle ki Freedman’a göre kontrol etme, rızaya dayanma ve zorlayıcı olmak üzere üç temel strateji türü bulunmaktadır. Terörizm hedef aktöre yönelik ne tamamen kontrolü ne de tamamen rızaya dayanmayı kolaylıkla temin edemeyeceğinden dolayı sadece zorlayıcı bir strateji olarak ele alınabilir. Terörizm kendi başına zorlayıcı bir strateji olarak ele alındığında da herhangi bir aktörden bağımsız bir tanım yapılabilmektedir. Bu doğrultudaki tanımlamaya göre terörizm, hedef aktörün stratejisindeki değişikliklere neden olabilecek siyasi bir etki yaratmak amacıyla psikolojik bir etki yaratılmasını içermektedir.¹¹³

Diğer bir ifadeyle terörizm kendi başına zorlayıcı bir strateji olarak önce şiddet ve terör vasıtasıyla psikolojik bir etki doğurmakta, bunun neticesinde hedef aktörün siyasi davranışını etkilemekte, hedef aktörün siyasi davranışındaki değişiklik ise stratejisinde bir etki yaratmaktadır. Bu yaklaşımda terör ve şiddet eylemleri taktik seviyede ele alınırken, terörizm stratejik seviyede açıklanmaktadır. Bununla birlikte, terörizmi kendine özgü nitelikleri olan bir stratejiden ziyade, kendi bünyesinde farklı stratejilerden oluşan bir bütün olarak ele alan yaklaşımlar da mevcuttur.

2.1.2.3 Terörizmin Çeşitli Stratejilerden Oluşan Bir Bütün Olarak Ele Alınması

Terörizmin bir araç olarak kullanılması veya kendine özgü bir strateji olarak tanımlanmasının yanı sıra literatürde terörizmle ilişkilendirilen çeşitli stratejilerin tamamının ya da farklı kombinasyonlarının, terörizmin stratejileri olarak belirtildiği de görülmektedir. Diğer bir ifadeyle terörizm, çeşitli stratejilerden oluşabilmektedir. Örneğin; terör örgütleri tarafından medyanın propaganda amaçlı kullanılması, düzenli askerî birliklerin yan ve gerilerine beklenmeyen yer ve zamanda vur-kaç tarzı şiddet eylemlerinin hasmı yıpratmaya yönelik gerçekleştirilmesi, toplumun veya mevcut otoritenin şiddet içeren veya içermeyen farklı yöntemlerle kışkırtılması (provoke edilmesi) gibi pratikler birer strateji olarak nitelendirildiğinde terörizmin çeşitli stratejileri barındıran bir bütün olduğu söylenebilmektedir.

Terör örgütleri, diğer faktörlerin yanı sıra çoğunlukla sahip oldukları güç kapasitesi ve siyasal hedefler doğrultusunda kısa ve uzun vadeli amaçlar belirler. Terörizmi ise bu amaçları gerçekleştirmek için kullanabilirler. Belirlenen çeşitli siyasal amaçlar

¹¹³ Freedman, “Terrorism as a Strategy,” 319-320.

doğrultusunda da birden fazla stratejinin varlığından bahsedilebilir.¹¹⁴ Bu türden bir bakış açısına göre çoğu zaman tamamı veya birkaç tanesinin kombinasyonu şeklinde kullanılabilen bu stratejiler; toplumsal bölünme ve kaos yaratma, mevcut hükümetin itibarını sarsma veya yok etme, ekonomiye veya mülkiyete zarar verme, devletin güvenlik güçlerine zarar verme, uluslararası etki oluşturmaya yönelik korku yaymaktır. Bu stratejilerin ortak noktası, kamuoyunda beklenen bir etkiyi elde edebilmek için şiddeti ve propagandayı birleştirerek kullanmalarıdır. Diğer taraftan bu stratejiler hem yıkımı hem de bazı inşa biçimlerini içermektedir.¹¹⁵ Yani eylemler bir taraftan yıkıcı biçimde hedeflere zarar verirken, diğer taraftan ise örgütün daha fazla güç elde ederek hedefine yaklaşmasını sağlamaktadır.

Terörizmi farklı stratejilerden oluşan bir bütün olarak ele alan bir başka yaklaşımda, terörizmin bir savaş biçimi ve askeri strateji açısından değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşıma göre terörizme, sahip olunan araçlarla gündemlerini ilerletebileceklerine inanan aktörler başvurmaktadır. Bu nedenle terörizme, siyasal hedeflere ulaşabilmek için mevcut askeri araçların uygun şekilde kullanılmasına dair bir strateji olarak bakılmaktadır. Bu doğrultudaki bir araştırmada, stratejik açıdan terörizmi benimseyen örgütlerin askeri araç ve yöntemleri kullanarak amaçlarına ulaşmaya çalıştıkları geniş kapsamlı bir çerçeve oluşturulmuştur. Buna göre terörizmin stratejileri; “yönelimi bozma (*disorientation*), hedefin tepki vermesini sağlama ve meşruiyet kazanma”dır. Yönelimi bozma stratejisi, mevcut otoriteyle vatandaşları birbirinden uzaklaştırmak ve halkın gözünde hükümetin güçsüz olarak algılanmasını sağlamaktır. Hedefin tepkisine yönelik strateji ise bir hedef aktörü terör örgütünün isteklerine uygun şekilde yanıt vermesini sağlamaya zorlamak şeklinde gerçekleşmektedir. Son olarak meşruiyet kazanmaya yönelik stratejide, şiddetin ortaya çıkardığı duygusal etkiyi suistimal ederek bir siyasi mesajın yayılmasını sağlamak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda terörizm stratejileri, şiddet eylemi veya tehdidi vasıtasıyla oluşturulan psikolojik etkiden yararlanmaya dayanmaktadır. Bu etki ne kadar büyü olursa hedef aktör o kadar savunmasız kalacak, diğer bir ifadeyle terörizm stratejisi hedef aktör üzerinde oluşturduğu bu etki ölçüsünde başarılı bir strateji olarak görülebilecektir.¹¹⁶

¹¹⁴ Freedman, 335-336.

¹¹⁵ Christopher C. Harmon, “Five Strategies of Terrorism,” *Small Wars and Insurgencies* 12.3 (2001): 39-40.

¹¹⁶ Neumann ve Smith, “Strategic Terrorism,” 571-572.

Özetle bu tür bir yaklaşım, terörizm kavramını birden çok stratejinin tek tek veya kombine şekilde kullanılması bağlamında ele almaktadır. Bununla birlikte, konvansiyonel savaştan farklı olarak, stratejilerinde amaç düşmanın ordusunu kısmen ya da tamamen imha etmek değil, hedef aktörün manevi bütünlüğünü kırmak ve hedef alınan bir grup içerisinde siyasi değişimi başlatmasına neden olacak korku duygusu yaratmaktır. Buradan çıkarımla terörizmin, tarafların iradelerinin birbirine üstünlük sağlamaya çalıştığı psikolojik savaşın bir biçimi olduğu da söylenebilmektedir. Ancak terörizmin stratejilerinin yalnızca askeri yöntemler veya araçlar üzerinden açıklanmasının kısmen eksik kaldığı söylenebilir. Örneğin günümüzde, terör örgütü elemanlarının bir hedef devlet kurumunun normalde yetkisiz kişilerce dışarıdan erişilmeyen bilgi altyapısına internet üzerinden gizlice giriş yapması ve belirli bilgileri elde etmesi veya bu altyapıyı çalışmaz hale getirmesinin askeri yöntemler bağlamında açıklanması zor görünmektedir.

Öte yandan terörizm, yalnızca hedef kitlelere şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdidi vasıtasıyla korku aşıladığı için değil, hükûmetlerin ve bireylerin teröristlerin nihai hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacak şekilde aşırı tepki vermesine neden olduğu için de işe yarar hale gelebilmektedir. Bu bağlamda, nihai hedeflerine ulaşmak için terör örgütlerinin çeşitli stratejiler izlemeleri söz konusudur. Kydd ve Walter’a göre stratejilerden oluşan bir bütün olarak kabul edilen terörizmde ön plana çıkan stratejiler beş başlık altında toplanabilir. Bunlar; yıpratma, yıldırma, provoke etme, bozma ve hedef kitle üzerindeki etkinliğini artırma şeklindedir.¹¹⁷

Bir yıpratma stratejisinde teröristler, hedef aktörü belirli bir politikayı sürdürmesi halinde önemli bedeller ödecek kadar güçlü oldukları konusunda ikna etmeye çalışırlar. Yıldırma stratejisini kullanan teröristler ise, halkı teröristlerin kendilerine yönelik herhangi bir itaatsizliği cezalandırabilecek kadar güçlü olduklarına ve hedef aktörün onları durdurmak için zayıf olduğuna inandırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, halkın teröristlerin hedeflerine uygun şekilde davranması için göz dağı vermeye çalışılmaktadır.¹¹⁸

Örneğin, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yıllarda Birleşik Krallık’a karşı Kıbrıs’taki Rumlar ve Filistin’de Yahudiler mevcut sömürge rejimine karşı yıpratma ve yıldırma stratejilerini kullanmıştır. Birleşik Krallık terörist saldırılarla hedef alınarak, en

¹¹⁷ Kydd ve Walter, *The Strategies of Terrorism*,” 51.

¹¹⁸ Kydd ve Walter, 60.

nihayetinde bu bölgeler üzerindeki kontrolü sürdürmenin, ortaya çıkardığı farklı boyutlardaki maliyetler açısından, İngilizlerin çıkarlarına uymayacağına bu kapsamdaki stratejiyle ikna etmeye veya zorlamaya çalışmışlardır. Bir diğer terörizm stratejisi olarak belirtilen provokasyon ise halkı radikalleştiren ve onları teröristleri desteklemeye yöneltten ayırım gözetmeyen şiddet vasıtasıyla, hedef aktörü terörizme karşılık vermeye teşvik etmeye yöneliktir. Bozma stratejisi ise taraflar arasında yapılabilecek muhtemel bir barış girişimini sabote etmeye yönelik faaliyetlerden oluşmaktadır. En nihayetinde, benzer veya aynı siyasal hedeflere sahip örgütler arasındaki rekabetle hedef kitle üzerindeki etkisini artırma stratejisi, halkı terör örgütünün hasmıyla savaşmak için rakip gruplardan daha kararlı olduklarına ve bu nedenle destek verilmeye değer olduklarına ikna etmek için şiddet kullanmayı içermektedir. Terörizmin tüm bu stratejilerden hangisinin ne zaman işe yarayacağı veya tercih edilebileceğine dair uygun koşullar ise ayrıca analiz edilebilir.¹¹⁹

Bu kısımdaki yaklaşımların ortak noktası, terörizmi çeşitli stratejilerden oluşan bir bütün olarak açıklamalarıdır. Dolayısıyla tüm bu yaklaşımlarda kendilerince en önemli veya ön plana çıkan stratejilerin tanımladıkları görülmektedir. Ortak bir diğer noktaları ise ön plana çıkardıkları her bir stratejinin hangi koşullarda işe yarayacağına dair açıklamalarda bulunmalarıdır. Ancak bu araştırmalarda, terör örgütlerinin kullandıkları bu stratejilerinin hangi faktörlerin ne ölçüde etki etmesiyle oluştuğu ya da uygulandığı üzerine derinlemesine bir analiz bulunmamaktadır.

Sonuç olarak bu kısımda strateji üzerine kavramsal tartışmalar ve strateji ile terörizm ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda araştırmada kullanılan strateji kavramının kapsamı ifade edilmiştir. Akabinde, stratejinin bakış açısıyla terörizmin rasyonel karar alma ve mantıksal çözümlemelerle yakından ilişkili olduğu vurgulanmış ve bu bağlamda da belirlenen amaçlara ulaşma konusunda etkili olup olmadığına dair tartışmalara yer verilmiştir. Terörizmin her ne kadar etkili olup olmadığına dair farklı görüşler olsa da terörizmin stratejik çalışmalardaki konumu ise üç farklı boyuttaki açıklamalar üzerinden incelenmiştir. Bunlar; terörizmin kullanışlı bir araç olarak nitelendirilmesi, terörizmin kendine özgü bir strateji olarak tanımlanması ve terörizmin çeşitli stratejilerin kombinasyonunu veya bütünü içermesidir. Ayrıca terörizmin aynı çalışma içerisinde dahi hem araç ve yöntem hem de strateji olarak nitelendirildiği ifade edilmiştir.

¹¹⁹ Kydd ve Walter, 51.

Bu bakımdan, terörizm ve strateji ilişkisi üzerine bahsedilen farklı teorik yaklaşımlar ve kavramsal açıklamalardaki muğlaklıktan sıyrılmak üzere bu araştırmada terörizm ile strateji ilişkisi, terör örgütlerinin uyguladıkları strateji veya stratejilere atıfta bulunularak kullanılacaktır. Diğer taraftan, yukarıda açıklamalardan da görüldüğü üzere mevcut kavramsal tartışmalar, terörizmde uygulanan stratejilerin nelerden etkilenecek oluştuğuna ve farklılaştığına dair daha derinlemesine bir araştırmayı teşvik etmektedir.

Örneğin pratikte, kimi zaman farklı siyasal hedeflere sahip terör örgütleri benzer stratejileri uygulayabilmekteyken kimi zaman ise aynı veya benzer siyasal hedeflere sahip terör örgütlerinin farklı stratejiler benimsediği görülmektedir. Hatta, aynı stratejiyi benimseyen iki farklı örgütten bir tanesi uygulamada başarılı olabilirken, diğeri uygulamada başarısız olabilmektedir. Buradan hareketle bir sonraki kısımda, terör örgütlerinin belirledikleri siyasal hedeflere ulaşmada kullanılan stratejilerin nasıl oluştuğuna odaklanılarak bu stratejilerin benimsenmesine ya da tercih edilmesine etki eden faktörlere ilişkin literatürdeki araştırmalar incelenecektir.

2.2 Terör Örgütlerinin Stratejilerini Etkileyen Temel Faktörler

Bu kısımda, terör örgütlerinin stratejilerinin oluşumuna etki eden faktörler araştırılmaktadır. Bu doğrultuda öncelikle, terör örgütlerinin stratejilerini konu edinen ve içerisinde bu stratejilere etki eden faktörleri doğrudan veya dolaylı olarak içeren önceki araştırmalar incelenmektedir. Bu çalışmalardan elde edilen bilgiler ve ortaya çıkan faktörler tümdengelim yaklaşımıyla bütüncül olarak ele alınacak ve farklı araştırmalarda tanımlanan ancak birbirine yakın olduğu değerlendirilen faktörler kategorik olarak tasnif edilecektir. Bunlar “birinci faktörler kümesi” olarak kabul edilecektir.

Bu araştırmada kullanılacak “ikinci faktörler kümesi” olarak, araştırma kapsamındaki vaka çalışmaları olan her iki terör örgütüne ait kaynakların ön analizleri sonucunda stratejilerini etkilediği ortaya çıkan faktörler tümevarımsal bir yaklaşımla belirlenecektir. Burada elde edilen faktörler de kategorik olarak tasnif edilecektir.

Akabinde kategorik olarak tasnif edilmiş her iki faktör kümesi birbiriyle karşılaştırılarak araştırmanın amaç ve kapsamına uygun şekilde tek bir faktör kümesi halinde bütünleştirilecektir. Gerek birinci kümedeki gerekse ikinci kümedeki kategoriler aynı zamanda ön ve geçici kodlamalar halinde ele alınacaktır. Diğer bir ifadeyle, nihai kodlar

her iki kümenin birleştirilmesiyle oluşacaktır. Nitekim kodlama, döngüsel ve tekraren yapılabilen bir eylem olarak kabul edilmektedir. Çünkü, veriyi tek seferde mükemmel şekilde kodlamak nadiren mümkündür.¹²⁰

Neticede, örgütün stratejilerine etki eden temel faktörler (temel kodlar) ve bu faktörleri oluşturan alt bileşenler (alt kodlar) dinamik bir süreç içerisinde belirlenecektir. Böylelikle, araştırmanın sorularına cevap verebilecek şekilde, terör örgütlerinin stratejilerini incelemeye elverişli bir analiz modeli oluşturulacaktır.

2.2.1 Önceki Araştırmalarda Ortaya Çıkan Faktörlerin İncelenmesi

Önceki araştırmalar bağlamında özellikle terörizm ve strateji ilişkisini ele alan çalışmalara genel olarak odaklanılacaktır. Bu bağlamdaki farklı araştırmalar neticesinde kuramsal olarak terör örgütlerinin stratejilerini etkilediği doğrudan veya dolaylı olarak ifade edilen faktörler sıralanacaktır. Sonuçta, her bir araştırmada bahsedilen faktörler bütünlleştirilecektir. Ancak bu çalışmaların hepsinin yalnızca El-Kaide ve DAESH örgütleri üzerine olmadığı, belirli bir kısmının terör örgütlerinin stratejilerini etkileyen faktörleri daha genel bir çerçevede ele aldıkları belirtilmelidir.

İlk olarak, bir terör örgütünün genel olarak benimsediği ideolojinin strateji ile ilişkili olduğu söylenebilir. Örneğin Pape'e göre kendine özgü stratejik bir mantığı olan terörizmin, toplumsal ve ekonomik arka planı ne olursa olsun, rasyonel olarak analiz edilebilmesi için, terör örgütlerinin kendi içlerinde sahip oldukları tutarlı fikirler, değerler, inançlar ve bakış açıları da incelenmelidir.¹²¹ Benzer şekilde Merari, terör örgütlerinin stratejik bağlamdaki temel fikirlerini araştırdığı çalışmalarında, teröristlerin siyasi hedeflerine ulaşmadaki etkinliklerini ve amaçlarını gerçekleştirme yeteneklerini etkileyen koşulları sıralamaktadır. Bu çerçevede, bir stratejik "fikri alt yapısı" bulunan terörizmin eğer uygun koşullar gerçekleşirse siyasal hedefleri gerçekleştirmede etkili olduğu savunulmaktadır.¹²² Dolayısıyla, örgütün ideolojisiyle birlikte fikri alt yapısını da oluşturduğu değerlendirilen değerler ve inanç sistemi ile bakış açılarını yansıtan anlatılar ve öğretilerin strateji ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Ancak terörizm her zaman tek tip bir zihniyetin veya ideolojinin şiddet veya şiddet tehdidi yoluyla dışa vurumu değildir. Diğer bir ifadeyle ideoloji, terör örgütlerin

¹²⁰ Johnny Saldana, *Nitel Araştırmacılar için Kodlama El Kitabı*, çev. Aysel Tüfekçi Akcan ve Süleyman Nihat Şad (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2023), 11.

¹²¹ Pape, "The Strategic Logic," 343.

¹²² Merari, "Terrorism as a Strategy of Insurgency," 213.

stratejilerini tek başına ya da bütüncül olarak etkilemez. Terör örgütlerinin ideolojileri aynı olsa da amaçları, kullandıkları yöntem ve araçları ile organizasyon yapıları farklılık gösterebilir. Ayrıca, terörizm bir strateji olarak kabul edildiğinde, strateji genel olarak siyasi aktörler arasındaki etkileşimi içerdiğinden dolayı, böyle bir stratejinin nasıl oluştuğunu açıklamak için onu siyasi sürecin bir parçası olarak da analiz etmek gerekir.¹²³ Bu yöndeki bir yaklaşımda stratejinin; örgütün ideolojisinin yanı sıra örgütün hedefleri, organizasyon yapısı ve siyasi süreçlerin dahil olduğu politik koşullar tarafından etkilendiğinin vurgulandığı anlaşılmaktadır.

Teröristler benimsedikleri nihai amaç ve hedeflere ulaşmak için farklı strateji ve taktikler kullanabilirler. Teröristlerin kullandıkları strateji ve taktikleri; “amaç ve hedeflerine, faaliyet gösterilen zamana, faaliyet gösterilen bölgelere, hedef alınan devlet/devletler ve toplum/toplumların durumları ile tepkilerine” göre değişebilir. Bu nedenle, teröristlerin hangi strateji ve taktikleri benimsedikleri söz konusu faktörlere bağlı olarak şekillenebilmektedir. Terörizmi temel bir mücadele stratejisi olarak benimseyen grup ve hareketler, genelde konvansiyonel araçlarla hasımlarına veya rakiplerine karşı kazanma ihtimallerinin az olduğu, sayıca ve askeri güç olarak da zayıf olan gruplardır.¹²⁴ Bu açıklamalara göre stratejinin; örgütün hedefleri, örgütün ihtiyaç duyduğu kaynakları da içerecek şekilde örgütün mevcut durumunun tahlil edilmesi, hedef alınan devlet/devletler/toplum/toplumlar nezdinde rakibin genel durumunun hangi dinamiklerle şekillendiği, örgütün durumu ile rakibin durumunun mukayesesi ve örgütün faaliyet gösterdiği coğrafi koşulların niteliğinden etkilendiği söylenebilir.

Terörizm kavramı ve niteliklerine ilişkin literatürde sıklıkla referans gösterilen Thornton’a göre ise terörizm, anlık kurbanların ötesinde hedef kitle üzerinde korku, endişe ve nihayetinde çaresizlik duygusu aşılacak için hesaplanmış olan ve sivilleri de içine alan kasıtlı şiddet kullanımı veya tehdidini gerektirir. Bununla birlikte teröristler, siyasi amaçlarına ulaşmak için terörün en önemli unsuru olan şiddet ve şiddet tehdidini araç olarak kullanırlar. Bu noktada teröristler kullandıkları şiddet ve şiddet tehdidi ile korkuyu yayarak ve manipüle ederek hem uzun vadeli stratejik hedeflerini hem de kısa vadeli taktiksel boyuttaki hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırlar.¹²⁵ Bu açıklamalardan, kısa veya uzun vadeli hedeflerin strateji ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Bu ilişki

¹²³ Tilly, “Terror, Terrorism, Terrorists,” 21.

¹²⁴ Crenshaw, “The Causes of Terrorism,” 385.

¹²⁵ Thornton, “Terror as a Weapon,” 71.

durumuna dair başka bir bakış açısında göre ise teröristlerin stratejik amaçları, örtülü veya üstü kapalı olarak, taktik veya hedef seçimlerini de etkiler.¹²⁶

Ayrıca, teröristlerin ulaşmak istedikleri amaç ve hedeflerin terörist faaliyetlerin nasıl yürütüleceği bakımından bir başlangıç noktasını oluşturduğu da söylenebilir. Tarihsel olarak birçok terörist grup ve hareketin farklı amaç ve hedefleri olmuştur. Teröristlerin uzun vadede ulaşmak istediği nihai amaçları; “rejim değişikliği, toprak değişikliği, politika değişikliği, sosyal kontrol ve statükonun devamlılığının sağlanması” şeklinde beş başlık altında ele alınabilir.¹²⁷ Bunların tamamının, yani terör örgütlerinin yukarıda sayılan uzun vadeli nihai hedeflerinin, politik boyutta olduğu açıktır.

Terörizmi bir strateji olarak benimseyen bireyler ve grupların nihai amaçları farklılık gösterse de amaçlarına ulaşmak için benzer orta vadeli amaçları gerçekleştirmeye de çalışırlar. Terör örgütlerinin orta vadeli amaçları ise kışkırtıcı, zorlayıcı ve organizasyonel olmak üzere üç kategoride ele alınabilir. Baskı ve şiddet uygulama, korku ve panik yaratma, hasmın ya da rakibin aşırı tepki vermesini sağlama, toplumu rakip ya da hasımlara karşı kışkırtma ve propaganda faaliyetlerinin yanı sıra bir terörist hareketin organizasyon yapısını nasıl oluşturacağını belirlemesi ve bunu gerçekleştirmesinin de örgütün kısa ya da orta vadeli hedefleriyle daha yakından ilişkili olduğu söylenebilir.¹²⁸ Dolayısıyla tüm bu farklı tanımlamalardan yola çıkılarak, örgütün nihai (uzun süreye yayılan) hedefleri ve ara (kısa ve orta vadeli) hedeflerinin neler olduğunun, benimsenecek stratejiyi etkilediği söylenebilir.

Diğer bir çalışmada da terörizmde şiddet, zamansal bağlamda ayırt edilen bir dizi “uzun ve kısa vadeli” hedeflere ulaşmak veya bu hedeflere ulaşmada yardımcı olmak için tasarlanmış bir faaliyettir.¹²⁹ Benzer şekilde Richardson’a göre de terör örgütlerinin hedefleri kısa ve uzun dönem olmak üzere iki kategoride incelenebilir. Kısa dönemli hedefler bütün terör örgütleri tarafından paylaşılır. Bunlar “intikam alma, tanınma, devletten alınacak tavizler, düzensizliğe sebep olma, devletin baskıcı davranışını kışkırtma, örgütsel dinamikler ve güç gösterisi” olarak sıralanır. Uzun dönemli hedefler ise, terör örgütlerinin kuruluş amaçları ile ilgilidir ve örgüt tipine göre farklılık gösterir.

¹²⁶ Brian Michael Jenkins, *International Terrorism: A New Mode of Conflict* (Los Angeles: Crescent Publications, 1975), 201-202.

¹²⁷ Kydd ve Walter, *The Strategies of Terrorism*,” 52.

¹²⁸ Gregory A. Raymond, “The Evolving Strategies of Political Terrorism,” *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes and Control* içinde, ed. Charles W. Kegley Jr. (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2003), 71.

¹²⁹ McCormick, “Terrorist Decision Making,” 481.

Bunlar; “bir devletten ayrılma, rejimi değiştirme, siyasî isteklerini kabul ettirme” şeklinde sıralanabilir. Terör örgütleri bu hedeflerine ulaşmak için farklı stratejiler izleyebilirler. Bunlar arasında en bilinenleri ise, genellikle kırsal bölgeleri mücadele alanı olarak belirleyen uzun süreli savaş stratejisi ve yerleşim birimlerini çatışma alanı olarak gören şehir savaşı stratejisidir.¹³⁰ Dolayısıyla bahsedilen bu iki farklı çalışmada da örgütün hedeflerinin temelde ikiye ayrıldığı ve bunların zamansal bağlamda ele alınarak nihai (uzun vadeli) ve ara (kısa vadeli) dönemler şeklinde tasnif edilebileceği çıkarılabilir. Burada değinilen zamansal bağlam, örgütün ara ve nihai hedeflerini gerçekleştirmede ihtiyaç duyduğu bir kaynak olarak anlaşılabilir. Ayrıca örgütün eylemlerini gerçekleştireceği alanlardaki coğrafî koşulların da belirleyici olduğu ima edilmektedir.

Örneğin uzun süreli halk savaşı, engebeli ve ulaşılması zor (dağlık, sık ormanlık, derin vadiler vb.) coğrafî bölgelerde oluşturulan güvenli alanlara dayanan bir stratejidir. Bununla birlikte, bu güvenli alanların en önemli özelliklerinden bir tanesi, “gerillaların” rahatlıkla hareket edebilecek, saklanabilecek, eleman temini ve lojistik gibi boyutlarda halk desteği sağlayabilecek nitelikte beşerî özellikleri de barındırmasıdır. Diğer taraftan, doğal arazi yapısının korunak, sığınmak ve barınmak imkânları sağladığı kırsal bölgelerde askerî açıdan üs bölgeleri olarak tanımlanan alanlar oluşturulabilir. Bu türden üs bölgeleri oluşturmak ise hem coğrafî farklılıklara göre şekillenebilecek hem de nihai olmasa da kısa ve orta vadeli hedeflerin kendisi ya da bir aşaması olarak kabul edilebilecektir. Bu alanlar aynı zamanda, devletlerin otorite zafiyetlerinin olduğu, birden fazla ülkeye sınır teşkil eden kontrolü zor ve örgütün siyasi ve ideolojik tutumlarına halk nezdinde taban bulabildiği kesimlerden çoğunlukla seçilir.¹³¹ Anlaşılaçağı üzere buradaki temel vurgu da stratejinin coğrafya ile ilişkisi üzerinedir.

Nitekim coğrafyayı, “stratejinin anası” olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır. Öyle ki jeostratejik kavrayışın yetersizliği ya da coğrafya ile politik hedefler arasında uyumlu bir dengenin sağlanamaması stratejik açıdan olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir.¹³² Tanımlanan bu ilişki içerisinde altı çizilen bir diğer husus ise örgüt için, içerisinde eylem ve faaliyetlerini planlamak, gerçekleştirmek ve hedeflerini elde etmek üzere sonraki aşamalara geçişi sağlayabilecek nitelikte beşerî özelliklere sahip

¹³⁰ Louise Richardson, *What Terrorists Want: Understanding the Enemy, Containing the Threat* (New York: Random House, 2006), 86-87.

¹³¹ Rex Brynen, *Sanctuary and Survival: the PLO in Lebanon* (London: Routledge, 2019), 201-218.

¹³² Colin S. Gray ve Geoffrey Sloan, *Geopolitics, Geography and Strategy* (London: Routledge, 2014), 3.

olma ve örgütün çeşitli yaşamsal faaliyetlerini de yürütebileceği güvenli alanların varlığıdır.

Ayrıca, 1960'lı yıllarda bazı Güney Amerika ülkeleri örneklerinde görüldüğü üzere, özellikle nüfusun büyük çoğunluğunun şehir merkezlerinde yaşadığı ülkelerde faaliyet gösteren terör örgütlerinin eylem alanı olarak şehirleri seçmeleri, başarı vadeden bir strateji olarak algılanmıştır. Kırsal alanda yürütülen stratejide çoğunlukla klasik gerilla tipi vur-kaç eylemlerine başvurulmakta ve bu eylemler nispeten daha büyük gruplarla gerçekleştirilmekteyken, şehirlerde yürütülen eylemler ise kırsala göre daha küçük birimler tarafından gerçekleştirilmekte ve gizli hücreli organizasyon yapıları oluşturulmaktadır.¹³³ Buna göre örgütün stratejisi ile coğrafyanın ilişkisinde; örgütün organizasyon yapısı, eylemlerin gerçekleştirileceği arazinin fiziksel yapısı, beşerî özellikler ve içerisinde tüm faaliyetlerini yürütebilecek alanların coğrafi olarak nerede konumlandığı arasında da bir bağ bulunmaktadır.

Lutz ve Lutz'e göre de terör örgütlerinin hangi stratejiyi uygulayacağı ve taktik, silah ve hedef seçimlerinin ne olacağı, örgütün siyasi amaçlarının yanı sıra içerisinde bulunan yerel koşullara bağlı olarak ulaşabilecekleri kaynaklara göre şekillenmektedir.¹³⁴ Dolayısıyla terör örgütleri, stratejilerini veya stratejilerin çeşitli kombinasyonlarını kendi faaliyet alanları, mücadele ettikleri rakiplerinin durumları ile değişen ve gelişen olaylara göre uyarlayarak kullanabilmektedir. Bu doğrultuda da stratejinin; örgütün faaliyet gösterdiği coğrafi alandaki koşullar, örgütün etki ve ilgi alanındaki politik koşulların niteliği ve rakibin durumunun tespit edilmesi ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Wilkinson'un terör örgütlerinin hedef ve stratejilerine yönelik açıklamalarına göre ise belirleyici faktörler; terörizmde strateji rakibin güçlü ve zayıf noktaları üzerinden durumunun incelenmesi, eylemler karşısında rakibin verdiği tepkilerin neler olduğu ve örgütün belirlediği hedefler içerisinde toplumsal boyuttaki öncelikleri olarak sıralanabilmektedir.¹³⁵ Bunlar da yine, nihai hedeflerden ziyade kısa ve orta vadedeki hedefler içerisinde sayılabilir.

¹³³ Bard E. O'Neill, *Insurgency & Terrorism: From Revolution to Apocalypse* (Dulles: Potomac Books, 2005), 46-47.

¹³⁴ James M. Lutz ve Brenda J. Lutz, "How Successful is Terrorism?," *Forum on Public Policy* 11 (2009): 17.

¹³⁵ Wilkinson, "The Strategic Implications," 19.

Eğer terörizm, “siyasal hedeflere ulaşmak için siyasi davranışları etkilemeye yönelik planlanmış şiddet kullanma veya şiddet kullanma tehdidi içeren rasyonel bir araç”¹³⁶ veya teröristlerin taleplerini kabul etmeleri için kamuoyunu karar vericilere baskı yapmaya yönlendirmeyi amaçlayan bir psikolojik savaş stratejisi şeklinde tanımlanırsa,¹³⁷ bu tanımlamalardan yola çıkarak da stratejiye etki eden bazı faktörler belirtilebilir. Bu doğrultuda, terörizmin amaçları ve teröristlerin motivasyon kaynakları öncelikle politikse ve temelde hükümetlerin, toplumların veya sosyal grupların politik davranışlarını etkilemek amacıyla kullanılıyorsa ve bunların tamamı rasyonel olarak değerlendiriliyorsa politik koşulların belirleyici faktörlerden biri olması gerektiği açıktır.

Diğer taraftan terörizm klasikleşen ifadeyle, bir kişiyi öldürüp milyonları korkutarak politik tercihleri etkilemeyi amaçlar. Bu analogide “milyonların” coğrafi bir sınırlaması bulunmamaktadır. Bu şekilde korku yaratılarak kimi zaman yerel ve bölgesel bazda rakip etnik veya dinî grubu, ulusal hükümeti veya bütün ülkeyi, kimi zaman ise genel olarak uluslararası kamuoyunu da içeren daha geniş bir hedef kitleyi yıldırma amaçlanabilir. Hele ki günümüzdeki teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak iletişim vasıtalarına erişimin kolaylaşmasıyla bilgi akışının olukça genişlemesi ve hızlanması bu durumu daha da kolay hale getirmektedir. Çünkü teröristler, şiddet yoluyla yaptıkları propagandayla yerel, bölgesel veya uluslararası düzeyde politik tutumlarda değişiklik yaratma konusundaki yetersizliklerini baskı, etki ve güç oluşturarak gerçekleştirmeye bunu da bir şekilde kitlelere yaymaya çalışırlar.¹³⁸ Bu görüşlerden hareketle politik koşulları, yerel ve bölgesel politik gelişmeler ile uluslararası boyuttaki politik gelişmeler olarak ayırmak mümkün görünmektedir.

Bunlara ilave olarak, terör örgütleri daha geniş boyuttaki siyasi-askerî mücadelelerinin temelini terörist faaliyetlere dayandırmayı “nihai hedefin niteliği, toplumun özellikleri ve tepkisi, zamanlama, kullanılan araç ve taktikler, hedef aktörün (hasmın) tepkisi” gibi belirli koşulları göz önünde bulundurarak tercih edebilmektedirler.¹³⁹ Burada vurgulanan hususlar göz önünde bulundurulduğunda, stratejilerin bilinçli bir tercih olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca örgütün hedefleri, örgütün durumu ve ihtiyaç

¹³⁶ Thornton, “Terror as a Weapon,” 71.

¹³⁷ Ganor, “Terrorism as a Strategy,” 33.

¹³⁸ Bruce Hoffman, “Countering Terrorist Use of the Web as a Weapon,” *CTC Sentinel* 1.1 (2007): 4-6.

¹³⁹ Özcan, “Is Terrorism Becoming,” 94-95.

duyduğu kaynaklar, içerisinde bulunulan politik koşullar ile rakibin durumu ve verdiği tepkiler bu tercihleri etkileyen faktörler olarak sıralanabilir.

Kiras'ın araştırmalarına göre ise örgütlerin başarısı “zaman, saha (alan), destek ve meşruiyet” gibi dört farklı boyuttaki hareket tarzlarına bağlıdır. Dolayısıyla bu boyutlardaki hareketlerin de uygulanan veya uygulanması planlanan stratejiyi etkilemesi beklenir. Örneğin, eğer bir örgüt zamanı uygun biçimde kullanırsa diğer hususlardaki muhtemel zayıflıkların üstesinden gelebilecektir. Saha ise teröristin içinde hareket ettiği alandır. Nerede ve ne zaman eylem yapacağına karar vermesini sağlamaktadır. Sahanın sınırlarının geniş ya da dar olması veya engebeli araziler, dağlık ve ormanlık alanlar içermesi gibi özelliklere sahip olması, bunları uygun şekilde kullananlar açısından avantaj sağlayabilir. Desteğin varlığı ise terör örgütünün ihtiyaç duyduğu silah, teçhizat ve insan gücünü sağlamak için gereklidir. Örgütlere verilecek destek içeriden ya da dışarıdan gerçekleştirilebilir. İçeriden destek halkın kazanılması ile ortaya çıkar. Örgütler bunu sağlamak için zorlayıcı (negatif) veya ikna edici (pozitif) faaliyetler yürütebilirler. Pozitif tedbirler çoğunlukla, örgütün içerisinde varlığını bir şekilde sürdürdüğü halkın ihtiyaçlarına cevap vermeye yönelik gayretleri betimlemektedir. Negatif tedbirler ise daha çok halkın şiddet ve tehdit kullanımı da dahil olmak üzere zorlanmasıyla desteğin temin edilmesine yöneliktir. Örgüte dışarıdan verilen destek ise siyasal olarak tanınması, örgüte güvenli bölge verilmesi, moral destek sağlanması veya örgüt adına uluslararası ortamda girişimlerde bulunulması olarak sayılabilir.¹⁴⁰

Kiras'ın açıklamalarından zaman faktörünün örgütün hedefleri ile sıkı sıkıya bağlı olmasının yanı sıra zamansal bağlamın örgütün fırsata çevirmek için ihtiyaç duyduğu bir faktör olarak ele alındığı da çıkarılabilir. Örneğin, hedeflere ulaşmada veya mevcut durumu fırsata çevirmede ne kadar zamana (kısa, orta veya uzun vadede) ihtiyaç duyulduğu öngörülüyorsa zaman faktörünün buna göre etki doğurduğu söylenebilir. Dolayısıyla zaman faktörü, strateji uygulanırken nihai hedeflere ulaşabilmeye imkân verebilecek şekilde ihtiyaç duyulan bir kaynak olarak nitelendirilebilir. Diğer taraftan, içerisinde bulunulan politik koşulların niteliği ile coğrafi koşulların hem örgütün yaşamsal faaliyetlerini yürüteceği stratejik alanlar hem de örgütün eylemlerini

¹⁴⁰ James D. Kiras, “Irregular Warfare: Terrorism and Insurgency,” *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* içinde, ed. John Baylis vd., 7. bs., (Oxford: Oxford University Press, 2019), 189-194.

gerçekleştireceği bölgelerin niteliği bakımından belirleyici olduğunun belirtildiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, terör örgütlerinin gerek var olması ve varlığını sürdürmesinde gerekse hedeflerini gerçekleştirmesinde halk desteğinin kazanılmasının oldukça önemli olduğuna inanılır. Bu bakımdan Kiras'ın da bahsettiği meşruiyet, halk desteğinin kazanılması ile ilgilidir. Bunu sağlamak için terör örgütleri birtakım değerlere ve ahlaki referanslara göre hareket ettiklerini iddia ederler. Buradan ideolojinin yayılarak toplumsal boyutta destek ve meşruiyet kazanılması ya da rakibin toplumsal destek ve meşruiyetinin azaltılması ön plana çıkmaktadır.

Örneğin bazı terör örgütleri, “kutsal amaçlara” ulaşmak ya da kendilerine göre hukuk dışı ve baskıcı bir rejimi yıkmak için mücadele ettiklerini ve sonunda bütün bireylerin özgürlük ve refaha kavuşacağını vaat ederler.¹⁴¹ Bu açıklamalara göre de örgütün eylemlerini meşrulaştırdığı ideolojik bakış açısı önemli hale gelmektedir. Çünkü örgütün savunduğu değerler ve ahlaki kurallar ile toplumun değerleri ve ahlaki kurallarının en azından belirli seviyede örtüşmesi gerekmektedir. Dolayısıyla meşruiyet hem terör örgütünün sahip olduğu ideoloji ile toplumun sahip olduğu ideoloji arasındaki bir ilişki hem de terör örgütünün elde etmeyi arzu ettiği bir ihtiyaç haline gelmektedir. Neticede örgüt kendi durumunu tahlil ederek yine örgütün stratejisinde hem bir amaç hem de ihtiyaç duyduğu bir kaynak bağlamında meşruiyet olgusunu değerlendirecektir.

Diğer taraftan, daha önce bahsediliği üzere Merari'ye göre terörizm siyasal şiddet içeren bir mücadelenin en düşük yoğunluktaki biçimi veya başlangıçtaki bir aşamasıdır. Bunun temel nedeni ise mevcut koşullar ve özellikle de rakipler arasındaki “kapasite” farklılığıdır. Örneğin bir ayaklanmada ayaklanmacıların “sayıca az olması, arazinin gerilla yöntem ve taktikleri için uygun olmaması ve rakibin daha güçlü olması” sebebiyle terörizm ayaklanmacılar için kullanışlı bir strateji haline gelebilmektedir.¹⁴² Bu durum örgütün imkân ve kabiliyetleri ile rakibin imkân kabiliyetleri arasında bir mukayeseyi gerektirmekte ve içerisinde bulunan koşulları stratejiyle ilişkili hale getirmektedir.

Yine Freedman'a göre “kontrol etme, rızaya dayanma ve zorlayıcı” olmak üzere üç temel strateji türü bulunmaktadır. Terör örgütü, hedef aktöre yönelik ne tamamen kontrolü ne de tamamen rızaya dayanmayı kolaylıkla temin edemeyeceğinden dolayı

¹⁴¹ Crenshaw, *Terrorism, Legitimacy, and Power*, 2.

¹⁴² Merari, “Terrorism as a Strategy of Insurgency,” 213.

terörizm sadece zorlayıcı bir strateji olarak ele alınabilir. Bu zorlayıcı strateji, hedef aktörün stratejisindeki değişikliklere neden olabilecek siyasi bir etki yaratmak amacıyla psikolojik bir etki yaratılmasını içermektedir.¹⁴³ Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere rakibin durumu ve tepkileri de stratejik açıdan önemli birer faktör olarak belirmektedir.

Ayrıca terör örgütleri, diğer faktörlerin yanı sıra çoğunlukla sahip oldukları güç kapasitesi ve siyasal hedefler doğrultusunda kısa ve uzun vadeli amaçlar belirler. Belirlenen çeşitli siyasal hedefler doğrultusunda da birden fazla stratejinin varlığından bahsedilebilir.¹⁴⁴ Bu durum da örgütün durumunun ve buna bağlı olarak sahip olunan imkân ve kabiliyetlerin incelenmesinin ve örgütün belirlediği hedeflerin stratejik önemini açıklamaktadır.

Benzer hususları vurgulayan bir başka araştırmada da örgütün durumu ile imkân ve kabiliyetlerinin yanı sıra örgütün ihtiyaç duyduğu kaynakların niteliği de önemlidir. Bu yaklaşıma göre terörizme, özellikle askerî açıdan sahip oldukları araçlarla kitleleri etkileyebileceklerine ve politik tutumları değiştirebileceklerine inanan aktörler başvurmaktadır. Bu nedenle terörizme, siyasal hedeflere ulaşabilmek için mevcut askerî araçların uygun şekilde kullanılmasına dair bir strateji olarak bakılmaktadır.¹⁴⁵ Her ne kadar askerî nitelikteki araçları ön plana çıkaran bu bakış açısı dar bir nitelikte olsa da ilk olarak eldeki araçların değerlendirilmesini, ihtiyaç duyulan araçların ise önce tespit sonra da bir şekilde temin edilmeye çalışılmasını beklenmesinin strateji ile ilişkisini ortadan kaldırmamaktadır.

Son olarak gerek örgütün geçmiş tecrübeleri gerekse de farklı aktörlerin dahil olduğu diğer benzer olaylardaki tecrübeler de stratejiye etki eden hususlar bağlamında literatürde değerlendirilmektedir. Terörizmin ortaya çıkmasının arka planında bulunan koşullar, terör örgütlerinin mevcut ve geçmişteki durumları nasıl algıladığı ve yorumladığını incelemeyi gerekli kılmaktadır.¹⁴⁶ Nitekim bu algılamalar ve yorumlamalar neticesinde terörizm, eldeki alternatifler arasından uygun olan bir strateji olarak belirebilmektedir. Daha genel bir ifadeyle, terör örgütleri stratejilerini bu algılamalar, yorumlamalar ve alınan dersler kapsamındaki tespitlerin ışığında şekillendirebilirler.

¹⁴³ Freedman, "Terrorism as a Strategy," 320.

¹⁴⁴ Freedman, 335-336.

¹⁴⁵ Neumann ve Smith, "Strategic Terrorism," 571.

¹⁴⁶ Crenshaw, "The Causes of Terrorism," 385.

Buraya kadarki kısımda terörizm ve stratejinin ilişkisi ile terör örgütlerinin stratejilerine çeşitli şekillerde etki ettiği varsayılan faktörlere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Bir sonraki kısımda ise, bahsedilen tüm bu faktörler bütünleştirilecek ve kategorik olarak gruplandırılacaktır.

2.2.2 Önceki Araştırmalarda Terör Örgütlerinin Stratejilerini Etkilediği Belirtilen Temel Faktörler ve Alt Bileşenlerinin Gruplandırılması

Yukarıda belirtilen önceki araştırmalarda yer alan ve terör örgütlerinin stratejilerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen faktörleri konu edinen bulgular özetlenmiştir. Böylelikle, literatürdeki bu görüşler üzerinden çıkarımlarda bulunulması, bunların literatürde sıklıkla bahsedildikleri içerikler doğrultusunda tanımlanması, kategorik olarak tasnif edilmesi ve çalışmanın amaçlarına uygun şekilde bir analiz modelinin temelinin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, literatürde ön plana çıkan önceki araştırmalarda terör örgütlerinin stratejilerini etkileyen temel faktörler ve temel faktörleri oluşturduğu değerlendirilen alt bileşenler Tablo 2.1’de gösterilmektedir.

Tablo 2.1 Terörizm-strateji ilişkisini konu edinen araştırmalarda terör örgütlerinin stratejisini etkilediği belirtilen faktörlerin kategorik olarak tasnif edilmesi

TEMEL FAKTÖRLER	ALT BİLEŞENLER
Örgütün İdeolojisi	- Fikirler - İnançlar - Değerler - Anlatılar - Motivasyonlar
Örgütün Hedefleri	- Uzun Süreli Hedefler - Orta Vadeli Hedefler - Kısa Vadeli Hedefler
Örgütün Durumu	- İmkân ve Kabiliyetler - İhtiyaç Duyulan Kaynaklar
Rakibin (Hasmın) Durumu	- İmkân ve Kabiliyetler - Rakibin Tepkileri - Güçlü ve Zayıf Noktaları
Zaman	- Faaliyetlerin Gerçekleştirilmesi Planlanan Zaman - Hedeflere Ulaşılmak İstenen Zaman
Koşullar	- Politik Koşullar - Coğrafi Koşullar - Toplumsal Koşullar
Geçmiş Tecrübeler	- Geçmişteki Benzer Nitelikli Olayların Yorumlanması - Geçmişteki Benzer Nitelikli Olaylardan Alınan Dersler

Tablo 2.1 incelendiğinde, literatürde sıklıkla yer verilen “Örgütün İdeolojisi”nin ilk temel faktör olarak belirlendiği görülmektedir. Bu temel faktörün alt bileşenlerini ise, ideolojiden bahsederken doğrudan ya da dolaylı olarak çoğunlukla atıfta bulunulan “fikirler, inançlar, değerler, anlatılar, motivasyonlar” şeklinde ayırmak mümkündür.

İkinci temel faktör ise “Örgütün Hedefleri” olarak belirlemektedir. Literatür incelendiğinde, üç farklı hedef türünün bu temel faktörün alt bileşenleri olarak açıklandığı anlaşılmaktadır. Bunlar ise “uzun süreli hedefler, orta vadeli hedefler, kısa vadeli hedefler”dir.

İdeoloji ve hedeflerden sonra örgüt açısından önemli olduğu düşünülen bir diğer husus ise “Örgütün Durumu” şeklinde ifade edilebilir. Örgütün durumundan kasıt, belirli bir hedefe doğru hareket eden bir örgütte hem sahip olunan imkân ve kabiliyetlerin hem de ihtiyaç duyulan kaynakların tespit edilmesidir. Bu bağlamda terör örgütleri stratejilerini belirlerken önceliklerinden bir tanesinin, örgütün mevcut durumda hangi imkân ve kabiliyetlere sahip olduğunun gerçekçi bir şekilde ortaya koyulması ve yine özellikle de stratejileri uygulayabilmek için ihtiyaç duyulan kaynakların neler olduklarının ortaya çıkarılması olduğu düşünülebilir.

Benzer bir durum rakibin halihazırdaki durumunun gözetilmesi bağlamında da geçerlidir. Bu bakımdan bir diğer temel faktör “Rakibin/Hasmın Durumu” olarak ifade edilmiştir. Yine benzer şekilde rakibin/hasmın imkân ve kabiliyetleri bir alt kod olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu imkân ve kabiliyetlerin ötesinde genel olarak güçlü ve zayıf noktalarının neler olduğunun belirlenmesinin ve terör örgütü ile mücadelede politik, askerî, ekonomik vb. boyutlarda hangi tepkileri verdiğinin de diğer iki alt kodu oluşturabilecek tanımlamalar olduğu değerlendirilmektedir.

Literatürdeki bazı çalışmalarda bahsedilen “Zaman” kavramı da bir temel kod olarak girilmiştir. “Zaman” temel kodu, örgütün hangi faaliyetleri ne zaman yapması gerektiği ile belirlenen hedeflere ne zaman ulaşılacağına dair öngörülerin oluşmasını kapsayan iki alt koda ayrılmıştır. Ayrıca zaman, kimi durumlarda bir kısıtlılık olarak görülebilmekte, kimi durumlarda ise hedefe ulaşmada esneklik oluşturabilecek bir faktör olarak da düşünülebilmektedir.

Diğer taraftan, literatürde sıklıkla kullanılan şekliyle “Koşullar” bir diğer temel kod olarak kabul edilmiştir. Ancak “Koşullar” kavramı ilk bakışta çok geniş bir kapsama işaret etmektedir. Dolayısıyla, yine koşullar başlığı altında literatürde sıklıkla bahsedilen ve örgütün faaliyetlerine çeşitli boyutlarda etki ettiği düşünülen politik koşullar, toplumsal koşullar ve coğrafi koşullar olarak üç alt koda ayrılmıştır.

Son olarak belirlenen temel kod ise “Geçmiş Tecrübeler” şeklinde tanımlanmıştır. “Geçmiş Tecrübeler” de tıpkı “Koşullar” gibi literatürdeki çalışmalarda sıklıkla yer

almaktadır. Bununla birlikte bu temel kodun alt kodları, geçmişte meydana gelen benzer nitelikli olayların örgüt tarafından yorumlanması ve gerek örgütün gerekse de diğer aktörlerin geçmiş tecrübelerinden örgüt tarafından dersler çıkarılması olarak tanımlanmıştır.

Böylelikle, literatürdeki çalışmalarda bahsedilen hususlar göz önünde bulundurularak, genel bir çerçevede temel ve alt kodlar şeklindeki kategorik tasnif tamamlanmıştır. Dolayısıyla burada sıralanan faktörler, terör örgütlerine ait yazılı kaynaklar incelenmeden önce ortaya çıkabileceği tahmin edilen kodların geliştirilmesi için bir “başlangıç çerçevesi ya da listesi” niteliğindedir. Bu doğrultuda bu liste, aynı zamanda “geçici” olarak kabul edilmiştir. Nitel araştırmalarda kodlama kullanılmasının doğasına uygun olarak revize edilebilecek, değiştirilebilecek ve bazı faktörlerin silinerek yeni tanımlanacak faktörler eklenebilecek bir esneklikte¹⁴⁷ tasarlanmıştır.

Kaldı ki, Tablo 2.1’de belirtilen listede gösterilen faktörlerin yalnızca El-Kaide ve DAESH özelindeki çalışmalardan oluşturulmadığı, daha genel bir çerçevede ve ilgili araştırmanın içeriğine göre değişen nitelikte farklı terör örgütlerinin stratejilerine ilişkin bulgulara dayandırıldığı hatırlanmalıdır. Dolayısıyla, bu araştırmadaki örnek vakalar olan El-Kaide ve DAESH üzerinden yapılacak bir ön analiz sonucu ortaya çıkan faktörler, bu başlangıç listesinin üzerine inşa edilecektir. Böylelikle de bütüncül bir içerik analizi öncesinde, başlangıç için gerekli kodlar elde edilmiş olacaktır.

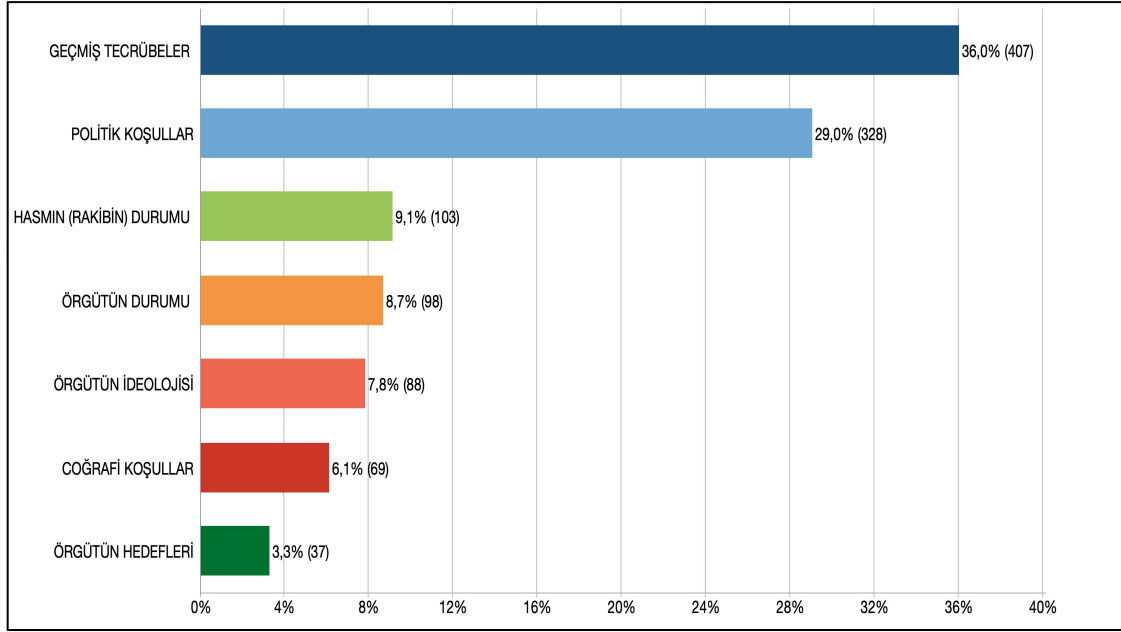
Böylelikle bir sonraki kısımda, araştırmada kullanılan model açıklanacaktır. Araştırmanın yöntemine ilişkin olarak daha önce belirtilen hususlar doğrultusunda, çalışmanın bir sonraki bölümüne temel oluşturacak şekilde kurgulanan analiz modelinin içeriği detaylandırılarak sunulacaktır.

2.3 Analiz Modeli

Kavramsal ve kuramsal çerçeve bağlamında literatürün incelendiği kısımlarda, terörizm-strateji ilişkisini konu edinen önceki araştırmalarda terör örgütlerinin stratejisini etkilediği belirtilen temel faktörler ve alt bileşenlerin izi sürülmüştür. İncelenen tüm çalışmalarda bahsedilen hususlar, bu araştırmadaki analizler için bir başlangıç, referans noktası ya da geçici bir taslak ya da model niteliğinde değerlendirilmiştir.

¹⁴⁷ Saldana, *Nitel Araştırmacılar*, 293.

Bunlar aynı zamanda tematik kodlar ve alt bileşenlerinin de temelini oluşturmaktadır. Akabinde, El-Kaide ve DAESH terör örgütlerinin veri kaynakları üzerinde, bu örgütlerin stratejilerini etkilediği ifade edilen faktörlere ilişkin bir ön analiz gerçekleştirilmiştir. Bu ön analiz sayesinde, önceki çalışmaların incelenmesi neticesinde oluşturulan taslak analiz modeli yeniden düzenlenmiştir. Örgütlere ilişkin yapılan ön analiz Şekil 2.1’de sunulmuştur.

Şekil 2.1 El-Kaide ve DAESH örgütlerine ait kaynaklarda strateji ile ilişkilendirilen temel faktörlere dair kodların sıklık analizlerine ilişkin ön bulgular

Yapılan ön analiz neticesinde, her iki örgüte ait bazı kaynaklarda gerçekleştirilen toplam 1.130 kodlanmış bölümün dağılımı Şekil 2.1’de görülmektedir. Burada gösterilen kodlama sıklıkları ve yüzdelik oranlar, birer temel kod halinde belirtilen faktörlerin stratejilere hangi seviyede etki ettiğini değil, yalnızca belirli bir sayıdaki kaynak seçimi özelinde strateji ile hangi sıklık ve oranda ilişkilendirildiğini açıklamaktadır. Bu bağlamda tasnif edilen kodların yüzdelik oranları ve parantez içerisinde de sıklıkları grafikte incelenebilmektedir. Strateji ile en sık ilişkilendirilen faktör %36’lık oranla geçmiş tecrübelerdir. Geçmiş tecrübeleri, %29’luk oranla politik koşullar takip etmektedir. Gerek örgütün durumu (%8.7) gerekse de hasmın (rakibin/düşmanın) durumu (%9.1) ise toplamda %17.8’lik orana sahiptir. Diğer taraftan örgütün hedefleri %3.3’lük bir orana sahipken, örgüt kaynaklarında çok yoğun bir şekilde yer alan ideoloji ise %7.8 oranında stratejiyle ilişkilendirilmektedir. Son olarak örgütün; faaliyet, etki ve ilgi alanlarındaki coğrafi koşulların da stratejik açıdan yapılan değerlendirilmelerde yer aldığı ve %6.1’lik oranda ifade edildiği tespit edilmiştir.

Dolayısıyla El-Kaide ve DAESH örgütlerinin stratejilerini belirleyen temel faktörlerin; geçmiş tecrübeler, politik koşullar, hasmın durumu, örgütün durumu, örgütün ideolojisi, coğrafi koşullar ve örgütün hedefleri olarak belirtildiği söylenebilir. Bu analizler neticesinde tespit edilen ve yukarıda belirtilen kodlamaların içerikleri hakkında, özellikle örgütün liderinin ya da lider kadrosunda bulunan kişilerin ön plana çıkan söylemlerine ilişkin bazı açıklayıcı örnekler de verilebilir. Stratejiyi etkileyen faktörler bakımından kodlamalarla gerçekleştirilen ön analizleri destekleyici nitelikteki söylemlere ilişkin dikkat çeken bazı örnekler aşağıda sıralanmaktadır.

İdeolojinin strateji ile ilişkilendirilmesine bir örnek olarak; Abdullah Azzam, “düşman” olarak nitelendirdiği kesimlere yönelik mücadele verilmesinin temelini oluşturan öğretinin “cihat” olduğunu belirtmektedir. Cihat kavramını ise; “*Allah’ın dinini yeryüzüne hâkim kılmak, fitne ve zulmü ortadan kaldırmak için ortaya çıkan her türlü engel ve düşmana karşı meşru olan her yol ve vasıta ile elinden gelen mücadeleyi yapmaktır*” şeklinde açıklamaktadır.¹⁴⁸ Burada, düşmanın kim olduğu ya da hangi zorluklarla karşı karşıya kalındığı net olarak belirtilmemekle birlikte, ideolojiyle desteklediği bir amaç için her türlü aracın kullanılmasının uygun olabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, kullanılacak her türlü aracın meşruiyeti de yine ideolojik olarak sağlanmaktadır. Çünkü örgütün yorumlamasıyla cihat anlayışının ve pratiğinin her Müslüman için bir zorunluluk olduğunu, kutsal kitaplara ve çeşitli hadislerle atıfta bulunarak iddia etmektedir.

Örgütün hedefleri genel bir çerçevede, uygulanacak stratejiler neticesinde elde edilmek istenilen sonuç ya da sonuçlar olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamdaki, yani örgüt hedeflerinin strateji ile ilişkisi açısından, bir örnek Yusuf el-Iyeyri’nin ifadelerinde yer almaktadır. Bu konuda kullandığı bir söylemde; “*En önemli meselelerden birisi de bundaki hedefin ne olduğudur. Düşmanda amaçlanan hedef, onu korkutmak ve tedirgin etmek midir? Onu yıpratmak ve maneviyatını çökertmek midir? Yoksa hedef, düşmana kan kaybettirmek midir? Kendine ulaşabileceğin bir hedef belirlemelisin*” şeklindedir.¹⁴⁹

Geçmişteki benzer olaylar ve bu olaylar incelenerek alınan derslerin de söylemsel olarak strateji ile ilişkili biçimde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Öyle ki Abdullah Azzam bu türden tecrübeleri “*tarih ibret ve metottur*” şeklinde ifade etmektedir.¹⁵⁰ Ebu Musab es-Suri ise İslamiyet’in ortaya çıkışından güncel meselelere kadar olayları

¹⁴⁸ Abdullah Azzam, *Müslüman Halkın Cihadı*, çev. Osman Kara (İstanbul: Ravza Yayınları, 1991), 1.

¹⁴⁹ Yusuf el-Iyeyri, *Gerilla Savaşı* (İstanbul: Küresel Kitap, 2015), 79.

¹⁵⁰ Azzam, *Müslüman Halkın Cihadı*, 103.

içerecek şekilde çok fazla hususu yorumlamakta ve aynı zamanda bu olaylardan alınan birtakım dersleri ortaya koymaktadır. Örneğin bu derslerden bir tanesi gizli hücrel yapılanmalar oluşturarak şehirlerde gerilla savaşı tarzının benimsenmesine ilişkindir;

“...direnişten gayri bir yol veya alternatif olmadığı için, bu ortam veya şartların gölgesinde varlığını dayatan tek karşı koyuş/direnış yolu, birbirine bağılı olmayan hücrelere, çok sayıda hücreye sahip gizli gerilla savaşı yoludur. Buna dair açık bazı örnekler Irak’ta Amerikan kuvvetlerine karşı yürütölen -çok yönlü- direniş harekâtlarında göröldü. Filistin’deki silahlı intifada, ayrıca dünyanın farklı yerlerindeki başka bazı sivil/şehir gerilla savaşları da bunu ispat etmiştir.”¹⁵¹

Geçmiş tecrübelerin strateji ile ilişkisine dair destekleyici bir diğör örnek ise ez-Zerkavi’nin Şii kesimlere yönelik açıklamalarıdır. Hatta ez-Zerkavi’nin bu mezhebe ilişkin tarihsel olayların yorumlanmasıyla gelişen düşmanlık algılamaları başta olmak üzere çeşitli bakış açılarının ve alınan derslerin neredeyse tamamının izlenebileceğı “Tarih Boyunca Şiilerin İslam Ümmetine Yaptığı İhanetler” başlığını taşıyan bir kitabı bulunmaktadır.¹⁵²

Gerek örgütün durumu gerekse de düşman durumu da hem kendi içlerinde hem de karşılaştırmalı olarak mukayese edilerek stratejiyle ilişkilendirilmektedir. Örneğin, Usame bin Ladin;

“Eğör düşmanı geri püskürtmek, Müslöman halkın kolektif hareketi dışında mümkün değılse, o zaman Müslömanların kendi aralarındaki küçük farklılıkları göz ardı etmeleri bir görevdir. Belli bir dönemde bu farklılıkları göz ardı etmenin kötü etkisi, Müslömanların topraklarının ana küfür tarafından işgal edilmesinin kötü etkisinden çok daha azdır.”¹⁵³

diyerek hasmıyla kendi örgütü arasında bir mukayese yapmakta ve stratejik olarak kendi dünya görüşüne yakın toplumsal kesimlerdeki görüş ayrılıklarının sona erdirilmesini ve hasımlara karşı kuvvet birliğı oluşturulmasını ima etmektedir. Yine Ebu Musab es-Suri;

“Günümüz itibariyle cihat yoluna baş koyan, Amerika ve müttefikleri karşısında silaha sarılan, bunu müteakiben diyarlarımızdaki uşak, hain ve kâfir yönetimlerle, dolayısıyla onların emri altındaki münafık güçlerle çatışmak mecburiyetiyle karşı karşıya kalanlar, genel anlamda ümmetin az bir kesimidir. İman, azim, kanaat ve iradelerinin kendilerini fiilen harekete geçmeye sevk ettiğı kimselerdir.”¹⁵⁴

açıklamasıyla benzer bir durumu ifade etmektedir. Yine bir başka açıklamasında bu durumu şu şekilde belirtmektedir:

“Amerika’nın idaresinde/denetiminde başlatılan ve ‘teröre karşı küresel savaş’ olarak bilinen olgu çerçevesinde hem bölgesel hem de uluslararası çapta oturtulan güvenlik ağılarının kurulmasından sonra gizli örgütlenmelerin, uşak hükömetlerin yerel güvenlik sistemlerine veya birimlerine -

¹⁵¹ Ebu Musab es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı, cilt 1* (İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014), 87.

¹⁵² Ebu Musab ez-Zerkavi, *Tarih Boyunca Şiilerin İslam Ümmetine Yaptığı İhanetler*, çev. Mahmud Bektaş (İstanbul: Küresel Kitap, 2020).

¹⁵³ Usame Bin Ladin, *Declaration of War against the Americans Occupying the Land of the Two Holy Places* (London: Al Quds Al Arabi, 1996), 6.

¹⁵⁴ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı, cilt 1*, 47.

özellikle de gizli, yerel ve piramidimsi örgütlenme üzerine kurulu klasik örgütlerin yollarını takip ederek- karşı durmaları mümkün değildir.”¹⁵⁵

Stratejinin; mevcut, değişen ve gelişen politik koşullardan bağımsız olarak ele alınması da pek mümkün görülmemektedir. Eymen el-Zevahiri bu konuya işaret eden bir görüşünü

“Evet, bu hareket tarzı, Haçlı saldırısının vekilleri olan bu yerel rejimlere, kolay lokma olmadığımız, bir süre sonra da olsa her eylemin uygun bir karşılıkla yanıtlanacağını mesajını vermekle hiçbir şekilde çelişmez. Bu kural, içinde bulunulan politik şartlara uygun olan her cephede uygulanmalıdır.”

şeklinde ifade etmektedir.¹⁵⁶ Yine ez-Zevahiri’nin bölgesel politik gelişmeleri stratejik açıdan ifade ettiği bir söyleminde

“Lübnan’daki Müslümanlar iki ateş arasında! Bir taraftan Amerika’nın işbirlikçileri ile müttefiklerinin ateşi, diğer yandan da bölgesel kuvvetler ve planlarıyla bağlantılı olanların ateşi. Bu bağlantı, İslâm ülkelerini işgal eden kuvvetlerin varlığını tanımaya ve Lübnan’da, Irak’ta ve Afganistan’da bu güçlerle işbirliğine, uluslararası meşruiyet kararlarına ve haklarındaki hükümlerine boyun eğmeye neden olsa bile...”

şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Devamında ise, bu gelişmeler doğrultusunda örgütün davranış şekli açıklanmaktadır: “...Fethu’l-İslâmdaki kardeşler, Amerika’nın işbirlikçileri tarafından El-Kaide’nin kolu olmakla suçlanıyordu. Bu yüzden eğer açıkça onları desteklersem, onlara yardım eli uzatamadığımız bir vakitte onlar için sıkıntı sebebi olmaktan korktum.”¹⁵⁷

Son olarak coğrafi koşulların da önemli bir faktör olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Bu husus bir ifadede şu şekilde açıklanmaktadır: “Coğrafi desteklere ihtiyaç duyulur. Örneğin çöller gerilla savaşını gerçekleştirmeye elverişli değildir. Veya kapalı bölgeler veya kurak, suyu ve kaynakları bulunmayan yerlerde gerilla için uygun değildir. Bu durumda bir savaşa girişilmesinin gereği nedir?”¹⁵⁸ Burada eylemlerin gerçekleştirileceği arazinin şartları ve gerçekleştirilmesi istenilen pratiklerin elverişliliği değerlendirilmektedir. Ayrıca coğrafi bağlamda bazı güvenli alanların jeostratejik konumu da önem arz etmektedir. Buna örnek olarak “Oysaki Afganistan sınır kapıları mücahit cemaatlerine kesinlikle açık durumdadır. Nitekim burada üç binden fazla, nice hudut kapıları arı kovarı gibi işlemekte, üstelik Afganistan’ın sınır boylarında hiçbir siyasi otoriteye baş eğmemiş kabilelerin stratejik alanları vardır.” şeklindeki söylem gösterilebilir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ es-Suri, 87.

¹⁵⁶ Eymen el-Zevahiri, “General Guidelines for Jihad.” *As-Sahab Media*, 2013, http://www.talibeilm.net/uploads/4/7/1/3/4713847/general_guidelines_for_jihad.pdf.

¹⁵⁷ Eymen el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum* (İstanbul: Küresel Kitap, 2015), 377-378.

¹⁵⁸ el-Iyeyri, *Gerilla Savaşı*, 76.

¹⁵⁹ Abdullah Azzam, *İslam Topraklarını Savunmak*, çev. Vahid Ersin (İstanbul: Vera Yayınları, 2006), 28.

Meskûn mahaller ve kırsal alanlar ile belirli coğrafi alanlardaki beşerî özellikler de stratejik açıdan önemlidir. Örneğin Ebubekir Naci bir açıklamasında bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Modern çağdaki şehirlerin yapısında kendisine itaat edilenlerin ve ileri gelenlerin olduğu bir sistem yoktur. Bilakis bu şehirleri emni güçler kontrol etmektedirler. Kırsal kesimlerin ve köylerin, şehirlere olan göçlerinin gölgesinde insanların bu toplumsal olguya neredeyse yabancılaşması hatta kırsal kesimin ve köylerin de yabancılık hissetmesiyle birlikte modern şehirler, takriben bu olguya son verdi. Muasır cahili sistem, asabiyetçiliği¹⁶⁰ ve aşiretleri parçalayıp eritmeye başvurmaktadır ki böylece bunların üzerindeki otoritesini sağlamlaştırabilsin ya da bu asabiyetçilikleri hedeflerine hizmet eden cahili bir yöne saptırabilsin. Ancak ne var ki hala daha birçok kırsal kesimde, köylerde ve geleneklerini korumuş olan toplulukların olduğu bazı şehirlerde, bu sistem belirli bir derecede varlığını sürdürmektedir.”¹⁶¹

Yukarıda bahsedilen tüm hususlar ve verilen örnekler, her iki örgüt için de hangi faktörlerin stratejik açıdan etkili olduğuna dair söylem bazlı veriler sunmaktadır. Bu bağlamda da daha önce açıklandığı üzere “Örgütün Hedefleri, Örgütün İdeolojisi, Geçmiş Tecrübeler, Politik Koşullar, Coğrafi Koşullar, Düşmanın (Hasmın) Durumu ve Örgütün Durumu” ön plana çıkan temel faktörler olarak belirlemektedir. Bu faktörler, bir önceki kısımda belirtilen ve konuya dair önceki araştırmaların bulgularıyla temel faktörler açısından büyük ölçüde örtüşmektedir. Bu noktada tekrar bir değerlendirme yapılması gerekli görünmektedir.

Bu bağlamda, temel faktörler arasındaki küçük ölçekli farklılıklarda ilk göze çarpan, önceki araştırmalarda “koşulların” başlı başına temel faktörlerden biri olarak kullanıldığı, bunun altında ise politik koşullar, coğrafi koşullar ve toplumsal koşulların kimi zaman alt başlıklar şeklinde ifade edildiğidir. Ancak örnek vakalara ilişkin ön incelemelerde, politik koşullar ve coğrafi koşulların temelde birbirinden ayrı olarak ele alındığı, toplumsal koşulların ise halk desteğinin elde edilmesine dair bir ihtiyaçtan, kitleler üzerinde ideolojiyi yaymaya yönelik bir ara hedefe kadar çok çeşitli biçimlerde incelendiği anlaşılmaktadır. Bu noktada, toplumsal koşullar ve dinamiklere dair ayrı bir parantez açılması da gerekli görülmektedir. Nitekim bu çalışmada teorik olarak, toplumsal faktörlerin bir şekilde diğer tüm faktörlerle ayrılmaz bir ilişki içerisinde olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla toplumsal dinamiklerin ayrı bir tema olup olmayacağı değerlendirilmiştir. Gerek literatürde bulunan önceki çalışmalarda gerekse de her iki örgüt için yapılan ön analizde görülmüştür ki, toplumsal dinamikler stratejik açıdan diğer temalardan tamamen ayrılarak farklı bir boyutta ele alınabilecek bir niteliğe sahip değildir. Diğer bir ifadeyle toplumsal dinamikler, analiz

¹⁶⁰ Arapça kökenli “asabiyet” kavramının örgüt tarafından, halk kitlelerinin belirli bir soyun üstünlüğünü ön plana çıkaracak şekilde hareket etmesi bağlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, milliyetçilik ile çok yakın bir anlamda kullanıldığı da söylenebilir.

¹⁶¹ Ebubekir Naci, *Vahşetin İdaresi: Ümmetin Geçireceği En Tehlikeli Merhale*, çev. Mahmud Bektaş (İstanbul: Küresel Kitap, 2022), 114.

modelinde belirlenen temaların her biri ile oldukça yoğun ve karmaşık bir ilişki içerisinde olup bunlardan tamamen ayırt etmek mümkün görülmemektedir. Bunun yerine, her bir temel faktör bünyesinde, bu temel faktörleri oluşturan bileşenler arasında ilgili görülen durumlarda yer verilmesinin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Öyle ki, örgüt ideolojilerinde toplumsal yaşama dair dinî söylemlerle desteklenen yoğun bir düşünce sistematığı bulunmaktadır. Örneğin her iki örgüt açısından da inançlar, öğretiler ve anlatılar esasen İslamiyet'in ortaya çıktığı dönemdeki ilk Müslümanların toplumsal yaşam tarzı ve davranış kalıplarının yorumlanması ve gelecekteki muhtemel ya da arzulanan yaşam tarzının bunlara benzer olması gerektiğine ilişkin çözümlemelerle doludur. Örgütlerin hedeflerinin toplumsal dinamiklerle ilişkisi bakımından; örneğin “şariat düzeni kurmak”, hayatın gündelik akışı içerisinde örgütler tarafından yorumlandığı şekliyle dinî kuralların esas alınıp yine örgütler tarafından tavizsiz bir biçimde önceliklendirilmesi ile mümkün görülmektedir.

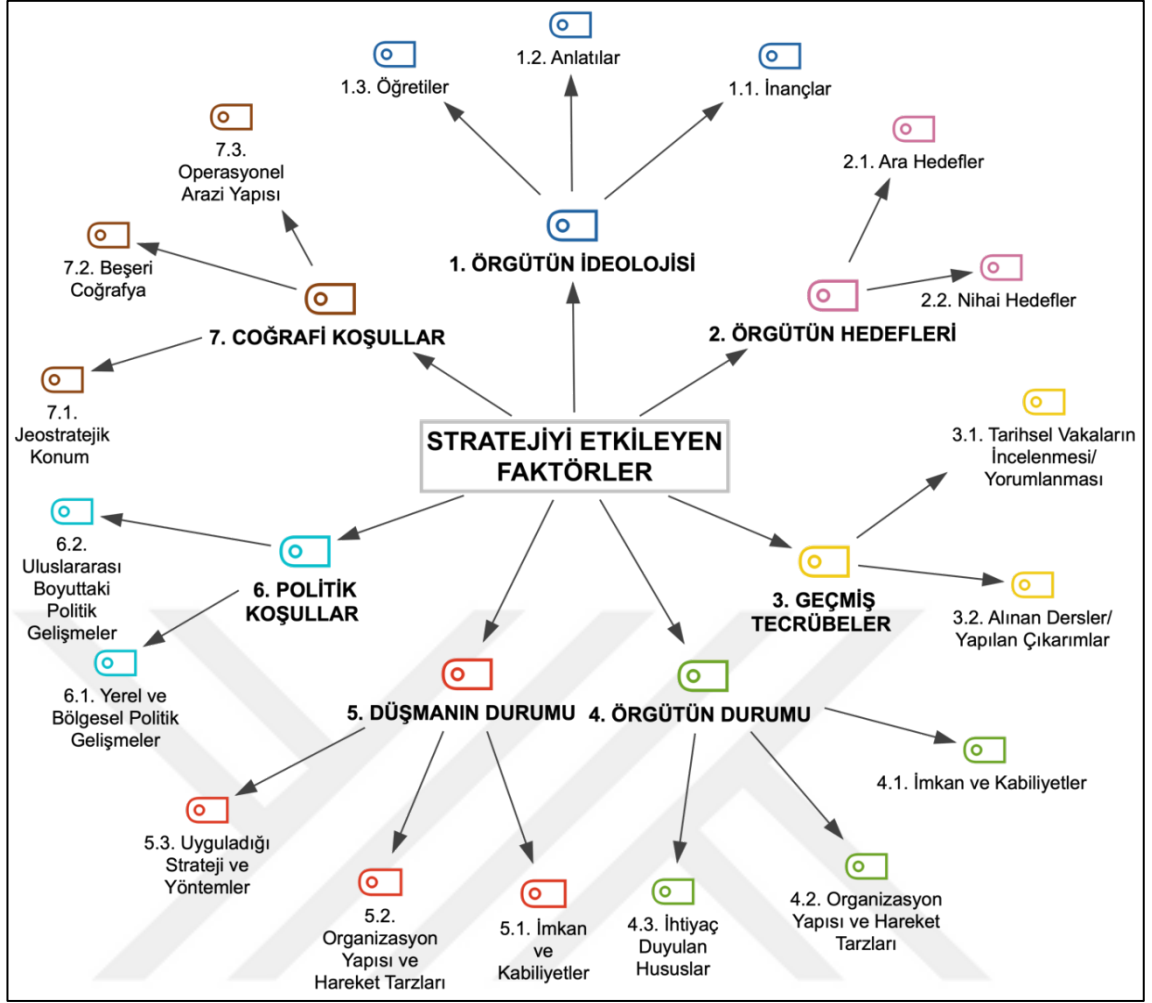
Örgütün ve düşmanın (rakibin/hasmın) durumu da bunları oluşturan halk kesimlerinden bağımsız ele alınamayacak kadar iç içe geçmiş durumdadır. Nitekim bu örgütler, toplumun bir kesiminin içerisinde ortaya çıkmıştır. Aynı durum politik ve coğrafi koşullar için de geçerlidir. Gerek politika yapıcılarının maruz oldukları toplumsal norm ve değerlerle ilişki biçimleri, gerekse farklı coğrafyalardaki özellikle beşerî dinamiklerin çeşitlilikleri toplumsal dinamiklerin bu kodlardan ayrı bir tema oluşturmalarını engellemektedir. Neticede toplumsal dinamiklerin oldukça karmaşık doğası, onu ayrı bir tema olarak kullanmayı zorlaştırmaktadır. Aslında toplumsal dinamikler ve koşullar, diğer tüm temel faktörlerin üzerine inşa edildiği bir zemin olarak da tasvir edilebilir. Nitekim, Kod Sistemi incelendiğinde de farklı temalar altındaki çok sayıda kodun toplumsal dinamikler bağlamında değerlendirildiği görülebilecektir.

Diğer taraftan önceki araştırmaların bazılarında görüldüğü üzere “zaman” temel bir faktör olarak belirtilmektedir. Ancak örnek vaka incelemeleri üzerinden yapılan ön analizlerde zamansal faktörün, genel bir temadan ziyade hedefe ulaşabilme açısından gerekli miktarda “ihtiyaç duyulan bir kaynak” olarak ifade edildiği söylenebilir. Sonuçta, literatürdeki araştırmaların bazılarında haklı bir şekilde yer alan ancak çoğunlukla daha genel ifadelerle açıklanan “koşullar” ve “zaman” faktörlerinde, örnek vakalara ilişkin ön analizlerin bulguları göz önünde bulundurularak örnek vakalara uyarlanabilecek şekilde düzenlemeler yapılmıştır.

Böylelikle, örgütün uyguladığı veya uygulamayı planladığı stratejilere ilişkin kaynaklarda açıkça ve doğrudan ifade edilen faktörler ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, örgütlerin belirledikleri hedeflerinin; örgütlerin benimsedikleri ideolojinin; örgütün veya diğer aktörlerin geçmişteki benzer tecrübelerin ve bunlardan alınan derslerin; mevcut, gelişen ve değişen politik koşulların; beşerî ve fiziki bazı coğrafi koşulların; hasmın (düşmanın) mevcut durumu ile imkân ve kabiliyetlerinin; örgütün durumu ile imkân ve kabiliyetlerinin her iki örgütün kaynaklarında strateji ile ilişkili olarak açıklandığı görülmektedir.

Önceki çalışmalarda incelenen faktörler sonrasında yapılan bu ön analiz sonucunda, yukarıdaki temel faktörlerden analiz modeli oluşturularak kodlamalara devam edilmiştir. Örgüt kaynakları incelenirken aynı zamanda da temel faktörler olarak belirlenen kodların alt bileşenleri de belirlenmeye başlanmıştır. Bu alt kodlar da belirlenerek, gerektiğinde yeniden düzenlenebilecek şekilde bir esneklikle, kodlamalara devam edilmiştir. Kaldı ki, kodlamalarla yapılan analizlerin sahip olduğu bu oldukça dinamik yapı, başlangıç aşamasında kullanılacak temaların oldukça genel ve kapsayıcı olmasını gerektirmektedir.

Sonuçta, bu araştırmanın amaç ve kapsamı doğrultusunda oluşturulan ve tüm veri kaynaklarının analizinde kullanılacak analiz modelinde yer alan temel kodlar ve bunların bir alt bileşenleri oluşturulmuştur. Bunlar Şekil 2.2’de görülmektedir. Kodlara ilişkin açıklamalar ise aşağıda sıralanmaktadır.

Şekil 2.2 Analiz modeli

Şekil 2.2 incelendiğinde, bu temel kodlardan ilkinin “Örgütün İdeolojisi” olduğu görülmektedir. Örgütün ideolojisi; “içerisinde belli bir dünya görüşü barındıran, kendine özgü bir toplumsal yaşam ve yönetim biçimini açıklamaya çalışan, bunun için de belli hedefleri ve amaçları gerçekleştirmek iddiasında olan inançlar ve fikirler bütünü” olarak kabul edilmiştir. İdeoloji aynı zamanda, gerçekleştirilen faaliyetlerin meşruiyet zeminini de oluşturmaktadır. Özellikle fikirler dışarıya söylemsel olarak birer anlatı ya da öğreti olarak açıklanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, bu çalışmada bir temel kod olarak tanımlanan ideoloji, eylemlere meşruiyet kazandıracak söylemlerin, anlatıların, rivayetlerin, hikayelerin ve algıların da bir bütünüdür. Araştırma kapsamındaki terör örgütlerinin dayandığı ideoloji ise Selefi-cihatçı anlayışın radikal bir yorumu olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda temel motivasyon kaynakları çoğunlukla, kutsal kitapta yazarlar ve hadisler ile çeşitli rivayetlerin örgüt mensuplarının kendine özgü yorumlanmasına dayandırılmaktadır. Elbette ki motivasyon kaynakları kişiden kişiye değişebilir ve oldukça karmaşık olabilir. Ancak burada motivasyonel açıdan önemli

olan, her iki örgüt tarafından da bu motivasyon kaynaklarının sorgulanmasının dine aykırı bir davranış biçimi olduğuna dair yaygın inançtır. Dolayısıyla bunların, örgüt elemanları tarafından büyük bir çoğunlukla sorgulanmadığı söylenebilir. Örneğin; “şehit olmak, ganimet toplamak, İslam’ı korumak ve yaymak, davet, tevhit, Hilafet düzenini geri getirmek, intikam almak, cezalandırmak” gibi pek çok motivasyon kaynağı sıralanabilir. Buradan hareketle motivasyon, gerek “Örgütün İdeolojisi” gerekse de “Örgütün Hedefleri” başta olmak üzere diğer temel ve alt kodların birçoğuyla ilişkili olduğundan dolayı ayrı bir alt kod olarak girilmemiştir.

Sonuçta, her iki örgütün incelenmesi neticesinde bu çalışmada ideoloji; “İnançlar, Anlatılar, Öğretiler” olarak üç alt bileşene ayrılmıştır. İnançlar; dinî referanslı kavram, kaynak ve inanış biçimlerini içermektedir. Bunlara “Selefilik, kader, şehadet, küfür ve iman” örnek gösterilebilir. Anlatılar; din üzerine geliştirilen fikirleri yansıtacak ve belirli ideolojik yaklaşımları açıklayacak şekilde çeşitli rivayetler ve hikâyeleri ifade etmektedir. Bunlara ise; “cahiliye toplumu, fitneyi yeryüzünden kaldırma, putların yıkılması, kıyamet, kerametler ve müjdeler” örnek verilebilir. Öğretiler ise, kutsal metinlere ve hadislerle dayandırıldığı iddia edilen katı düşünce kalıpları halindeki ve teori ile pratiği birleştirmeye yönelik sistematik açıklamaları kapsamaktadır. Bunlara da “cihat, tekfir, direniş ve *farz-ı ayn*” örnek gösterilebilir.

İkinci temel kod “Örgütün Hedefleri” olarak belirlenmiştir. Terör örgütleri belirli hedefler doğrultusunda hareket etmektedir. Bu hedefler nihai olarak siyasi yönetim biçimleri, siyasi kurum ya da kuruluşların yapısını ve davranış kalıplarını içermektedir. Bununla birlikte, süreç içerisinde nihai hedeflere ulaşabilmek maksadıyla aşamalar halinde ulaşılmak istenilen çeşitli ara hedefleri de kapsamaktadır. Örneğin bir terör örgütü varlığını devam ettirmek için yasal veya yasa dışı yollardan finans kaynaklarına sahip olmak zorunda olduğu halde tüm faaliyetlerinin nihai hedefi maddi çıkar elde etmek değildir. Bu bağlamda terör örgütlerinin hedefleri “Ara Hedefler ve Nihai Hedefler” olarak belirlenmiştir.

Nihai hedefler daha ziyade siyasi bağlamda ele alınmıştır. Örneğin “İslam devleti kurmak, Halifelik düzenini geri getirmek” bu bağlamdadır. Ara hedefler ise toplumsal, askerî ve ekonomik boyutta tasnif edilmiştir. Toplumsal hedefler; psikolojik etki yaratma, ilham verme, ideolojiyi yayma, kitleleri kutuplaştırma, meşruiyet kazanma gibi örneklerle açıklanabilir. Ekonomik boyuttaki hedeflerden bazıları; çeşitli finans kaynaklarını ele geçirme ve yönetme, bazı ürünleri boykot etme, düşman açısından

savaşın ekonomik maliyetini artırma şeklindedir. Askerî boyutta ise “düşman birliklerini yıpratma ve savaşıma iradesini kırma, mücadeleyi uzun süreye yayma, çatışmaları tırmandırma ve belirli bölgeleri ele geçirme gibi hedefler örnek olarak sıralanabilir.

Üçüncü temel kod “Geçmiş Tecrübeler” olarak belirlenmiştir. Terör örgütleri gerek bizzat kendisine ait gerekse de başka bir aktöre ilişkin tarihsel olayları inceleyip çeşitli çözümlemelerde bulunuyorsa ve elde edilen tecrübeler ışığında gelişen durumlara uyum sağlayabiliyor ve etkinlik gösterebiliyorsa, burada benimsenecek stratejinin de bu tür bir yaklaşımdan etkileneceği öngörülebilir. Bu durumun, El-Kaide ve DAESH için de geçerli olduğu düşünülmektedir. Hatta, her iki örgütün Selefilik ve cihat anlayışları göz önünde bulundurulduğunda, tarihsel olayların “geçmişten beri süregelen bir mücadele” olarak yorumlanmasının İslamiyet’in ortaya çıkışına kadar götürüldüğü ilk bakışta dikkat çekmektedir.¹⁶² Dolayısıyla, örgütlerin stratejilerini belirlerken geçmişteki benzer olayları ve bu olaylardaki başarılı veya başarısız olarak değerlendirilen örnekleri inceledikleri söylenebilir. Hedeflere ulaşmada umut vaat eden teorik çözümlemeler ve pratikte kısmi veya bütüncül başarı getirdiği değerlendirilen uygulamalar örgütlere davranış değişikliği olarak yansıtılmaya çalışılabilir.¹⁶³ Diğer taraftan, geçmişten elde edilen tecrübelerin incelenerek yorumlanması aynı zamanda bunlardan birtakım dersler çıkarılmasına yol açabilmektedir. Bu doğrultuda geçmiş tecrübeler, başarı ve başarısız olarak örgütler tarafından nitelendirilen örnekler bağlamında “Tarihsel Vakaların İncelenmesi ve Yorumlanması” ile bu örnekler üzerinden gelecekteki muhtemel hareket tarzlarına temel oluşturması öngörülen “Alınan Dersler ve Yapılan Çıkarımlar” başlıklı iki alt kod şeklinde tasnif edilmiştir.

“Örgütün Durumu” dördüncü tematik kod olarak belirlenmiştir. Strateji, doğası gereği ulaşmak istenilen hedefler ile buna uygun araçların dengelenmesi işlevi görmektedir. Strateji belirlenirken, organizasyon yapısının oluşturulması aşamasından, nihai hedeflere yönelik tüm faaliyetlerin aşamalar halinde gerçekleştirilmeye çalışılmasına kadar örgüt düzeyindeki mevcut durumun tahlil edilmesi beklenir. Yine, örgütün durumu açısından ön plana çıkan hususlar, belirlenen hedeflere ulaşmada hali hazırda sahip olunan ya da elde edilmesi arzu edilen imkân ve kabiliyetlerin ortaya koyulmasıdır. Bu kapsamda örgütler, mevcut durumlarını değerlendirirken güçlü ve

¹⁶² İslamiyet’in ortaya çıkışı ve yayılmaya başladığı dönemlere sıklıkla atıfta bulunmaktadır. Detaylı bir örnek için bkz. es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 270-283.

¹⁶³ Bu yöndeki bir açıklama için bkz. el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*, 399.

zayıf olduklarını düşündükleri hususları birbirinden ayırt etmeye çalışırlar. Bir taraftan mevcut zayıflıklarının ortadan kaldırmaya veya güçlendirmeye çalışırken, diğer taraftan ise güçlü taraflarını muhafaza etmeye veya daha ileri bir seviyeye taşımaya gayret etmeleri beklenir. Böylelikle kimi zaman organizasyonel yapılarını değiştirmeye ve hareket tarzlarını da bu bağlamda yeniden oluşturmaya eğilimlidirler. Ayrıca, mevcut durumda veya mevcut durumdaki değişimlere paralel olarak ihtiyaç duydukları kaynaklar ya da hususlar da stratejiye etki eden faktörler kapsamına alınabilir. Bu kapsamda “Örgütün Durumu” temel koduna, “İmkân ve Kabiliyetler”, “Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları” ve “İhtiyaç Duyulan Hususlar” şeklinde üç alt kod oluşturulmuştur.

İmkân ve kabiliyetler; örgütün hali hazırda sahip olduğu maddi ve manevi kapasite ile bu doğrultuda hasım karşısında göreceli olarak güçlü ve zayıf olduğu durumları ifade etmektedir. Hasımın teknoloji, silah ve teçhizat bakımından ileri seviyede olması göreceli bir zayıflığı temsil ederken, düşmanın zayıflık vermekten kaçınması ve buna karşılık örgütün “şehadet” ve “cennet” gibi motivasyon araçlarıyla ölmeyi arzu eden kişilerden oluştuğuna dair algı ise göreceli olarak güçlü olunmasına örnek gösterilebilir. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları ise; örgütlenme modelini (örneğin hiyerarşik ya da hücresel/ağ yapılanma) ve bu örgütlenme modeline uygun hareket tarzlarını (gerilla savaşı, *ingimasi*,¹⁶⁴ *istişadi*¹⁶⁵ eylemler gibi) ifade etmektedir.

Beşinci tematik kod “Düşmanın Durumu” olarak belirlenmiştir. Terör örgütlerinin stratejileri, hasımın durumu ile de etkileşim halindedir. Bu kapsamda rakip olarak görülen güç, iktidar veya yapının hali hazırdaki durumu değerlendirilir.¹⁶⁶ Bu değerlendirme esnasında öncelikle rakibin imkân ve kabiliyetlerine odaklanılması belirlenecek ve uygulanacak strateji için önemlidir. Rakibin imkân ve kabiliyetleri ortaya çıkarıldıktan sonra, güçlü tarafları yıpratılmaya veya ortadan kaldırılmaya çalışılırken, zayıflıklarının ise devam etmesine ya da daha da hassas hale getirilmesine

¹⁶⁴ *İngimasi*; büyük bir düşman birliğinin içerisine, kurtulmasının mümkün olmadığını ve öleceğini bildiği halde tek başına veya birkaç kişi ile beraber “fedai tarzı” saldırı düzenlenmesi anlamında kullanılmaktadır. Çoğunlukla amaç düşmanda korku ve panik yaratmak ile azami zayıflık verdirmektir. Örgütün bu kavrama ilişkin daha detaylı açıklamaları için bkz. Anonim, “İstişadi Operasyonların Caizliği ve Fazileti,” *Konstantiniyye*, 3 (2015): 40-41.

¹⁶⁵ İstişadi eylem, yapılaş bakımından “intihar saldırısı” ile benzer bir hareket tarzını ifade etmektedir. Ancak örgüt tarafından, sözde “yalnızca dinî saiklerle ve buna ehil kişiler tarafından yapılabileceği, Allah inancı olmayıp da intihar edenlerin ya da intihar saldırısı düzenleyenlerin aksine, eylemi yapan kişinin öldükten sonra cennete gideceği” anlatsının kullanıldığı bir eylem tarzı şeklinde yüceltilmektedir. Daha detaylı tanımlamalar için bkz. Naci, *Vahşetin İdaresi*, 122; Anonim, “İstişadi Operasyonların Caizliği ve Fazileti,” 41.

¹⁶⁶ Bu tespiti ilişkin açıklayıcı nitelikte bir söylem örneği için bkz. Ebu Musab es-Suri, *Yeni Dünya Düzeni* (İstanbul: Küresel Kitap, 2023), 34.

odaklanılabilir. Bunun yanı sıra, hasmın mevcut durumdaki organizasyonel yapısı ile bu yapıların geçmişten beri süregelen kalıplaşmış yaklaşım ve hareket tarzları veya hasmın gelişen durumlara göre değiştirilmesinde esneklik gösterdiği düşünülen hareket tarzları da tahlil edilmektedir.¹⁶⁷ Yine terör örgütleri, hasmın uyguladıkları stratejileri ve yöntemleri, kullandıkları argümanlar ve araçları da gözetirler. Tüm bunlar örgütün kendi stratejisini etkileyen faktörler olarak değerlendirilebilir. Böylelikle bu tematik kod; “İmkân ve Kabiliyetler”, “Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları” ve “Uyguladığı Strateji ve Yöntemler” başlıklı üç alt koda bölünmüştür.

Burada imkân ve kabiliyetler; hasmın terör örgütüne göre güçlü ve zayıf yönlerini kapsamaktadır. Organizasyon yapısı ve hareket tarzları; rakibin mevcut durumdaki organizasyonel yapısı (hiyerarşik ve katı bir düzenli ordu yapısı, hangi aktörlerle ittifak halinde olduğu, zaiyat vermekten kaçınıp kaçınmadığı, kuvvet kullanma konusunda ayırım gözetip gözetmediği gibi) ile bu yapıların geçmişten beri süregelen kalıplaşmış yaklaşım ve hareket tarzları veya rakibin gelişen durumlara göre değiştirilmesinde esnek davranış gösterdiği düşünülen hareket tarzları bağlamında ele alınmaktadır. Uyguladığı strateji ve yöntemler ise; düşmanın terör örgütü ile mücadelede hangi strateji ya da stratejileri uyguladığı ile bu kapsamda hangi yöntem ve araçları kullandığına dair bir kod olarak değerlendirilmektedir.

“Politik Koşullar” araştırmadaki altıncı tematik koddur. Terörizm çalışmalarında sıklıkla bahsedilen bir husus, hatta terörizm üzerine temel argümanlardan bir tanesi, terör örgütlerinin politik hedefler doğrultusunda hareket ettikleridir. Eğer terör örgütlerinin nihai hedefleri politik ise stratejilerinin de politika ile ilgili koşullardan etkilenmesini beklemek yanlış olmayacaktır. Terör örgütleri gerek varlığını sürdürdüğü veya faaliyet gösterdiği ülke ve bölgedeki gerekse de uluslararası boyuttaki politik koşullara uyum sağlayarak ya da ortaya çıkan yeni koşullardaki risk ve fırsatları gözeterek hareket edebilmektedir. Bir örgütün nihai hedeflerinin yerel bir bağlamda olması onun stratejisinin uluslararası boyuttaki politik koşullardan etkilenmesini engellemeyeceği gibi uluslararası boyutta faaliyet gösterme gayretinde olan bir örgütün de yerel ve bölgesel politik koşullardan tamamıyla bağımsız hareket etmesi ve stratejisini bunlardan ayırık olarak ele almasını beklemek güçtür. Hele ki El-Kaide ve

¹⁶⁷ Örneğin ez-Zerkavi bir söyleminde şu ifadeleri kullanmaktadır: “Zira herkes Amerika’nın askeri araç üstünlüğünün ve ordularının gelişmişliğinin ve hiç çatışmalara karışmadan; Amerikan askerinin canına mal olacak tehlikeli çatışmalara girmeksizin selametinin garanti altına alınmasını öngören askeri düzeninin farkında.” Ebu Musab ez-Zerkavi, *İşte Bu Şekilde Resuller İmtihan Olurlar, Daha Sonra Akabet Onlarıdır* (Belirsiz Yer: Himmet Ofisi, 2016), 38.

DAEŞ gibi, tek tek bireylerden ve yerelden başlayarak dünyadaki tüm Müslümanları hatta Müslüman olmayan tüm insanları da dahil olacak şekilde herkesi etkileyecek şeri düzen, halifelik, dinin yayılması ve korunması gibi düşünce biçimi ve iddialara sahip olan örgütlerde hangi politik koşulların strateji ile daha fazla ilişkilendirildiği önemlidir. Nitekim terör örgütlerinin bireylerin, grupların, toplumların, devletlerin ve uluslararası örgütlenmelerin siyasi davranışlarını etkileme, mevcut iktidarlara devirme ve ele geçirme veya siyasal rejim tipini değiştirme gibi nihai hedefleri bulunmaktadır.

Böylelikle “Politik Koşullar” tematik kodu iki ayrı alt koda ayrılmıştır. Bunlar “Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler” ve “Uluslararası Politik Gelişmeler” şeklindedir. Yerel ve bölgesel politik gelişmeler örgütün etki ve ilgi alanındaki belirli bir coğrafi alandaki politik koşullar ve bu koşullardaki değişimleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Uluslararası boyuttaki gelişmeler ise uluslararası sistemde meydana gelen ve küresel çapta etkili olan politik koşullar ve bu koşullardaki değişimler bağlamında ele alınmaktadır.

Araştırma modeli için belirlenen son tematik kod “Coğrafi Koşullar olarak belirtilmektedir. Coğrafyanın stratejiye etkisi yadsınamaz. Terör örgütleri de stratejilerini belirlerken coğrafi koşulları hedeflerine uygun bir biçimde ve eldeki imkân ve kabiliyetleri doğrultusunda göz önünde bulundurmaya durumundadır. Coğrafya, örgütün stratejisinin pratikte uygulandığı fiziki zemin olarak görülebilir. Bu kapsamda terör örgütlerinin stratejilerini etkileme bağlamında “Coğrafi Koşullar” teması; “Jeostratejik Konum”, “Beşerî Coğrafya” ve “Operasyonel Arazi Yapısı” alt kodları şeklinde tasnif edilmiştir.

Bu kapsamda jeopolitik konum; politik, askerî, toplumsal ve ekonomik boyutlar gibi farklı önem ve özelliklere sahip coğrafi alanlar ile terör örgütlerinin planlamalarına hem çeşitli bilgi desteği sağlayan hem de dünya üzerinde bulunan konumun da göz önünde bulundurulmasıyla stratejinin düzenlenmesini gerektiren bir faktör olarak kabul edilmektedir. Operasyonel arazi yapısı ise; terör örgütlerinin faaliyetlerini yürüttüğü ya da yürütmeyi planladığı sahanın yapısal nitelikleri olarak özetlenebilir. Bu bağlamda; terör örgütlerinin varlıklarını sürdürebilecekleri güvenli alanlar ya da ortamların nerelerde olabileceğini, eylem ve faaliyetlerini etkin bir şekilde yürütebilecekleri fiziksel arazi koşullarını (sınır bölgeleri, çöller, engebeli araziler, ormanlık alanlar, derin vadi ve çataklar, düz arazi kesimleri gibi), stratejilerinin temelini oluşturmaları kırsal bölgeler veya meskûn mahalleri ya da bunlardan hangilerine ağırlık verileceğine dair

değişkenleri açıklamaktadır. Son olarak beşerî coğrafya ise; terör örgütlerinin faaliyet gösterdikleri ya da faaliyette bulunmak istedikleri alanlardaki nüfus, kültürel yapı, etnik ve mezhepsel dağılımlar, yaşam tarzı, gelenek ve görenekler, geçim ve üretim şekilleri gibi toplumsal dinamikleri içermektedir.

Böylelikle, örnek vakalara ilişkin analiz çıktılarının, daha genel çerçevede ve çoğunlukla farklı niteliklerdeki terör örgütleri baz alınarak yapılmış olan önceki araştırmalarda elde edilen bulgular üzerine inşa edilmesiyle, tezde kullanılacak analiz çerçevesi yeniden gözden geçirilmiştir. Tüm faktörlerin tekrar incelenerek yukarıda belirtilen şekilde yeniden düzenlenmesi neticesinde analiz modelinin genel çerçevesi oluşturulmuştur. Analiz modelini oluşturan temel faktörler ve bunların alt bileşenlerine ilişkin detaylı açıklamalar yukarıda sıralanmıştır. Bir sonraki bölümde ise bu model kullanılarak yapılan analizler ve elde edilen bulgular yer almaktadır.

Terör örgütlerinin stratejilerini etkileyen faktörleri inceleyen önceki araştırmalardaki bulgular ile El-Kaide ve DAESH terör örgütlerinin stratejilerini etkileyen temel faktörlerin ön incelenmesi neticesinde elde edilen bulgular birlikte değerlendirilerek tezde kullanılacak analiz modeli oluşturulmuştur. Bu analiz modelinin her iki terör örgütünün stratejilerini etkileyen faktörleri, temel faktörler ve temel faktörleri oluşturan alt bileşenler şeklinde, incelemeye elverişli bir çerçeve oluşturduğu düşünülmektedir. Burada temel faktörler birer “temel kod”, alt bileşenler ise birbirini tamamlayacak şekilde çeşitli seviyelerden oluşan “alt kodlar” haline getirilmiştir.

Ancak her bir temel kodun bir alt bileşeni niteliğindeki birinci seviye alt kodları olmasına rağmen, her bir birinci seviye alt kodun alt bileşenleri niteliğindeki ikinci seviye ve daha alt seviyedeki kodları bulunmamaktadır. Bunun iki nedeni bulunmaktadır. Birinci neden; özellikle analizlerin belirli bir kısmına kadar, yapılan kodlamaların sayısının, seviyesinin ve koda ilişkin tanımlamaların değişkenlik göstermesidir. Örneğin başlangıçta alt kod olabileceği değerlendirilen bir girdi, belirli bir analiz süreci sonrasında bir üst kod olarak değiştirilmiş ya da herhangi bir seviyedeki bir başka kod ile birleştirilmiş olabilir. İkinci olarak, kodlamalar esnasında bazı kodların yeterince açıklayıcı olması veya alt bileşenlere ihtiyaç duyulmamasıdır. Daha açıklayıcı ifadeler gerektirdiği düşünülen veya kaynaklarda belirgin olarak ifade edilmiş alt bileşenlerin bulunması durumunda ise, bu alt bileşenler birer alt kod olarak sıralanmaya devam edilmiştir. Dolayısıyla analiz modelinin ana çerçevesi; temel kodlar ve bunları oluşturan bir alt kodlardır. Daha alt seviyedekiler ise tamamlayıcı nitelikte ve her bir temel kod için farklı sayıdadır.

Bu bağlamda temel kodlar ve alt kodları belirtmek için oluşturulan toplamda 290 kod ortaya çıkmıştır. Bunlardan 7’si temel kod, 18’i birinci seviye alt koddur. İkinci seviye alt kod sayısı ise 165 olarak belirlenmiştir. Geriye kalan 100 kod ise üçüncü ve daha alt seviyedeki ifadeler için oluşturulmuştur. Birinci seviye ve sonrasındaki çeşitli seviyelerde silsile halinde devam eden daha alt bileşenler, yukarıda belirtildiği üzere her birinci seviyedeki kod bu alt seviyedeki kodlara sahip olmasa da analizler için anlam ifade eden durumlarda ve ilgili kısımlarda belirtilmiştir. Oluşturulan kodların türü ve sayısına ilişkin bilgiler Tablo 3.1’de sunulmaktadır.

Tablo 3.1 Analiz modelinde oluşturulan kodların türü ve sayısı

Oluşturulan Kodların Türü	Oluşturulan Kodların Sayısı	Toplam
Temel Kodlar	7	290
Alt Kodlar (1.Seviye)	18	
Alt Kodlar (2.Seviye)	165	
Alt Kodlar (3.Seviye ve altı)	100	

Araştırmada analiz edilen toplam kaynak sayısı 90'dır. Bunlardan 47 adedi DAES, 43 adedi ise El-Kaide örgütüne aittir. DAES'e ait kaynakların toplam sayfa sayısı 2624 iken, El-Kaide'ye ait kaynakların toplam sayfa sayısı 4559'dur. Dolayısıyla içerik ve söylem analizi yapılan toplam sayfa sayısı 7183'tür. Tüm sayfalardaki kodlanmış bölüm sayısı (yapılan kodlama sayısı) toplamı 17633'tür. Bunlardan 9820 kodlama El-Kaide, 7813 kodlama ise DAES terör örgütüne ait kaynaklar üzerinden yapılmıştır. Örgütler için ayrı ayrı yapılan analizlere ilişkin toplam kaynak sayısı, kaynakların toplam sayfa sayısı ve kodlanmış bölümlerin toplam sayısını içeren bilgiler Tablo 3.2'de sunulmaktadır.

Tablo 3.2 Analizde kullanılan kaynaklar ve kodlamalara ilişkin nicel veriler

	El-Kaide	DAES	Toplam
Analiz Edilen Kaynak Sayısı	43	47	90
Analiz Edilen Sayfa Sayısı	4559	2624	7183
Kodlanmış Bölüm Sayısı	9820	7813	17633

Bu araştırmada, belirli kavramların (örneğin; haçlı, kafir, mürtet, cihat vb.) seçilerek her iki örgüte ait kaynaklarda kaç defa kullanıldığına ilişkin basit bir sıklık analizi yapılması amaçlanmamaktadır. Bunun yerine, terör örgütlerinin stratejiye bakış açılarının izi sürülmektedir. Bu doğrultuda belirlenen kaynakların sayısı Tablo 3.2'de görüleceği üzere birbirine oldukça yakındır. Esasında, belirlenen kaynakların niteliğinin (her iki örgüt için de örgütlerin liderleri/lider kadrolarının farklı zaman ve durumlarda ancak bir süreç içerisinde yaptıkları açıklamaları, örgüte ait süreli yayınlar ve askeri bir doktrine benzer içerikler) birbirine benzer olması ve stratejiye ilişkin hususları içermesine dikkat edilmiştir. Bu bakımdan belirli seviyede ve nitelikte bir denge oluşturulduğu değerlendirilmektedir.

Birincil kaynakların çoğunda, yalnızca belirli kısımlarda stratejilere ilişkin hususlar açık ya da örtük biçimde yer almaktadır. Dolayısıyla örgütlere ait analiz edilen kaynakların sayfa sayıları doğal olarak birbirinden farklı olmakla birlikte, benzer sayıdaki ve nitelikteki kaynaklar içerisinde, daha önce açıklandığı üzere, "sinyal ve gürültüler" birbirinden ayrılmıştır. Tablo 3.2'de görülen "kodlanmış bölüm (ya da toplam kodlama)

sayıları” ise önceden tahmin edilemeyen veya kontrol edilemeyen bir niteliktedir. Örneğin her bir sayfada kaç kodlama yapılacağı analizler öncesinde öngörülememekte ya da daha fazla sayfa sayısına sahip bir kaynakta daha fazla kodlama yapılması gerektiğine dair bir kontrol mekanizması bulunmamaktadır. Belirleyici olan husus, kodlama sayılarının örgüt bazında anlamlı sonuçlar çıkarmak için yeterli seviyede olup olmadıklarıdır.

Karşılaştırmalı analizde ise, yine yöntem bölümünde açıklanan, bilgisayar destekli analiz programında yer alan özel bir teknik kullanılmakta ve bu teknik örgütleri öncelikle kendi içerisinde bir bütün olarak ele almakta, akabinde birbiriyle karşılaştırabilmektedir. Diğer taraftan, stratejiye ilişkin kodlanmış bölüm sayıları arasındaki farklılık (Tablo 3.2), hangi örgütün stratejiye dair hususları çeşitli faktörlerle ilişkilendirmeye ya da bunu dışarıya aktarmaya daha meyilli olduğuna dair bir fikir de verebilmektedir. Bu hususun ise, bu araştırmanın kapsamı dışında kalmakta birlikte, ileriki çalışmalar için bir çıkış noktası oluşturabilme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Tüm analizlerde ise temel kodlar ve alt kodlar; her bir vakaya ait birincil kaynaklarda “tek başlarına” ya da “ilişkisel bağlarla” oluşabilmektedir. Bu tekil ya da ilişkisel kod oluşum biçimleri aşağıda sıralanmaktadır:

- Bir ifadenin doğrudan ve yalnızca tek bir kodlama oluşturması;
- Bir ifadenin aynı anda birden fazla kod içermesi;
- Farklı kodların birbiri ardına oluşması ve bu ardışık durumun belirli bir sayıda tekrarlanacak şekilde devam etmesi;
- Aynı kodun, kendi üst ya da alt kodlarıyla aynı anda iç içe oluşması ve bu durumun belirli bir sayıda tekrarlanacak şekilde devam etmesi.

Bu bakımdan, terör örgütlerinin stratejilerinin farklılaşmasının tek bir analiz tekniğiyle değil, birden farklı tekniklerle analiz edilmesi önemli hale gelmektedir. Bu analizler; her bir vakadaki kodlanmış bölüm sıklıkları, kodların birbirleriyle ilişki biçimleri ve vakanın bütüncül analizinin yanı sıra örnek vakaların karşılaştırılması esnasında kullanılacaktır.

Diğer bir ifadeyle, analiz tekniklerinin kullanımında “genelden özele (temel kodlardan alt kodlara)” ve “basitten karmaşığa (kod sıklıklarından ilişkisel analizlere)” doğru bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda seçilen analiz teknikleri, yönetime ilişkin

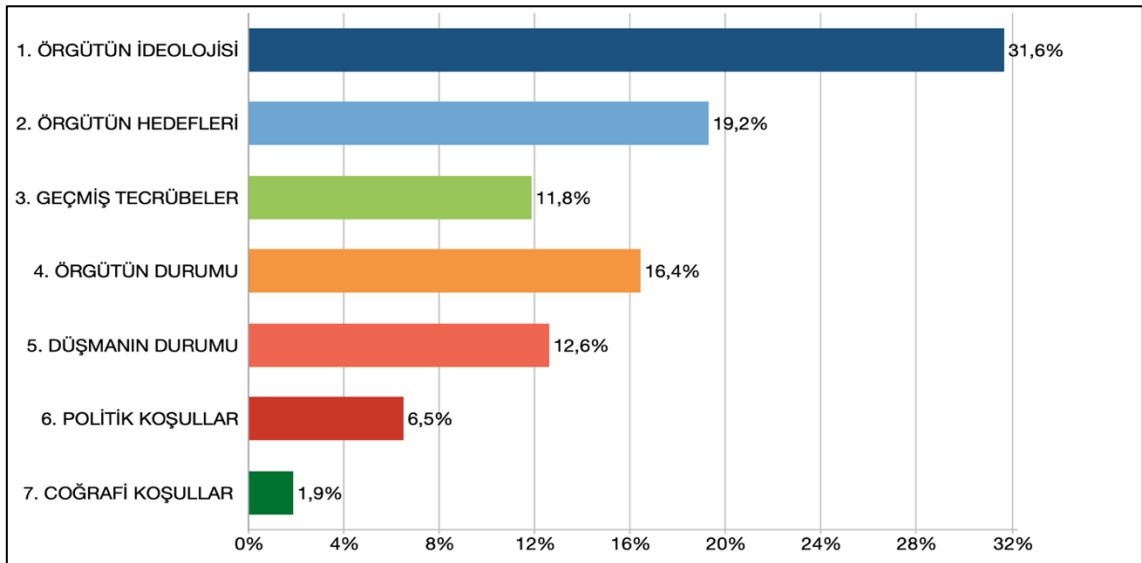
kısımlarda yer verilen açıklamalarda belirtildiği üzere; Temel Kodların Sıklık Analizi, Alt Kodların Sıklık Analizi, Kod-Alt Kod Bölümler Analizi, Kod Birlikte Oluşum Modeli, Kod Ardışık Oluşum Modeli, Tek Vaka Modeli ve İki Vaka Modeli'dir. Bu analizlerin sonuçları aşağıda sıralanmaktadır.

3.1 Temel Kodların Sıklık Analizi

El-Kaide ve DAESH'in stratejilerine etki eden temel faktörlerin, örgütlere ait birincil kaynakların incelenmesi ve bölümler (kelimeler, kelime öbekleri, cümleler ve paragraflar) üzerinden kodlamaların yapılması neticesinde sıklıkları belirlenmiştir. Temel kodların, örgütlere ait belge kümeleri içerisindeki bölümlerde toplam da kaç kez kodlandığı her iki örgüt için ayrı ayrı olacak şekilde aşağıda sunulmaktadır.

Temel kodların sıklık analizi tekniğinde, her bir temel kodu oluşturan tüm seviyelerdeki alt kodların tamamı, ilgili temel kod bünyesinde bütünleştirilmektedir. Grafik incelenirken, her iki örgüt için de toplam kodlama sayıları farklı olduğundan, her bir örgüte ait temel kod sıklıklarının yine ilgili örgüte ait temel kodların toplam sıklıklarına yüzdelik oranları kullanılmıştır. Böylelikle her bir vakanın öncelikle kendi içerisinde bir bütün olarak incelenmesi sağlanmış, akabinde iki vaka arasındaki benzerlik ve farklılıklar ifade edilmiştir.

3.1.1 El-Kaide

Şekil 3.1 El-Kaide kaynaklarında temel kodların sıklık analizi

Şekil 3.1’de, El-Kaide’ye ait yazılı kaynaklar üzerinden yapılan kodlamalar neticesinde “Örgütün İdeolojisi” temel kodunun en sık kodlanan temel kod olduğu görülmektedir. Bu temel koda ilişkin toplam kodlanan bölüm sayısı, örgüte ait tüm temel kodlara ilişkin kodlanan bölüm sayısı içerisinde %31.6’lık bir orana sahiptir. En sık kodlanan ikinci temel kod ise %19.2’lik oranla “Örgütün Hedefleri” olmuştur.

Üçüncü sıradaki temel kod, %16.4’lük oranla örgütün kendisine (mevcut durumuna) ilişkin hususların stratejiyle ilişkilendirildiği “Örgütün Durumu” kodudur. El-Kaide açısından ilk üç temel kod sonrasında, birbirine oldukça yakın oranlarla “Düşmanın Durumu” kodu (%12.6) ve “Geçmiş Tecrübeler” kodu (%11.8) stratejiyi etkileyen temel faktörlerdendir. Örgütün stratejisinde en az etkiye sahip olduğu görülen temel kodlar ise “Politik Koşullar” kodu (%6.5) ve %1.9’luk oranla “Coğrafi Koşullar” kodudur.

Böylelikle, temel faktörler içerisinde El-Kaide terör örgütünün stratejisini en çok etkileyen faktör örgütün ideolojisi iken, en az etkileyen faktör ise coğrafi koşullar olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, örgütün hedeflerinin, ideolojisine göre ikinci planda kaldığı söylenebilir. Diğer taraftan örgütün, stratejisini belirlerken düşmanın durumundan daha fazla kendi durumuna odaklandığı anlaşılmaktadır. Politik koşullar ise, stratejiye etki eden temel faktörler açısından oldukça az bir orana sahiptir.

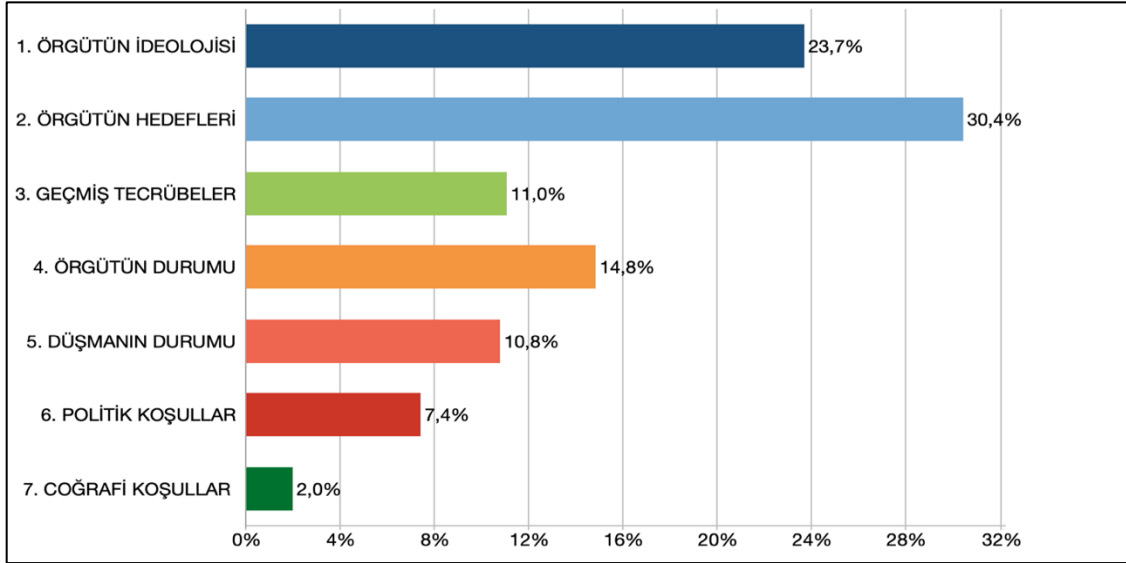
Dolayısıyla El-Kaide’nin temel faktörler açısından, ideoloji-merkezli ya da ideoloji-ağırlıklı bir stratejik bakış açısına sahip olduğu düşünülebilir. Örneğin bin Ladin bu durumu şu ifadeyle özetlemektedir; “*mesele din meselesidir, akide meselesidir.*”¹⁶⁸ Örgüte ait bir başka kaynakta da bu durum desteklenmektedir; “*İslam davasına destek olmak her şeyden önce bir zihniyet ve ideolojidir. Her zaman her şeye mücahit gözüyle bakmalısın, her durumun cihada nasıl fayda sağlayabileceğini düşünmelisin.*”¹⁶⁹ Inspire dergisinde de benzer bir vurgu bulunmaktadır; “*Cihatla hayatta kalırız ve cihatsız yok oluruz. Tarihimiz buna şahittir.*”¹⁷⁰

¹⁶⁸ Özgür El Erdişi, der., *Esedul İslam Hakkında Herşey: Usame B. Laden*, archive.org, t.y., 403-404, <https://archive.org/details/ESEDULISLAMAHEYHUSAMEHAKKINDAHERAREY/page/n9/mode/2up>.

¹⁶⁹ Anonim, *How to Survive in the West: A Mujahid Guide*, e-Kitap, 2015, 68, <https://www.memri.org/jtm/e-book-distributed-twitter-how-survive-west-%E2%80%93-mujahid-guide>.

¹⁷⁰ Anonim, “May Our Souls Sacrificed for You,” *Inspire* 1 (2010): 2.

3.1.2 DAEŞ

Şekil 3.2 DAEŞ kaynaklarında temel kodların sıklık analizi

Şekil 3.2’de, DAEŞ’e ait kaynaklar üzerinden yapılan kodlamalar neticesinde “Örgütün Hedefleri” kodunun en sık kodlanan temel kod olduğu görülmektedir. Bu temel koda ilişkin toplam kodlanan bölüm sayısı, örgüte ait tüm temel kodlara ilişkin toplam kodlanan bölüm sayısı içerisinde %30.4’lük bir orana sahiptir. En sık kodlanan ikinci temel kod ise %23.7’lik oranla “Örgütün İdeolojisi” olmuştur. Üçüncü sıradaki temel kod, %14.8’lik oranla örgütün kendisine ilişkin hususların stratejiyle ilişkilendirildiği “Örgütün Durumu” kodudur. DAEŞ açısından ilk üç temel kod sonrasında, birbirine oldukça yakın oranlarla “Geçmiş Tecrübeler” kodu (%11.0) ve “Düşmanın Durumu” kodu (%10.8) stratejiyi etkileyen temel faktörlerdir. Örgütün stratejisinde en az etkiye sahip olduğu görülen temel kodlar ise “Politik Koşullar” kodu (%7.4) ve %2’lik oranla “Coğrafi Koşullar” kodudur.

Böylelikle DAEŞ terör örgütünün stratejisini en çok etkileyen temel faktör örgütün belirlediği hedefler olarak görülmektedir. Örneğin Şişani; “İslam Devleti hedefimize engel olan gruplarla savaşıyoruz...Hepinizin gayesi İslam Devleti değil mi? Neden bize katılmıyorsunuz?” ifadesiyle bu hedefi vurgulamaktadır.¹⁷¹ Ayrıca, örgüte ait yayınlarda sıklıkla “belirli yerlerin ya da bölgelerin fethedilmesi” hedefinden bahsedilmektedir.¹⁷² En az etkileyen temel faktör ise coğrafi koşullardır. Diğer taraftan örgütün, stratejisini belirlerken düşmanın durumundan daha fazla kendi durumuna odaklandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca,

¹⁷¹ Anonim, “Ebu Ömer Şişani ile Röportaj.” *islam-tr.org*, 15 Kasım, 213, <https://islam-tr.org/konu/ebu-omer-sisani-ile-roportaj-neden-bazi-osolularla-catisiyoruz.35572/>.

¹⁷² Örneğin örgüte ait Konstantiniyye dergisinin ilk sayısının başlığı “Konstantiniyye’nin Fethi”dir ve İstanbul’un fethedilmesi hedefinin er ya da geç gerçekleşeceği anlatılmaktadır. Daha fazla detay için bkz. Anonim, “Konstantiniyye’nin Fethi,” *Konstantiniyye*, 1 (Haziran 2015).

örgütün ideolojisinin, hedeflerine göre ikinci planda kaldığı söylenebilir. Politik koşullar ise, stratejiye etki eden faktörler açısından oldukça az bir orana sahiptir.

Şekil 3.1 ve Şekil 3.2 birlikte değerlendirildiğinde, her iki örgüt arasındaki genel çerçevedeki stratejik farklılaşma, El-Kaide açısından stratejiye etki eden temel faktör ideoloji iken DAESŞ açısından stratejiye etki eden temel faktörün hedefler olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, stratejiye etki eden faktörler bağlamında ideoloji ve hedeflerin etkilerindeki bu farklılık, iki örgüt arasında temel faktörler bakımından önemli bir ayrışma olarak belirtilebilir.

Öyle ki, El-Kaide'nin stratejistlerinden biri olan es-Suri'nin “*şariat ile siyaset arasındaki ilişki, sabit olanın değişken olanla ilişkisidir*” sözü,¹⁷³ siyasi yaklaşımların ya da hedeflerin değişebilse de dinî-ideolojik bakış açısının sabit olarak kalacağını belirtmektedir. Diğer taraftan, DAESŞ'in Rumiya dergisinde “İslam Devleti'nin sözcüsü” olarak belirtilen el-Mühacir'in ifadelerinde ise üç şeyin değişmez/sabit olduğu açıklanmaktadır. Bunlardan ilk birincisi saldırgan düşmanın mağlup edilmesi iken, ikincisi ise savaşta şehit olmak olarak belirtilmektedir. Üçüncü değişmez husus ise açıkça bir siyasal hedefi belirtmektedir. Bu hedef, belirli “*toprak parçalarının ele geçirilerek şariat düzeniyle yönetilmesinin*” sağlanmasıdır.¹⁷⁴

Diğer taraftan, her iki örgüt açısından temel benzerliğin, örgütlerin ideoloji ve hedeflerinin stratejiyi en çok etkileyen ilk iki temel faktör olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, iki örgütün de düşmanın durumundan ziyade kendi durumlarını stratejik açıdan ele aldıkları da ortaya çıkmaktadır. Örneğin DAESŞ bu hususu; “*Müslümanların başarısızlık ve zayıflıklarının sebebini, kafirlerin plan ve saldırılarına bağlamak yanlıştır. Müslümanın bilmesi gereken gerçek şudur ki; Müslümanların başına ne musibet gelirse gelsin, bu musibetlerden birinci derecede Müslümanların kendileri sorumludur.*” şeklinde açıklamaktadır.¹⁷⁵ Benzer bir önceliklendirme için El-Kaide örgütünden de örnek verilebilir: “*Savaş komutanları çeşit çeşit düşüncede ve darmadağın iken Afganistan'da sıcak savaşa girebilir miyiz?*”¹⁷⁶

Bir diğer benzerlik ise her iki örgütün de stratejilerini belirlerken çok yakın oranlarla (El-Kaide, %11.8; DAESŞ, %11) geçmiş tecrübeleri ele almasıdır. Son olarak her iki örgüt de

¹⁷³ Ebu Musab es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2 (İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014), 320.

¹⁷⁴ Anonim, “Size Söylediklerimi Hatırlayacaksınız,” *Rumiya* 4 (Aralık 2016): 5.

¹⁷⁵ Anonim, “Küfredenler ise Tağutun Yolunda Savaşlar,” *Konstantiniyye* 5 (Ocak 2016): 30.

¹⁷⁶ Azzam, *İslam Topraklarını Savunmak*, 6.

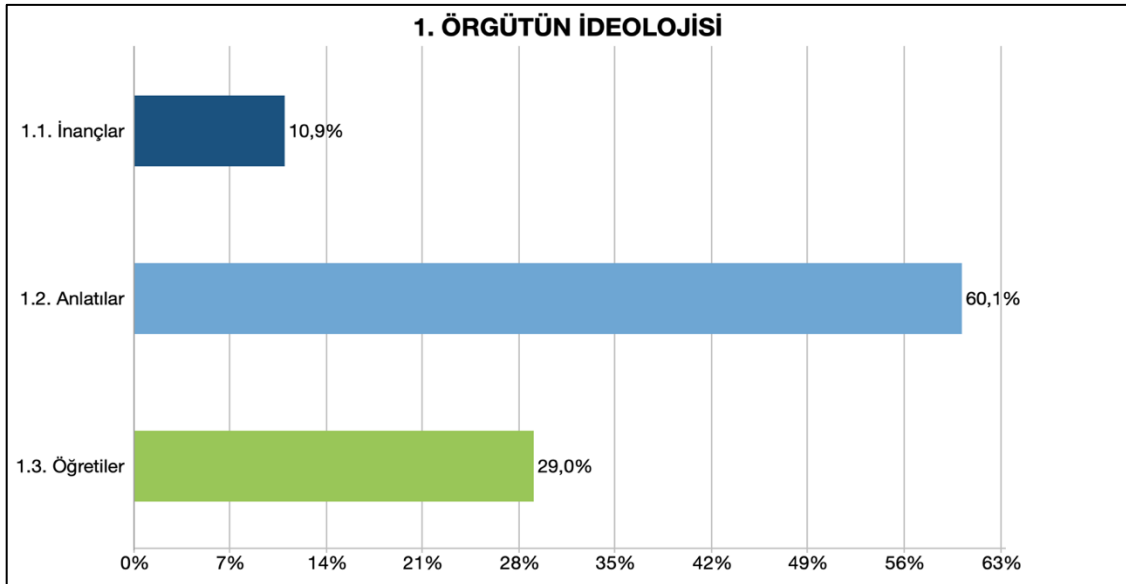
birbirine benzer şekilde politik koşullar ve coğrafi koşulları en az oranda strateji ile ilişkilendirmektedir.

3.2 Alt Kodların Sıklık Analizi

El-Kaide ve DAESH'in stratejilerine etki eden birinci seviye alt kodların, örgütlere ait birincil kaynakların incelenmesi ve bölümler (kelimeler, kelime öbekleri, cümleler ve paragraflar) üzerinden kodlamaların yapılması neticesinde sıklıkları belirlenmiştir. Birinci alt seviye kodların, örgütlere ait belge kümeleri içerisindeki bölümlerde toplamda kaç kez kodlandığı her bir birinci seviye kod altında ve her iki örgüt için ayrı ayrı olacak şekilde aşağıda sunulmaktadır. Böylelikle, temel kod analizinden daha detaylı bir analiz gerçekleştirilmektedir.

Birinci seviye alt kodlara ilişkin kodlanmış bölümlerin sıklık analizinde, her bir birinci seviye kodu oluşturan daha alt seviyedeki kodların tamamı, ilgili birinci seviye kod bünyesinde birleştirilmektedir. Grafik incelenirken, her iki örgüt için de toplam kodlama sayıları farklı olduğundan, her bir örgüte ait sıklıkların yine ilgili örgüte ait toplam sıklıklara yüzdelik oranları kullanılmıştır.

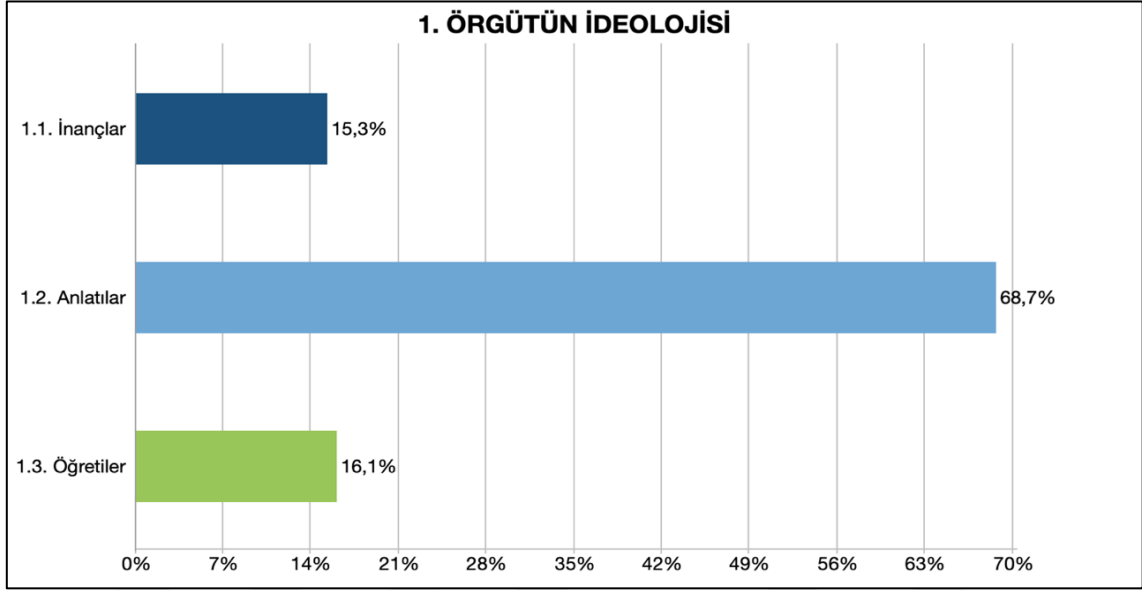
3.2.1 Örgütün İdeolojisi

Şekil 3.3 El-Kaide kaynaklarında ideoloji temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.3. incelendiğinde; El-Kaide terör örgütünün stratejisine temel kodlar arasında en çok etki eden “Örgütün İdeolojisi” temel kodunun birinci seviye alt kodları arasında

%60.1'lik oranla “Anlatılar” alt kodunun ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu durum, El-Kaide'nin ideolojisi içerisinde “Anlatılar” alt kodunun en çok yoğunlaşılan alt bileşen olduğunu göstermektedir. Bundan sonra, %29'luk oranla “Öğretiler”, son olarak ise %10.9'luk oranla “İnançlar” alt kodları sıralanmaktadır. Dolayısıyla El-Kaide terör örgütü açısından “İnançlar”, ideolojinin stratejiye etkisi bağlamında en az etkiye sahip kod olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3.4 DAESH kaynaklarında ideoloji temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.4 incelendiğinde; DAESH terör örgütüne ait “Örgütün İdeolojisi” temel kodunun birinci seviye alt kodları arasında %68.7'lik oranla “Anlatılar” alt kodunun ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bundan sonra ise birbirine çok yakın oranlarla, sırasıyla “Öğretiler” (%16.1) ve “İnançlar” (%15.3) alt kodları sıralanmaktadır. Dolayısıyla DAESH terör örgütü açısından “Anlatılar”, ideolojinin stratejiye etkisi bağlamında diğer iki koda göre oldukça fazla bir oranda etki ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 3.3 ve Şekil 3.4 karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ise temel benzerliğin, stratejiye etki eden temel faktörler içerisindeki “Örgütün İdeolojisi” kodunun temel bileşenlerinden olan “fitnenin yayılması, cahiliye toplumu, keramet, putların yıkılması, uyanış”¹⁷⁷ gibi çeşitli “anlatıların” her iki örgüt için de benzer bir öneme sahip olmasıdır. El-Kaide açısından bu bağlamdaki çok sayıdaki örnekten bir tanesinde

¹⁷⁷ Anonim, “From Hypocrisy to Apostasy: The Extinction of the Grayzone,” *Dabiq* 7 (2013): 44; Anonim, “Kalkın ve Kardeşlerinizin Öldüğü Şey Üzerine Ölü,” *Rumiyah* 1 (Eylül 2016): 11; Anonim, “Evlerin En Dayanaksız Örümcek Evidir,” *Rumiyah* 3 (Kasım 2016): 40; Anonim, “Hilafet’le Savaşmak Riddet Midir?,” *Konstantiniyye* 2 (Temmuz 2015): 46; es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 245.

“kerametler” ön plana çıkarılarak, örgüt tarafından hali hazırdaki faaliyetlerin daha da artırılarak sürdürülmesi istenilmektedir. Örneğin; “*Son asırlarda kerametler önceki asırlardan -mesela sahabe asrı- daha çok olmaya başladı.*” anlatısı kullanılmaktadır.¹⁷⁸ DAESH için bir örnekte ise “*Allah’ın son elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.) bize zafer kazanacağımıza ve sonunda Avrupa’nın başkenti Roma’yı ele geçireceğimize söz verdi.*” anlatısı kullanılmaktadır.¹⁷⁹ Ancak buradaki farklılığın, DAESH terör örgütünün El-Kaide terör örgütüne göre anlatıları stratejik bağlamda daha fazla kullanması olduğu söylenebilir.

Örgütler arasındaki diğer stratejik benzerlik ise, sırasıyla öğretiler ve inançların son iki sırada yer almasıdır. Burada; “Selefilik, Vehhabilik, ehl-i sünnet, iman ve küfür, dostluk ve düşmanlık (*el vela ve’l bera*), ahiret” gibi kodlardan oluşan “inançların”,¹⁸⁰ her iki örgüt için de benzer bir şekilde stratejinin belirlenmesinde en az etkiye sahip olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla inançlar, stratejiye etki eden faktörlerden önemli bir tanesi olsa da bunların etkisinin çeşitli yorumlamalarla yoğun bir biçimde üretilen ideolojik anlatılara göre daha az olduğu değerlendirilebilir.

Ancak El-Kaide ile DAESH arasında dikkat çeken bir farklılık da mevcuttur. Bu farklılık ise El-Kaide terör örgütünün “cihat, tekfir, farz-ı ayn, farz-ı kifaye, direniş, savunma” gibi çeşitli öğretileri,¹⁸¹ DAESH’a göre çok daha fazla bir oranda (El-Kaide, %29; DAESH, %16.1) kullanmış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, El-Kaide açısından anlatıların yanı sıra öğretiler de ideolojik açıdan ön plana çıkarken, DAESH ise ideolojik bağlamda büyük ölçüde anlatılara odaklanmaktadır.

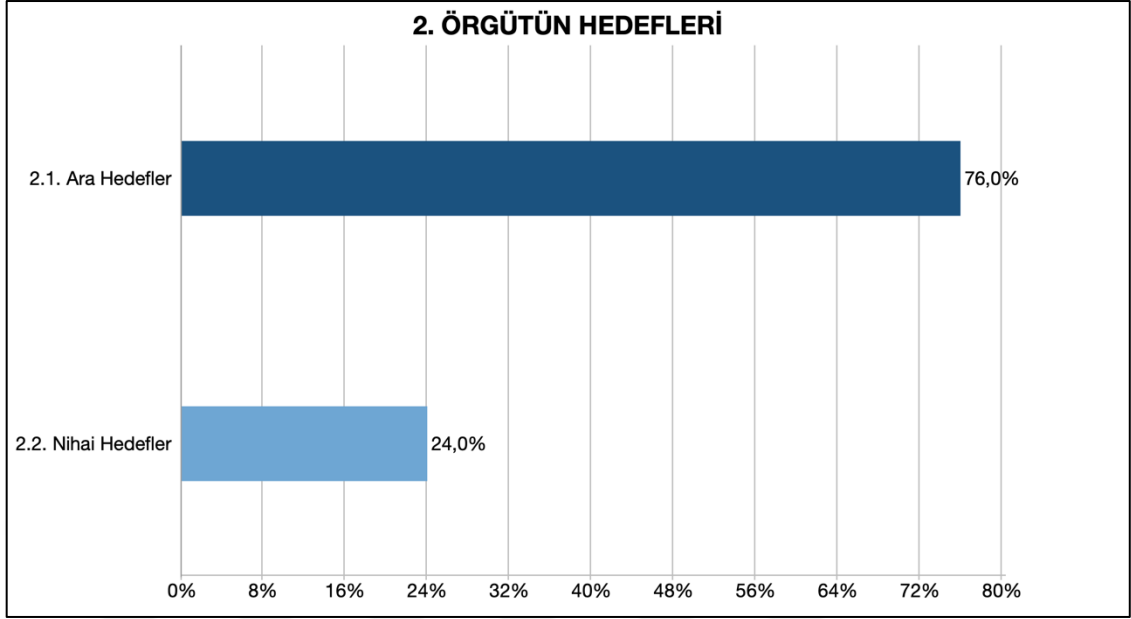
¹⁷⁸ Azzam, *Müslüman Halkın Cihadı*, 54.

¹⁷⁹ Anonim, *How to Survive in the West: A Mujahid Guide*, 5.

¹⁸⁰ Abdullah Azzam, *Cihat Ahkamı*, çev. Mustafa Özel ve Yücel Şimşek (İstanbul: Ravza Yayınları, 2023), 58; es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 252; Anonim, “The Failed Crusade,” *Dabiq* 4 (2013): 21; Anonim, “Muharip Hristiyanların Hedef Alınmasının Hükmü,” *Rumiyah* 9 (Mayıs 2017): 21.

¹⁸¹ Anonim, “Zaferin Yolları,” *Rumiyah* 2 (Ekim 2016): 15; es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 389; Abdullah Azzam, *Müslümanı Öldürme Suçu*, çev. Ferdiun Dinçer (İstanbul: Küresel Kitap, 2017), 2; Anonim, “The Tsunami of Change,” *Inspire* 5 (2011): 34; Atıyetullah el-Libi, *Cezayir Tecrübesi*, çev. Mehdi Canpolat (İstanbul: Küresel Kitap, 2010), 8.

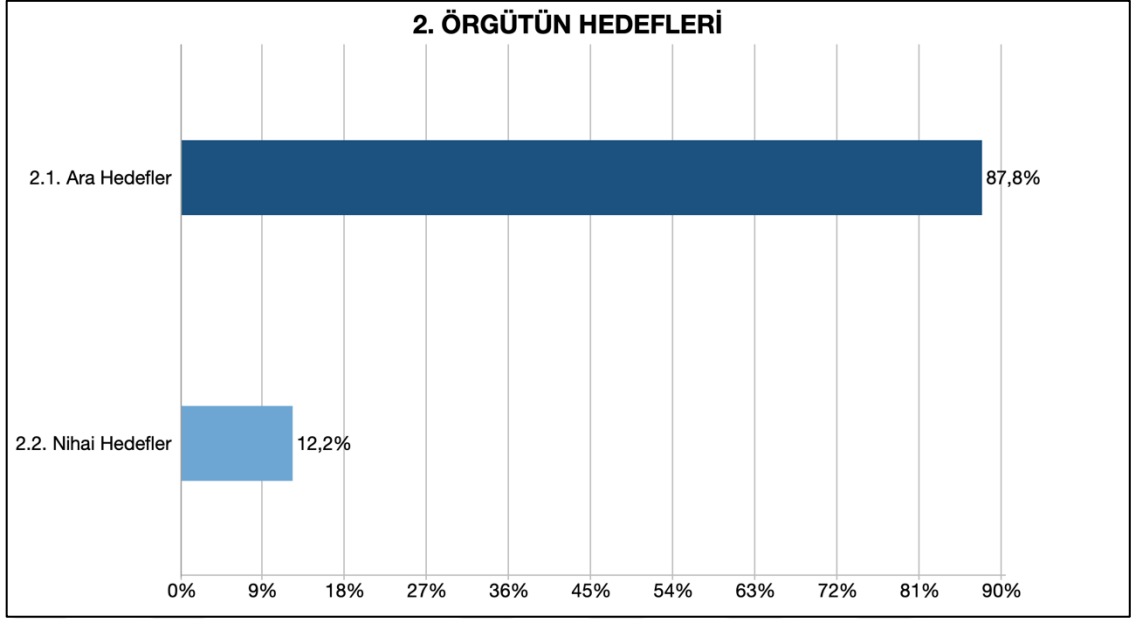
3.2.2 Örgütün Hedefleri

Şekil 3.5 El-Kaide kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.5 incelendiğinde; “Örgütün Hedefleri” temel kodunu oluşturan iki adet birinci seviye alt koda ilişkin veriler görülmektedir. Bu verilere bakıldığında, El-Kaide terör örgütünün hedefleri içerisinde “Ara Hedefler” kodunun %76, “Nihai Hedefler” kodunun ise %24 orana sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla, El-Kaide terör örgütünün kaynaklarında strateji ile hedefler arasındaki ilişki açısından kısa ve orta vadeye yayılan ara hedeflere daha fazla odaklanıldığı ya da bunların üzerinde daha yoğun bir şekilde durulduğu söylenebilir.

Şekil 3.6 DAEŞ kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.6’da yer alan verilere bakıldığında DAEŞ terör örgütünün stratejiye en çok etki eden temel kodu olan “Örgütün Hedefleri” kodunun birinci seviye alt kodları içerisinde “Ara Hedefler” kodunun %87.8, “Nihai Hedefler” kodunun ise %12.2 orana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, DAEŞ terör örgütünün kaynaklarında strateji ile hedefler arasındaki ilişkide ara hedeflere daha fazla odaklanıldığı ya da bunların daha yüksek oranda ifade edildiği söylenebilir.

Şekil 3.5 ve Şekil 3.6 karşılaştırıldığında; her iki örgüt açısından da stratejiye etkileri bakımından daha ziyade kısa ve orta vadeye dayanan ara hedeflerin, uzun vadeli nihai hedeflere göre çok daha fazla oranda ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, örneğin sözde “Hilafet” ilanı iki örgüt için de nihai hedeflerden bir tanesi olarak belirtilmekte,¹⁸² ancak hem bu nihai hedefe doğru ilerleme aşamalarındaki ara hedeflerin birbirinden farklılaştığı hem de örgütlerin stratejilerinin birbirinden farklılaştığı değerlendirilmektedir.

Ara hedeflerden nihai hedeflere doğru stratejik bakış açısını yansıtan bir örnekte El-Kaide açısından bu durum,

“Amerika ve müttefikleri karşısındaki kapsamlı çatışmada uzun süreli bir yıpratma savaşı siyasetine başvurmak ve bunu, gizli/yeraltı gerilla savaşları yol-yöntemlerini, özellikle de şehir

¹⁸² Hilafet düzeninin geri getirilmesinin nihai hedef olarak belirtilmesine dair net ifadeler içeren açıklama örnekleri için bkz. Anonim, “Doğu Asya’da Cihad,” *Rumiyah* 10 (Haziran 2017): 48; Eymen el-Zevahiri, *Letter to Zarqawi-July 9* (Washington, DC: Office of the Director of National Intelligence, 2005), 3.

gerilla savaşları yolu üzerinden terör/korku salma ve yıldırıp-caydırma yol-yöntemlerini kullanarak, keza düşmanın bizim ülkelerimizdeki stratejik varlığını hedefe koyarak yapmaktır”

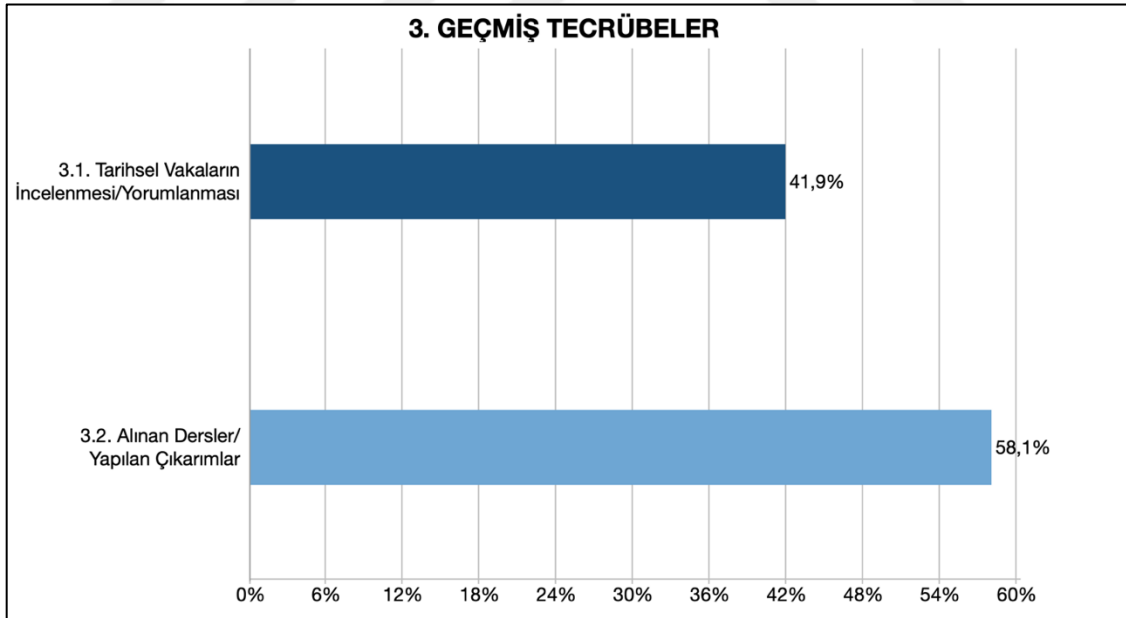
şeklinde açıklanmaktadır.¹⁸³ DAESH için verilebilecek bir örnekte ise;

“Birçok toprak parçasında ve birbirinden uzak olan yerlerde küçük operasyonlara başlamamız, bir müddet sonra da nitelik açısından daha büyük operasyonlar yapmamız ve bundan sonra da birbirinden uzak olan yerlerin arasındaki mesafeleri kısaltmamız mümkündür. Operasyonların artırılarak yürütülmesi belirli bir merhale içindir.”

ifadesi yer almaktadır.¹⁸⁴ Başka bir söylemde ise DAESH’in bu konudaki bakış açısı somut durum üzerinden; “*Hilafetin Irak ve Şam’ın dışındaki topraklarda yayılması, bu iki muntika arasındaki uyduruk sınırların kaldırılması ve iki muntikanın birleştirilip buralarda şeriatın ikame edilmesinden sonra gerçekleşti.*”¹⁸⁵ şeklinde açıklanmaktadır.

Buradaki belirgin farklılık ise, DAESH terör örgütünün belirlediği ara hedefleri, El-Kaide terör örgütüne göre daha fazla (yaklaşık %10) ön plana çıkarmasıdır. Bu analiz tekniği bağlamında DAESH terör örgütü açısından kısa ve orta vadede ulaşılmak istenilen ara hedeflerin strateji oluşturma bakımından çok daha fazla etkili olduğu söylenebilse de başka bir ifadeyle bu farklılık, El-Kaide terör örgütünün DAESH terör örgütüne göre uzun vadeli nihai hedefleri stratejik açıdan daha fazla ön plana çıkardığı şeklinde de yorumlanabilir.

3.2.3 Geçmiş Tecrübeler

Şekil 3.7 El-Kaide kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

¹⁸³ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 369.

¹⁸⁴ Naci, *Vahşetin İdaresi*, 67.

¹⁸⁵ Anonim, “Müm’inler Arasında Öyle Erkekler Vardır Ki,” *Rumiyah* 8 (Nisan 2017): 51.

Şekil 3.7 incelendiğinde, El-Kaide terör örgütü tarafından “Alınan Dersler ve Yapılan Çıkarımlar” alt kodunun (%58.1), “Tarihsel Vakaların İncelenmesi ve Yorumlanması” alt koduna (%41.9) göre strateji ile daha fazla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda örgütün, geçmişte yaşanan bazı benzer nitelikteki olayları ya da bizzat kendi tecrübesi içerisinde yer alan gelişmeleri inceleyip kendi bakış açısına göre yorumladığı, akabinde de bu olaylardan birtakım dersler aldığı ve çıkarımlarda bulunduğu söylenebilir.

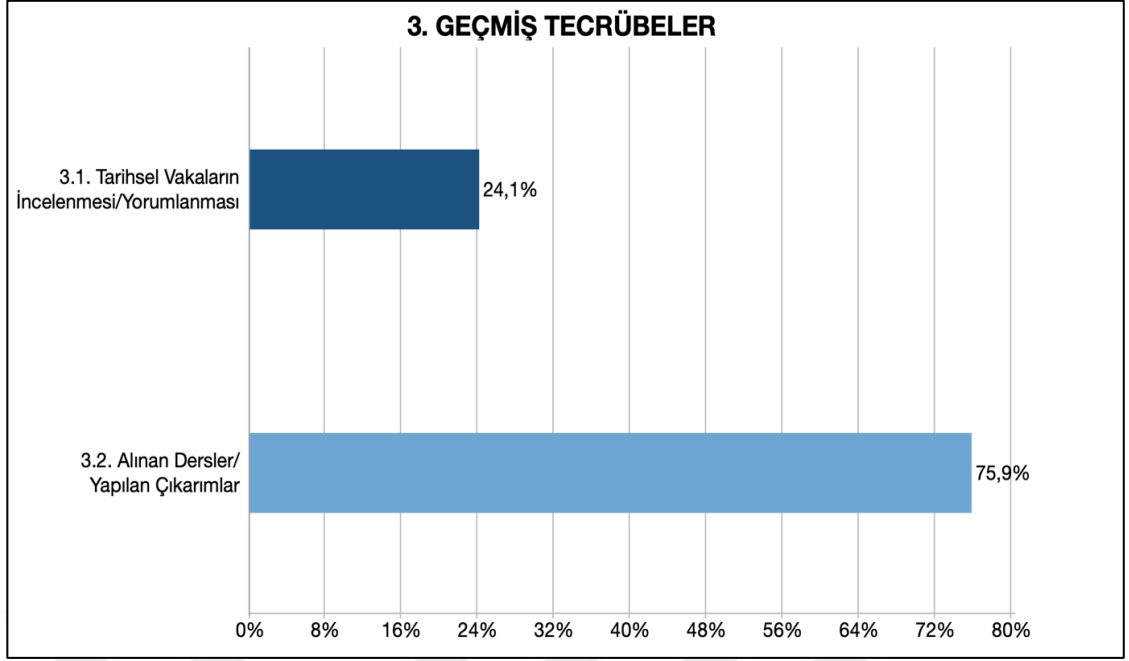
Örgütün kendi tecrübelerine ilişkin net bir örnekte; “*Menhecimize uygun olacak şekilde askerî teorimiz, cihad akımındaki deneyimlerin incelenmesi ve ayrıca çeşitli aşamalarda sahadaki pratiklerin bizzat yaşanması ve sahadaki pratiklere dayandırılması yoluyla doğmuştur.*”¹⁸⁶ Farklı tecrübeleri de içerecek şekilde bir örnek olarak ise;

“Yenilgide asıl olan, düşmanın savaşma azmini kırmandır. Örneğin Vietnam’da 76 bin Amerikan askeri öldürüldü. Buna karşı Vietnamlılardan 4 milyon kişi öldürüldü. Ancak yenilgiyi ilan edenler Amerikalılar oldular. Çünkü Vietnamlılar, Amerikalıların savaşma azmini yıkabilmişlerdi. Sovyetler Birliği güçlerinde de durum aynısı olmuştur. Düşmanlarının tümünü yok etmelerine rağmen, bir süre sonra tekrar geri geldiklerini ve zaferler elde ettiklerini görmüşlerdir. İkinci dünya savaşında İngilizlerde de aynı durum gerçekleşmiştir.”¹⁸⁷

ifadesi gösterilebilir. Burada, askerî açıdan “düşmana” göre oldukça fazla zaiyat verilse ve ilk bakışta askerî açıdan mağlup olduğu söylenebilse de düşmanın askerî açıdan yok edilmesi değil savaşma azminin kırılmasının vurgulanması, geçmişteki farklı örnekler ve bu örneklerdeki benzer tecrübelerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bir alınan ders niteliğindedir.

¹⁸⁶ Anonim, “May Our Souls,” 48.

¹⁸⁷ el-Iyeyri, *Gerilla Savaşı*, 27.

Şekil 3.8 DAESH kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.8 incelendiğinde, DAESH terör örgütü tarafından “Alınan Dersler ve Yapılan Çıkarımlar” alt kodunun (%75.9), “Tarihsel Vakaların İncelenmesi ve Yorumlanması” alt koduna (%24.1) göre strateji ile daha fazla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda örgütün, geçmişte yaşanan bazı benzer nitelikteki olayları ya da bizzat kendi tecrübesi içerisinde yer alan gelişmeleri inceleyip kendine göre yorumladığı, akabinde de bu olaylardan birtakım dersler aldığı ve çıkarımlarda bulunduğu söylenebilir.

DAESH’in geçmişten alınan derslere verdiği öneme ilişkin bakış açısını yansıtmaları bakımından;

“Gelişigüzeceği terk etmek ve üzerinde etüt edilmiş olan ilmi yöntemlere ve tecrübe edilmiş askeri kaidelere itimat etmek, sonra da bunları vakıya indirgeyerek askeri ilimleri uygulamak herhangi bir güçlük çıkmadan hedeflere ulaşmaya bizi götürecektir, gelişmemizi ve performansımızı yükseltmemizi sağlayacaktır.”¹⁸⁸

ifadesi gösterilebilir. Dahası, çeşitli coğrafyalardaki pek çok farklı olaydan da ders çıkarılabilmektedir. Örneğin;

“Orta ve Güney Amerika’da yer alan sol hareketler. Belki de oradaki solcular, ıssızlık bölgeleri idaresinin bazı ameli yönlerinde ortaya çok iyi sonuçlar çıkardı ve bazıları da devletlerini kurdu. Ama onların bu bölgelerini, kendilerine komşu olan bölgelerin genellikle kabul etmediği iğrenç ilkeleriyle yönetiyor olmasından dolayı, genişlemesini mümkün kılmamaktadır.”¹⁸⁹

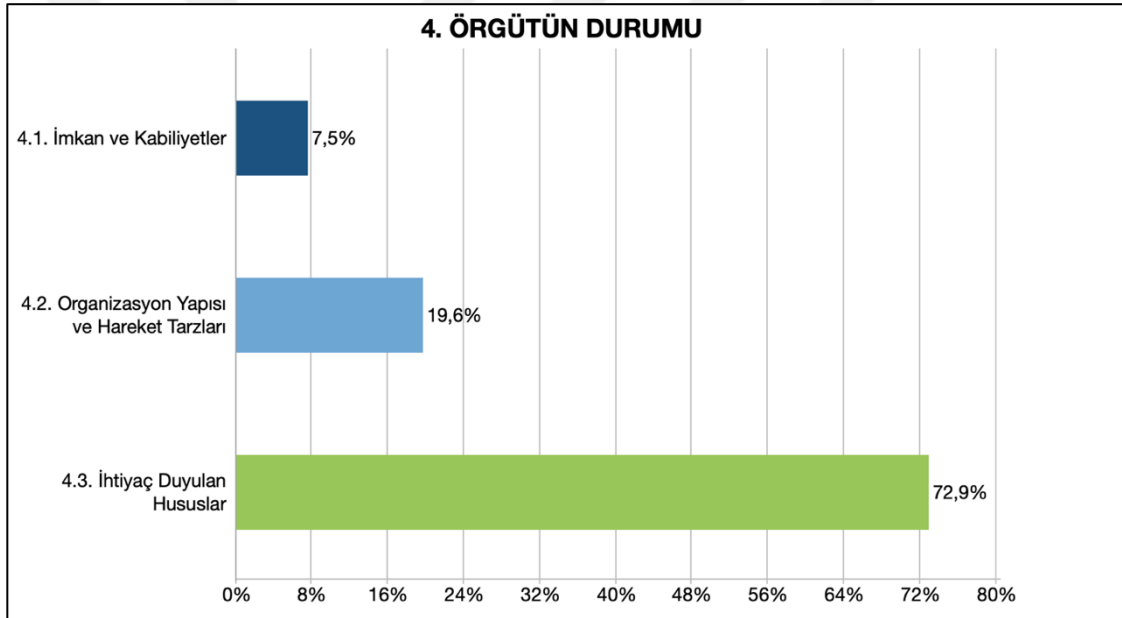
Aynı örnekte, sol hareketler örgüt tarafından ideolojik olarak dışlansa dahi, geçmişteki örnek vakaların başarılı ve başarısız yönleriyle ele alındığına da dikkat edilmelidir.

¹⁸⁸ Naci, *Vahşetin İdaresi*, 65.

¹⁸⁹ Naci, 23.

Şekil 3.7 ve Şekil 3.8 birlikte incelendiğinde ise her iki örgütün de benzer şekilde alınan dersler ve yapılan çıkarımlar ile strateji arasında yoğun bir ilişki kurduğu görülmektedir. Ancak DAEŞ terör örgütünün, El-Kaide'den farklı olarak, tarihsel olayların derinlemesine incelenmesinden ziyade alınan dersler ve yapılan çıkarımlara çok daha fazla yer verdiği anlaşılmaktadır. Bu durum teorik olarak, DAEŞ terör örgütünün stratejisinin alınan dersler ve yapılan çıkarımlardan, El-Kaide'ye göre çok daha fazla bir oranda etkilendiğini göstermektedir. Öyle ki DAEŞ'te bu oran %75.9 iken El-Kaide'de ise %58.1'dir. Diğer bir ifadeyle DAEŞ, farklı ideoloji ve hedeflere sahip olan aktörler/gruplar/örgütler de dahil olmak üzere çeşitli geçmiş tecrübeler içerisinde sıralanan bir dizi alınan ders ve yapılan çıkarımlara daha fazla odaklanmaktadır.

3.2.4 Örgütün Durumu

Şekil 3.9 El-Kaide kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.9 incelendiğinde; El-Kaide terör örgütü özelinde yapılan kodlamalar sonucunda, “Örgütün Durumu” temel kodu altındaki birinci seviye alt kodlar arasında %72.9’luk oranla örgüt tarafından “İhtiyaç Duyulan Hususlar” kodunun ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İhtiyaç duyulan hususların ön plana çıkarılmasına bir örnek olarak; “İslam aleminin en büyük problemi gerçek dava erlerinin azlığı ve ümmetin mesuliyetini omuzlarında taşıyabilecek yiğitlerin çok nadir oluşudur” söylemi gösterilebilir.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Abdullah Azzam, *Cihad Kervanı*, çev. Ziya Eryılmaz (İstanbul: Vural Yayınları, 1997), 87.

Buradan anlaşıldığı üzere, insan kaynağının sayısı ve niteliği açısından algılanan eksiklik açıkça ifade edilmektedir.

Başka bir örnekte ise;

“Mücahitler, kendilerine gerekli bilgi, malzeme ve silahları sağlayarak mümkün olan her şekilde kendilerini desteklemenizi talep ediyor. Güvenlik görevlilerinin özellikle Mücahitleri örtbas etmeleri ve işgalci düşmana karşı mümkün olduğunca onlara yardım etmeleri ve düşman kuvvetlerinin üyeleri arasında söylenti, korku ve cesaretsizlik yaymaları isteniyor.”¹⁹¹

söylemi yer almaktadır. Burada da halk tarafından örgüte silah temini dahil olmak üzere herhangi bir şekilde destek verilmesinin ve örgütün lehine propaganda yapılmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. Görüldüğü üzere bu türden söylemler, örgüt açısından “İhtiyaç Duyulan Hususlar” koduna yönelik kodlanmış bölümleri oluşturmaktadır.

Bu kodu sırasıyla %19.6’lık oranla örgütün “Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları” ve %7.5’lik oranla örgütün sahip olduğu “İmkân ve Kabiliyetler” kodları takip etmektedir. Örgütün durumu içerisinde karar alma mekanizmalarının tespiti dahil olmak üzere organizasyonel sorunlara ilişkin olarak;

“Şura ve karar alma yolu-yöntemiyle ilgili sorun, cihadi örgütlenmelerin çoğunun çalışmalarında varlık gösteren sorunların en büyüklerinden biriydi ve birçok hallerde bu örgütlenmeler içinde ayrılmalara ve bölünmelere, ayrıca adına ‘Amibik Örgütler’ dediğim, kendi içinde bölünen, sonra yine bölünen, sonra çok geçmeden yine bölünen olgunun yayılmasına neden oldu”

ifadesi örnek gösterilebilir.

Benimsenecek hareket tarzı açısından da çeşitli tespitler net bir şekilde aktarılmaktadır. Örneğin; “*Cihat hareketi doğrudan doğruya halka mal olmalı ve genel bir hareket şeklinde ortaya çıkmalıdır. İşte o zaman İslami hareket cihat hareketi ile adeta yıldırımlar oluşturacak bir volkan olabilir.*”¹⁹² ifadesi yer almaktadır. Bu ifadede, başlıca hareket tarzlarından bir tanesinin halk desteğini elde etmek ve faaliyetleri genele yaymak üzere kurgulandığı anlaşılmaktadır.

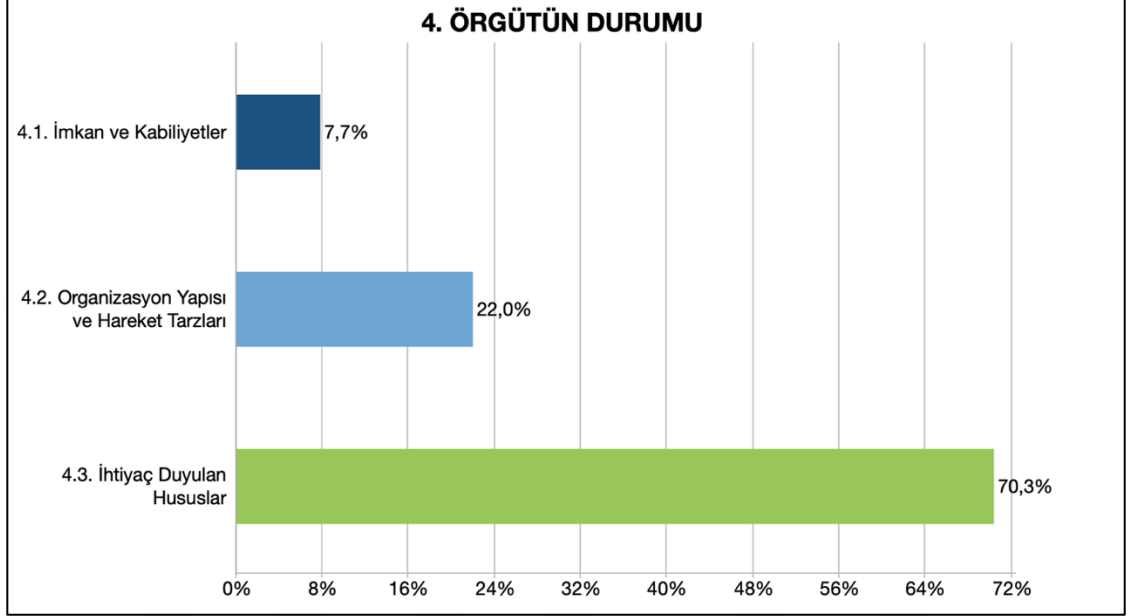
İmkân ve kabiliyetler bağlamındaki bir örnekte ise; “*Mücahid âlimler bu dünyada mücrimlerin büyükleriyle yıkıcı bir savaş içindeler. Ancak bunu imkânlar dâhilinde gerçekleştirebiliyorlar*” söylemi kullanılmaktadır.¹⁹³ Nitekim bu basit ifadede dahi sahip olunan imkân ve kabiliyetler doğrultusunda hareket edilebildiğinin açıkça kabul edildiği görülmektedir.

¹⁹¹ Usame Bin Ladin, *Declaration of War*, 4.

¹⁹² Azzam, *Cihad Kervanı*, 79.

¹⁹³ el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*, 73.

Örneklerin sayısı çoğaltılabilmekle birlikte bu analizin bulgularına göre; El-Kaide'nin stratejisini belirlerken, örgütün ihtiyaç duyduğu hususlara ilişkin konuları daha fazla gündeme getirdiği görülmektedir. Örgütün organizasyon yapısının niteliği, hareket tarzları ve halihazırda sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerin neler olduğuna dair konuların ise strateji ile daha az ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 3.10 DAEŞ kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.10 incelendiğinde; DAEŞ’e ait “Örgütün Durumu” temel kodu altındaki birinci seviye alt kodlar arasında, %70.3’lük oranla örgüt tarafından “İhtiyaç Duyulan Hususlar” kodunun ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kodu sırasıyla %22’lik oranla örgütün “Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları” ve %7.7’lik oranla örgütün sahip olduğu “İmkân ve Kabiliyetler” kodları takip etmektedir.

Analiz sonuçlarından hareketle DAEŞ terör örgütünün strateji belirlerken, örgütün ihtiyaç duyduğu hususlara ilişkin konuları diğerlerine göre daha fazla gündeme getirdiği görülmektedir. Nitekim DAEŞ tarafından, ihtiyaç duyulan çok sayıda kaynağın tespit ve teminine oldukça önem verildiği söylenebilir. *Dabiq* dergisinde yer verilen, “*Ancak Hilafet’in çok sayıda kafir devlet ve müttefikleriyle savaş halinde olduğunu ve bunun birçok kaynağın tahsis edilmesini gerektirdiğini unutmayın. Bu yüzden sabırlı olun*” ifadesi buna örnek gösterilebilir.¹⁹⁴ Yine, örgüt için eleman temini ve özellikle Irak ve Suriye’deki çeşitli grupların “kendisine katılmaları” ihtiyaç duyulan önemli bir husus

¹⁹⁴ Anonim, “A Call to Hijrah,” *Dabiq* 3 (2013): 34.

olarak belirlemektedir. Örneğin DAESH tarafından, örgütün sözcüsü olarak nitelendirilen Ebu Muhammed el-Adnani bir açıklamasında Irak'taki aşiretlere yönelik; “*Eğer mücahitler etrafında toplanırsanız Arapların hakimiyetini ele geçirirsiniz, Arap olmayanlar da size boyun eğer dünyayı yönetirsiniz. Mücahitlerin etrafında toplanın*”¹⁹⁵ şeklindeki söylemi kullanarak bu aşiretlerin kendilerine katılmalarını istemektedir. Ancak, her ne kadar ihtiyaç duyulan hususlara oldukça fazla önem verildiği gözlemlense de bu ihtiyaç katı bir seçicilikle birlikte gündeme getirilmektedir. Nitekim, aynı açıklamanın devamında şu ifadeler yer almaktadır; “*Size yer yok ey laikler! Canınızı alıp kaçmanız sizin için evladır*”.¹⁹⁶

Örgütün hangi organizasyon yapısına sahip olacağı ya da olması gerektiği ile hareket tarzlarının belirlenmesi ise ikinci sırada yer almaktadır. Ebubekir Naci, henüz 2000’li yılların başlarına denk gelen bir açıklamasında hem organizasyon yapısı hem de hareket tarzlarına ilişkin olarak;

“Güzel idarenin yanı sıra şeriatın tahkim edilmesiyle bölgelerimizin ulaştığı emniyete ve adalete, ayrıca dayanışma, hazırlık, askeri eğitim ve kalkınma durumuna dair de iyi bir medya propagandası yapılır. İşte bu ilk adımla beraber diğer bölgelerin gençlerinin... hicret ettiklerini Allah’ın izniyle göreceğiz.”

ifadelerini kullanmaktadır.¹⁹⁷

Örgütün halihazırda sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerin neler olduğu ve bunların stratejiyi etkilemesine dair konuların ise strateji ile en az ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Analizlerin devamında yer alan ve daha detaylı analiz tekniklerinin kullanılmasıyla ortaya çıkan bulgularda bahsedileceği üzere, bunlar içerisinde de örgütün görece güçlü ve zayıf olduğu hususların birbirinden ayırt edildiği belirtilmelidir.

Şekil 3.9 ve Şekil 3.10 birlikte incelendiğinde, “Örgütün Durumu” temel kodunun birinci seviye alt kodları açısından büyük ölçüde benzerlikler görülmektedir. Bu benzerlik, her iki örgütün de birinci seviye alt kod sıralamasının aynı olması ve bunların yüzdelik oranlarının birbirine çok yakın olmasıdır. Bununla birlikte, genel olarak her iki örgütün de stratejilerini belirlerken örgütlerin halihazırda sahip oldukları imkân ve kabiliyetlerin en az; ihtiyaç duyulan kaynakların neler olduğuna dair değerlendirmelerin ise en çok üzerinde durulduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, her iki örgütün de

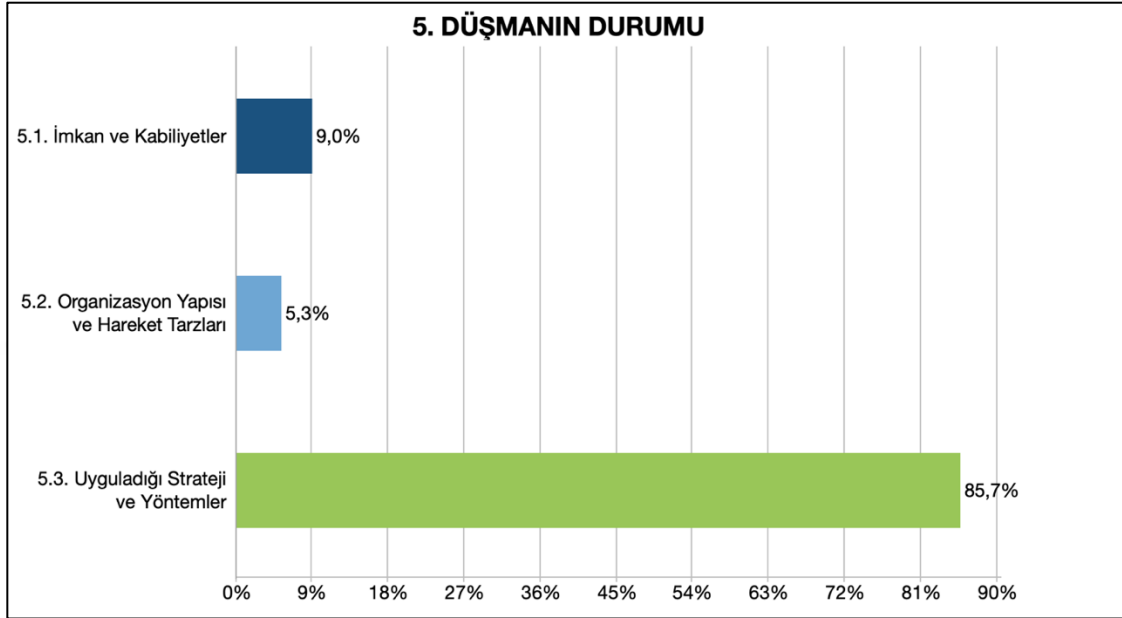
¹⁹⁵ Ebu Muhammed el-Adnani, “Kendileri için Seçip Beğendiği Dinlerini Onlar için Güçlendirip Yerleştirecek.” *Furnasü'l Belag Medya*, archive.org, Nisan 2014, 6, <https://archive.org/details/FursanD5>.

¹⁹⁶ el-Adnani, “Kendileri için,” 7.

¹⁹⁷ Naci, *Vahşetin İdaresi*, 111.

birbirine benzer şekilde, stratejilerini belirleme esnasında kendilerine ait durum değerlendirmeleri içerisinde, örgütlerin ihtiyaç duydukları konulara daha fazla önem verdikleri anlaşılmaktadır.

3.2.5 Düşmanın Durumu

Şekil 3.11 El-Kaide kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.11 incelendiğinde; El-Kaide terör örgütü özelinde yapılan kodlamalar sonucunda, “Düşmanın Durumu” temel koduna ait birinci seviye alt kodlar arasında %85.7’lik oranla düşmanın “Uyguladığı Strateji ve Yöntemler” kodunun ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kodu sırasıyla %9’luk oranla “İmkân ve Kabiliyetler” ve %5.3’lük oranla düşmanın “Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları” kodları takip etmektedir.

Buradan hareketle; El-Kaide stratejisini belirlerken, düşman tarafından uygulanan yöntem ve stratejilere ilişkin konuların oldukça fazla gündeme geldiği söylenebilir. Örneğin Usame bin Ladin bir açıklamasında;

“...bir süredir Amerika, İslam topraklarının en kutsal yerlerini, Arabistan yarımadasını işgal etmek suretiyle, zenginliğini talan etmekte, liderlerine ne yapacaklarını söylemekte, insanlarını aşağılamakta, komşularına korku salmakta ve bölgedeki üslerini komşu ülkelerdeki Müslümanlara savaş açmak için kullanmaktadır”

ifadelerine yer vermektedir.¹⁹⁸ Ebu Musab es-Suri ise “Terörle Küresel Mücadele Programı” olarak nitelendirdiği “düşman strateji ve yöntemlerini” şu şekilde sıralamaktadır:

“örgütün mali kaynaklarının kurutulması, örgüt liderlerinin etkisiz hale getirilmesi, devletler arasında teröristleri karşılıklı teslim anlaşmaları, güvenli sığınakların ortadan kaldırılması, güvenlik eksenli işbirliği alanlarının bölgesel nitelikten uluslararası niteliğe taşınması, terörle mücadele mevzuatının genişletilmesi, medya üzerinden propaganda yapılması...”¹⁹⁹

Her ne kadar daha düşük bir orana sahip olsa da düşmanın halihazırda sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerin neler olduğunun da incelendiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, “Biz, Batı’yı denedik ve tanıdık. Dayandığı ilimleri inceledik. Kusurlarını ve yetersizliklerini keşfettik.” ifadesi bu yöndeki yaklaşımları geniş bir çerçevede yansıtmaktadır.²⁰⁰ Daha net ifadeler içeren bir başka söylemde ise, ABD ve Rusya arasında bir karşılaştırma yapılmakta ve askeri teçhizat bakımından ABD’nin imkân ve kabiliyetlerinin Rusya’dan daha gelişmiş olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, Rus askerlerinin ise ABD askerlerinden daha cesur ve sabırlı olduğu, ABD ile savaşın Ruslarla savaştan daha kolay olacağına inanıldığı belirtilmektedir.²⁰¹ Dolayısıyla, düşmanın imkân ve kabiliyetlerinin hem maddi hem de manevi güç unsurları bağlamında değerlendirildiği söylenebilir.

Diğer taraftan, düşmanın organizasyon yapısının niteliği ile muhtemel hareket tarzlarının neler olabileceğinin ise diğerlerine göre daha az değerlendirildiğini ifade etmek mümkündür. Ancak burada El-Kaide tarafından, düşmanın “kalıplaşmış hareket tarzlarını” ortaya çıkarmaya ilişkin hususların özellikle tespit edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Örneğin *Inspire* dergisinde ABD özelinde yapılan bir değerlendirmede, bu ülkenin hareket tarzının dört temel sütundan oluştuğu açıklanmaktadır. Örgüte ait kaynakta “ABD savaş tarzı” olarak da nitelendirilen bu boyutlar; “gelişmiş askerî teçhizat ve teknolojik üstünlüğü öne çıkarma, devlet yapısı bünyesinde diğer çoğu devlet ve devlet dışı gruplara göre daha fazla asker sayısı ve kaynağına sahip olma, medyanın propaganda amaçlı etkin kullanımı ve ekonomik hassasiyetleri gözetme” olarak belirtilmektedir.²⁰² Bunlara, yukarıda belirtildiği şekilde, “ABD askerlerinin sabır ve cesaret konusunda eksiklikleri olduğu” tespiti de

¹⁹⁸ Usume Bin Ladin, “Jihad Against Jews and Crusaders.” *World Islamic Front Statement*, 23 Şubat, 1998, <https://scholarship.tricolib.brynmaur.edu/server/api/core/bitstreams/90fb554a-3b8e-40fe-9670-a9e1f8c471c4/content>.

¹⁹⁹ es-Suri, *Küresel İslami Direniş*, cilt 1, 412-415.

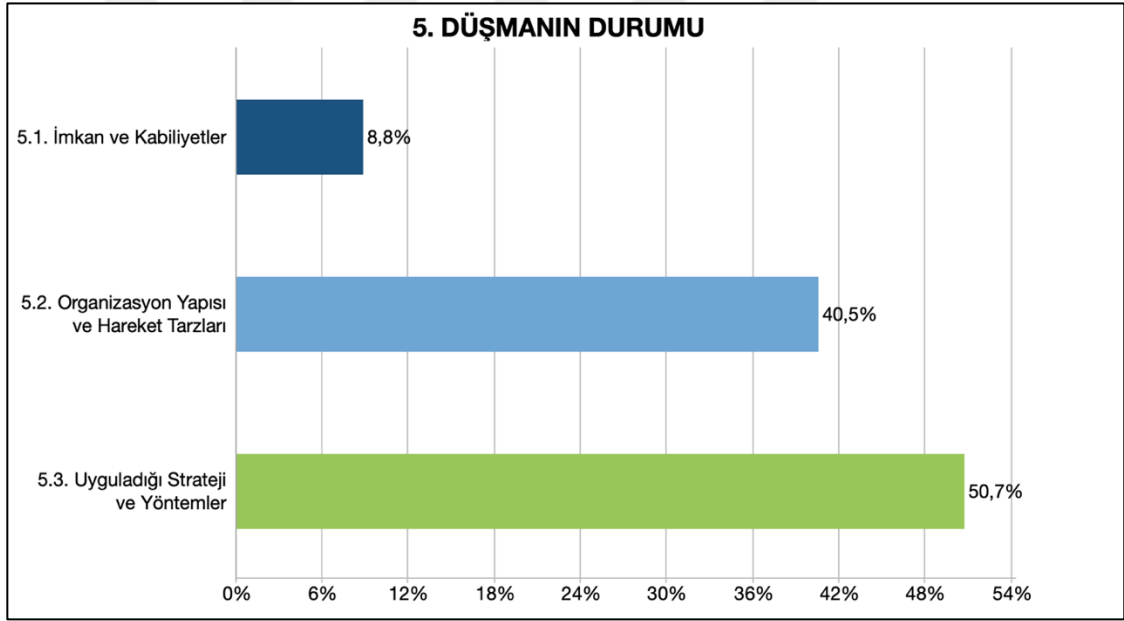
²⁰⁰ el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*, 142.

²⁰¹ Foreign Broadcast Information Service, *Compilation of Usama bin Laden Statements: 1994-January 2004* (FBIS Report, 2004), 33, <https://irp.fas.org/world/para/ubl-fbis.pdf>.

²⁰² Anonim, “Neurotmesis: Cutting the Nerves & Isolating the Head,” *Inspire* 13 (2014): 61-62.

eklenebilir.²⁰³ Dolayısıyla, örgüte göre tüm bu niteliklerin, düşmanın organizasyon yapısı ve kalıplaşmış hareket tarzlarının temellerini oluşturduğu söylenebilir.

Dahası, belirtilen bu hareket tarzlarının her biri için ayrı ayrı olarak hangi strateji ve yöntemlerin örgüt tarafından kullanıldığı ya da kullanılması gerektiği (ABD'nin ekonomik hassasiyetinin artırılması için uzun süreye yayılan bir yıpratma stratejisinin kullanılması ve medya vasıtasıyla yürütülen propaganda faaliyetlerine karşı daha fazla mücadele edilmesi gibi) gerekçeleriyle açıklanmaktadır. Ayrıca, tüm bu teorik değerlendirmeler güncel vakalar üzerinden de yorumlanmaktadır. Örneğin, yukarıda belirtilen karşılıklı hareket tarzlarındaki gelişmelere bağlı olarak, ABD'nin Irak'tan çekilmeye başladığı belirtilmekte ve çok geçmeden Afganistan'dan da çekileceği öngörülmektedir. Nitekim ABD, 2021 yılında Afganistan'da işgali sonlandırmış ve askerî birliklerini bir şekilde geri çekmiştir. Bahsedilen kaynağın ise 2014 yılına ait olduğuna dikkat edilmelidir.²⁰⁴

Şekil 3.12 DAEŞ kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.12 incelendiğinde; DAES terör örgütü özelinde yapılan kodlamalar sonucunda, “Düşmanın Durumu” temel koduna ait birinci seviye alt kodlar arasında %50.7’lik oranla düşmanın “Uyguladığı Strateji ve Yöntemler” kodunun ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kodu sırasıyla %40.5’lik oranla düşmanın “Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları”, %8.8’lik oranla “İmkân ve Kabiliyetler” kodları takip etmektedir.

²⁰³ Anonim, “Shattered: A Story About Change,” *Inspire* 12 (2014): 39.

²⁰⁴ Anonim, “Neurotmesis,” 63.

Bu kapsamda, DAESH terör örgütü açısından stratejik olarak, düşman tarafından uygulanan yöntem ve stratejilere ilişkin konuların en fazla gündeme getirildiği anlaşılmaktadır. Düşmanın yapılanmasına ilişkin olarak;

“Bugün de bu grupları temsil eden pek çok yapılar var. Bu gruplar uyuşturucu kullanmaları ve önemli gizli görevleri üstlenmeleri yönünden tek bir merkeze bağlıdırlar. Şu gruplar bu türdendir: İran Devrim Muhafızları, Gönüllü Halk Seferberliği Kuvvetleri, Hareketü'l Emel ve Hizbullah'ın içindeki bazı suikast grupları ve diğer bazı gruplar...”

söylemi örnek gösterilebilir.²⁰⁵

Düşmanın organizasyon yapısının yanı sıra hareket tarzı açısından en ön plana çıkan söylemlerden bir tanesi ise Zerkavi'ye aittir. O'na göre; “...herkes Amerika'nın askeri araç üstünlüğünün ve ordularının gelişmişliğinin ve hiç çatışmalara karışmadan Amerikan askerinin canına mal olacak tehlikeli çatışmalara girmeksizin selametinin garanti altına alınmasını öngören askeri düzeninin farkında”dır.²⁰⁶ Dahası; “Mahumdur ki, bunların kara tarihlerindeki öldürmeler, adam kaçırmalar, insanlara korku salma ve onların ailelerinden kaybolanlardan umutlarını kesmelerine sebep olma gibi olaylar, bugün de Irak'ta Rafıziler tarafından meydana getirilen olaylarla aynıdır. Sadece bugün asker ve polis kılığına girmişlerdir” ifadesiyle geçmişten beri süreklilik arz ettiği ifade edilen bir davranış kalıbının, organizasyonel bağlamda şekli değişimler olsa da varlığını sürdürdüğü belirtilmektedir.²⁰⁷ Organizasyon yapısı ve hareket tarzları bağlamında daha genel değerlendirmeler de yapılmaktadır. Bunlara;

“Türkiye haçlı NATO ittifakının bir üyesidir. Amerikalılar tarafından başlatılan ve yönetilen çeşitli haçlı seferlerine katılmıştır. Türk hükümeti, insan yapımı yasalar kuran, bunları infaz eden ve bunlarla yargılayan bir hükümettir. Ordusu, Türk tağutunu ve haçlı müttefiklerini savunmak için toplanmıştır. Bu hükümet ve ordu, apaçık mürtettir”

ifadesi örnek gösterilebilir.²⁰⁸

Öte yandan, düşmanın halihazırda sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerin neler olduğunun stratejiye etkisinin ise diğerlerinden oldukça az bir sıklığa sahip olduğu söylenebilir. Örneğin bir söylemde düşmanın maddi imkân ve kabiliyetlerinin görece üstün olmasına karşın, bu durumun mutlak bir zaferi getirmeyeceği ifade edilmektedir; “Düşmanın sayısına ve donanımına bakıp Allah'ın vaadini unutarak Allah hakkında kötü zanda bulunan yanılır.”²⁰⁹ Benzer bir ifadede ise; “Bil ki biz uçak sürülerinden, balistik füzelerden, insansız

²⁰⁵ ez-Zerkavi, *Tarih Boyunca Şiilerin*, 116.

²⁰⁶ ez-Zerkavi, *Daha Sonra Akıbet Onlarındır*, 38.

²⁰⁷ ez-Zerkavi, *Tarih Boyunca Şiilerin*, 60.

²⁰⁸ Anonim, “From the Battle of Al-Azhab to the war of Coalitions,” *Dabiq* 11 (2014): 6.

²⁰⁹ Anonim, “Ganimet, Fey ve İhtitabın Hükmü,” *Rumiyah* 11 (Temmuz 2017): 8.

hava araçlarından, savaş gemilerinden ve kitle imha silahlarından korkmayız Allah'ın izniyle.” denilmektedir.²¹⁰

Şekil 3.11 ve Şekil 3.12 birlikte değerlendirildiğinde; her iki örgütün de benzer şekilde düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak El-Kaide açısından düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemlerin stratejiye etkisinin oranı (%85.7), DAES'e göre (%50.7) belirgin şekilde fazladır. Bir diğer farklılık ise DAES'in stratejisini belirlerken, El-Kaide ile karşılaştırıldığında (%5.3) belirgin şekilde düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzlarına daha fazla (%40.5) odaklandığı söylenebilir.

Düşmanın sahip olduğu imkân ve kabiliyetler açısından ise; her iki örgütün de düşmanın maddi açıdan sahip olduğu imkân ve kabiliyetlerin görece oldukça üstün olduğunu kabul etmelerine rağmen, manevi açıdan küçümsedikleri ve kaybetmeye mahkûm olduklarına yönelik söylemlerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Dahası, imkân ve kabiliyetlerin karşılaştırılmasında her iki örgüt de yalnızca maddi unsurları baz almamaktadır. Özetle; “El-Kaide ve DAES zayıf, düşmanları güçlüdür” ifadesi yerine, “düşmanlar maddi açıdan güçlü, El-Kaide ve DAES ise manevi açıdan güçlüdür” ifadesi örgütlerin bakış açılarını daha doğru açıklamaktadır.²¹¹

Düşman imkân ve kabiliyetlerinin strateji ile oldukça az ilişkilendirilmesinin temel nedeninin de bu yaklaşım olduğu söylenebilir. Bu çıkarımları destekleyecek şekilde şu söylem önemlidir:

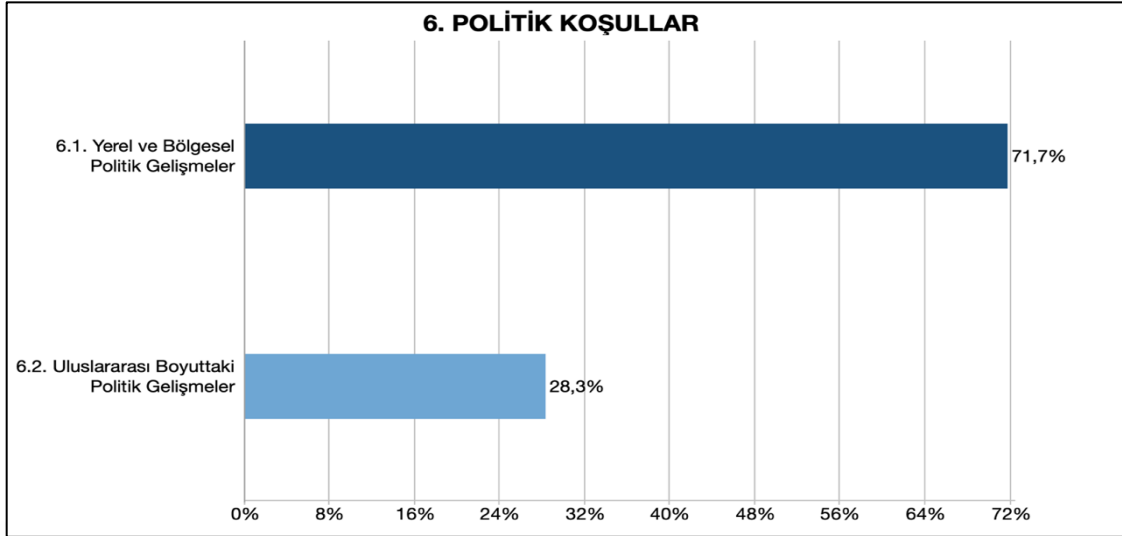
“Amerika ve haçlı arkadaşları, kafirperest Peşmerge ve onların mürtet kardeşleri, Rafıziler ve onların Şia kardeşleri, Sünnilerden Allah'a küfredip ona ortak koşarak kâfirlerle saf tutan bütün mürtetler bir safa toplanmış; Allah'ın tevhit ehli kulları da onlara karşı saf tutmuşken Allah sizi yardımsız bırakır mı?”²¹²

²¹⁰ Ebu Muhammed el-Adnani, “Şüphesiz ki Rabbin Her An Gözetlemektedir.” *Takva Haber*, 2014, 4, <https://adimladergisi.com/2014/09/24/seyh-adnaniden-gundeme-dair-aciklamalar-tam-tercume>.

²¹¹ Bu görüşü destekleyecek nitelikteki detaylı bir açıklama için bkz. Anonim, “Neurotmesis,” 62-63.

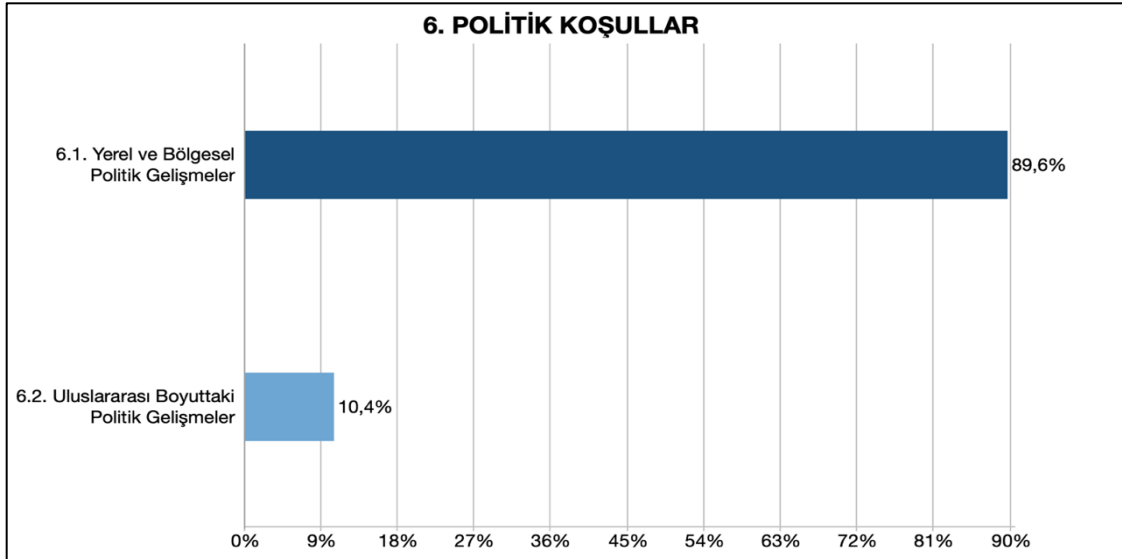
²¹² Anonim, “Müm'inler Arasında,” 26.

3.2.6 Politik Koşullar

Şekil 3.13 El-Kaide kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.13 incelendiğinde, “Politik Koşullar” temel kodu bünyesinde, El-Kaide’nin stratejisini etkileyen “Yerel ve Bölgesel Gelişmeler” kodunun oranı %71.7’dir. Aynı temel kod altındaki “Uluslararası Boyuttaki Politik Gelişmeler” kodunun oranı ise %28.3’tür. Bu bağlamda El-Kaide’nin stratejisi ile ilgili olarak yerel ve bölgesel düzeydeki politik gelişmeleri daha fazla ifade ettiği söylenebilir.

Şekil 3.14 DAEŞ kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.14 incelendiğinde, “Politik Koşullar” temel kodu bünyesinde DAEŞ’in stratejisini etkileyen “Yerel ve Bölgesel Gelişmeler” kodunun oranı %89.6’dır. Bu temel kod altındaki

“Uluslararası Boyuttaki Politik Gelişmeler” kodunun oranı ise %10.4’tür. Bu bağlamda DAESH’in stratejisi ile ilgili olarak yerel ve bölgesel düzeydeki politik gelişmeleri daha fazla ifade ettiği söylenebilir.

Her iki örgütün de benzer şekilde yerel ve bölgesel boyutta “İslam coğrafyası” olarak da nitelendirdiği, genellikle Müslümanların çoğunlukta olduğu, tarihsel bağlamda önem atfedilen veya dinî açıdan kutsal görülen mekanların bulunduğu bu yerler esasen örgütlerin genel bir çerçevede etki ve ilgi alanını²¹³ da tarif etmektedir. Bununla birlikte her iki örgütün de modern ulus-devlet yapılanmalarına ve özellikle Sykes-Picot Anlaşması’na atıfla bölge devletlerinin egemenlik sahasını belirleyen fiziki sınırlara karşı oldukları²¹⁴ da belirtilmelidir. Bu bölgelerdeki politik gelişmeler de strateji ile daha yoğun biçimde ilişkilendirilmektedir.

Şekil 3.13 ve Şekil 3.14 birlikte incelendiğinde; “Politik Koşullar” temel kodu altında, her iki örgütün de benzer şekilde yerel ve bölgesel politik gelişmeleri, uluslararası boyuttaki politik gelişmelere göre strateji ile daha fazla ilişkilendirdiği görülmektedir. Örneğin El-Kaide mevcut ve gelecekte gerçekleşmesi muhtemel politik gelişmeleri şu şekilde açıklamaktadır:

“Hafız Esed hükümeti buna örnek olarak verilebilir ancak buna rağmen onun hükümetinin büyük derecede düşürülme imkânı da vardır. Yeni Dünya Düzeni tarafından desteklenen başka hükümetler de vardır. Hüsnü Mübarek hükümeti gibi ki bu adam küresel güçler tarafından desteklenmesine rağmen Esed kadar sağlam bir güç elde edememiştir ve bunun hükümetinin düşmesi de muhtemeldir...Körfez ülkelerinin yöneticilerinin tamamını değiştirecekler.”²¹⁵

Bir başka söylemde ise;

“Filistin’deki çocukların, masumların, Irak’takilerin, Güney Sudan’dakilerin, Somali’dekilerin, Keşmir’de, Filipin’dekilerin intikamını almak için hiç kimse hareket etmiyor. Hiçbir ses duymuyoruz. Yönetimlerin alimleri ve münafıklar hep bir olup açıkça kafirleri savunmaya koyuldular.”

ifadeleri yer almakta ve benzer açıklamalarda özellikle Arap Yarımadası ve Körfez bölgesindeki devletlerin siyasal rejimleri sıklıkla eleştirilmektedir.²¹⁶

DAESH için de benzer bir durum geçerlidir ve daha fazla sıklıkla ifade edilmektedir. Örneğin bir söylemde; “...mürtet ulusal Taliban hareketi...haçlı devletlerine ve Müslüman ülkelerinde hâkim tağutlara ortak oldu” şeklinde Afganistan’daki rejim eleştirilmekte ve hedef haline getirilmektedir.²¹⁷ Ayrıca DAESH, sadece bölge (yine çoğunlukla Arap

²¹³ Bu kapsamdaki bazı tanımlamalar için bkz. Bin Ladin, *Declaration of War*, 3; el-Zerkavi, *Tarih Boyunca Şiilerin*, 47-48; el-Zevahiri, “General Guidelines for Jihad,” 1; Ebu Muhammed el-Adnani, “Yahudi-Haçlı Ordusu Saldırırken.” *Adımlar Fikir Kültür Siyaset*, 2014, 1-2, <https://adimlardergisi.com/2014/09/23/yahudi-hacl-i-ordusu-saldirirken-adnaniden-aciklamalar/>; El Erdişi, *Esedul İslam*, 403-404.

²¹⁴ Anonim, “The Return of Khilafah,” *Dabiq* 1 (2013): 12; es-Suri, *Küresel İslami Direniş*, cilt 1, 139.

²¹⁵ es-Suri, *Yeni Dünya Düzeni*, 47.

²¹⁶ El Erdişi, *Esedul İslam*, 406.

²¹⁷ Anonim, “Doğu Asya’da Cihad,” 48.

Yarımadası ve Körfez devletleri kastedilerek) devletlerinin politikalarını değil bazı devlet dışı aktörlere ilişkin politik açıklamaları da yoğun olarak kullanmaktadır. Bunlardan bir tanesi İhvan Hareketi'ne yöneliktir:

“İhvan partisi hayasızca ‘yasama halkındır’ diyerek, yasama hakkını Allah’tan başkasına vermeyi kabul ettiklerinde... imanın tüm ilkelerini terk etmiştir... İhvan partisinin işlediği ve başka insanları düşürdüğü bu küfrü, Amerika’nın ve Batı’nın kafirlerine itaat etmenin bir sonucudur.”²¹⁸

Yine bölgesel ve yerel bazda faaliyet gösteren çeşitli gruplar ve bölgedeki devletlere ilişkin politik koşulların ele alındığı bir başka söylemde de;

“Bu savaşta Arap devletleri açıkça el-Nusra Cephesi ve Arap Yarımadası El-Kaidesi’ni bombalamaktan veya saldırmaktan kaçınıyor ve aslında şimdi her ikisine de mali destek ve silah sağlıyor. Bunun nedeni, her iki grubun da artık Arap devletleri tarafından paylaşılan hedefleri ilan etmiş olması...Yani bu el-Nusra ve Arap Yarımadası El-Kaidesi, Arap devletlerinin düşmanı değil müttefiki haline geldiler”²¹⁹

ifadeleri yer almaktadır. Bu son alıntı DAESH’in, politik gelişmeleri değerlendirirken doğrudan ya da El-Kaide ile ilişkili olduğunu değerlendirdiği çeşitli gruplar üzerinden örtük bir şekilde de olsa El-Kaide terör örgütünü hedef aldığını göstermektedir. Hatta sırasıyla Taliban rejimi, İhvan Hareketi,²²⁰ El-Nusra Cephesi ve Arap Yarımadası El-Kaidesi’nin²²¹ “düşman” olarak nitelendirildiği görülmektedir.

Dolayısıyla hem DAESH hem de El-Kaide’nin stratejilerinin yerel ve politik gelişmelere ve değişimlere oldukça duyarlı olduğu söylenebilir. Ancak buradaki farklılık, DAESH’in yerel ve politik gelişmeleri strateji ile ilişkilendirme oranının (%89.6) El-Kaide’ye göre (%71.7) oldukça fazla olmasıdır. Dolayısıyla El-Kaide’ye kıyasla DAESH’in, yerel ve politik gelişmelerle strateji arasında daha yoğun bir ilişki kurduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle DAESH stratejisini belirlerken yerel ve bölgesel gelişmeleri El-Kaide’ye göre daha fazla ifade etmektedir. Bu bulgu esasen tam tersi yönden de açıklanabilir. Buna göre de El-Kaide’nin DAESH’e göre uluslararası politik gelişmeleri stratejik bağlamda daha fazla dikkate aldığı söylenebilir. Nitekim uluslararası boyuttaki politik gelişmelerin stratejiyle ilişkisi DAESH açısından oldukça azdır (%10.4).

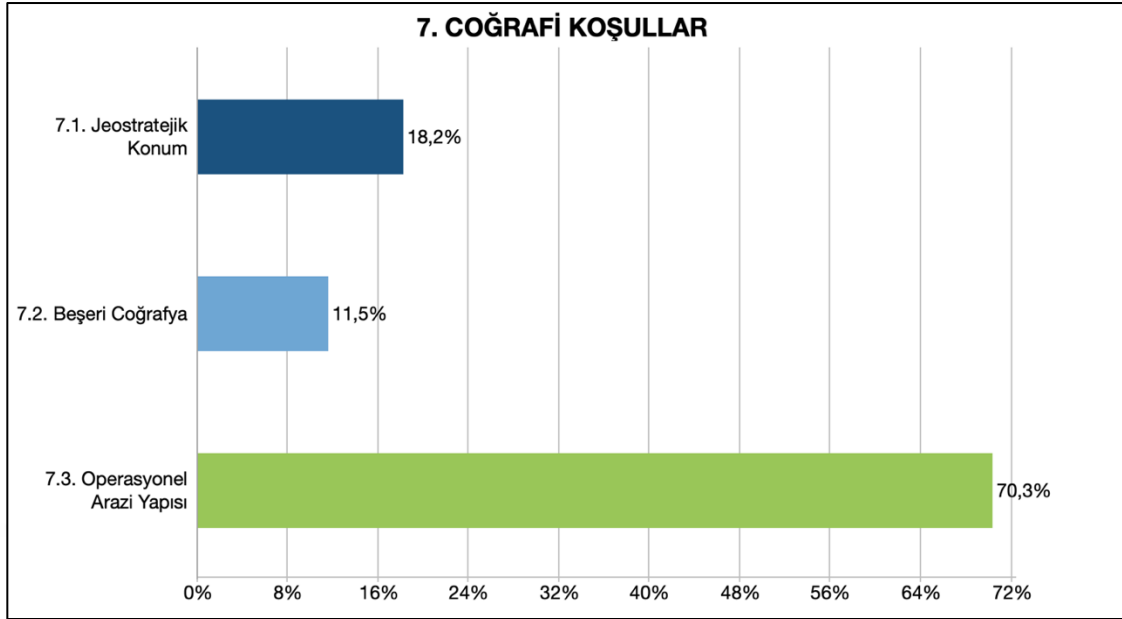
²¹⁸ Anonim, “Mürted Kardeşler,” *Konstantiniyye* 6 (Nisan 2016): 32.

²¹⁹ Anonim, “The Law of Allah or the Laws of Men,” *Dabiq* 10 (2014): 68.

²²⁰ İhvan Hareketi (Müslüman Kardeşler); 1928 yılında Hasan el-Benna tarafından kurulan ve o tarihten itibaren birçok Arap ülkesinde ve genel olarak Orta Doğu coğrafyasında faaliyet gösteren dinî-siyasi bir toplumsal harekettir. Detaylı bir araştırma için bkz. Khalil al-Anani, *Inside the Muslim Brotherhood: Religion, Identity, and Politics* (Oxford: Oxford University Press, 2016).

²²¹ DAESH, El-Nusra Cephesi ve Arap Yarımadası El-Kaidesi’ni “hain, mürtet ve El-Kaide ile ilişkili gruplar” olarak nitelendirmektedir. Bu türden nitelendirmeler için bkz. Anonim, “Doğu Asya’da Cihad,” 48; Anonim, “Allah Yüreklere Korku Düşürdü,” *Rumiyah* 13 (Eylül 2017): 31; Anonim, “Break the Cross,” *Dabiq* 15 (2015): 9; Anonim, “Just Terror,” *Dabiq* 12 (2015): 31-32.

3.2.7 Coğrafi Koşullar

Şekil 3.15 El-Kaide kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait birinci seviye alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.15 incelendiğinde, “Coğrafi Koşullar” temel kodunun alt bileşenleri arasında, “Operasyonel Arazi Yapısı” kodunun (%70.3) en fazla kodlanan bölüm sayısına sahip olduğu görülmektedir. Bunun ardından sırasıyla, “Jeostratejik Konum” kodu (%18.2) ve “Beşerî Coğrafya” kodu (%11.5) gelmektedir.

Her ne kadar temel kodların sıklık analizinde “coğrafi koşullar” oldukça düşük bir orana sahip olsa da El-Kaide açısından bu bağlamdaki faktörler göz ardı edilemez niteliktedir. Örneğin Ebu Musab es-Suri bir söyleminde coğrafi koşulların öneminin altını çizmekte ve bu konu hakkında temel seviyedeki bilgilerin edinilmesini tavsiye etmektedir;

“Tarih ve çatışmalar, toprak üzerinde/zeminde, memleketlerin ve farklı ülkelerin coğrafyaları içinde yaşanır. Dolayısıyla kültürlü cihadi kadroların, şu âlemin coğrafi yapısıyla, onun siyasi taksimatının ne şekilde yapıldığı ve buna dair yapılarıyla ilgili belli bir bilgi birikimine ve temel bir arka plana sahip olması gerekir. Ta ki haberler ile hâdiseleri anlayabilsin ve bunları ilgili bölgeleri ve bu bölgelerin tarihiyle irtibatlandırabilsin.”²²²

El-Kaide terör örgütünün stratejisini etkileyen coğrafi koşullar içerisinde ise örgütün barınma, saklanma, eğitim, lojistik ve eylem gerçekleştirme gibi faaliyetlerini yürüttüğü arazi kesimlerinin yapısal özelliklerinin daha fazla ön plana çıkarıldığı söylenebilir. Bu doğrultudaki bir örnekte, geçmiş tecrübeler üzerinden operasyonel sahanın niteliklerine ilişkin karşılaştırmalı açıklamalar bulunmaktadır;

²²² es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 711.

“Askeri kanat, ilk aşamalarda genellikle şehirlerdeki apartmanları, bilgi toplama, iktidardaki rejimin üyelerini gözlemleme vb. gibi görevleri başlatmak için birer üs olarak kullanır. Dağlarda ve engebeli arazilerde saklanma yerleri ve üsler, daha sonraki aşamalarda kullanılır ve buradan mücahitler düşman bireylerine suikast düzenlemek, birliklerine saldırmak ve silahlarını ele geçirmek için gönderilir. Mısır gibi dağların veya engebeli arazilerin olmadığı bazı Arap ülkelerinde cihadın tüm aşamaları şehirlerde gerçekleşirdi. Afganistan’da ise tam tersi geçerliydi; başlangıçta cihat şehirlerdeydi, daha sonra mücahitler dağlara ve engebeli arazilere kaydı.”²²³

Buradan anlaşılacağı üzere operasyonel saha, yani örgütün faaliyetlerini gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmeyi planladığı fiziki alanlar, meskûn alanlar (şehirler) ve kırsal alanlar (dağlık ve engebeli arazi kesimleri) olarak temelde ikiye ayrılmaktadır.

Jeostratejik açıdan ise örgütün önem sırasına göre önceliklendirdiği bazı coğrafi konumlar adeta iç içe geçmiş daireler ya da halkalar şeklinde sıralanmaktadır. Bunlardan ilkinde; Levant olarak adlandırılan bölge, Mısır ve Irak sayılarak genel olarak “Arap Yarımadası” ifade edilmektedir. İkinci sırada; Libya’dan ve Moritanya’ya kadar uzandığı belirtilen “Kuzey Afrika” yer almaktadır. Üçüncü olarak ise Türkiye, Pakistan ve diğer ülkelerden oluştuğu ifade edilen “Orta Asya” bölgesi sayılmaktadır. İslam dünyası olarak belirtilen coğrafi bölgenin geri kalan kısmı ise en son sırada bulunmaktadır. Coğrafi konumların bu şekilde belirlenmesi, sıralanması ve önceliklendirilmesi kendi içlerinde bazı stratejik değerlendirmelere dayandırılmaktadır.²²⁴

Örgüt açısından beşerî coğrafi özelliklere ilişkin hususların ise strateji ile en az ilişkilendirildiği söylenebilir. Bir örnekte, beşerî coğrafi özelliklerin strateji ile ilişkisi şu şekilde açıklanmaktadır;

“Beşerî coğrafya, belli bir coğrafyada yaşayan insan nüfusu, bunların özellikleri, etnik kökenleri, dinleri, mezhepleri, âdetleri, gelenek ve göreneklere ve medeniyetleriyle ilintili bilgilerin toplamıdır. Çünkü söz konusu bu çatışmalarda hareket halinde olan temel etkin unsur benibeşerdir. Onların dinî, etnik ve medeniyet eksenli yapılarının farklılığı da çatışma yönleriyle ilgili temel bir boyut taşımaktadır.”²²⁵

Bir başka örnekte ise, “cihat” için gerekli olduğu değerlendirilen “toplumsal ön koşullar” coğrafi alanlarla ilişkilendirilerek tanımlanmaktadır. Buna göre;

“Arasına karışıklarında hareketlerinin takip edilmesi mümkün olmayacak sayıda yerel halkın varlığı yer almalıdır. Özellikle de belirli nüfusu bulunan yüksek kırsal alanlar ve yoğun nüfuslu şehirler seçilerek buralara yayılmalıdır. Ayrıca, bu bölgelerdeki gençlerin askeri inatçılıkları, yani savaşıma yetenekleri ve azimleri olmalı, o bölgelerde kendilerine silah temin edebilecek kaynaklar mevcut olmalıdır.”²²⁶

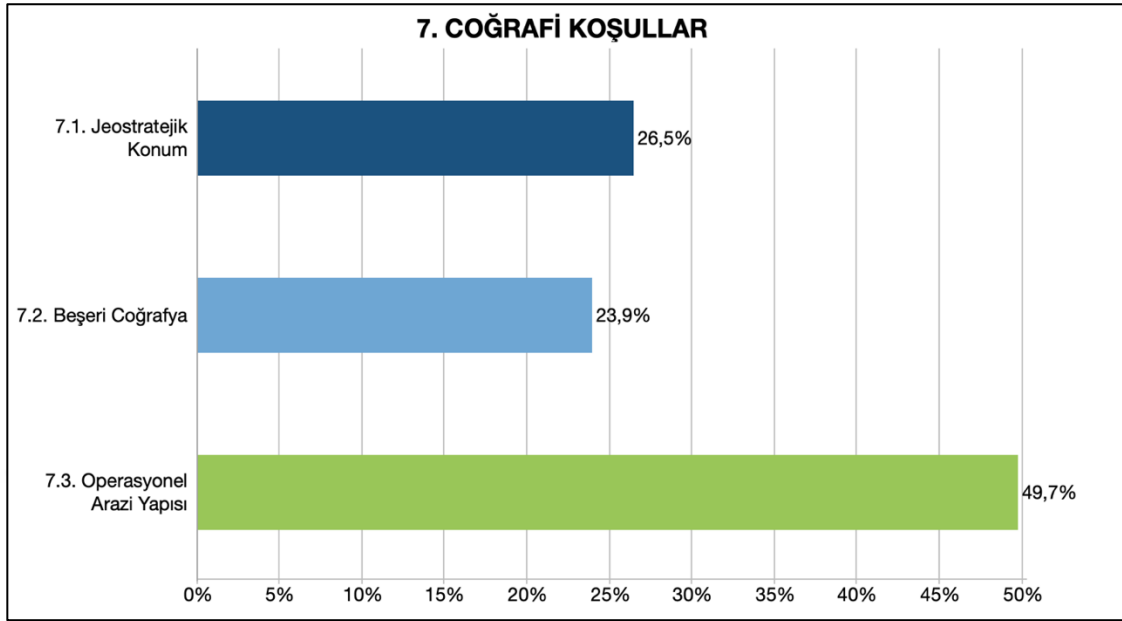
²²³ Jerrold M. Post, ed., *Military Studies in the Jihad against the Tyrants: The Al-Qaeda Training Manual* (USA: USAF Counterproliferation Center, 2004), 37.

²²⁴ Anonim, “Targeting Dar al-Harb Populations,” *Inspire* 8 (2011): 19.

²²⁵ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 711.

²²⁶ Anonim, “The Ruling on Dispossessing the Disbelievers Wealth in Dar-al Harp,” *Inspire* 4 (2010): 33.

Böylelikle, kırsal ya da meskûn alanlara yayılırken buralardaki nüfus durumu ile örgüte maddi ve manevi destek durumu gibi hususların gözetildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 3.16 DAEŞ kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait alt kodların sıklık analizi

Şekil 3.16. incelendiğinde, “Coğrafi Koşullar” temel kodunun alt bileşenleri arasında, “Operasyonel Arazi Yapısı” kodunun (%49.7) en fazla kodlanan bölüm sayısına sahip olduğu görülmektedir. Bunun ardından sırasıyla, “Jeostratejik Konum” kodu (%26.5) ve “Beşerî Coğrafya” kodu (%23.9) gelmektedir. Dolayısıyla DAEŞ terör örgütünün stratejisini etkileyen coğrafi koşullar içerisinde örgütün gerek barınma, saklanma, eğitim ve lojistik gibi faaliyetlerini yürüttüğü gerekse de terör eylemlerini gerçekleştirdiği arazi kesiminin fiziksel özelliklerinin ön plana çıkarıldığı söylenebilir.

Operasyonel arazi yapısının stratejik açıdan etkisine ilişkin bir örnekte, tavsiye niteliğinde ve “özlü söz” biçiminde bir ifade kullanılmaktadır; “*Eğer kendi topraklarınızı ve düşmanın topraklarını incelemesiniz, düşmana doğru ilerlemek istediğinizde yanınızda rehberlerinizin olması gerekir.*” Devamında ise basit ve açıkça; “*Lider savaş alanını çok iyi incelemelidir*” denilmektedir.²²⁷

Jeostratejik açıdan ise DAEŞ’in yoğun değerlendirmelerinin olduğu söylenebilir. Bunlardan bir tanesinde örgütün sözde “Humus Vilayeti Askerî Emiri” ile yapılan söyleşi aktarılmaktadır. Buna göre;

²²⁷ Anonim, “Al’Qaidah of Waziristan: A Testimony from within,” *Dabiq* 6 (2014): 12.

“T4 askeri hava üssü, Şam’da bulunan en büyük askeri hava üslerindendir. Bu hava üssü, bombardıman ve savaş uçaklarının ve helikopterlerin iniş ve kalkışına uygundur. Doğu Humus kırsalı operasyonlardaki hava desteği bu üsten sağlanmaktadır. Ayrıca bu üs, Humus doğu kırsalındaki petrol ve gaz sahalarına yakın olması hasebiyle Nusayri rejimin senelerdir İslam Devleti aleyhinde yaptığı savaşlarda büyük bir paya sahiptir. Tedmur şehri yönünde ilerleyen tüm güçler buradan ilerlemektedir. Nitekim coğrafi olarak da konumu çok stratejik bir öneme sahiptir.”²²⁸

Örgüt açısından beşerî coğrafi özelliklere ilişkin hususların ise strateji ile en az ilişkilendirildiği söylenebilir. Ancak yine de bu oran El-Kaide’ye göre fazladır. Bunlardan bir tanesinde Taliban’ın özellikleri ve DAESH’e sözde biat etmiş olan Özbeklerden oluşan bir grup ile arasındaki ilişki açıklanmaktadır. Buna göre;

“Özbek mücahit kardeşler, Hilafet’e samimiyetle biat ettiler ve onlar cihatlarında doğru olan mücahitlerdir. Biz onları öyle görüyoruz. Ancak hain, sapkın ve milliyetçi Taliban hareketi onlarla savaşmaya ve öldürmeye başladı. Aslında, hiçbir günahları yoktu, yalnızca şeriata desteklerini ve tağutlara karşı savaşacaklarını ilan etmişlerdi.”²²⁹

Bu doğrultuda Afganistan coğrafyasında Özbeklerden oluşan bahse konu grup dost, Taliban ise düşman olarak tanımlanmakta ve hedef olarak gösterilmektedir. Beşerî coğrafi dinamiklerin stratejik çözümlemelerine dair bir başka örnekte ise, Suriye coğrafyasındaki farklı grupların dinamikleri aşağıda sıralandığı şekilde dört farklı kategori halinde açıklanmaktadır.²³⁰

- Uluslararası bir gündemi olan “İslami” gruplar.
- Milliyetçi bir gündemi olan “İslami” gruplar.
- “İslami” bir gündemi olan milliyetçi gruplar.
- Demokratik bir gündemi olan laik gruplar.

Şekil 3.15. ve Şekil 3.16. karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ise; her iki örgütün de benzer şekilde sırasıyla azalan oranlarda operasyonel arazi yapısı, jeostratejik konum ve beşerî coğrafi özellikleri strateji ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Ancak DAESH terör örgütünün El-Kaide’ye kıyasla gerek jeostratejik konumları gerekse de beşerî coğrafi dinamikleri stratejik açıdan daha fazla gündemine aldığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, El-Kaide stratejik açıdan faaliyet gösterilen ya da faaliyet gösterilmesi arzu edilen çeşitli coğrafi bölgelerdeki operasyonel arazi yapısının özelliklerini DAESH’e göre çok daha yoğun bir şekilde ele almaktadır.

²²⁸ Anonim, “Diyorlar ki, Bize Bir Felaket Gelmesinden Korkuyoruz,” *Rumiyah* 6 (Şubat 2017): 41.

²²⁹ İfadeinin devamında, Taliban’ın gençleri “dinden” uzaklaştıracak şekilde “afyon” üretimi için gençlere bilerek izin verdiği ve alan tahsis ettiği de iddia edilmektedir. Anonim, “The Rafidah from Ibn Saba to the Dajjal,” *Dabiq* 13 (2015): 51.

²³⁰ Anonim, “Shari’ah Alone Will Run Africa,” *Dabiq* 8 (2014): 52-53.

3.3 Kod-Alt Kod Bölümler Analizi

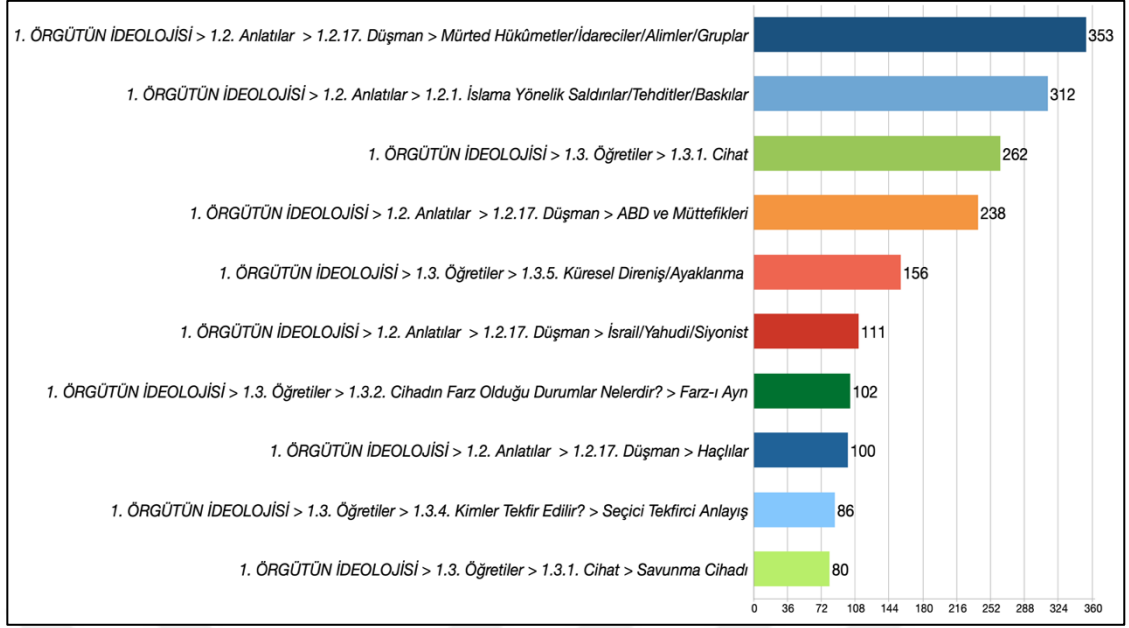
El-Kaide ve DAESH'in stratejilerine etki eden "tüm seviyelerdeki kodların", örgütlere ait birincil kaynakların incelenmesi ve bölümler (kelimeler, kelime öbekleri, cümleler ve paragraflar) üzerinden kodlamaların yapılması neticesinde sıklıkları belirlenmiştir. Tüm seviyelerdeki kodların, örgütlere ait belge kümeleri içerisindeki bölümlerde toplamda kaç kez kodlandığı, her iki örgüt için ayrı ayrı olacak şekilde aşağıda sunulmaktadır.

Tüm seviyelerdeki kodlara ilişkin kodlanmış bölümlerin analizinde, her bir temel kodu oluşturan daha alt seviyedeki kodların tamamı, temel kodların sıklık analizi ve alt kodların sıklık analizinden farklı olarak, ilgili üst seviye kod bünyesinde birleştirilmemektedir. Dolayısıyla grafiklerde gösterilen verilerde, herhangi bir seviyedeki bir kodun kodlanmış bölümler sıklıkları herhangi bütünleştirme yapılmadan gösterilmektedir. Böylelikle, hangi seviyede olduğundan bağımsız olarak, bir temel kod dahilindeki kodlardan hangilerinin ön plana çıktığı anlaşılabilmektedir.

Her bir temel kod bünyesindeki farklı seviyelerde yer alan bu kodlar, ayrı ayrı olarak ve kodlanmış bölüm sıklığına göre ilk 10 sıradakileri belirtecek şekilde aktarılmaktadır. Burada bir istisna olarak, "Coğrafi Koşullar" kodunda 10'dan az kod bulunduğu için mevcut kod sayısı kadar analiz gerçekleştirilmiştir. Şekillerde belirtilen grafiklerin gösteriminde, bu alt kodların hangi üst kodlara bağlı oldukları da izlenebilmektedir.

3.3.1 Örgütün İdeolojisi

Analizlerde "Örgütün İdeolojisi" temel kodu inançlar, anlatılar ve öğretiler birinci seviye alt kodlarına ayrılmıştır. Birinci seviye alt kodlar, oluşturulan analiz modeli içerisinde, analizler esnasında süreklilik arz edecek şekilde gerekli görülen durumlarda yeniden düzenlenen çok sayıda ve çeşitli seviyelerdeki daha alt kodlardan oluşmaktadır. Aşağıda, her iki örnek vakaya ilişkin bu temel kod bünyesindeki tüm seviyelerdeki alt kodların, kod-alt kod silsileleri şeklinde izlenebilen analizleri grafiklerle gösterilmektedir. Sonrasında ise her iki örnek vaka birbiriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Şekil 3.17 El-Kaide kaynaklarında örgütün ideolojisi temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.17 incelendiğinde, “Örgütün İdeolojisi” temel kodunun bileşenleri olan tüm seviyedeki kodlar içerisinde, El-Kaide terör örgütünün “düşman” anlatıları bakımından “mürtet hükûmetler, idareciler, alimler ve gruplar (353)” ifadesiyle tanımladığı kesimlere en çok yoğunlaştığı görülmektedir. Bundan sonra ise; “ABD ve Müttefikleri (238)”; “İsrail, Yahudi ve Siyonist (111)”; “Haçlılar (100)” birer düşman olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Dolayısıyla örgütün hem stratejik hem de ideolojik bağlamda düşman algılamasının “mürtetler hükûmetler, ABD ve Müttefikleri, İsrail (Yahudi, Siyonizm) ve Haçlılar” şeklinde sıralandığı söylenebilir.

Örgütün ideolojik anlatılarında en sık kullanan bir diğer ifade ise “İslam’a yönelik saldırılar, tehditler ve baskılar (312)” olarak görülmektedir. İdeolojik açıdan düşmanlara ve İslam’a yönelik var olduğu iddia edilen bu tanımlamalara paralel olarak, gerçekleştirilen eylemlerin ideolojiyle desteklenmesi ve meşrulaştırılması bağlamında “cihat (262)” yapılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Diğer taraftan bu eylemlerin, “küresel bir direniş ya da ayaklanma (156)”²³¹ şeklinde kurgulanması da ön plana çıkmaktadır. Böylelikle El-Kaide örgütü açısından ideolojinin stratejiye etkisinde; düşmanın İslam’a saldırılarda bulunduğu, buna karşı mücadelenin tek yolunun cihat

²³¹ El-Kaide’nin stratejistlerinden bir tanesi olarak görülen Ebu Musab es-Suri’nin iki ciltlik “Küresel İslami Direniş Çağrısı (*Da’vetu’l-mukâveme el-İslâmiyye el-Âlemiyye*)” başlıklı kitabında bu öğretinin teorik alt yapısının detaylı bir şekilde açıklandığı belirtilmelidir.

olduğu ve cihadın küresel bir boyut kazanmasının arzu edildiği şeklinde bir yorum yapılabilir.

Devamında ise örgütün, bir öğreti olarak cihadın kimlere “farz” olduğunu stratejik bağlamda tartıştığı görülmektedir. Burada *farz-ı ayn* (102) özetle, bazı özel koşullardaki (yaşlılar, çocuklar, hastalar gibi) insanlar haricindeki herkese cihadın bireysel olarak zorunlu olduğu anlamında kullanılmaktadır.²³² Dolayısıyla, örgütün dinî-ideolojik yorumlamaları neticesinde düşmanla mücadele için cihadın bir farz olmasının, bazı özel koşullar hariç tüm Müslümanlara yönelik bir “öğreti” şeklinde sunulduğu söylenebilir.

Ancak, tekfir edilen Müslümanların üzerinden doğal olarak cihat zorunluluğunun kalkacağı ve bunların kafirler gibi muamele görerek öldürülmesinin caiz olduğu da anlatılmaktadır. Burada dikkat çeken bir husus, kimlerin tekfir edileceği konusunda seçici veya temkinli bir yaklaşım sergilenmesinin de sıklıkla ifadelerde yer almasıdır. Nitekim El-Kaide kaynaklarında belirgin bir şekilde ve genel olarak, tekfir konusunda temkinli bir yaklaşım gösterilmektedir. Örneğin es-Suri bu yaklaşımı şöyle açıklamaktadır:

“İstihbaratçılar (hasmın istihbarat birimlerini kastediyor), onları Ümmet’ten koparmak konusunda cihada ve mücahitlere karşı durmanın en başarılı yollarından birinin onları tekfircilikle itham etmek olduğunu, böyle bir durumda insanların onlardan nefret edip uzak duracaklarını, dolayısıyla da onların işini bitirmenin kolaylaşacağını görmüşlerdi. Cezayir’de uyguladıkları da zaten buydu.”²³³

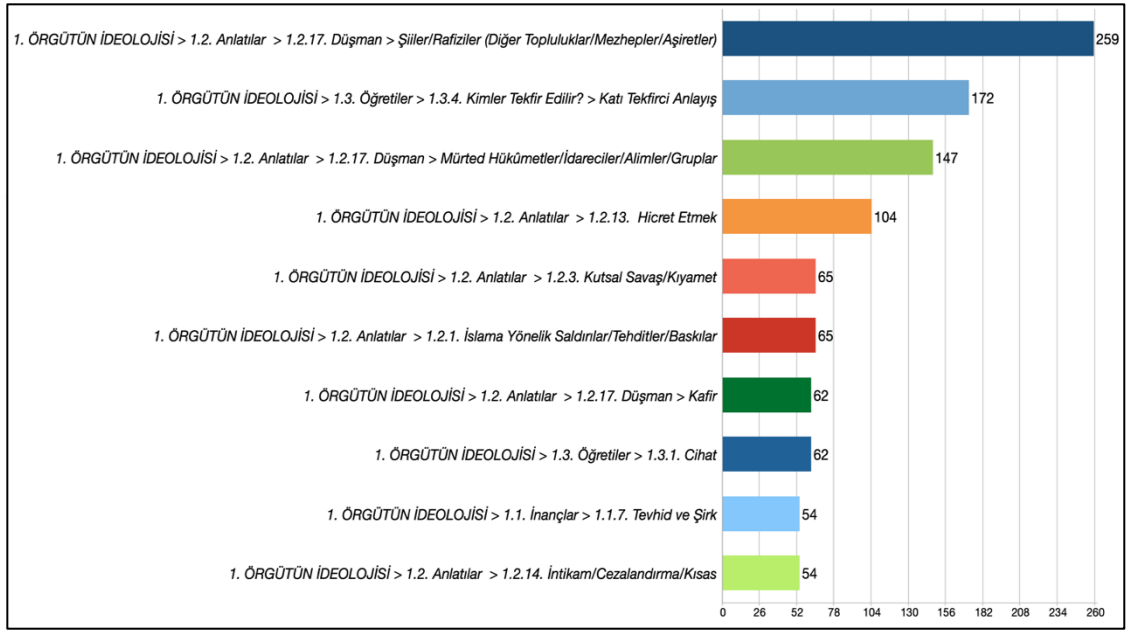
Dolayısıyla El-Kaide’nin, “tekfirci” olarak nitelendirilmek konusunda oldukça hassas olduğu ve bu söylemi kullanmanın düşman tarafından bilinçli yapılan bir manipülasyon olduğuna dair karşı söylem geliştirmeye gayret ettiği söylenebilir.

Son olarak, İslam’a yönelen tehdit, baskı ve saldırılar karşısında “Müslüman topraklarını savunmak” bağlamında kullanılan “savunmacı cihat (80)” öğretisi de çoğunlukla yer alan ifadelerden biridir. Dinî-ideolojik tanımlamalar ve tartışmalardan bağımsız olarak, “savunma cihadı” ya da “savunmacı cihat” operasyonel anlamda örgüt tarafından genel bir çerçevede; “İslam topraklarının kafirler tarafından işgal edilmesi neticesinde Müslümanlar tarafından yapılması dinî bir zorunluluk” olarak görülen silahlı direniş bağlamında kullanılmaktadır.

²³² Örneğin, Müslümanlar açısından cenaze namazına katılmak *farz-ı kifaye*, oruç tutmak ise *farz-ı ayn* olarak örnek gösterilebilir. Abdullah Azzam, *farz-ı ayn* kavramını şu şekilde yorumlamaktadır: “*Şu anda savaşmak ise, farz-ı ayn’dır. Yeryüzünde bulunan bütün Müslümanlara farz-ı ayn’dır. Allah’ın mazur gördüğü kimseler müstesna. Farzı terk etmek ise günah’tır. Çünkü farz işleyenin sevap aldığı, terk edenin ise hesaba çekildiği işlerdir.*” Daha detaylı yorumlamalar için bkz. Azzam, *Cihad Kervanı*, 48.

²³³ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 214.

Örneğin bin Ladin savunma cihadını açıklarken şu ifadeleri kullanmaktadır; “*Daha önce de belirttiğim gibi biz, hakkımızı arıyoruz. Amerikalıları İslam dünyasından çıkartmak ve İslam dünyası üzerindeki kontrolünü yok etmek istiyoruz. İnaniyoruz ki bu kendimizi savunma hakkımızdır ve bu, tüm insanların hakkıdır.*”²³⁴ Ebubekir Naci de “savunma cihadına” ilişkin benzer bir yorum yapmaktadır; “*Savunma cihadı; toplumumuzun evlatlarına yapılan daveti, bizi işgal eden kafirlerden, mürtetlerden ve davetin etkisinin faal olmaması için yaptıkları parazitlerden kurtarmanın yoludur.*”²³⁵

Şekil 3.18 DAEŞ kaynaklarında örgütün ideolojisi temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.18 incelendiğinde, “Örgütün İdeolojisi” temel kodunun bileşenleri olan tüm seviyedeki kodlar içerisinde en çok, DAEŞ terör örgütünün özellikle “Şiiler ve Rafiziler (259)” başta olmak üzere bazı mezhepler ve azınlıkları “düşman” olarak belirttiği görülmektedir. Yine örgütün anlatılarında düşman olarak “Mürtet Hükûmetler, İdareciler, Alimler ve Gruplar (147) ve “Kafirler (62)” en sık kullanılmaktadır. Dolayısıyla örgütün stratejik bağlamda düşman algılamasının; “mürtetler hükûmetler, Şiiler ve Rafiziler başta olmak üzere diğer mezhepler ve azınlıklar, kafirler” şeklinde sıralandığı söylenebilir.

DAEŞ’in ideolojik bağlamda stratejiyle ilişkili olarak kimin tekfir edileceğine dair geliştirilen öğretiler kapsamındaki en ön plana çıkan husus ise “Katı Tekfirci Anlayış

²³⁴ El Erdşi, *Esedul İslam*, 359.

²³⁵ Naci, *Vahşetin İdaresi*, 181.

(172)” olarak tanımlanabilir. Buradan DAESH’in bilinçli olarak, dinî-ideolojik bağlamda kendisi gibi düşünmeyen ya da inanmayanları katı bir yaklaşımla kafir olarak nitelendirdiği söylenebilir. Örneğin; “Allah’ın dışında başka kanun koyucu seçmek küfürdür...Allah’ın dışında başka birisini rab kabul edip ona ibadet eden kişi de hiç şüphesiz kâfirdir.”²³⁶ Hatta DAESH İhvan Hareketi’ni dahi tekfir etmiş, bunu eleştiren El-Kaide lideri Zevahiri’yi İhvan Hareketi ile bir olmak ve cihat hareketine zarar vermekle suçlamıştır.²³⁷

Kaldı ki DAESH örgütü bir anlatı olarak, yine kendisine göre “gerçek mücahit” olanların kendisiyle birlikte hareket etmeleri, bunun için yaşadıkları yerlerden örgütün bulunduğu yere gelmelerini istemektedir. Bu istek, dini-ideolojik bir yorumlamayla “hicret etmek (104)”²³⁸ olarak anılmaktadır. DAESH terör örgütü “hicret” kavramı üzerine oldukça yoğunlaşmaktadır. Örneğin bu kavrama ilişkin bir anlatımda, hicretin de cihat gibi dinî açıdan bir zorunluluk olduğuna dair propaganda yapılmaktadır: “Devleti’ne hicret etmeye ya da bulunduğu mekânda silah taşımaya gücü yeten bir Müslüman’ın mazereti yoktur. Zira Allahu Teala ona hicreti ve cihadı emretmiştir.”²³⁹

Bunun temel gerekçesi ise, yukarıda sıralanan düşmanlara karşı “kutsal bir savaş (65)” verilmesi ve bunun “kıyamete kadar” devam edeceği söylemleriyle desteklenmektedir. Bu bağlamda, “kıyamete kadar sürece kutsal savaş” anlatısı sıklıkla kullanılmaktadır. Bu anlatılara bir örnek ise Ebu Eyyub el-Mısri’nin²⁴⁰ açıklamalarıdır;

“Allah’ın dini yeryüzünde öbür dinlerden daha üstün olana kadar çalışmak gerekir. Aynı zamanda yeryüzünde Allah’ın dininden bütün fitneyi defetmek gerekir. Bu sebeple Müslüman’ın davası haclılar tarafından çizilmiş hudutlarla sınırlı değildir. Kâfirler ancak zelil ve aşağı durumda olurlarsa Müslümanlar susarlar.”²⁴¹

Yine bir anlatı olarak “İslam’a yönelik saldırılar tehditler ve baskılar (65)” kullanılmakta ve bunlara karşılık ise “cihat (62) ve “kisas, intikam ve cezalandırmaya (54) yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gerektiği anlatılmaktadır. Son olarak DAESH’in, örgütün ideolojisi ve stratejisi arasındaki etkileşim içerisinde, kendi yorumladığı biçimde “tevhid ve şirk” kavramlarını kullanarak toplumu “yalnızca

²³⁶ Anonim, “Müm’inler Arasında,” 19.

²³⁷ Anonim, “The Murtadd Brotherhood,” *Dabiq* 14 (2015): 42.

²³⁸ Hatta Zerkavi’nin, DAESH’in öncül yapılanması olarak nitelendirilebilecek Tevhit ve Cihat Cemaati’ni oluşturmak için önce Afganistan’a, ardından ise Irak’ın kuzeyine gitmesi “hicret” için bir örnek olarak gösterilmektedir. Detaylı açıklamalar için bkz. Anonim, “The Return of Khilafah,” 36-37.

²³⁹ Anonim, “Hilafet’le Savaşmak Riddet Midir?,” 23.

²⁴⁰ Bazı kaynaklarda Ebu Hamza el-Muhacir olarak da anılmaktadır.

²⁴¹ Ebu Hamza el-Muhacir, “Niçin ve Kiminle Savaşıyoruz.” *Central Intelligence Agency*, erişim 07 Temmuz, 2024, https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/4D/4D61FA66CFE7A6465336D216ED7480F2_EbuHamzaElMuhacir.pdf.

Allah'ın birliğine inananlar ve herhangi bir kişiyi veya nesneyi Allah ile eş tutanlar (şirk koşanlar)” şeklinde kutuplaştırdığı da belirtilmelidir. Nitekim DAESH “şirk” kavramını çoğunlukla diğer mezhepler ve azınlıklara yönelik olarak kullanmaktadır. Bir örnekte mezar ve türbe gibi yerlere ziyaretler şu şekilde eleştirilmekte ve bu ziyaretler şirk koşmak olarak nitelendirilmektedir; “*Ölülere hitap edip onlardan ihtiyacın istenilmesi yeryüzündeki tüm ümmetlerin yanında var olan şirkin aslıdır. Rafiziler bu şirke bir ziyade yaparak kabirlerin yanında onlara ibadet etmeye başladılar.*”²⁴²

Şekil 3.17 ve Şekil 3.18 karşılaştırmalı olarak incelendiğinde belirgin bazı benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, her iki örgütün de ideolojik bağlamda ilk 10 sıradaki söylemlerinde benzer şekilde; düşman tanımlaması yaptıklarını, cihat kavramını ön plana çıkardıklarını, kimlerin tekfir edileceğinin tartışıldığını, içerisinde bulunulan durumdaki memnuniyetsizliklerin ne olduğunu ve bunları ortadan kaldırmaya yönelik hangi yöntemlerin gerçekleştirilmesi gerektiğine dair öğretileri kendi yorumlama biçimlerine göre şekillenen dinî gerekçelerle açıkladıklarını söylemek mümkündür.

Ancak bu benzerliklerin ötesinde; El-Kaide örgütünün düşman tanımlamalarının sırasıyla mürtetler, ABD, İsrail ve Haçlılar özelinde yoğunlaşırken; DAESH için bu sıralamanın mürtetler, Şiiler ve Rafiziler başta olmak üzere bazı mezhepler ve azınlıklar ile kafirler şeklinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla her iki örgütün de stratejik açıdan, mürtet olarak nitelendirdikleri rejimlere, hükûmetlere ve idarecilere yönelik yoğun bir odağının olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer taraftan her iki örgütün de “cihat” kavramını benzer şekilde ön plana çıkardığı, ancak cihat kavramının yanı sıra DAESH'in “kutsal savaş ya da kıyamet” söylemini, El-Kaide'nin ise “küresel bir direniş ya da ayaklanma” öğretisini geliştirdiği anlaşılmaktadır. Buna ilave olarak El-Kaide cihadın bazı özel koşullar haricinde her Müslümana bireysel bir zorunluluk olmasını (*farz-ı ayn*) daha fazla ön plana çıkarırken, DAESH'in ise “hicret” kavramı üzerinden insanların kendi “kutsal savaşı”na katılmak üzere örgütün bulunduğu bölgelere gelmesinin önceliklendirdiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, her iki örgütün de her ne kadar farklı yoğunlukta olsa da “İslam'a yönelik tehdit, baskı ve saldırılara” ilişkin benzer bir algısal odağının olduğu görülmektedir. Ancak buna karşılık DAESH'in “intikam, cezalandırma ve kısas” söylemlerini daha çok

²⁴² Anonim, “Dalalet Ehlinin Yolları ile Nübüvvet Menheci Arasında İslam Devleti'nin Kurulması,” *Rumiyah* 7 (Mart 2017): 11.

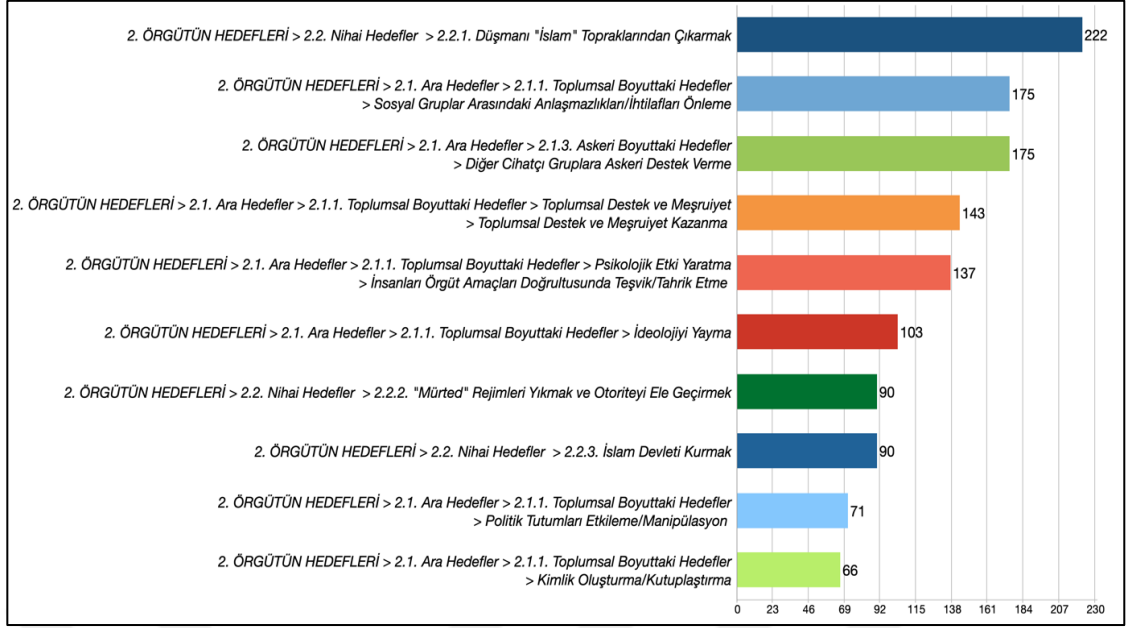
kullanırken, El-Kaide'nin ise “savunmacı cihat” kavramını ön plana çıkardığı söylenebilir.

Son olarak her iki örgütün de benzer şekilde kimlerin tekfir edileceğine dair dinî-ideolojik yorumlar geliştirdiğini ve bunu strateji ile de ilişkilendirdiği anlaşılmaktadır. Ancak buradaki temel farklılık; El-Kaide'nin tekfir konusunda daha temkinli bir yaklaşım sergilerken, DAES'in ise çok daha katı bir tekfirci yaklaşım göstermesidir. Dolayısıyla her ne kadar iki örgütün de aynı ideolojik kökenden beslendiği söylenebilse de ideolojilerinin bir bileşeni olan “tekfir” konusunda bir ayrım içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Hatta ilerleyen dönemde, özellikle Zevahiri'nin El-Kaide lideri olmasından sonra, DAES'e ait çeşitli yayın organlarında ve bizzat örgüt lider kadrosundaki kişilerin ifadeleri referans gösterilerek El-Kaide'yi dahi tekfir etmeye yönelik söylemlerde bulunulduğu bilinmektedir.²⁴³

3.3.2 Örgütün Hedefleri

Analizlerde “Örgütün Hedefleri” temel kodu, nihai hedefler ve ara hedefler birinci seviye alt kodlarına ayrılmıştır. Birinci seviye alt kodlar, analizler esnasında süreklilik arz edecek şekilde yeniden düzenlenen çok sayıda ve çeşitli seviyelerdeki daha alt kodlardan oluşmaktadır. Aşağıda, her iki örnek vakaya ilişkin bu temel kod bünyesindeki tüm seviyelerdeki alt kodların analizleri grafiklerle gösterilmektedir. Sonrasında ise her iki örnek vaka birbiriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

²⁴³ Anonim, “The Murtadd Brotherhood,” 42.

Şekil 3.19 El-Kaide kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.19 incelendiğinde; El-Kaide açısından hedefler ve strateji arasındaki ilişkide, örgüt tarafından nihai hedef olarak “Düşmanı ‘İslam’ Topraklarından Çıkarmak” (222) söyleminin en sık kullanıldığı görülmektedir.²⁴⁴ Bundan sonra nihai hedefler olarak belirtilen hususlar sırasıyla “Mürtet Rejimleri Yıkma ve Otoriteyi Ele Geçirmek” (90) ve örgütün yorumlamalarıyla tasarlanan “şeriat” düzeni ile yönetilen bir “İslam Devleti Kurmak” (90) şeklindedir.

Örgütün ara hedefleri, nihai hedeflere kıyasla daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Kod Sistemi’nde de görüleceği üzere “Ara Hedefler” temel kodu; toplumsal, ekonomik ve askerî boyuttaki ara hedefler şeklinde üç alt koda ayrılmış olsa da ekonomik boyuttaki ara hedefler -bu analiz türünde- ilk 10 sırada yer almamaktadır. Şekil 3.19’da yer alan kodlamaların çoğunluğunun ise toplumsal boyuttaki ara hedefler kapsamında olduğu görülmektedir.

Bu durum El-Kaide’nin stratejisinde toplumsal hedeflerin önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir. Toplumsal boyuttaki ara hedefler ise; “Sosyal Gruplar Arasındaki Anlaşmazlıkları ve İhtilafları Önleme” (175), “Toplumsal Destek ve Meşruiyet Kazanma” (143), “İnsanları Örgüt Amaçları Doğrultusunda Teşvik ve Tahrîk Etme”

²⁴⁴ Burada örgüt tarafından belirtilen “düşmanı İslam topraklarından çıkarmak” kapsamındaki hedef tanımlamasında yer verilen “İslam toprakları” ifadesiyle, Müslüman nüfusun yoğun olduğu ve çeşitli açılardan kutsal kabul edilen coğrafi alanlar ve yerleşim yerleri kastedilmektedir. Öte yandan, örgütün çeşitli ülkelerdeki yapılanmaları ve bunların faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda, ABD’nin Afganistan’dan çekilmesi haricinde, örgütün bu nihai hedefinin bütünüyle gerçekleşmediği söylenebilir.

(137), “İdeolojiyi Yayma” (103), “Politik Tutumları Etkileme ve Manipüle Etme” (71) ve “Kutuplaştırma ve Kimlik Oluşturma” (66) şeklinde sıralanmaktadır.

Örneğin Azzam toplumsal boyuttaki faaliyetlerin önemini; “*Şefkatli ellerle yaralarının sarılması, acılarının dindirilmesi, hüznlerinin teselli edilmesi, sevinçlerine ortak olunması, problemleriyle iç içe yaşanması gerekiyordu*” şeklinde belirtmektedir.²⁴⁵ Benzer bir vurgu Zevahiri’nin Zerkavi’ye gönderdiği mektupta da izlenebilmektedir. Buna göre;

“Halk desteğinin yokluğunda İslami mücahit hareketi; dikkati dağılmış veya korkmuş kitlelerden uzakta, gölgelerde ezilecek ve Cihatçı seçkinler ile kibirli otoriteler arasındaki mücadele ise halktan ve gün ışığından uzaktaki hapisane zindanlarına hapsedilecektir. Bu nedenle planlamamız, Müslüman kitleleri savaşa dahil etmeye ve mücahit hareketini kitlelere yaymaya ve mücadeleyi onlardan uzakta yürütmemeye çalışmalıdır.”²⁴⁶

Diğer taraftan, ilk 10 sırada yer alanlar içerisinde, askerî boyuttaki ara hedefler kapsamındaki tek ara hedef ise “Diğer Cihatçı Gruplara Askerî Destek Verme” (175) olarak belirtilmektedir. El-Kaide terör örgütünün, özellikle 11 Eylül saldırılarından sonraki dönemde, hücresel ve çeşitli ülkelerde faaliyet gösteren ayrık yapılanmalar oluşturduğu literatürde sıklıkla ifade edilmektedir.²⁴⁷ Bunlara paralel olarak, örneğin es-Suri’nin bin Ladin için kullandığı; “*Şeyh Üsâme de cihâdîlerden olan ve Afganistan’dan dönen Yemen’deki kendi destekçileri ile ona tâbi kimselere, Kuzey Yemen ordusunun yanında savaşa girme emri verdi.*”²⁴⁸ ifadelerinde bu hedefin pratiğe yansımaları açıkça görülmektedir.

Bir başka örnekte de Mağrip bölgesindeki²⁴⁹ çeşitli gruplara verilen destek ve bu grupların El-Kaide çizgisinde hareket etmesi şu şekilde övülmektedir; “*Mağrip’teki cihadî uyanış Allah’ın lütfuyla ciddi bir yükselişte. Savaşçı İslâmî Cemaatin önde gelenlerinden bir grup Mücahidin, Kaidetu’l Cihad Cemaati’ne*²⁵⁰ *katılması da Allah’ın izniyle çürümüş Libya Rejimi’ne kötü bir uyarıdır.*”²⁵¹ Son olarak, ikinci sıradaki kodlamayla aynı sayıda kodlanmış bölüm içeren “Diğer Cihatçı Gruplara Askerî Destek

²⁴⁵ Azzam, *Müslüman Halkın Cihadı*, 175.

²⁴⁶ el-Zevahiri, *Letter to Zarqawi*-July 9, 4.

²⁴⁷ Bu türden çalışmalar için bkz. Bruce Hoffman, “The Changing Face of Al Qaeda and the Global War on Terrorism,” *Studies in Conflict and Terrorism* 27.6 (2004): 549-560; Barak Mendelsohn, “Al-Qaeda’s Franchising Strategy,” *Survival* 53.3 (2011): 29-50.

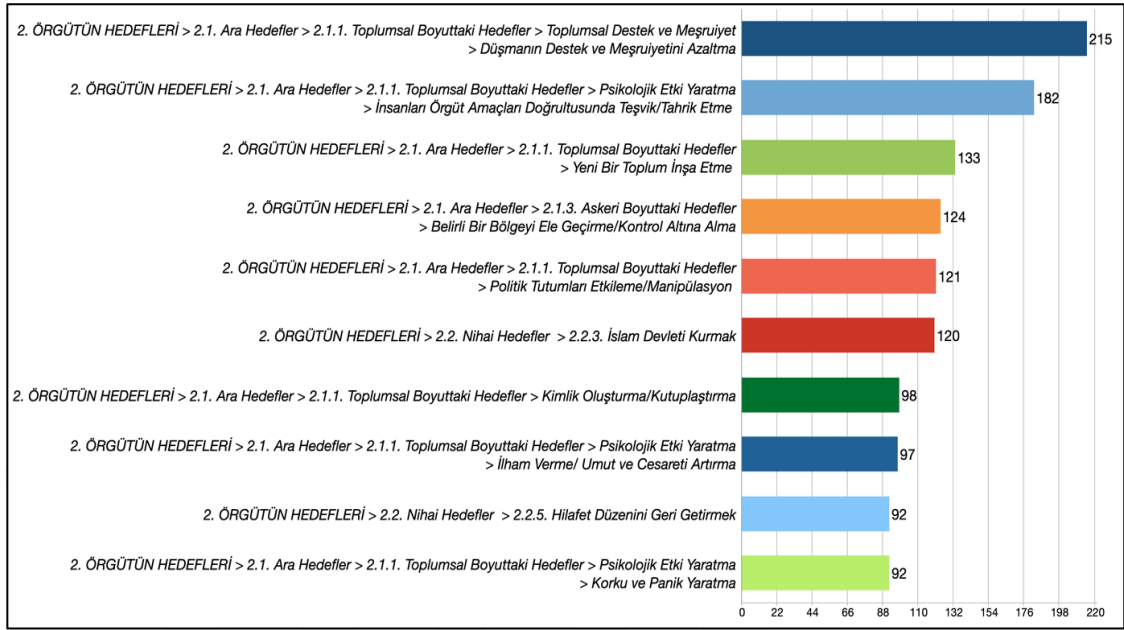
²⁴⁸ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 381.

²⁴⁹ “Mağrip” genel olarak, Kuzey Afrika’nın orta ve batı kısımlarında yer alan Fas, Tunus, Cezayir, Libya ve Moritanya ülkelerini kapsayan bölgeye verilen isimdir. Bu bölgede “Mağrip El-Kaidesi” olarak bilinen örgütün El-Kaide çizgisinde hareket ettiği bilinmektedir.

²⁵⁰ El-Kaide kastedilmektedir.

²⁵¹ el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*, 46.

Verme” kodunun, ilk sıradaki “Düşmanı ‘İslam’ Topraklarından Çıkarmak” nihai hedefinden hemen sonra geldiği de belirtilmelidir.

Şekil 3.20 DAESH kaynaklarında örgütün hedefleri temel koduna ait kod-alt kod bölümleri analizi

Şekil 3.20 incelendiğinde; DAESH açısından hedefler ve strateji arasındaki ilişkide, örgüt tarafından nihai hedef olarak “İslam Devleti Kurmak” (120) söyleminin en sık kullanıldığı görülmektedir. Nihai hedefler açısından bir sonraki ön plana çıkarılan husus ise “Hilafet Düzenini Geri Getirmek” (92) olarak belirtilebilir.²⁵²

İlk 10 sıradaki kodlamaların yedi tanesi toplumsal boyutla ilişkilidir. Bunlardan en ön plana çıkarılanı ise “Düşmanın Destek ve Meşruiyetini Azaltmak” (215) olduğu görülmektedir. Bundan sonra ise sırasıyla; “İnsanları Örgüt Amaçları Doğrultusunda Teşvik ve Tahrik Etme” (182), “Yeni Bir Toplum İnşa Etme” (133), “Politik Tutumları

²⁵² Sözde “İslam” Devleti’nin 2013 yılında Irak ve Suriye’de belirli bölgeleri kontrol altına alma yönündeki nispeten başarılı hamlesi, 2014 yılında sözde “Halifelik” ilanı ile nihai hedefler bağlamında doruğa ulaştığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Nihai hedefleri doğrultusunda teorik olarak benimsediği stratejiyi, fiili olarak 2014 yılında gerçekleştirmekle birlikte, özellikle bu dönemden itibaren bir taraftan kontrol altına aldığı bölgelerdeki hakimiyetini sosyal, siyasal, ekonomik ve güvenlik boyutlarında sağlamlaştırmaya çalışırken, diğer taraftan Irak ve Suriye dışındaki ülkelerde de terörist saldırılar gerçekleştirmeye yoğunlaştığı görülmektedir. Birkaç yıl içerisinde de Afrika’dan Doğu Asya’ya kadar uzanan bir coğrafyada farklı grupların kendisine biat etmesiyle birlikte daha geniş bir etki ve ilgi alanına ulaşmıştır. Ancak yine bu dönemden itibaren, özellikle sözde İslam Devleti’nin kurulduğu Irak ve Suriye’de gerek uluslararası koalisyonun müşterek faaliyetleri gerekse Türkiye’nin münferiden gerçekleştirdiği bir dizi askeri operasyon neticesinde etkisini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle de hava saldırıları neticesinde kontrolü altındaki alanları kaybeden örgüt 2017 yılından itibaren büyük ölçüde yer altı alanlarına çekilmeye ve bu bölgelerde genel olarak gerilla savaşı tarzı gayrinizamî yöntem ve taktiklere başvurmaya başlamıştır. Kontrolü altındaki son toprak parçasını ise 2019 yılında kaybetmiştir. Örgütün bir devlet kurma hedefine ve bu kapsamdaki sahadaki gelişmelere ilişkin daha detaylı bir okuma için bkz. Ingram vd., *The ISIS Reader*, 16-18.

Etkileme ve Manipölasyon” (121), “Kutuplaştırma ve Kimlik Oluşturma” (96), “İlham Verme, Umut ve Cesareti Artırma” (97) ve son olarak “Korku ve Panik Yaratma” (92) kodlarıdır.

Özellikle de düşmanın destek ve meşruiyetini azaltmaya yönelik hedefler ön plana çıkarılmaktadır. Örneğin bir söylemde;

“Zalim tağutlar, kendi sistemlerini ayakta tutup kendilerini muhafaza etmek için, işgal ettikleri ülkelerdeki halkı zorunlu olarak kendilerine asker ve kul yapmaktadırlar. Zoraki bir şekilde askere alınan halkı, sistemlerini ve kendilerini koruma uğrunda öldürtmektedirler”²⁵³

ifadeleri kullanılmaktadır. DAES ile mücadelede yer alan devletler ve hükümetler de özellikle hedef alınmaktadır. Bu doğrultuda; “...koalisyonu girmeleriyle ve onlarla beraber İslam Devleti’yle savaşmaları, yürürlükte olan şeriat ile savaşp onu başka hükümlerle değiştirmektir. Bu ise küfür ve riddettir.”²⁵⁴ söylemi ile hasmın halk nezdindeki meşruiyet ve desteği hedef alınmaktadır.

İlk 10 sırada yer alanlar içerisinde askerî boyuttaki ara hedefler kapsamındaki tek ara hedef ise “Belirli Bir Bölgeyi Ele Geçirme ve Kontrol Altına Alma” (124) olarak belirtilmektedir. Şekil 3.20’de de görüleceği üzere bu kod esasen, “İslam Devleti Kurmak” (120) nihai hedefi ile çok yakın bir kodlanmış bölüm sayısına sahiptir. Toprakları ele geçirme ve kontrol etmeye dair yaklaşım için; “O halde bu topraklardan veya sınır hatlarından çekilmek suretiyle şeytanın ayağını kaydırmasından sakının. Bilakis sabredin, sabırda yarışın, sınır hatlarında nöbetleşin ve sebat edin”²⁵⁵ ifadesi örnek verilebilir. Yine bir başka ifadede yer alan; “Sahveler ortadan kalkacak ve İslam Devleti Allah’ın izniyle Şam’ın kuzeyinde elinden giden tüm bölgelere geri dönecek”²⁵⁶ söylemi bazı toprakların kontrolü kaybedilmiş olsa dahi buralardaki kontrolün tekrar elde edilmesine yönelik devam eden isteği açıkça göstermektedir.

Şekil 3.19 ve Şekil 3.20 karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; nihai hedefler bağlamında iki örgüt arasında farklılıklar bulunmaktadır. El-Kaide’nin nihai hedefleri sırasıyla; düşmanı “İslam” topraklarından çıkarmak mürtet rejimleri yıkmak ve otoriteyi ele geçirmek ve “İslam” devleti kurmak olarak belirtilmektedir. DAES’in nihai hedeflerinin ise “İslam” devleti kurmak ve “Hilafet” düzenini geri getirmek olduğu görülmektedir.

²⁵³ Anonim, “Küfür Risaleleri,” *Konstantiniyye* 7 (Ağustos 2016): 14.

²⁵⁴ Anonim, “Hilafet’le Savaşmak Riddet Midir?,” 18.

²⁵⁵ Anonim, “Evlerin En Dayanıksızı,” 17.

²⁵⁶ Anonim, “Diyorlar ki, Bize Bir Felaket,” 24.

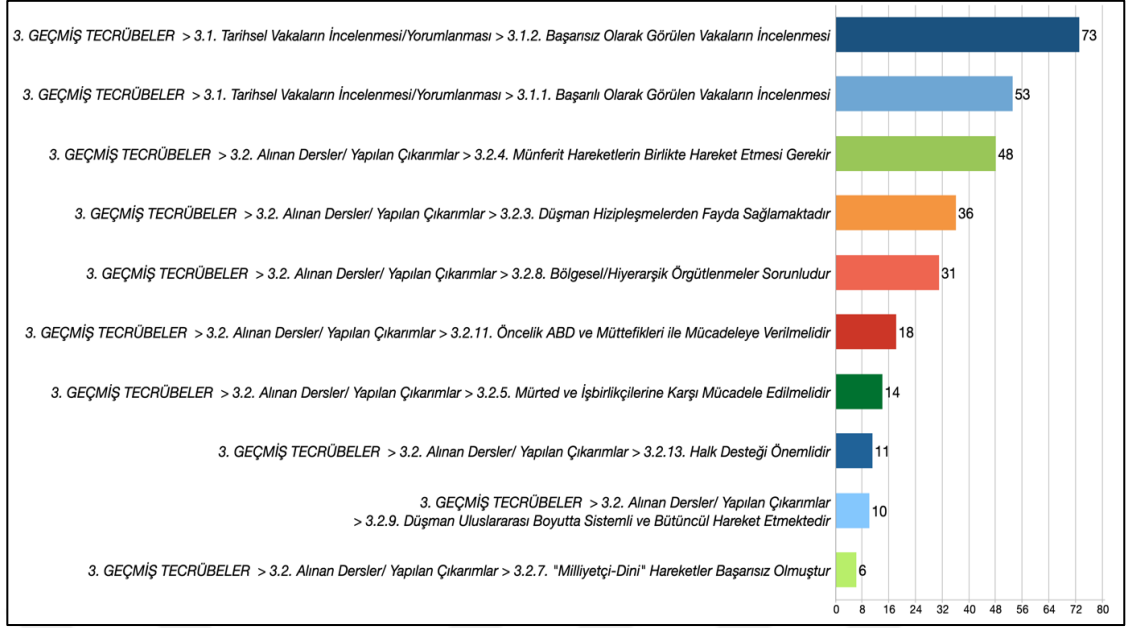
Diğer taraftan her iki örgütün de benzer şekilde toplumsal boyuttaki hedefleri yoğun bir şekilde strateji ile ilişkilendirdiği görülmektedir. Ara hedeflerin bir alt kodu olan toplumsal hedeflerin ne olduklarına dair örgütlerin tanımlamaları ise farklılık göstermektedir. El-Kaide özelinde toplumsal boyuttaki ara hedefler; “sosyal gruplar arasındaki anlaşmazlıkları ve ihtilafları önleme, toplumsal destek ve meşruiyet kazanma, insanları örgüt amaçları doğrultusunda teşvik ve tahrik etme, ideolojiyi yayma, politik tutumları etkileme ve manipüle etme” olarak sıralanmaktadır.

DAEŞ için ise bu hedefler; “düşmanın destek ve meşruiyetini azaltmak, insanları örgüt amaçları doğrultusunda teşvik ve tahrik etmek, yeni bir toplum inşa etmek, politik tutumları etkileme ve manipülasyon, kutuplaştırma ve kimlik oluşturmak, ilham vermek, umut ve cesareti artırmak, korku ve panik yaratmak” şeklinde sıralanmaktadır. Burada, El-Kaide örgütünün “kendisine” yönelik toplumsal desteği artırma çabası bulunmaktayken, DAEŞ örgütünün ise “düşmanın” toplumsal destek ve meşruiyetinin azaltılmasını vurgulaması dikkat çekicidir. Bir diğer dikkat çekici farklılık ise El-Kaide’nin ideolojiyi yayma ve sosyal gruplar arasındaki anlaşmazlıkları ve ihtilafları önleme hedeflerine karşılık, DAEŞ’in korku ve panik yaratma ile yeni bir toplum inşa etmeye yönelik hedeflerinin bulunmasıdır.

Askerî boyuttaki ara hedefler açısından da iki örgüt arasında farklılık bulunmaktadır. El-Kaide açısından “diğer ‘cihatçı’ gruplara askerî destek verme” hedefi ön plana çıkarılmakta iken, DAEŞ açısından ise “belirli bir bölgeyi ele geçirme ve kontrol altına alma” hedefi vurgulanmaktadır.

3.3.3 Geçmiş Tecrübeler

Analizlerde “Geçmiş Tecrübeler” temel kodu, “tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması” ile “alınan dersler ve yapılan çıkarımlar” birinci seviye alt kodlarına ayrılmıştır. Birinci seviye alt kodlar, oluşturulan analiz modeli içerisinde, analizler esnasında süreklilik arz edecek şekilde yeniden düzenlenen çok sayıda ve çeşitli seviyelerdeki daha alt kodlardan oluşmaktadır. Aşağıda, her iki örnek vakaya ilişkin bu temel kod bünyesindeki tüm seviyelerdeki alt kodların analizleri grafiklerle gösterilmektedir. Sonrasında ise her iki örnek vaka birbiriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Şekil 3.21 El-Kaide kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.21 incelendiğinde; El-Kaide açısından strateji ve geçmiş tecrübeler arasındaki ilişkide, örgüt tarafından “Başarısız Olarak Görülen Vakaların İncelenmesi” (73) kodunun en sık kullanıldığı görülmektedir. Bu kod, şekildeki gösterilen grafikte de izlenebileceği üzere “Başarılı Olarak Görülen Vakaların İncelenmesi” (53) kodundan hemen önce gelmektedir.

Diğer tüm alt kodlar ise alınan dersler ve yapılan çıkarımlar kategorisinde yer almaktadır. Bunlar sırasıyla; “Münferit Hareketlerin Birlikte Hareket Etmesi Gerekir” (48), “Düşman Hizipleşmeden Fayda Sağlamaktadır” (36), “Bölgesel ve Hiyerarşik Örgütlenmeler Sorunludur” (31), “Öncelik ABD ve Müttefikleri ile Mücadeleye Verilmelidir” (18), “Mürted ve İşbirlikçilerine Karşı Mücadele Edilmelidir” (14), “Halk Desteği Önemlidir” (11), “Düşman Uluslararası Boyutta Sistemli ve Bütüncül Hareket Etmektedir” (10) ve “Milliyetçi-Dini Hareketler Başarısız Olmuştur” (5) şeklindedir.

Bu doğrultuda, El-Kaide açısından en ön plana çıkan dersin, farklı isimler ve örgütlenmelerle çeşitli biçimlerde faaliyet gösteren yapılanmaların aynı istikamete yönltilmesi olduğu söylenebilir. Öyle ki bir söylemde bu gayret, “ilk ders” ve “ibret” gibi nitelendirmelerle açıkça belirtilmektedir; “Yukarıdaki ibret tablosundan ve bu denklemlerden istifade olunması gereken ilk ders, üzerimize düşen şeyin, Ümmet’i yeniden karşı koyuş sahasına geri döndürmek olduğudur.”²⁵⁷ Çünkü ayrışmaların,

²⁵⁷ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 150.

hizipleşmelerin, hedefe farklı yönlerden ilerlemeye çalışmaların geçmişten beri hep zarar verici sonuçlar ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Örneğin;

“İlmî, ictimâî ve dinî bir parçalanmışlıkla karşı karşıyayız. Bunlar, bu İslâmî Uyanış’ın içinde geçirdiğim çeyrek asırlık zaman dilimi boyunca, özellikle Selefi Cihâdî çizginin etbândan (aşamalarından) ve hem bizim okulumuza zarar vermiş hem de cehaletleriyle düşmana fayda sağlamış olan yeniyetme bazı etbâmız nezdinde görüp de şahid olduğum şeylerdir. Hiç şüphesiz ki...nice kaş yapayım diyenler göz çıkarabilir.”²⁵⁸

ifadesi ile geçmişte yaşanan başarısızlıkların ve zarar veren faaliyetlerin ortadan kaldırılması için birlikte hareket edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu noktada en büyük zararın ise; yalnızca kendi başına hareket eden, sınırları belirli bir bölgede faaliyet gösteren, milliyetçi yaklaşımları önceliklendiren ve katı hiyerarşik yapılanmalara sahip olan gruplardan geldiği sıklıkla ifade edilmektedir. Bu yapılanmalar başlı başına sorunlu olarak görülmektedir.²⁵⁹ Buna karşılık, “düşmanın” ise uluslararası boyutta işbirliği içerisinde hareket ettiğine dair çıkarımlar²⁶⁰ da dikkat çekicidir.

Her ne kadar sıralamada diğerlerinden sonra gelse de alınan dersler bağlamında bir diğer önemli çıkarım ise; “mürtet ve işbirlikçi” olarak nitelendirilen hükümet yetkilileri, siyasal gruplar ve toplumsal kesimlere karşı mücadele etmeye devam edilmesi konusunda tereddüt edilmemesi ancak önceliğin geçmişten beri bu gruplara çeşitli şekillerde destek veren ABD ve müttefiklerine verilmesidir. Nitekim, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren bu “mürtet ve işbirlikçilerin” arkasındaki esas gücün ABD olduğu değerlendirilmektedir. Bu yöndeki bir değerlendirmede;

“Küresel İslâmî Direniş Çağrısı, asıl/temel cihâd sâhasını, Amerika’ya ve onun Siyonistlerle Haçlılardan müteşekkil müttefiklerine karşı cihâd olarak görür. Bunlar, Müslümanların ülkelerinde bilfiil bulunan ve bu ülkelerin topraklarını doğrudan veya dolaylı yollarla işgâl altına almış olan işgâlcî emperyalistlerdir”²⁶¹

ifadesi kullanılmaktadır. Buradaki temel gayenin ise saldırı pozisyonundaki işgalci yabancı “düşmanın” püskürtülmesine odaklanmak ve bu gerçekleştirildikten sonra “mürtet” hükümetleri sırasıyla ortadan kaldırmak olduğu söylenebilir. Çünkü, bu “mürtet ve işbirlikçilerin”, arkalarında güçlü bir dış destek olmadan uzun süre dayanamayacakları değerlendirilmektedir.

Stratejik açıdan dikkat çekici bir diğer husus ise “halk desteği” üzerine yapılan vurgudur. Örgüte ait kaynaklarda halk desteğinin kazanılması, geçmiş tecrübeler

²⁵⁸ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 301-302.

²⁵⁹ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 496-502.

²⁶⁰ Anonim, “Neurotmesis,” 11; es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 411-415.

²⁶¹ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 96.

doğrultusunda çıkarılan derslerden bir tanesi olarak da ele alınmaktadır. Örgütün hedefleri üzerine yapılan bir önceki analizde, toplumsal boyuttaki hedeflerin ön plana çıktığı da hatırlanmalıdır. Bu kapsamdaki bir örnekte bu ders eleştirel bir dille ifade edilmektedir:

“Cihâdîlerin pek çoğunun hitap tarzı halkça tutulan bir tarz değildi. Hiç şüphesiz iletişim araçları çok sınırlıydı...Yine pek çok cihâdî cemaatin aslen basın-yayın yoluyla verdikleri bir mesajları bile yoktu. Dahası, bazı ülke halklarının pek çoğu ne kendi ülkelerindeki Cihâdîler hakkında ne de onların niçin savaştığı, niçin şehit düştüğü ve hedeflerinin ne olduğu konusunda bir şey biliyordu.”²⁶²

Hatta, halk ile iletişimde değinilen eksikliklere ya da eleştirilere, halka yönelik davranış tarzlarındaki yanlışlıklar da eklenmektedir. Buna örnek olarak da

“Çoğunun hitabı, karşısındakine tepeden bakan, sert/haşin, rikkat²⁶³ hâllerinden ve duygusal etkilerden, rahmeti, şefkati ve cana yakınlığı hissettirecek tarzdan yoksun birtakım vasıflarla öne çıkıyordu. Ayrıca her şeyde insanlardan uzak ve onlardan ayrı durma yoluna gittiler. Bu da hem Cihâdîlerin izole edilmesine hem de medyatik saldırılara -cihâdî şahsiyeti kendisi karşısında nefret uyandıracak bir şekilde- karikatürize etme noktasında yardımcı oldu.”²⁶⁴

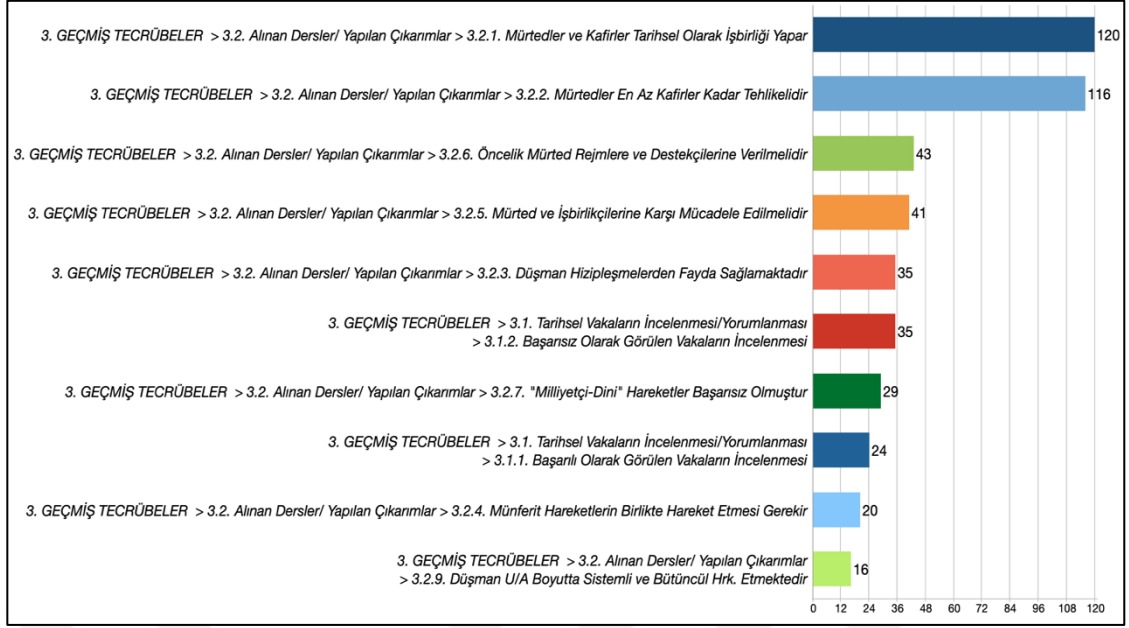
söylemi gösterilebilir.

Bu bağlamda El-Kaide örgütünün tarihsel olayların incelenmesi ve yorumlanmasına öncelik verirken ya da stratejik açıdan bu olaylara daha fazla yoğunlaşılırken, alınan dersler ve yapılan çıkarımlar bağlamında çeşitliliğin olduğu söylenebilir. Dolayısıyla El-Kaide'nin özellikle başarısız olarak gördüğü geçmiş tecrübeleri inceleyerek çok sayıda ders çıkarttığı anlaşılmaktadır.

²⁶² es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 506.

²⁶³ “Rikkat” kelimesinin, “nezaket” anlamında kullanıldığı belirtilebilir.

²⁶⁴ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 506.

Şekil 3.22 DAEŞ kaynaklarında geçmiş tecrübeler temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.22 incelendiğinde; DAEŞ açısından strateji ve geçmiş tecrübeler arasındaki ilişkide, alınan dersler ve yapılan çıkarımlara oldukça fazla odaklanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamdaki kodlar içerisinde “Mürtedler ve Kafirler Tarihsel Açından İşbirliği Yapar” (120)” en fazla sıklığa sahiptir. Bunun arkasından sırasıyla; “Mürtedler En Az Kafirler Kadar Tehlikelidir” (116), “Öncelik Mürted Rejimlere ve Destekçilerine Verilmelidir” (43), “Mürted ve İşbirlikçilerine Karşı Mücadele Edilmelidir” (41), “Düşman Hizipleşmelerden Fayda Sağlamaktadır” (35), “Milliyetçi-Dini Hareketler Başarısız Olmuştur” (29), “Münferit Hareketlerin Birlikte Hareket Etmesi Gerekir” (20) ve “Düşman Uluslararası Boyutta Sistemli ve Bütüncül Hareket Etmektedir” (16) kodları gelmektedir. Diğer taraftan, tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması kategorisinde “Başarısız Olarak Görülen Vakaların İncelenmesi” (35) koduna, “Başarılı Olarak Görülen Vakaların İncelenmesi” (24) koduna göre daha fazla odaklanıldığı söylenebilir.

Bu analizde DAEŞ örgütü açısından temel bir vurgu bulunmaktadır. Bu vurgu tarihsel perspektifte örgüt tarafından “mürtet” olarak nitelendirilen ve yine örgüte göre “İslam coğrafyasındaki” ülkeleri yöneten hükümet yetkililerinin ya da çeşitli mezheplerin siyasal davranışları üzerinedir. Bu konuda alınan dersler arasında en yoğun olarak bahsedilen husus için bir örnekte; *“Rafiziler...tamamen Yahudiler gibi hareket*

ediyorlardı” denilmektedir.²⁶⁵ Yine, Suriye’de DAESH karşıtı koalisyon güçleri ile Suriye’deki Esad rejiminin faaliyetleri için; “*Vallahi bu Irak komplosunun aynısı...İşte şimdi bugün de aynı önder, destekçi ve finansörler hatta aynı isimlerle (aynı komployu) Şam’da tekrar döndürüyorlar.*”²⁶⁶ Bu bağlamda “mürtet ve işbirlikçi” olarak nitelendirilenler en az “kafirler” kadar tehlikeli görülmekte ve mücadelede önceliğin de bunlara verilmesi görüşü ortaya çıkarılmaktadır. Örneğin; “*Biz kafirlerle Rafizilerin ortaklaşa iğrenç planlar yürüttüklerini görüyoruz.*”²⁶⁷ ifadesi bu işbirliğini açıklamak için kullanılmaktadır. Yine; “*Sizden akıllı olan bu mürtet hükümdarların kanunlarına baksın, onların Allah’ın şeriatını ne kadar hafife aldıklarını görecektir. Aynı zamanda onların kanunları fiili olarak haramı, kötülükleri ve fuhşiyatı*²⁶⁸ *helal etmektedir.*”²⁶⁹ ifadesiyle en az kafirler kadar tehlikeli oldukları kastedilmektedir.

Başka bir ifadede ise;

“Bu, tarihin bize sunduğu çok önemli bir derstir. Bu dersi göz ardı etmemeliyiz. Kâfirlere karşı, kâfirlere ek olarak mürtedlerle de savaşmadan asla zafer kazanamayız. Hulefâ-yi Râşidîn²⁷⁰ döneminde gerçekleşen İslami zaferler, ancak Arap Yarımadası’nın mürtedlerden temizlenmesinden sonra geldi.”²⁷¹

söylemi güncel durum için bir ders niteliğinde aktarılmaktadır.

Şekil 3.21 ve Şekil 3.22 karşılaştırmalı olarak incelendiğinde temel bir farklılık olarak; El-Kaide’nin tarihsel olayların incelenmesi ve yorumlanmasını, DAESH’in ise alınan dersler ve yapılan çıkarımları ön plana çıkardığı anlaşılabılır. Yine bir farklılık olarak El-Kaide’nin sınırlı bir bölgede faaliyet gösterme çabasında olan ve hiyerarşik organizasyon yapılanmasına sahip grupların sorunlu olduğunu, faaliyetlerde halk desteği elde edilmesinin de önemli olduğunu vurguladığı görülmektedir. Halbuki DAESH, mürtetler ve kafir olarak nitelendirdiği kesimlerin geçmişten beri işbirliği yaptığını ve mürtetlerin de en az kafirler kadar birer tehdit olduğunu ve milliyetçiliği ön planda tutan dinî hareketlerin tarihsel bağlamda başarısız olduğunu belirtmektedir. Milliyetçiliği ön planda tutan dinî hareketlerin tarihsel bağlamda başarısız olduğu tespiti El-Kaide’de var olsa da DAESH’e göre oldukça geride ve oransal olarak daha düşüktür.

²⁶⁵ ez-Zerkavi, *Tarih Boyunca Şiilerin*, 65.

²⁶⁶ Ebu Muhammed el-Adnanî, “Irak ve Şam Olayları Hakkında.” *Fursanu’l Belag Medya*, Ocak 2014, 10-11, <https://archive.org/details/Forsan91A>.

²⁶⁷ ez-Zerkavi, *Tarih Boyunca Şiilerin*, 121.

²⁶⁸ “Fuhşiyat” kavramının, ahlâka ve namusa aykırı davranışlar olarak kullanıldığı değerlendirilebilir.

²⁶⁹ el-Muhacir, “Niçin ve Kiminle,” 17.

²⁷⁰ İslamiyet’te “Dört Halife” dönemi olarak da bilinen süreç kastedilmektedir.

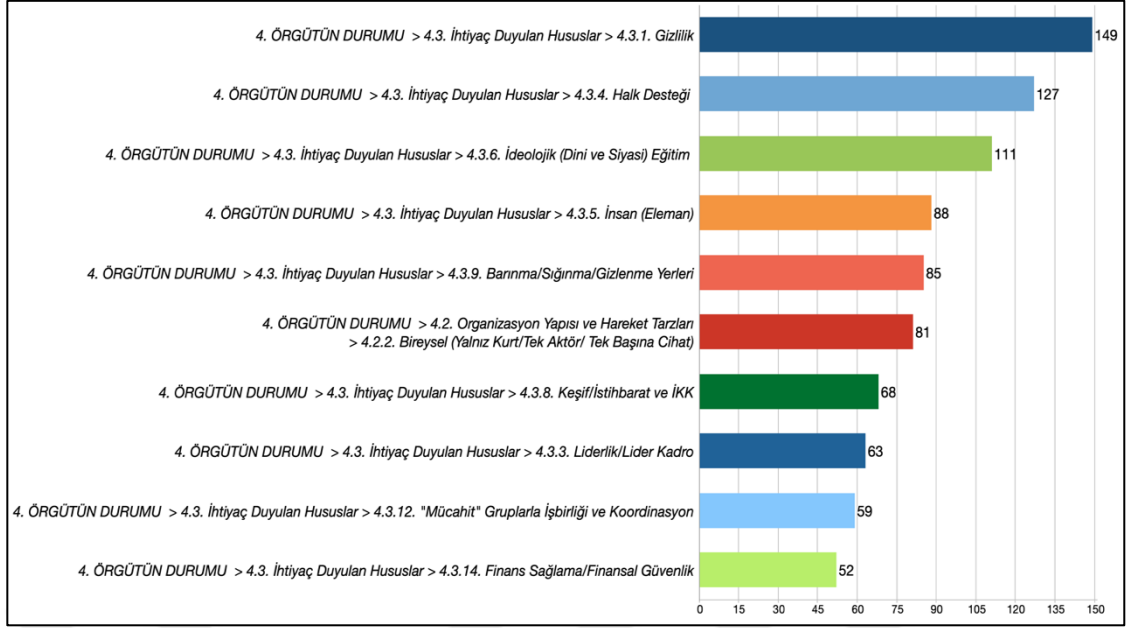
²⁷¹ Anonim, “The Rafidah from Ibn Saba,” 42.

Bir diğ er farklılık, mücadelede  nceliğ in kime verileceğ inin tespitidir. Bu bağlamda her ne kadar El-Kaide ve DAE   benzer şekilde “mürtet ve i birlik ilerine” kar   mücadele edilmesini desteklese de El-Kaide  nceliğ in ABD ve müttefiklerine verilmesini vurgularken, DAE   ise oldukça yoğ un bir biçimde  nceliğ in mürtet rejimlere ve destekçilerine verilmesi görüşüne sahiptir. Diğ er taraftan, hangi d   manın  nceliklendirileceğ ine dair literatürde de  oğ unlukla stratejik bir ayr   ma olarak nitelendirilen bu temel farklılığ ın,²⁷² yapılan analizlere göre geçmiş tecrübeler bağlamında tarihsel olayların incelenmesi ve bunlardan alınan dersler sonucunda ortaya  ıktığ ı anlaşılmaktadır. Ba  a bir ifadeyle, El-Kaide’nin tarihsel vakaları inceleyip yorumlaması sonucunda ABD ve müttefiklerini öncelikli d   man olarak gördüğünü, DAE  ’in ise alınan dersler ve bunlara paralel olarak yapılan çıkarımlar neticesinde mürtet h k metleri öncelikli d   man olarak tanımladığ ını söylemek mümkündür. Son olarak, El-Kaide’de olan “halk desteğ i” vurgusu da önemli farklılıklardan bir tanesi olarak belirtilmelidir.    nk , DAE  ’e ait sıralamada halk desteğ i ilk 10 faktör arasında yer almamaktadır.

3.3.4 Örgütün Durumu

Analizlerde “ rg t n Durumu” temel kodu; “imkân ve kabiliyetler”, “organizasyon yapısı ve hareket tarzları” ile “ihtiyaç duyulan hususlar” başlıklı birinci seviye alt kodlarına ayrılmıştır. Birinci seviye alt kodlar, oluşturulan analiz modeli içerisinde, analizler esnasında süreklilik arz edecek şekilde yeniden düzenlenen çok sayıda ve çeşitli seviyelerdeki daha alt kodlardan oluşmaktadır. A ağ da, her iki örnek vakaya ilişkin bu temel kod bünyesindeki tüm seviyelerdeki alt kodların analizleri grafiklerle gösterilmektedir. Sonrasında ise her iki örnek vaka birbiriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

²⁷² Hashim, “The Islamic State,” 72; Glenn, “Al Qaeda v ISIS”; Mueller ve Stewart, “Misoverestimating ISIS,” 32; Novenario, “Differentiating Al Qaeda,” 961-962; Bacon ve Arsenault, “Al Qaeda,” 241.

Şekil 3.23 El-Kaide kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.23 incelendiğinde; El-Kaide açısından strateji ve örgütün durumu arasındaki ilişkide, örgüt tarafından “ihtiyaç duyulan hususlara” ilişkin alt kodlar üzerinde yoğunluk olduğu görülmektedir. Bunların içerisinde ilk sırada “Gizlilik” (149) kodu bulunmaktadır. Diğer kodlar ise; “Halk Desteği” (127), “İdeolojik Eğitim” (111), “İnsan (88), “Barınma, Sığınma ve Gizlenme Yerleri” (85), “Keşif/ İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma” (68), “Liderlik ve Lider Kadro” (63), “Mücahit Gruplarla İşbirliği ve Koordinasyon” (59) ve “Finans Sağlama ve Finansal Güvenlik” (52) şeklinde sıralanmaktadır.

Gizliğe ihtiyaç duyma, stratejik açıdan en çok incelenen ya da vurgulanan husus olarak göze çarpmaktadır. Hatta alkol tüketmek ya da zina gibi örgütün ideolojik olarak kesinlikle dışladığı ve dinî açıdan yasaklanmış olarak kabul ettiği davranışlar dahi gizliliğin korunması adına “tahammül edilebilir” olarak ifade edilmektedir. Aynı yaklaşım istihbarat ve istihbarata karşı koyma ile keşif gibi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi süreçlerinde de geçerlidir.²⁷³

İhtiyaç duyulan kaynaklar bağlamında, “halk desteği” elde edilmesi de oldukça fazla bir orana sahiptir. Halk desteğinin elde edilmesine yönelik El-Kaide lider kadrosu tarafından geçmişten çıkarılan derslerin, bu hususun ihtiyaç duyulan kaynaklar bağlamında da sıklıkla ifade edilmesine neden olduğu belirtilebilir. Örneğin; Cezayir’deki İslami Kurtuluş Cephesi

²⁷³ Post, *The Al-Qaeda Training Manual*, 84.

adlı oluşumun 1990'lı yıllardaki faaliyetlerini içeren tecrübe aktarımında, o zamana kadar başka yerlerde oluşmayan imkânlarla Cezayir'de sahip olunduğu ifade edilmektedir. Bu imkanların başında da oldukça yoğun bir seviyede “halk desteğinin” var olması gösterilmektedir. Hatta 1980'li yılların başlarında Suriye'de meydana gelen benzer bir ayaklanmada da halk desteğinin olduğu ancak Cezayir'dekine göre oldukça sınırlı kaldığı savunulmaktadır. Hatta, Cezayir'deki bu yoğun halk desteğinin nedenleri ve gelişimi de detaylıca incelenmektedir.²⁷⁴ Halk desteğinin elde edilmesinin önemine ve kitlelerin örgütün istediği yönde davranış sergilemesine yönelik gelişen bu farkındalığın, bin Ladin'in “1996 fetvasında”²⁷⁵ dünyadaki tüm kadınları boykota davet edecek söylemleri kullanmasına kadar genişletilebileceği söylenebilir.

Yine aynı tecrübe üzerinden, halk desteğine paralel olarak gizlenme, barınma, gıda, eleman ve finans temini gibi çeşitli ihtiyaçların da kolaylıkla karşılandığı belirtilmektedir. Bir ifadede bu durum;

“Cezayir'de...halkın %70'i cihad hareketi ile birlikteydi. Bu oran %80 veya 85'e kadar yükseltilebilir. Mücahidler nereye hareket ederse etsin barınak, yiyecek ve içecek bulabiliyordu. Nereye giderse gitsinler, insanlar onları himaye ediyordu. Yani, orada şehirlerde bir halk desteği vardı. Köyler, kırsallar ve dağlarda ise mücahidler %100 destekleniyordu. Bahsettiğim %70'lik oran büyük şehirler, kasabalar ve bazı ilçelerdedir.”

şeklinde açıklanmaktadır.²⁷⁶

El-Kaide için bir diğer önemli husus ise liderliğin ya da lider kadronun nitelikli olması gerektiğidir. Aslında örgüte göre nitelikli lider ve lider kadro, “öncü mücahitler” olarak nitelendirilmekte ve bunların belirli sayıda var olduğu iddia edilmektedir. Ancak, bunların devam etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. İhtiyaç duyulan liderlik özellikleri ve nitelikli lider kadroların ise ancak yeterli ideolojik eğitimle var olabileceği değerlendirilmektedir. Örneğin; “*Ümmet boğazlanma senelerinden beri böyle liderleri ve bu gibi kararları beklemektedir. Bu liderler de ancak bu tür bir eğitimin yolundan çıkarlar. Allah'a hamdolsun, öncüleri çıkmıştır.*”²⁷⁷

İhtiyaç duyulan hususlar bağlamında bir diğer konu, özellikle “mücahit” olarak nitelendirilen gruplarla işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesidir. Örgüt için bu tarz bir işbirliği ve koordinasyonun gelişmemesi ya da geliştirilememesi “önemli bir

²⁷⁴ el-Libi, *Cezayir Tecrübesi*, 19-22.

²⁷⁵ Usame bin Ladin'in ifadesi şöyledir: “*İki Kutsal Toprağın ve diğer ülkelerin kadınlarının Amerikan mallarını boykot etme konusunda üzerlerine düşen görevi yerine getirmelerini bekliyoruz.*” Bkz. Bin Ladin, *Declaration of War*, 4.

²⁷⁶ el-Libi, *Cezayir Tecrübesi*, 18.

²⁷⁷ Naci, *Vahşetin İdaresi*, 89.

problem” olarak görülmektedir.²⁷⁸ Bu ihtiyacın giderilmesi için örgütün benimsediği hareket tarzı; “Müslümanların kendilerini ve dinlerini savunmalarına yardımcı olmak için herkesle işbirliği yaptık, özellikle de İslam düşmanlarının Müslümanların zayıf ve boyun eğmiş kalmasını istedikleri bir dönemde.” şeklinde ifade edilmektedir.²⁷⁹ Zevahiri ise benzer bir yaklaşımı, DAESH’in öncülleri olarak belirtilebilecek olan “Mücahit Şura Konseyi” ve “Irak İslam Devleti” için konuşmasında da yansıtmaktadır. Bu bağlamdaki söyleşisinde;

“Mücahidler Şûrası’ndaki kardeşler, Irak’taki tüm Mücahid grupları kapsayabilmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Irak dâhilindeki tüm mücahid liderliklerle irtibat kurabilmek için devlet ilanını birkaç ay ertelediler. Devlet ilanı anlaşmazlık sebebi olmadı. Aksine, Allah’ın izniyle mücahidlerin Afganistan’da düşükleri gibi bir iç savaş fitnesine düşmelerini engelleyici bir sebep oldu ve öyle de olacak.”²⁸⁰

açıklamalarıyla DAESH’in Irak’taki ilk yapılanmasına verdikleri desteği vurgulamaktadır.

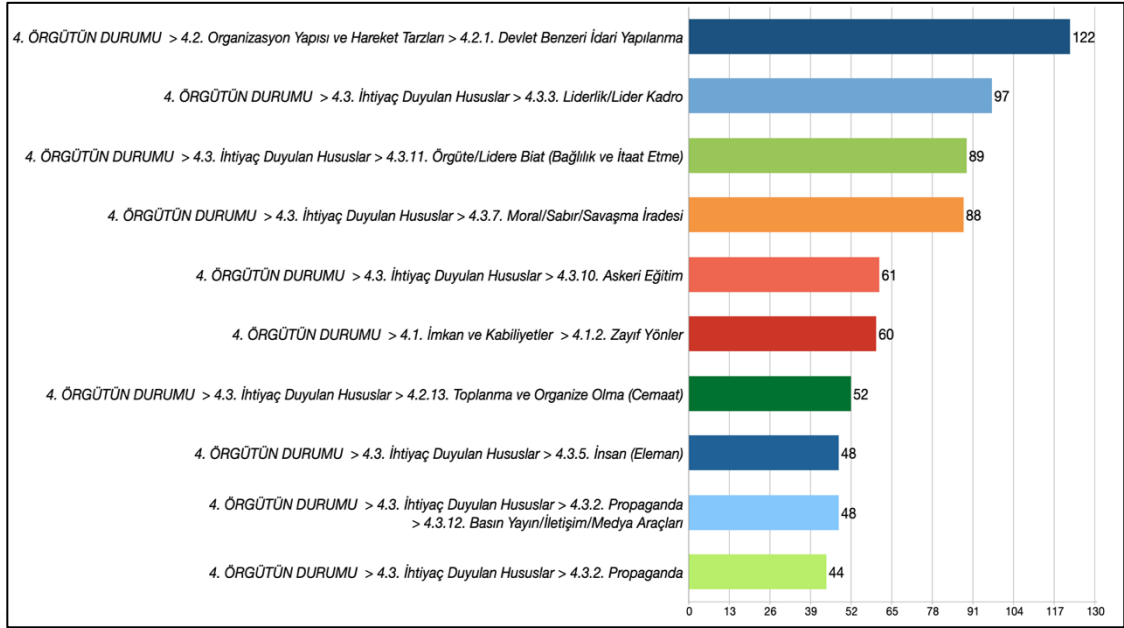
Diğerlerinden farklı olarak, örgütün “organizasyon yapısı ve hareket tarzları” kodu bağlamında yer alan “Bireysel” (81) kodunun ön plana çıkarıldığı görülmektedir. “Bireysel” kodu; örgütle hiyerarşik bağı olmamasına rağmen örgütle aynı ideolojik bakış açısında sahip olması neticesinde, örgütün çeşitli vasıtalarla gösterdiği hedeflere yine örgütün nasıl eylem yapılabileceğine dair yaydığı bilgiler doğrultusunda şiddet içerikli eylem yapmak anlamında kullanılmaktadır. Bu tarz bireysel eylemlerin örgüte ait metinlerde “yalnız kurt” ya da “tek başına cihat” gibi kavramlarla da kullanıldığı bilinmektedir.²⁸¹ Buna ilave olarak, “Geçmiş Tecrübeler” temel koduna ilişkin analiz sonuçlarında, El-Kaide’nin “bölgesel (sınırları belirli bir alanda faaliyet gösteren)” ve “katı hiyerarşik” organizasyon yapılarının tarihsel süreçte başarısızlıkla sonuçlandığına dair yaygın görüşü hatırlanmalıdır. Dolayısıyla, tarihsel süreçte bölgesel ve hiyerarşik yapılanmaların elde ettiği sonuçlara yönelik olumsuz bakış açısının “Bireysel” kodu bağlamındaki odağı artırdığı da söylenebilir.

²⁷⁸ Azzam, *Müslüman Halkın Cihadı*, 110.

²⁷⁹ Foreign Broadcast Information Service, *Compilation of Usama bin Laden Statements*, 1.

²⁸⁰ el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*, 67.

²⁸¹ Anonim, “We are All Usama,” *Inspire* 10 (2013): 5; es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 242; el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*, 165.

Şekil 3.24 DAEŞ kaynaklarında örgütün durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.24 incelendiğinde; DAEŞ açısından strateji ve örgütün durumu arasındaki ilişkide en sık “Devlet Benzeri İdari Yapılanma” (122) kodunun kullanıldığı görülmektedir. Bu kod, örgütün “organizasyon yapısı ve hareket tarzlarına” ilişkin üst kodun bileşenlerinden bir tanesidir.

Bununla birlikte, ihtiyaç duyulan hususlara ilişkin alt kodlar üzerinde yoğunluk olduğu belirtilmelidir. Bunların içerisinde ilk sırada (Şekil 3.24’te ikinci sırada), “Liderlik ve Lider Kadro” (97) kodu bulunmaktadır. Diğer kodlar ise; “Örgüte ve Lidere Biat” (89), “Moral, Sabır ve Savaşma İradesi” (88), “Askerî Eğitim” (61), “Zayıf Yönler” (60), “Toplanma ve Organize Olma” (52), “İnsan” (48), “Basın, Yayın, İletişim ve Medya Araçları” (48) ve “Propaganda” (44) şeklinde sıralanmaktadır.

Devlet benzeri bir idari yapılanma ihtiyacı, DAEŞ’in nihai hedefleri arasında ön plana çıkan “İslam Devleti” kurma ile örtüşmektedir. Bu bağlamda sözde “şerî hukuk” düzeninden askerî ve kolluk faaliyetlerine, eğitim-öğretim faaliyetlerinden sağlığa ve hatta idari boyutta vilayet yapılanmasından para basmaya kadar geniş bir yelpazedeki işlemlerin resmî bir devlet yapısı içerisindeki idari katmanlar tarafından gerçekleştirildiğinin kasıtlı bir şekilde yansıtıldığı bilinmektedir.²⁸² Bu yapılanmada lider ya da lider kadroların gelişimine de ihtiyaç duyulmaktadır. “Bir hedefi daha

²⁸² Bu kapsamdaki örneklerden bazıları için bkz. Anonim, “They Plot and Allah Plots,” *Dabiq* 9 (2014): 67-70; Anonim, “The Flood,” *Dabiq* 2 (2013): 37-41; Anonim, “Remaining and Expanding,” *Dabiq* 5 (2014): 19; Anonim, “Sina Vilayetindeki Hisbe Emiri ile Röportaj,” *Rumiyah* 5 (Ocak 2017): 9.

ekliyoruz...devleti ikame etmeye ulaşmak için idari grupların gelişip ilerleme kaydetmesi”²⁸³ şeklindeki ifade bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bunlar için de en çok, askerî eğitime ve bunun manevi yönden tamamlayıcısı niteliğindeki “moral, sabır ve savaşma azmi” unsurlarına gerek duyulduğu vurgulanmaktadır.²⁸⁴

Bu ihtiyaç ile ilişkili olarak düşünülebilecek bir diğer husus ise örgütün kimi zaman “cemaat” olarak da nitelendirdiği “toplanma ve organize olma”dır. Buna paralel olarak, örgüte “insan (eleman)” temini ihtiyacının da etkili olduğu söylenebilir. Örneğin el-Adnani bir konuşmasında; “*Eğer mücahitler etrafında toplanırsanız Arapların hakimiyetini ele geçirirsiniz, Arap olmayanlar da size boyun eğerek dünyayı yönetirsiniz. Mücahitlerin etrafında toplanın.*”²⁸⁵ söylemiyle bu durumu açıklamaktadır. Ancak “Mücahitler” nitelendirmesiyle DAESH örgütü mensupları kastedilmekte, bunlar haricindeki hareketler, gruplar ya da örgütler ise kapsam dışında bırakılmaktadır.

Nitekim, toplanma ve organize olma yani cemaat, aynı zamanda DAESH’e biat etme, bağlılık ya da itaat etme bağlamında ele alınmaktadır. Örgüte biat etmeyenler ise ölümle tehdit edilmektedir. Örneğin;

“Cemaatleri dağıtacağız, teşkilatların saflarını parçalayacağız. Evet, çünkü tek bir cemaat olması lazım, cemaatler değil. Teşkilatları kahrederek; hareketlerle, cemaatlerle ve cephelerle savaşaacağız. Bütün gruplar bitene kadar; tugayları, ketibeleri²⁸⁶ ve askerleri dağıtacağız. Müslümanları zayıflatan ve zaferi erteleyen bu gruplardan başka bir şey değildir. Evet, biz özgürleştirildiği iddia edilen yerleri özgürleştireceğiz. Çünkü, bir yerde eğer Allah’ın şeriatıyla hükmedilmiyorsa, oranın özgürleştirilmesi tamamlanmamıştır.”²⁸⁷

Buradan anlaşılacağı üzere DAESH’e biat etmeyen diğer gruplar, “Müslümanları zayıflatmakla” ve “zaferi” yani nihai hedefe ulaşılması önünde bir engel olmakla suçlanmaktadır. Bu yaklaşımın, El-Kaide’nin işbirliği ve destek yaklaşımından farklı olduğu açıktır.

Dahası, Şekil 3.24’te örgütün “imkân ve kabiliyetler” açısından doğrudan kendi “zayıflıkları” üzerine yoğunlaştığı da görülmektedir. Bu bakımdan ön plana çıkan bir söylemde; “*Genişlik, kuvvet ve nüfuzunu yayma açılarından...Irak İslam Devleti devlet olma şartlarına sahip olmuş mudur, olmamış mıdır?*” sorusu sorulmaktadır. Sorunun yanıtı ise çeşitli zayıflıkların mevcut olmasından dolayı olumsuzdur. Çünkü henüz arzu

²⁸³ Naci, *Vahşetin İdaresi*, 57.

²⁸⁴ Ebu Bekir el-Bağdadi, “Bekleyin, Biz de Sizinle Birlikte Beklemekteyiz.” *Furkan Medya*, 2015. <https://archive.org/details/BekleyinBizdeSizinleBirlikteBeklemekteyiz>.

²⁸⁵ el-Adnani, “Kendileri için,” 5.

²⁸⁶ Askerî açıdan “bölük” anlamında kullanılmaktadır.

²⁸⁷ Anonim, “Sen Onları Birlik Sanırsın, Oysa Kalpleri Paramparçadır,” *Konstantiniyye* 4 (Aralık 2015): 50.

edilen nüfuz ve güç sağlanamamıştır. Böylelikle, stratejik olarak öncelikle bu zayıflıkların ortadan kaldırılması istenilecektir.²⁸⁸

Bu zayıflıklardan bir tanesi “medyanın kullanımı ve propaganda yapılması” olarak belirtilebilir. Bu iki husus, Şekil 3.24’te son iki sırada yer almaktadır. Dolayısıyla bu husus stratejik seviyede değerlendirilmekte ve bu alandaki zayıflıkları ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler ele alınmaktadır. Böylelikle de propaganda ve medyanın daha etkin kullanılması, nüfuz ve gücü artırmaya yönelik öncelikli araçlardan hatta ayrı bir yapılanmaya sahip olacak uzmanlık alanlarından bir tanesi haline getirilmektedir.²⁸⁹

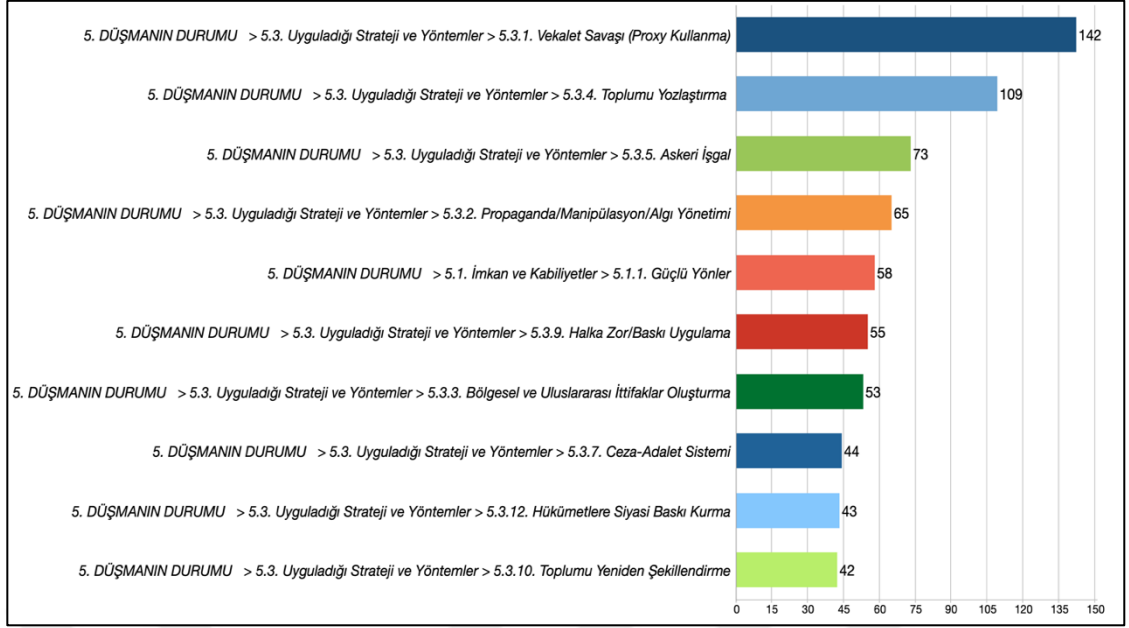
Şekil 3.23 ve Şekil 3.24 birlikte incelendiğinde; her iki örgütün de mevcut durumlarına ilişkin tespitlerinde, ihtiyaç duydukları kaynakları ve konuları stratejik bağlamda oldukça yoğun bir biçimde ele aldıkları söylenebilir. Örneğin gizlilik ve liderlik/lider kadro ihtiyacı müşterek olarak en ön plana çıkan husustur. Ancak, El-Kaide’de halk desteğine ihtiyacın yoğun biçimde vurgulanması ve diğer gruplarla işbirliği yapılması ayırt edici nitelikler olarak görülmektedir. DAESH için ise örgüte/örgüt liderliğine bağlılık ve itaat olgusu ile medyanın kullanımı ve propaganda yapılmasının ihtiyaç duyulan hususlar bağlamında ön plana çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca DAESH, örgütün zayıflıklarını da önemli oranda stratejik olarak değerlendirmektedir. Dahası; El-Kaide ideolojik eğitimi, DAESH ise askerî eğitimi önceliklendirmektedir. İki örgüt arasındaki temel farklılığın ise, organizasyon yapıları ve hareket tarzları bakımından El-Kaide’nin tek aktörlerden (bireysel) oluşan yapılanmalar ve hücresel faaliyetleri, DAESH’in ise devlet benzeri bir idari yapılanmayı ve bu tarz bir yapılanma bünyesindeki faaliyetleri vurgulaması olarak belirtilebilir.

3.3.5 Düşmanın Durumu

Analizlerde “Düşmanın Durumu” temel kodu; “imkân ve kabiliyetler”, “organizasyon yapısı ve hareket tarzları” ile “uyguladığı strateji ve yöntemler” birinci seviye alt kodlarına ayrılmıştır. Birinci seviye alt kodlar, oluşturulan analiz modeli içerisinde, analizler esnasında süreklilik arz edecek şekilde yeniden düzenlenen çok sayıda ve çeşitli seviyelerdeki daha alt kodlardan oluşmaktadır. Aşağıda, her iki örnek vakaya ilişkin bu temel kod bünyesindeki tüm seviyelerdeki alt kodların analizleri grafiklerle gösterilmektedir. Sonrasında ise her iki örnek vaka birbiriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

²⁸⁸ Anonim, “Küfür Risaleleri,” 45-46.

²⁸⁹ Bu kapsamdaki çeşitli değerlendirmeler için bkz. Anonim, *How to Survive in the West: A Mujahid Guide*, 68; Naci, *Vahşetin İdaresi*, 23; Anonim, “Müm’inler Arasında,” 54-57; Anonim, “Sina Vilayetindeki,” 19-20.

Şekil 3.25 El-Kaide kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.25 incelendiğinde El-Kaide açısından strateji ve düşmanın durumu arasındaki ilişki bakımından düşmanın “Uyguladığı Strateji ve Yöntemler” üst koduna ait alt kodların yoğun bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bahse konu strateji ve yöntemler içerisinde ise en fazla kodlanan bölüm sayısı “Vekalet Savaşı” (142) kodunda yer almaktadır.

El-Kaide’nin bakış açısında “vekil (*proxy*)” kavramının, Arapların ve Müslümanların yoğun olarak yaşadığı, özellikle Orta Doğu coğrafyasındaki “devletlerin hükûmetleri ve bu hükûmetlere bağlı güçler” bağlamında ele alındığı söylenebilir. Bunlar, düşmanın bu devletlerde açtığı birer “şube” olarak tasvir edilmektedir. Örneğin bir söyleminde bin Ladin bu durumu; “*Suudi Arabistan rejimine ve Arap Yarımadasındaki diğer rejimlere olan eleştirilerimizin ilki, ABD’nin siyasetine boyun eğmeleridir. Temel problemimiz Amerika ile olduğu halde, Suudi rejimi Amerika’nın bölgedeki bir şubesi veya ajansı gibi fonksiyon görüyor.*”²⁹⁰

Es-Suri ise, “düşmanın uyguladığı vekalet savaşı” konusunda daha kapsamlı bir açıklama getirmektedir. Buna göre;

“Sömürgeciler; rejim şeklini, her ülkenin durumuna göre, ya Arab Yarımadası ülkeleri, Ürdün ve Fas örneklerinde olduğu gibi krallığı, bizzat onların garantörlüğü ve denetiminde veraset yoluyla devralan hâkim aileler; ya da Hindistan, Pakistan ve birtakım Arab ülkelerinde olduğu gibi, hükûmeti, tiyatro sahnelerini andıran seçimler üzerinden devralan siyasi partiler yoluyla belirler...Diğer yandan ise Mısır, Suriye ve Irak örneklerinde olduğu gibi kimi ülkelerde darbeler ve askerî diktatörlükler yolunu tercih

²⁹⁰ El Erdişi, *Esedul İslam*, 340.

ederler. Yine üçüncü bir sınıf/veya tür kapsamında, bir nevi sivil diktatörlükler oluştururlar. Bütün bu hükümetler yönetimi, sömürgeciler adına ve onların çıkarına ele alsınlar diyerdir!”²⁹¹

Sonuç olarak bunlar, “çoğunlukla doğrudan karşılarına çıkmayan düşman için kullanışlı birer alternatif” olarak görülmekte ve “hain ya da uşak” olmakla itham edilmektedir.²⁹²

Bu analiz kapsamındaki diğer kodlar ise sırasıyla; ideoloji, kültür ve eğitim gibi alanlarda “Toplumu Yozlaştırma” (109), “Askerî İşgal” (73), “Propaganda, Manipülasyon ve Algı Yönetimi” (65), “Güçlü Yönler” (58), “Halka Zor ve Baskı Uygulama” (55), bölgesel ve uluslararası “İttifaklar Oluşturma” (53), yakalama, göz altına alma ve tutuklama başta olmak üzere “Ceza-Adalet Sistemini Kullanma” (44), “Hükûmetlere Siyasi Baskı Kurma” (43) ve yaşam tarzı, inanç ve ahlâk gibi boyutlarda “Toplumu Yeniden Şekillendirme” (42) kodlarıdır.

Bu kapsamda ilk olarak düşmanın topluma yönelik uyguladığı düşünülen strateji ve yöntemlerden bahsedilebilir. Nitekim örgüt, düşmanın bir taraftan toplumu yozlaştırırken diğer taraftan ise toplumu kendi istediği yönde yeniden şekillendirdiğini değerlendirmektedir. Hatta bu türden faaliyetlerin 18. yüzyıldan itibaren sömürgecilikle başladığı ve güncel durumda benzer yöntemlerle devam ettirildiği savunulmaktadır. Dahası, bu faaliyetlerin büyük bir kısmının halka zor ve baskı uygulayarak gerçekleştirildiğine dair bir algı bulunmaktadır.²⁹³ Bunlar arasında; yaşam tarzı, ahlâk anlayışı ve inançlara ilişkin yozlaştırma faaliyetleri ile batılılaşma, laiklik, kültür ve eğitim-öğretim sisteminin değiştirilmesi gibi kavramlar ve konular sıklıkla dile getirilmektedir.²⁹⁴

Düşmanın durumu değerlendirilirken vurgulanan diğer faktörlerden ikisi; doğrudan askerî işgalin kullanılması ile propaganda, manipülasyon ve algı yönetimi faaliyetleridir. El-Kaide tarafından; askerî işgalin, düşmanın kimi zaman uyguladığı önemli bir yöntem ve sahip olduğu gücü vurgulayan temel unsurlardan biri olduğu belirtilmekle birlikte,²⁹⁵ stratejik açıdan tek başına nihai zaferi temin etmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.²⁹⁶ Propaganda, manipülasyon ve algı yönetimine dair faaliyetler ise, sürekli ve sistemli bir

²⁹¹ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 44.

²⁹² es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 351.

²⁹³ el-Zevahiri, Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum, 14; Azzam, *İslam Topraklarını Savunmak*, 75.

²⁹⁴ Azzam, *İslam Topraklarını Savunmak*, 72-79; Foreign Broadcast Information Service, *Compilation of Usama bin Laden Statements*, 31; es-Suri, *Yeni Dünya Düzeni*, 163-164; es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 512.

²⁹⁵ Anonim, “Neurotmesis,” 61.

²⁹⁶ Anonim, “Shattered,” 39.

şekilde uygulanan bir yöntem olarak görülmekle birlikte,²⁹⁷ çok daha tehlikeli sonuçlar doğurabilecek nitelikte oldukları değerlendirilmektedir.²⁹⁸

Yine, düşman tarafından gerek bölgesel gerekse de uluslararası boyutta ittifaklar oluşturulmasına ayrı bir önem atfedilmektedir. Bir örnekte bu durum;

“Günümüzde artık bir küresel ittifak var. Sırasıyla ilk olarak yerel güvenlik ve bölgesel güvenlik koordinasyonu, sonrasında Arap alemindeki istihbarat ve koordinasyon, daha sonra bütün İslâm âlemi arasında ve nihayet uluslararası istihbarat ve Interpol vardır.”²⁹⁹

şeklinde açıklanabilmektedir.

Örgüt tarafından, özellikle de 11 Eylül saldırıları sonrasında bu türden ittifakların çok boyutlu ve daha sistematik hale geldiği iddia edilmektedir. Vekalet savaşında olduğu gibi, yine bazı devlet ya da hükûmetlerin, özellikle de Pakistan’ın, bu ittifakın “yakın” bir temsilcisi olarak hareket ettiği belirtilmektedir.³⁰⁰ Bunun somut bir örneği ise ABD’nin başlattığı ve daha sonra kendisine katılan müttefiklerine öncülük ettiği “teröre karşı küresel savaş (*global war on terror*)” konsepti olarak gösterilmektedir;

“Ondan sonra Amerika, ‘Bush’ liderliğinde, adına ‘Teröre Karşı Küresel Savaş’ dediği şeye start verdi. Bu savaşta başat rolü ise Pakistan oynadı. Nitekim Pakistan, kendi topraklarına sığınan, burayı kendileri için tek sığınak olarak gören kim varsa, onların tasfiyesi ve/ya tutuklanması işini kendi üzerine aldı. Akabinde muhtelif Arab ve İslâm âlemi devletleri, Pakistan’ın ardı sıra bu kervana katıldı. Amerika’nın büyük müttefiklerinin yaptıkları ise ayrı bir kalem! Bu vakıa, Cihâdî Akım’dan geriye kalanların büyük ölçüde yok edilmesine sebebiyet verdi.”³⁰¹

Bunun yanı sıra, kurulan bu ittifaklar doğrultusunda “müttefiklik” kavramını bir araç olarak kullanılmasıyla, devletlere ya da hükûmetlere baskı kurulduğu da belirtilmektedir. Bu baskılar neticesinde, ilgili devlet ya da hükûmete hangi durumda ne yapacağını sürekli olarak dayatıldığı anlatılmaktadır. Hatta bu durum günümüzde, “*doğrudan ABD ve müttefiklerine darbe indirme yönündeki içtihatın ortaya çıkmasına*” neden olduğu ifade edilmektedir.³⁰² Bu bağlamda son olarak, düşman tarafından yakalama, göz altına alma ve tutuklama gibi uygulamalarla işletilen ceza-adalet sisteminin de El-Kaide’nin strateji açısından önemli bir faktör olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin;

“Polis de her zaman ordunun hizmetinde ve orduyla birlikteydi. Onların görevi, halkı teftiş etmektir. Onlar İçişleri Bakanlığı’nı temsil ediyordu ve insanların teftişi ordunun görevi değildi. Ordu insanları çıkarmak, erkekleri ve kadınları kuşatmak için polisi kullanıyordu. Yahudilerin yaptığı gibi insanların namusları kirletiliyordu. Onlar tam olarak Yahudiler gibiydiler. Bu durum insanların tağuta karşı olan

²⁹⁷ el-Zevahiri, Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum, 60.

²⁹⁸ es-Suri, Küresel İslami Direniş Çağrısı, cilt 1, 160-170, 414.

²⁹⁹ es-Suri, Yeni Dünya Düzeni, 41.

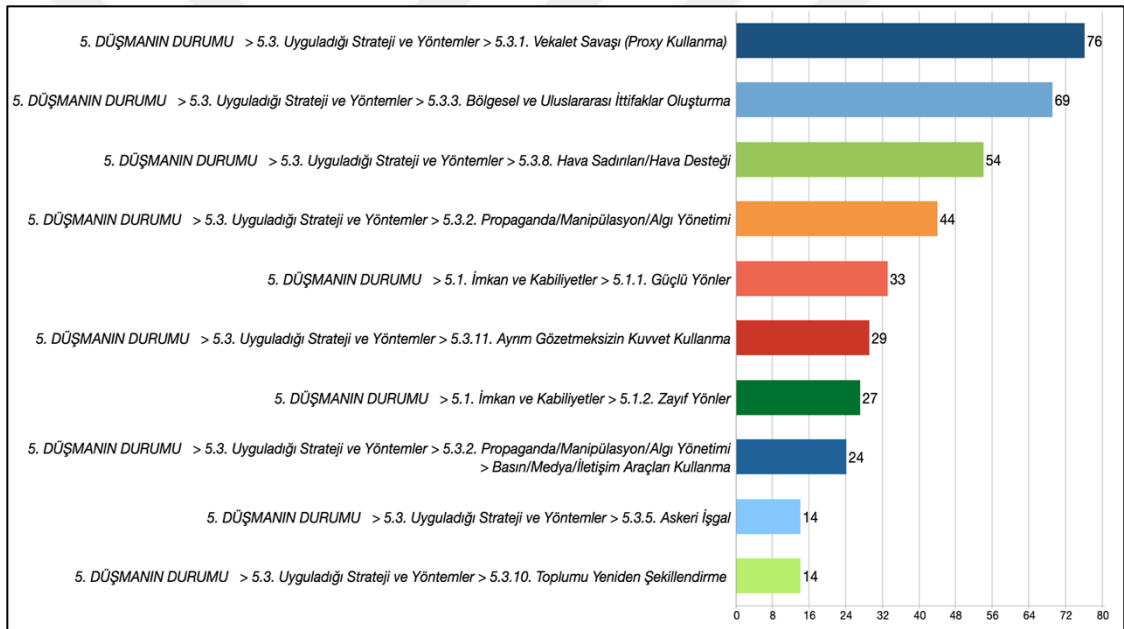
³⁰⁰ El Erdişi, Esedül İslam, 339.

³⁰¹ es-Suri, Küresel İslami Direniş Çağrısı, cilt 1, 316.

³⁰² el-Zevahiri, Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum, 33.

nefret ve gazaplarını daha da artırıyordu. Bu uygulamalar ne kadar artarsa, insanların nefreti de o kadar artıyordu...”³⁰³

Diğer taraftan, düşmanın imkân ve kabiliyetlerinin değerlendirildiği de görülmektedir. Bu bağlamda, El-Kaide’nin stratejisini etkileyen önemli bir faktör olarak, düşmanın “Güçlü Yönleri” (58) kodu kapsamındaki incelemelere daha fazla odaklanıldığı görülmektedir. Örneğin; “...düşmanın yöntemiyle işe başlarsan, baştan kaybetmişin demektir! Çünkü düşman hem sayı hem de teçhizat bakımından senden daha fazladır.”³⁰⁴ Buradan hareketle, askerî teknoloji ve düzenli ordu yapılanması bünyesindeki eğitilmiş asker sayısı gibi düşmanın güçlü olduğu yönleri doğrudan karşısına alacak şekilde hareket edilmemesinin daha gerçekçi bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Buradaki stratejik çıkarım ise oldukça açık ve basit bir şekilde ifade edilmektedir; “Öyleyse düşmanın üslubuyla hareket etmeyip, düşmanını hareket ettiremeyecek başka yöntemlere başvurmalsın.”³⁰⁵

Şekil 3.26 DAESH kaynaklarında düşmanın durumu temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.26 incelendiğinde DAESH açısından strateji ve düşmanın durumu arasındaki ilişki bakımından düşmanın “Uyguladığı Strateji ve Yöntemler” üst koduna ait alt kodların yoğun bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemler içerisinde ise en fazla kodlanan bölüm sayısı “Vekalet Savaşı” (142) kodunda yer almaktadır.

³⁰³ el-Libi, *Cezayir Tecrübesi*, 34.

³⁰⁴ el-Iyeyri, *Gerilla Savaşı*, 13.

³⁰⁵ el-Iyeyri, 14.

DAEŞ örgütü “vekil” kavramını, hükûmetlerin ya da hükûmetlere bağlı güçlerin kendilerinin kullanılmasından ziyade devletlerin içerisindeki çeşitli etnik, dinî ve mezhepsel grupların ya da farklı örgütlenmelerin kullanılması bağlamında algılamaktadır. Örneğin PKK (*Partiya Karkeren Kürdistan/Kürdistan İşçi Partisi*) terör örgütü “ABD’nin beceriksiz vekili”,³⁰⁶ Irak ve Suriye başta olmak üzere Orta Doğu’daki Rafıziler ya da Şiiler ise “İran’ın vekil güçleri” olarak ifade edilmektedir.³⁰⁷ Dahası bu vekiller örgüt tarafından, süregiden savaşın belirli aşamalarında bilinçli bir şekilde öne sürülen kullanışlı birer araç olarak belirtilmektedir.³⁰⁸

Bu kapsamdaki diğer kodlar sırasıyla; bölgesel ve uluslararası “İttifaklar Oluşturma” (69), “Hava Saldırıları ve Hava Desteği (54) kullanma, “Propaganda, Manipülasyon ve Algı Yönetimi” (44), “Güçlü Yönler” (33), “Ayrım Gözetmeksizin Kuvvet Kullanma” (29), “Zayıf Yönler” (27), “Basın, Medya, İletişim Araçlarını Kullanma” (24), “Askeri İşgal” (14) ve yaşam tarzı, inanç ve ahlâk gibi boyutlarda “Toplumu Yeniden Şekillendirme” (42) kodlarıdır.

Bu bağlamda ilk olarak, düşmanın bölgesel ve uluslararası seviyede geliştirdiği ittifak ilişkileri dikkat çekmektedir. Örneğin bir ifadede bu husus; “*Tüm küfür toplumları binlerce askerlerini ve mühimmatlarını hazırladılar.*”³⁰⁹ şeklinde açıklanmaktadır. Hatta bu ittifak ilişkilerinin, sanki DAEŞ’e karşı geri kalan herkesin birleşmiş olduğu gibi bir anlatı ile belirtildiği de gözlemlenmektedir; “*Yahudi, Hristiyan, Rafizi, ateist, mürted ve Allah’ın düşmanı tüm küfür ümmetleri...mallarını, medyalarını, askerlerini ve mühimmatlarını...Müslüman ve mücahidlerle savaşmak için hazırladılar.*”³¹⁰ Düşmanın bu şekilde ittifak oluşturmalarının stratejik yansımalarının, önceki analizlerde DAEŞ özelinde ortaya çıkan “toplanma/cemaat” ihtiyacı ile ilişkilendirilebileceği söylenebilir.

Diğer taraftan ise, düşmanın imkân ve kabiliyetlerinin de yoğun bir şekilde değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda düşmanın “Güçlü Yönleri” (33) yanı sıra “Zayıf Yönleri” (27) kodlarının birbirine çok yakın sıklıklarda incelendiği görülmektedir. Örneğin Zerkavi; “*Zira herkes Amerika’nın askeri araç üstünlüğünün ve ordularının gelişmişliğinin...farkında*”³¹¹ söylemiyle düşmanın güçlü yanlarını açıkça kabul etmektedir. Böyle bir güç dengesizliğinin “*imkân ve kabiliyetleri yüksek olan güvenlik ve istihbarat birimlerinin de katkısıyla, kafasını*

³⁰⁶ Anonim, “The Law of Allah,” 31.

³⁰⁷ Anonim, “Just Terror,” 46.

³⁰⁸ Anonim, “The Law of Allah,” 34.

³⁰⁹ Anonim, “Rakka Savaşı Haçlıları ve Ehlini Yakacak Bir Ateş Olacaktır,” *Rumiyah* 12 (Ağustos 2017): 4.

³¹⁰ Anonim, “Evlerin En Dayanaksızı,” 15.

³¹¹ ez-Zerkavi, *Daha Sonra Akıbet Onlarıdır*, 38.

*kaldırmaya niyetlenen İslami hareketleri yıllar boyunca ezdiği*³¹² de vurgulanmaktadır. Zayıf yönler de tespit edilmektedir. En belirgin zayıflık ise; *“gücüyle, donanımıyla ve silahlarıyla büyülenmesine karşın psikolojik çöküş ve manevi yıkım yaşıyor. Öyle ki bu yıkım, dağların üzerine dökülse dağlar yıkılırdı.”* ifadesiyle manevi unsurlara atfedilmektedir.³¹³ Örgüt bu durum için ayrıca, Irak’ta 2003-2004 yılları arasında yaşanan Felluce Muharebeleri’ni örnek göstermektedir. Bu doğrultuda; *“silahlar, gelişmiş teknoloji ve yoğun hava desteği ile o küçük şehri kuşattığında, mücahidler düşmanın hafif silahlarıyla bile kıyaslama yapılamayacak derecedeki hafif silahlar dışında bir şeye sahip değillerdi”* denilmekte, ancak *“savaşma iradesi”* konusunda düşmanın örgütle kıyaslanamayacak seviyede zayıf olduğunun da altı çizilmektedir.³¹⁴

Hava saldırıları ve ayırım gözetmeksizin şiddet uygulama da düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemler arasından ön plana çıkarılmaktadır. Hatta örgütün kullandığı *“atılan her bir kurşuna karşılık üzerlerine bir uçak füzesi atılmasının bir gelenek haline geldiği”*³¹⁵ yönündeki ifade dikkat çekicidir. Kaldı ki bu füzelerin ya da çeşitli şekillerde gerçekleştirilen saldırıların sivil, yaşlı, çocuk ayırt edilmeksizin yapıldığı sıklıkla vurgulanmaktadır.³¹⁶ Yine askerî işgal de örgüt tarafından sıklıkla dile getirilen bir başka yöntemdir. Düşman tarafından bu yöntemin, güçlü yanlarını kullanarak ve bütüncül olarak *“Müslümanların yurduna”* yönelik gerçekleştirildiği ifade edilmektedir; *“Uçakları, donanmaları ve sahip oldukları tüm güçleri ile Müslümanların yurdunu hedef almak ve işgal etmeye yöneldiler.”*³¹⁷

Düşmanın strateji ve yöntemleri yalnızca bunlarla sınırlı kalmamakla birlikte, DAESH’in stratejisi açısından ön plana çıkan faktörler arasında propaganda, manipülasyon ve algı yönetimi ile basın, medya, iletişim araçlarını kullanma da sıklıkla yer almaktadır. Bunlardaki temel amacın ise; *“Yönettikleri insanları kendi ideolojilerine inandırmak ve onları bu ideolojinin fedakâr birer takipçisi yapmak için bu konudaki eğitimlerine çok önem vermektedirler.”*³¹⁸ söylemiyle aktarıldığı söylenebilir. Dahası, bu faaliyetler toplumu yeniden şekillendirmeye yönelik faaliyetlerle de sıkı sıkıya ilişkilendirilmektedir. Bu faaliyetlerin en açıkça görüldüğü yerlerden bir tanesi ise okullardır; *“Okul okuyan ve bu*

³¹² Anonim, “The Return of Khilafah,” 36.

³¹³ ez-Zerkavi, *Daha Sonra Akıbet Onlarıdır*, 26.

³¹⁴ Naci, *Vahşetin İdaresi*, 211.

³¹⁵ Anonim, “Rakka Savaşı Haçlıları,” 11.

³¹⁶ Bu doğrultudaki bazı ifadeler için bkz. Anonim, “Ganimet, Fey,” 19; Anonim, “A Call to Hijrah,” 3; ez-Zerkavi, *Daha Sonra Akıbet Onlarıdır*, 40.

³¹⁷ Anonim, “Ganimet, Fey,” 26.

³¹⁸ Anonim, “Sen Onları Birlik Sanırsın,” 5.

okullara muttali olanlar bu konudaki küfür ve şirkin ne kadar çok olduğunu bilirler.”³¹⁹

Bunlar arasında; laiklik ve demokrasi gibi konuların anlatılması, kılık-kıyafet ve müzik tarzlarının özendirilmesi, dinî bilgilerin tahrif edilmesi ya da insanların İslam dininden uzaklaştırılması gibi faaliyetler de sıralanmaktadır.³²⁰

Şekil 3.25 ve Şekil 3.26 karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ise, her iki örgütün de benzer şekilde düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemlere ağırlık verdiği belirtilebilir. Bunların içerisinde de düşmanın doğrudan silahlı çatışmalar girmekten ziyade vekil kullandığına dair değerlendirmeler ön plana çıkmaktadır.

Diğer kodlar içerisinde DAES’in düşmanın hava saldırıları ve hava desteği sağlaması; basın, medya ve iletişim araçlarını aktif kullanması ve ayırım gözetmeksizin şiddet uygulaması konularını vurgulaması farklılık olarak görülebilir. El-Kaide açısından farklılıklar ise düşmanın ideoloji, kültür ve eğitim başta olmak üzere çeşitli boyutlarda toplumu yozlaştırmaya yönelik çabalarının olduğu, halka zor ve baskı uygulanırken hükûmetler üzerinde de siyasi baskı oluşturulmaya çalıştığı sıklıkla ifade edilmektedir.

Her iki örgütün de düşmanın bölgesel ve uluslararası ittifaklar oluşturması; propaganda, manipülasyon ve algı yönetimi faaliyetleri yürütmesi; askerî işgali bir yöntem olarak kullanması; yaşam tarzı, inanç ve ahlâk gibi boyutlarda toplumu yeniden şekillendirme amacıyla hareket etmesi üzerine görüşlerinde benzerlik olduğu söylenebilir.

Son olarak El-Kaide’nin stratejik açıdan düşmanın güçlü yönlerine daha fazla odaklandığı ve düşmanın zayıf yönlerinin ilk 10 sırada yer almadığı, ancak DAES’in düşmanın güçlü yönlerinin yanı sıra zayıf yönlerine de yaklaşık bir oranda ağırlık verdiğini söylemek mümkündür.

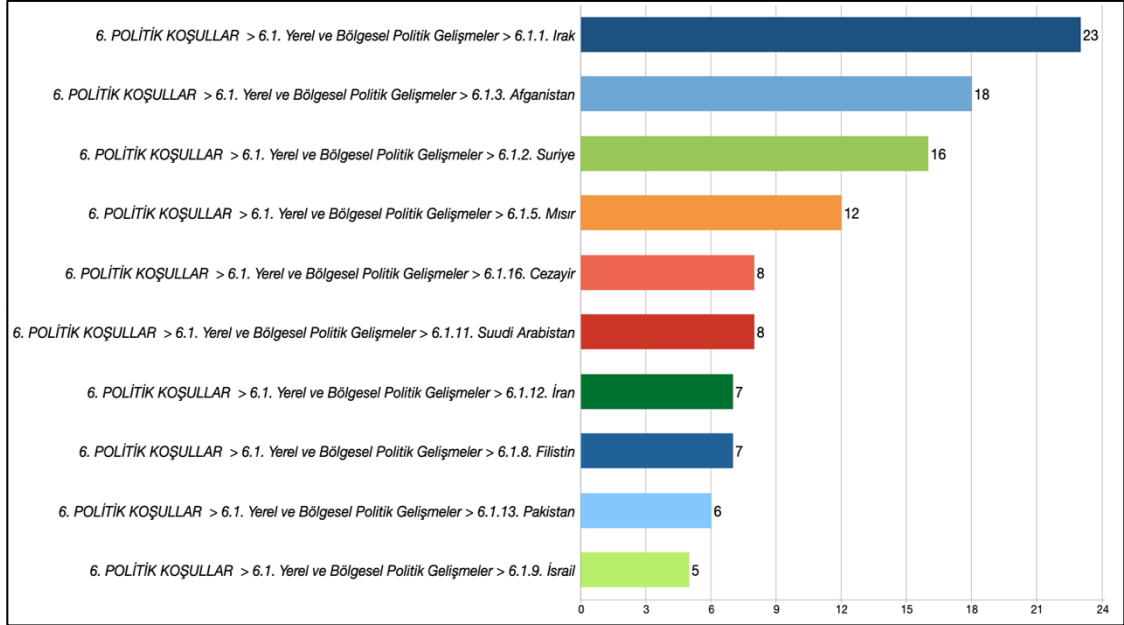
3.3.6 Politik Koşullar

Analizlerde “Politik Koşullar” temel kodu; yerel ve bölgesel boyuttaki politik gelişmeler ile uluslararası boyuttaki politik gelişmeler birinci seviye alt kodlarına ayrılmıştır. Birinci seviye alt kodlar, oluşturulan analiz modeli içerisinde, analizler esnasında süreklilik arz edecek şekilde yeniden düzenlenen çok sayıda ve çeşitli seviyelerdeki daha alt kodlardan oluşmaktadır. Ancak, içerik analizleri esnasında uluslararası boyuttaki politik gelişmeler, her iki örgüt tarafından da birden fazla alt kod oluşturabilecek şekilde belirgin ortak niteliklere sahip tanımlamalarla ya da kategorik

³¹⁹ “Sen Onları Birlik Sanırsın,” 12.

³²⁰ “Sen Onları Birlik Sanırsın,” 6-7.

ifadelerle stratejiyle ilişkilendirilmediğinden dolayı herhangi bir alt kod tanımlanamamıştır.³²¹ Bu nedenle bu analiz türünde, aşağıdaki grafiklerde yerel ve bölgesel boyuttaki politik gelişmeler kapsamında alt kodlara dair analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Sonrasında ise her iki örnek vaka birbiriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Şekil 3.27 El-Kaide kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.27 incelendiğinde El-Kaide terör örgütü tarafından politik koşullar ile strateji arasındaki ilişki bakımından “yerel ve bölgesel politik gelişmelere” ait alt kodların daha fazla ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Yerel ve bölgesel politik gelişmeler içerisinde ise; “Irak” (23), “Afganistan” (18), ve “Suriye” (16) ülkelerindeki gelişmelere daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir. Bunları sırasıyla; “Mısır”, “Cezayir”, “Suudi Arabistan”, “İran”, “Filistin”, “Pakistan” ve “İsrail” ülkelerindeki politik gelişmeler takip etmektedir.

Irak’ta meydana gelen politik gelişmeler en sık ifade edilen husus olarak belirmektedir. Bu gelişmeler örgüt tarafından değerlendirilmekte ve stratejik açıdan etkiler ortaya çıkarmaktadır. Örneğin; Birinci Körfez Savaşı sonrası ABD öncülüğünde Irak’a müdahale edilmesiyle başlayan süreçte Irak’a yönelik devam eden saldırıların “*dini ve ekonomik*

³²¹ Analizler esnasında alt kod olarak sınıflandırılabilir şekilde, uluslararası politik gelişmelere yönelik stratejik açıdan özellikle yoğunlaşılan (örneğin Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararlar; Şanghay İşbirliği Örgütü, Avrupa Birliği ya da Afrika Birliği gibi uluslararası kuruluşlar açısından meydana gelen gelişmeler; savaş suçu, soykırım, etnik temizlik gibi Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde görülen davalar benzeri) ya da strateji ile ilişkilendirilen anlamlı bir husus tespit edilmemiştir. Bu durum, uluslararası boyuttaki politik koşullarda meydana gelen değişimlerin, örgütlerin stratejilerini etkilemediği anlamına gelmemekle birlikte, yalnızca bu analiz tekniği türündeki sonuçlar bağlamında değerlendirilmelidir.

nedenlerle başlatıldığını”, bununla birlikte “Kudüs’teki Yahudi işgalinden ve Arap Yarımadasında Müslümanların öldürülmesinden dikkatin dağıtılmasının amaçlandığı” savunulmaktadır. Bu ifadeler sonrasında devam eden söylemler, Irak’taki gelişmelerin örgüt stratejisi ile ilişkisini açıklayıcı niteliktedir. Buna göre; “sivilîyle askeriyle Amerikalıları ve müttefiklerini öldürmek, her ülkede yaşayan Müslümanların bireysel yükümlülüğüdür ki yenilgiye uğrayıp dağılan ve artık Müslümanlara tehdit oluşturmayan düşman orduları, İslamiyet’in topraklarını terk etsinler.”³²² Dolayısıyla örgütün, Irak’ta meydana gelen gelişmeleri öne sürerek, ayırım gözetmeksizin gerçekleştirilmesi planlanan şiddet eylemlerinin tüm Müslümanlar üzerinde bireysel “dinî bir zorunluluk” olduğu yönünde bir yaklaşım benimsediği söylenebilir.

Dahası, ABD’nin 2003 yılında başlayan Irak işgali sonrasındaki süreci yorumlayan El-Zevahiri, henüz işgal devam ederken, işgal sonrasında meydana gelebilecek durumları tahayyül etmekte ve stratejik açıdan sonuçlar çıkarmaktadır. Buna göre ise; “Amerika’nın Irak’tan çıkışından sonra cihadî nüfuzun yayılacağını ve Allah’ın izniyle Beytu’l Makdis’e doğru yöneleceğini tahmin ediyorum.” Devamında bir başka sonuç daha çıkarılmaktadır; “Amerika bölgedeki tek karar merci olmayı başaramayacak...Amerika’nın çöküşü başladı, tek kutup efsanesi sona erdi.”³²³

El-Kaide’nin temelinin oluştuğu ve çekirdek varlığını sürdürdüğü Afganistan’ın önemi elbette ki örgüt için farklıdır. Ancak, Şekil 3.27’de ikinci sırada yer alan, stratejik bağlamdaki etkisi ayrı değerlendirilmelidir. Bu ülkedeki politik gelişmelerin örgütün stratejisine etkisi bir örnekle açıklanabilir. Bu örnekte Afganistan’daki politik gelişmeler detaylıca anlatıldıktan sonra;

“İşte bu atmosfer içinde... Arabların ana cihâdî örgütlenmeleri sahada hazır ve bunların eski komuta kademeleri nezdinde, hazırlık ve inşayla alâkalı yürüyüşlerine yeniden başlama ve -kendi ülkelerinde, tâğûtlar karşısında cihâd damarını ihya etme ve o tâğûtî hükûmetlerin enkazı üzerinde, kendi tasavvurları doğrultusunda, İslâmî hükûmetler kurma yolu- eski hedeflerinin izinde seyirlerini devam ettirme umutları tekrar canlandı.”

ifadesiyle, bu ülkedeki politik gelişmelerin stratejik etkisinin açıkça belirtildiği anlaşılmaktadır.³²⁴

ABD’nin 2001 yılında Afganistan’ı işgal etmesi sonrasında gelişen süreçle ilgili bir başka örnekte;

³²² Bin Ladin, “Jihad Against Jews,” 2.

³²³ el-Zevahiri, *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*, 49.

³²⁴ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 304.

“Afganistan’a yönelik Amerikan saldırısının sebebi, Tâlibân’ın himâyesinde bu topraklarda ikamet eden Şeyh Üsâme Bin Lâdin veya Afgan Arablar veya Orta Asyalı mücâhidler değildi. Bilakis bunun sebebi, Tâlibân’ın, şeriatla yönetim düzenini kurmuş olması ve onların bu düzeninin, uluslararası siyasi arenada Amerika’nın şeriatına karşı bayrak kaldırmış olmasıydı. Ayrıca bölge üzerindeki emperyalist Amerikan emelleri de bunlara eklenmelidir.”

söylemi yer almaktadır. Bu doğrultudaki değerlendirmeler örgüt açısından stratejik açıdan bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuç şöyle ifade edilmektedir; “*Hiç kuşkusuz bu durum Müslümanlara, İslâmî Uyanış’ın önderlerine ve cihâdî öncü kesimlere yeni bir gerçeklik dayattı.*” Bu gerçeklik ise, Amerika’nın geçmişten beri Müslümanlara karşı “*düşman olduğunun artık somut bir biçimde kesinleştiği*” ve ABD’ye karşı “*Müslüman coğrafyasından tamamen çıkarılana kadar*” mücadele edilmesinin bir öncelik olarak gerektiğinin belirtilmesidir.³²⁵ Böylelikle stratejik olarak belirlenen “düşman” ve “hedef”; basit, açık ve kolayca anlaşılır bir dille ifade edilebilmektedir.

Ancak burada, ABD ön plana çıkmış gibi görünse de aynı gelişmeler için bin Ladin’in ifadeleri de stratejik açıdan kayda değer görünmektedir. O’na göre bu durum yalnızca ABD ile ilişkili olarak okunmamalıdır. Daha önce Sovyetler Birliği’ne karşı olduğuna benzer şekilde, ABD yalnızca “içerisinde bulunan zaman ve koşullar” açısından öncelikli düşmandır. Bunu;

“Birkaç gün önce Afganistan’a karşı başlatılan savaşa bakalım. Acaba bu savaş bağımsız, nadir bir savaş mı yoksa Haçlıların İslam dünyasına karşı 1. Dünya Savaşı’nın sona erip de İslam Dünyası’nın İngiltere, Fransa, İtalya hükümetlerinin boyunduruğu altına girmesinden bu yana süren savaşın bir halkası mı?”

sorusuyla açıklanmaya çalışılmakta ve cevabı da “bağımsız ya da nadir bir savaş” olmadığı yönündedir.³²⁶ Dolayısıyla her ne kadar ABD öncelikli düşman olarak kabul edilmiş olsa da içerisinde bulundukları “Haçlılar ile İslam arasındaki uzun süreli savaşta” zamanla aktörlerin değişebileceği ya da önceliklerinin yer değiştirebileceği şeklinde bir yaklaşımın mevcut olduğu da söylenebilir.

Üçüncü sırada bulunan Suriye için de var olan çok sayıda örnekten biri, bu ülkedeki politik gelişmeleri oldukça genel bir çerçevede özetlemektedir. Bu yöndeki ifadede;

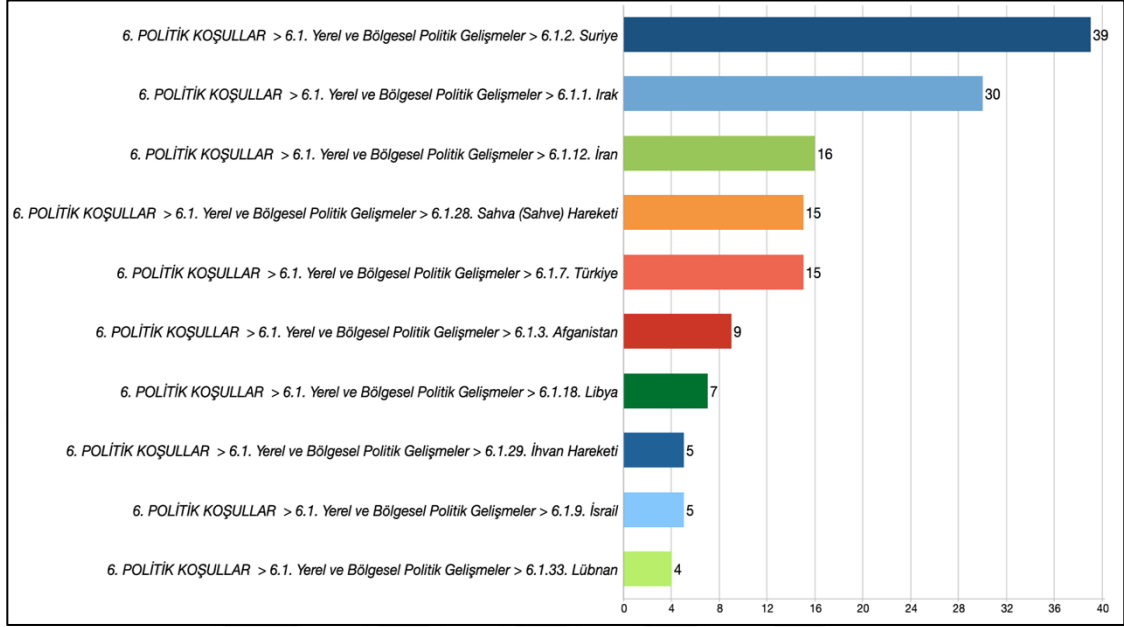
“Suriye’ye gelince -ki Müslüman Kardeşler Hareketi’nin bir diğer önemli ocağıdır- Askerî darbeler, 1946 yılından itibaren, ardı ardına ulusal demokratik bağımsızlık hükümetlerinin külünü göğe savurur. 1954 yılından itibaren -Amerikan istihbaratının kontrolünde ve Suriye’deki deneyimleri kapsamında yapılan- askeri darbeler ise peş peşe yaşanır. En nihâyet 1963 yılında darbesini yapsın diye ortamın kendisi için hazırlanıp durduğu Arab Sosyalist Baas Partisi’nin evresi gelir. Onun en öncelikli işlerinin başında ise Müslüman Kardeşler Hareketi’nin ve onun dışındaki İslâmî Uyanış’ın tasfiyesi, bütün dinamiklerini içine alacak şekilde İslâm’a karşı savaş yer almaktadır.”³²⁷

³²⁵ es-Suri, 314.

³²⁶ El Erdşi, *Esedul İslam*, 406.

³²⁷ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 245.

Suriye’deki politik gelişmelerin örgütün stratejisine etkisi ise, El-Kaide’nin kendisini “öncü” olarak gördüğü “İslâmî Uyanışın fikriyyatına ve yöntemine ilişkin önemli bazı meselelerin” ortaya çıkmasına neden olan bir süreç olarak belirtilmesidir.³²⁸

Şekil 3.28 DAEŞ kaynaklarında politik koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.28 incelendiğinde DAEŞ terör örgütünün yerel ve bölgesel politik gelişmeler ile strateji arasındaki ilişki bakımından “Suriye” (39) “Irak” (30) ve “İran” (16) ülkelerindeki gelişmelere daha fazla yoğunlaştığı görülmektedir. Bunları sırasıyla; “Sahve (Sahva)” Hareketi³²⁹, “Türkiye”, “Afganistan”, “Libya”, “İhvan Hareketi”, “İsrail” ve “Lübnan” ülkelerindeki ya da birden fazla ülkeyi kapsayan farklı toplumsal hareketlere ilişkin politik gelişmeler takip etmektedir.

DAEŞ’e ait kaynaklar üzerinden yapılan analizde ilk sırada yer alan Suriye’deki politik gelişmeler, büyük bir çoğunlukla 2010 yılından itibaren bu ülkede başlayan iç çatışma sürecine atıfta bulunularak değerlendirilmektedir. El-Kaide’den farklı olarak, Suriye’de bu tarihten önce meydana gelen politik gelişmelerin ise stratejik açıdan genellikle ifade

³²⁸ es-Suri, 245.

³²⁹ DAEŞ tarafından sıklıkla atıf yapılan “Sahve (Sahva) Hareketi”, ABD’nin 2003 yılında Irak’ı işgal etmesi sonrasındaki süreçte, özellikle 2007 yılından itibaren Irak’taki bazı Sunni aşiretlerin ABD ile işbirliği yapmasına verilen isim bağlamında kullanılmaktadır. DAEŞ bunu, kendisine karşı yapılan bir işbirliği olarak görmektedir. Nitekim ABD destekli bu grup DAEŞ (o dönemde henüz Irak El-Kaide’si) ile çatışmalara girmiştir. Özellikle ABD ve Batı Avrupa’da yapılan bazı araştırmalarda ise bu hareketin kimi zaman “Irak’ın Evlatları (The Sons of Iraq)” olarak isimlendirildiği de görülebilmektedir. Bu hareketin tarihsel gelişimine ilişkin bir araştırma için bkz. Myriam Benraad, “Iraq’s Tribal ‘Sahwa’: Its Rise and Fall,” *Middle East Policy* 18.1 (2011): 121-131.

edilmediğini söylemek yanlış olmaz. Bir örnekte, 2010 yılı sonrasındaki süreçte ortaya çıkan gelişmeler Türkiye'nin Suriye politikaları üzerinden değerlendirilmektedir;

“Şam sahalarındaki siyasi olayların gidişatını derince gözden geçiren bir kimse bu bölgenin mürted Türkiye hükümeti için gerçek önemini ve her ne kadar Kürt devleti kurulması projesini yıkmak meselesi önemli bir mesele olsa da bu bölgenin Türkiye hükümeti için bunun çok daha ötesinde önem taşıdığını anlar.”³³⁰

Hatta gelecek için öngörüler de sıralanmaktadır; *“Türk ordusunun Şam topraklarından bir parçayı kontrol altına alması kendisine, ileride Nusayri rejimine büyük baskı yapma imkânı sağlayacaktır. Bu, birçok mürted sahve grubun kontrolünü elinde tutmaktan daha önemli bir şey.”* Devamında Türkiye, DAESH'in potansiyel saldırıları için doğrudan bir hedef haline getirilirken, bahse konu bölge üzerindeki kontrolün ise DAESH tarafından ele geçirilmesinden bahsedilmektedir.³³¹

Öte yandan, Suriye'ye komşu olmayan bazı devletlerin Suriye özelindeki politikaları da incelenmektedir. Örneğin;

“Amerika Şam'daki savaşın başlangıcından beri rejimle yakın müttefik olan PKK'yı destekleyerek Suriye rejiminin çıkarlarına hizmet etti. Amerika ayrıca Amerikan dinine³³² uygun çoğulcu bir devlete geçişi garantilemek için Baas rejimini ve Nusayri ordusunu korumakta ısrar ediyor.”³³³

Bu durum ise Suriye'deki politik gelişmelerin incelenmesi neticesinde DAESH'e karşı olarak algılanan aktörlerin belirlendiğini ve tasnif edildiğini göstermektedir. Nitekim bu söylemde; ABD, PKK ve Suriye'deki rejimin işbirliği içerisinde oldukları aktarılmaktadır.

Irak özelinde ise;

“Amerika, kendi çıkarlarına ters düştüğünde onu terk eden hain müttefikleri destekleme hatasını tekrar tekrar yapmaktadır. Amerika, tağutlardan olan Saddam, Kaddafi, Ali Abdullah Salih ve Beşar'a arka çıktı. Şimdilerde Irak Rafızilerini -rejim ve milisler- destekledi. Onlar ise kendilerini Tahran'ın Hamaney'inin hizmetine sundular. Seksenlerde çeşitli milliyetçi Afgan grupları destekledi, onların çoğu da daha sonra milliyetçi savaşlarında orayı bir üs gibi kullanarak İran'a sığındılar. Hikâye böyle devam ediyor.”³³⁴

çıkarımları yapılmaktadır. Sonuç ise şu şekilde ifade edilmektedir; *“İslam ve onun Hilafetine karşı savaşlarında haçlıların müttefikleri ve ajanları olarak seçilenler daima hain gruplar ve hain bireylerdir.”*³³⁵

DAESH için belirgin bir husus, her ne kadar bu analiz türünde ayrı birer kod olarak ele alınmış olsa da Suriye'deki politik koşulların Irak'taki politik koşullarla büyük bir

³³⁰ Anonim, “Diyorlar ki, Bize Bir Felaket,” 23.

³³¹ “Diyorlar ki, Bize Bir Felaket,” 23.

³³² DAESH terör örgütüne ait kaynaklarda “Amerika'nın dini” ya da “Batı'nın dini” gibi söylemler vasıtasıyla, demokrasi ya da demokrasi ile ilişkili politik süreçler kastedilmektedir.

³³³ Anonim, “From the Battle of Al-Azhab,” 50.

³³⁴ Anonim, “Sen Onları Birlik Sanırsın,” 29.

³³⁵ “Sen Onları Birlik Sanırsın,” 29.

çoğunlukla birlikte değerlendirildiğini göstermektedir. Şekil 3.28’de yer alan bu iki ülkeye ait analiz sonuçlarına bakıldığında, ikisine ait sıklıkların toplamının (toplam 69 adet kodlanmış bölüm) geriye kalan sekiz ülkenin toplamına (toplam 76 adet kodlanmış bölüm) çok yakın olduğu da görülmektedir. Bu durum daha ziyade, Irak’ta meydana gelmiş olan gelişmelerin benzerlerinin Suriye’de de ortaya çıktığı, ortaya çıkmasının beklendiği ya da gelişmelerin birbirini etkilediğine işaret etmekle birlikte şu örnekle açıklanabilir; “*Ey Şam’daki halkımız! Irak sahasında olanlardan ibret alın. Tarih tekerriir ediyor. Vallahi bu Irak komplosunun aynısı.*”³³⁶

Öte yandan İran’daki politik koşullar ve gelişmelere de DAESH’in stratejisi açısından önem atfedilmektedir. Örneğin bir söylemde, güncel durumdaki gelişmeler, İran Devrimi dönemindeki gelişmelere paralel olarak açıklanmaktadır. Buna göre;

“Humeynî, Fransa’da sürgün yerindeki karargahından sahte dinî çağışıyla yaptığı devrimi gerçekleştikten, Râfizilik’in tüm kollan ve Ehl-i Sünnet’ten pek çok kişi onunla ve onun İslâmî devrimiyle temasa geçtikten ve Humeynî Şah’ı devirip de nüfuzunu ve otoritesini tüm beldelere yerleştirdikten sonra bir de baktık ki, Humeynî ataları olan Ubeydiler ve Fâtımilerin izinden ayrılmıyor, Ehl-i Sünnet’e tuzaklar kuruyor ve devletinde onları aşağılıyor, özel toplantılarında Ehl-i Sünnet’in kanlarını, mallarını ve kadınlarının namuslarını helal görüyor ve devriminin zor kullanarak gerçekleştirilmesine davet ediyor.”

şeklindeki açıklamalarla İran’ın ve onun kontrolünde hareket ettikleri düşünülen Şii mezhebine mensup kişilerin ortaya çıkan politik gelişmeler ışığında “*geçmişten beri ihanet içerisinde oldukları*” algısı geliştirilmektedir.³³⁷ Devamındaki açıklamalar bu görüşü desteklemektedir. Öyle ki;

“Tüm bunların üstüne bir de bugün Râfizilerin...birlik halinde siyasi bir devletlerinin olmasını ekle. Gören gözleri için Râfiziler ve ihanetleri ortadadır. Afganistan’da ve Irak’ta olanlar İran’ın yardımları ile gerçekleşti. Şam beldelerinde yaşananlar da özellikle Lübnan Râfizilerinin ve onların ‘Hizbullah’ diye isimlendirdiği partinin yardımlarıyla gerçekleşmiştir.”³³⁸

DAESH’in stratejisini etkileyen yerel ve politik gelişmelerde yalnızca devletlerin değil çeşitli devlet dışı aktörlerin ya da toplumsal hareketlerin de önemli bir yeri olduğu gözlemlenmektedir. Bunlardan ilki “Sahva” hareketi olarak belirtilebilir.

“Sahve ilk olarak Irak’ta adlandırıldı ancak çok daha önce, komünizm sonrası Afganistan’dan beri bir fenomen olarak var olmuştu. Adı, ‘uyanış’ anlamına gelen Arapça kelimeden alınmıştır. Orijinal Irak Sahvesi, İslam Devleti’nin kurulmasından önce 2005’te mücahitlere karşı Amerikan haçlılarını desteklemeye başlayan kabile çetelerinden oluşuyordu. Bu iş birliği, Abdul Sattar el-Rişavi’nin, mücahitlere karşı koymak için sözde ‘uyanışé olan ilk resmi Amerikan sahvâtlarından biri olan ‘Anbar Uyanış’ konseyini kurmasına kadar büyüdü. Şam’ın içinde çeşitli cephelerin ve operasyon odalarının Irak’takine çok benzer bir şekilde oluşmasına, birleşmesine ve dağılmasına yol açan şey ‘cihadın ihvanlaştırılması’dır.”³³⁹

³³⁶ el-Adnani, “Irak ve Şam,” 10.

³³⁷ ez-Zerkavi, *Tarih Boyunca Şiilerin*, 67.

³³⁸ ez-Zerkavi, 68.

³³⁹ Anonim, “From the Battle of Al-Azhab,” 52-53.

Buradan hareketle DAEŞ'in, Sahva hareketinin dahil olduğunu değerlendirdiği politik gelişmeleri dikkatle takip ettiğini ve kendisinin suistimal ettiği cihat kavramını aslında “İhvan Hareketi'nin” kendi tekeline almaya çalıştığını savunduğu söylenebilir. Nitekim Şekil 4.28 incelendiğinde İhvan hareketinin de DAEŞ'in stratejisini önemli derecede etkileyen faktörlerden biri olduğu görülmektedir.

Şekil 3.27 ve Şekil 3.28 karşılaştırmalı olarak analiz edildiğinde; Irak ve Suriye'de meydana gelen politik gelişmelerin ve ortaya çıkan yeni durumların her iki örgüt açısından da stratejik bağlamda yoğunlaşılan faktörler oldukları anlaşılmaktadır. Öte yandan, El-Kaide Afganistan'daki, DAEŞ ise İran'daki politik gelişmelere ayrı bir stratejik önem atfetmektedir.

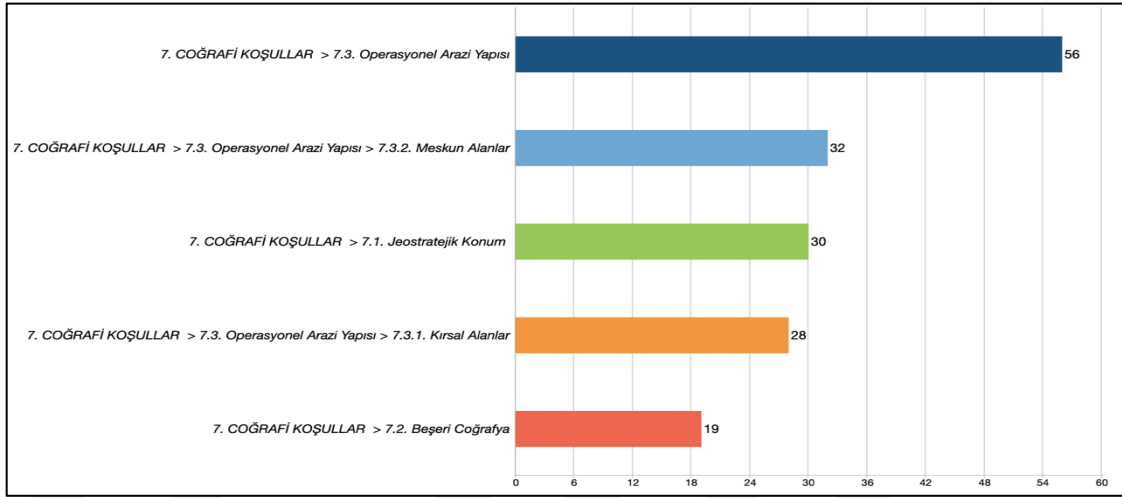
Esasen her iki örgütün de kendi temellerinin bulunduğu bölgeye komşu ülkelerdeki yerel politik gelişmeleri stratejiyle daha fazla ilişkilendirdiği anlaşılmaktadır. Ancak genel olarak, DAEŞ kendisine oldukça yakın ülkelerde, El-Kaide'nin ise daha geniş bir bölgedeki politik gelişmeleri daha fazla ön plana çıkardığı söylenebilir. Nitekim El-Kaide terör örgütü Mısır, Cezayir, Suudi Arabistan, Filistin ve Pakistan'daki politik gelişmeleri daha fazla sıklıkta strateji ile ilişkilendirirken, DAEŞ'in ise Türkiye, Libya ve Lübnan ülkelerinin yanı sıra Sahva Hareketi ve İhvan Hareketi bağlamındaki politik gelişmeleri önceliklendirdiği söylenebilir. Ayrıca, her iki örgüt açısından da İsrail'deki politik gelişmelerin ilk 10 sırada yer aldığı, ancak ABD'nin bu sıralamada bulunmadığı da dikkat çekmektedir.

3.3.7 Coğrafi Koşullar

Analizlerde “Coğrafi Koşullar” temel kodu; “jeostratejik konum”, “beşerî coğrafya” ve “operasyonel arazi yapısı” olarak üç farklı birinci seviye alt koda ayrılmıştır. Birinci seviye alt kodlar, oluşturulan analiz modeli içerisinde, analizler esnasında süreklilik arz edecek şekilde yeniden düzenlenen çok sayıda ve çeşitli seviyelerdeki daha alt kodlardan oluşmaktadır. Ancak içerik analizleri esnasında jeostratejik konum ve beşerî coğrafik dinamikler, her iki örgüt tarafından da birden fazla alt kod oluşturabilecek şekilde belirgin ortak niteliklere sahip tanımlamalarla ifade edilmediğinden ya da belirli bir ifade yeterince sık tekrar edilmediğinden dolayı herhangi bir alt kod oluşturulamamıştır.

Dolayısıyla gerek jeostratejik konum ile gerekse de beşerî coğrafya ile ilişkili ifadeler yer alan bölümler doğrudan doğruya bu kodlar bünyesinde kodlanmıştır. Bu nedenle aşağıdaki grafiklerde operasyonel arazi yapısı kapsamındaki alt kodlarla birlikte

jeostratejik konum ve beşerî coğrafya kodlarına dair analizlere yer verilmektedir. Sonrasında ise her iki örnek vaka birbiriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Şekil 3.29 El-Kaide kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.29 incelendiğinde El-Kaide terör örgütünün coğrafi koşullar ile strateji arasındaki ilişki bakımından doğrudan doğruya “Operasyonel Arazi Yapısına” (56) ilişkin hususlar üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kodla ilişkili olan, ancak aynı zamanda bu koddan ayrı kodlanmış bölümlere sahip birer alt kod olarak “Meskûn Alanlar” (32) ve “Kırsal Alanlar” (28) üzerine de sırasıyla yoğunlaştığı söylenebilir.

Diğer taraftan El-Kaide terör örgütünün, faaliyet gösterilen alanların “Jeostratejik Konumu” (30) açısından da stratejisini önemli oranda değerlendirdiği görülmektedir. Yine faaliyet gösterilen alanlardaki “Beşerî Coğrafya” (19) özelliklerin değerlendirildiği ancak diğerleri arasında en az seviyede stratejik etki doğurduğu ifade edilebilir.

Operasyonel arazi yapısı kapsamında pek çok ülke ya da bölgeye ilişkin coğrafi koşulların genel bir çerçevede stratejik açıdan incelendiği söylenebilir. Bu bağlamdaki bir ifadeyle gerilla savaşına odaklanılarak

“Açık çatışmalar için birçok uygun ön koşulun bulunduğu Türkiye gibi benzer başka bölgeler de var. Cihatçı gerilla savaşı için en uygun ülkelerden biri çünkü tüm faktörler mevcut. Aynı şekilde, hatta daha da fazlası, Pakistan ve Afrika kıtasındaki bazı bölgeler ve diğer benzer bölgeler için de geçerli... Ancak, 55’ten fazla devleti kapsayan İslam devletlerinin ve oluşumlarının büyük çoğunluğu, uygun koşulların tümünün veya bir kısmının yokluğu nedeniyle açık çatışma için hiç de uygun değil.”³⁴⁰

açıklamaları yapılmaktadır. Böylelikle, operasyonel arazi yapısındaki farklılıkların örgütün uygulayacağı stratejide farklı yaklaşımlara (hangi bölgelerde doğrudan çatışmalara girilebileceği ya da gerilla savaşı tarzı yöntemlerin kullanılabileceği gibi) neden olduğu

³⁴⁰ Anonim, “The Ruling on Dispossession,” 35.

söylenbilir. Yukarıdaki örnekten de anlaşıldığı üzere operasyonel arazi yapısındaki bu farklılıklar önem arz etmektedir.

Buna paralel olarak, bu analiz türü açısından önemli olan iki temel husus belirtilmelidir. Bunlardan ilki; operasyonel arazi yapısı bünyesindeki meskûn alanların yapısının strateji ile ilişkilendirilme sayısının (32), jeostratejik konum (30) ve beşerî coğrafi (19) özelliklerin strateji ile ilişkilendirilme sayısından daha fazla olmasıdır. İkinci husus ise; kırsal alanların (28), beşerî coğrafi özelliklerden (19) daha fazla sıklığa sahip olmasıdır. Bu iki husus birlikte değerlendirildiğinde, El-Kaide'ye ilişkin önceki analiz türlerinde ortaya çıkan; “halk desteğinin” elde edilmesine, toplumsal hedeflerden bir tanesi olarak önem verildiği sonucuna rağmen, coğrafi koşullar açısından beşerî özelliklerden ziyade operasyonel arazi yapısına ve bu yapının meskûn ya da kırsal alanlardaki niteliklerine daha fazla önem verildiği söylenebilir. Hatta meskûn alanlar ve kırsal alanların sıklıklarının toplamı (60), gerek jeostratejik konumun sıklığından (30) gerekse de operasyonel arazi yapısına (56) doğrudan atfedilen yorumlardan daha fazla olarak görülmektedir.

Meskûn alanların yapısal özelliklerine doğrudan odaklanan bir örnek şu şekildedir; “*Mısır gibi dağların ve engebeli arazilerin bulunmadığı bazı Arap ülkelerinde cihad çalışmalarının bütün safhaları şehirlerde gerçekleştirilmelidir.*”³⁴¹ Benzer bir durum, Suriye için de geçerli olarak görülmektedir. Yani Suriye de meskûn alanlara odaklanılarak ya da gözetilerek strateji geliştirilmesi gerekli görülen bir coğrafi bölgedir. Bununla birlikte, bazı diğer koşulların yeterince dikkate alınmamasının da etkili olduğu belirtilerek, “*1970’li yılların sonlarından itibaren ‘şehir gerillası stratejisi’ uygulanmasına rağmen 1982’de Hama da ortaya çıkan cihadi hareketlerin o zamanki rejim tarafından sert bir şekilde bastırılabilirdiği*” de aktarılmaktadır.³⁴²

Kırsal alanların yapısal özellikleri için ise;

“Cezayir’in yapısını, engebelerini ve doğal koşullarını biliyorsunuz. Orası dağlardan oluşan bir ülkedir ve dağları Afganistan’dan daha fazladır. Başkentin bir kısmı sahildir ve arkası tamamıyla dağdır. Diğer şehirleri de böyledir. Dağlarda şehirler, dağlarda köyler, ard arda sıra dağlar ülkeyi doğusundan batısına kadar kaplamaktadır. Çok büyük dağlar bulunmaktadır.”³⁴³

ifadeleri örnek gösterilebilir.

³⁴¹ Post, *The Al-Qaeda Training Manual*, 35.

³⁴² es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 329-332.

³⁴³ el-Libi, *Cezayir Tecrübesi*, 11.

Hatta kırsal alanların yapısı bakımından, birden fazla komşu ülke sınırlarındaki arazi yapısının engebeli olup olmadığına ve uzun süreli gerilla savaşına uygun olup olmadığına da ayrıca dikkat çekilmektedir. Aynı ifadenin devamında;

“Yine oranın başka bir özelliği daha vardır; Fas sınırından Tunus’a ve oradan Cezayir ortasında bulunan Batna zirvelerine ulaşan sıra dağları bir atlası andırır. Oranın diğer bir özelliği de dağlarının çoğunun yeşil ve ormanlık olması, Pakistan dağları gibi çıplak olmamasıdır. Orada uzun süreli gerilla savaşı yürütmek için gerçekten çok uygun ve güzel bir iklim vardır. Buralar kaçmayı kolaylaştıracak doğal arka hat karargahlardır. Tarihi olarak Cezayir, İslam öncesi ve sonrasında, İslam devletleri sırasında, Osmanlı Devleti döneminde ve sonrasında, Fransız işgali sırasında ve diğer dönemlerde hükûmetlere karşı çıkanlar ya da sömürgeciliğe karşı koyanlar doğrudan dağlara sığınarlardı. Dağlar tüm insanları kaldırıyor ve herkes için sığınak oluyordu.”³⁴⁴

Dolayısıyla bu türden operasyonel arazi yapısına sahip olan coğrafi alanlar, kırsal alanları temel alarak yürütülebilecek uzun süreli bir gerilla savaşı stratejisi için elverişli kabul edilmektedir.

Libya gibi ülkelerde ise aynı anda hem meskûn hem de kırsal alanlarda yürütülebilecek bir stratejik yaklaşım sergilenmektedir. Buna göre “*Libya’nın orta ya da merkezi bölgeleri şehir gerilla savaşları*” için, “*Libya’nın doğusunda yer alan el-Ahdar dağı civârındaki bölgelerde mevzilenme, burayı çevreleyen yerlerde dağlık ve kırsal alanlık gerilla savaşları*” için uygun olarak belirtilmektedir.³⁴⁵

Diğer taraftan, jeostratejik konum konusunda El-Kaide’nin değerlendirmeleri, sanki belirli bir merkezden başlayarak iç içe geçmiş daireler şeklinde genişleyen bir model ortaya koymaktadır.³⁴⁶ Bu hususa ilişkin açıklamalar, “Alt Kodların Sıklık Analizi” kısmında “Coğrafi Koşullar” başlığı altında yapılmıştır. Bununla birlikte, örgüt tarafından jeostratejik açıdan yapılan daha detaylı değerlendirmelerde, belirli bir coğrafi bölgenin ön plana çıkarılmadığı anlaşılmaktadır. Bazı ifadelerde, örneğin Afganistan’ın 1990’lı yıllardan itibaren örgüt açısından stratejik bir konuma ve niteliğe sahip olması gibi, çeşitli hususlar yer alsa da bunların sayısı oldukça azdır. Çünkü örgüt, kendi ifadesiyle “ümmetin” çok geniş bir coğrafyada bulunduğunu ifade etmektedir. Bu bakış açısı ise örgütün stratejisinde önemli bir farklılığa işaret etmektedir. Örneğin;

“İslam ümmeti genişir ve işgalci düşmanın hedeflerinin ve çıkarlarının bulunduğu arenalar da öyledir. Dahası, direnişe katılmak isteyen tüm gençlerin açık çatışma arenalarına gitmesi imkansızdır. Öngörülebilecek gelecekte böyle cephelerin ortaya çıkması bile olası değildir. Dolayısıyla yöntemimiz, hareketimize katılmak ve direnmek isteyen Müslümanları, bulunduğu veya doğal bir şekilde bulunabileceği yerde hareket etmeye yönlendirmek olmalıdır.”³⁴⁷

³⁴⁴ el-Libi, 12.

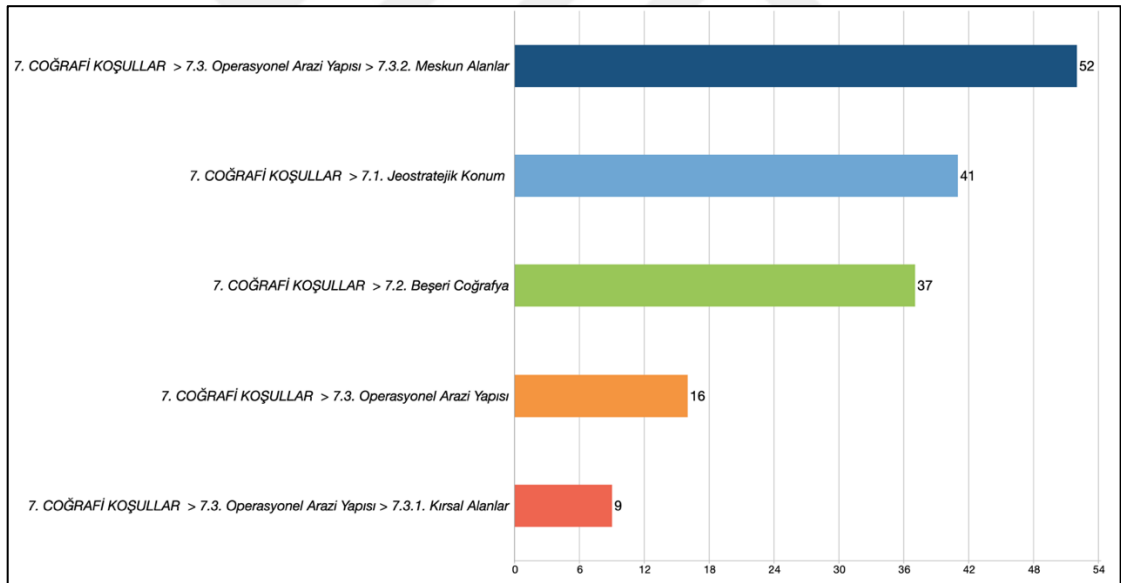
³⁴⁵ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 1, 359.

³⁴⁶ Detaylı açıklamalar için bkz. Anonim, “Targeting Dar al-Harb,” 19.

³⁴⁷ “Targeting Dar al-Harb,” 19.

Böylelikle, El-Kaide tarafından coğrafi konumların stratejik açıdan incelendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu incelemeler neticesinde varılan sonucun, yukarıda sunulan örnekten de izlenebileceği üzere, uygulanacak stratejiye değişken ve esnek bir nitelik kazandırdığı söylenebilir. Benzer bir durumun beşerî özellikler için de geçerli olduğu söylenebilir. Nitekim beşerî coğrafi özellikler açısından odaklanılan hususların, büyük bir çoğunlukla “Arap ve İslam coğrafyası” olarak nitelendirilen alanlara ilişkin olduğu anlaşılmaktadır.³⁴⁸

Sonuçta, El-Kaide açısından her ne kadar operasyonel arazi ile bunun alt bileşenleri olarak sınıflandırılan meskûn ya da kırsal alanların yapısal özellikleri daha çok ön plana çıksa da stratejiyi etkileyen tek faktör olarak görülmemekte ve jeostratejik konum ile beşerî özellikler de göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak El-Kaide’nin, farklı coğrafi alanları çeşitli kategorilerde değerlendirerek, bu alanları kendine özgü nitelikleri bağlamında strateji ile ilişkilendirdiği ve bu özgün coğrafi koşullara göre hareket edilmesi gerektiğine dair oldukça esnek bir yaklaşımı benimsediği söylenebilir.

Şekil 3.30 DAESŞ kaynaklarında coğrafi koşullar temel koduna ait kod-alt kod bölümler analizi

Şekil 3.30 incelendiğinde DAESŞ terör örgütünün, coğrafi koşullar ile strateji arasındaki ilişki bakımından, “Meskûn Alanlar” (52) koduna ilişkin hususlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yine, “Operasyonel Arazi Yapısının (16)” stratejiyi etkilediğine dair doğrudan ifadeler de bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, yine operasyonel arazi yapısı bünyesindeki “Kırsal Alanlar” (9) konusunun son sırada olduğu görülmektedir.

³⁴⁸ es-Suri, *Küresel İslami Direniş Çağrısı*, cilt 2, 714.

Meskûn alanlar DAESH'in stratejisine önemli derecede etki eden faktörlerin başında gelmektedir. Bu konudaki değerlendirmelerde DAESH'in kırsal alanlardan hareket ederek aşama aşama şehirleri ele geçirmesi, akabinde ise nihai hedeflerle uyumlu bir biçimde, belirlenen coğrafi bölgenin tamamında kontrol sağlaması amaçlanmaktadır. Örneğin bir ifadede;

"Saldırıları mürted güçleri kırsal bölgelerden kısmen çekilmeye ve büyük kentsel bölgelerde yeniden toplanmaya zorlayacaktır. Cemaat daha sonra durumdan yararlanarak, tağut rejiminin tüm bölgelerde tamamen çökmesine yol açacak bir noktaya kadar kaosu artıracaktır; bazıları bu duruma 'tevahhuş'³⁴⁹ adını verir."³⁵⁰

söylemiyle meskûn alanların önemi vurgulanmaktadır. Hatta, gelecekte meydana gelecek belirleyici çatışmaların şehirlerde olacağı öngörülmekte ve buna yönelik eğitimlere ağırlık verilmesi gerektiği de aktarılmaktadır.³⁵¹ Bu husus "*düşmanla savaşımız, sokak ve şehir savaşıdır*" söylemiyle de desteklenmektedir.³⁵² Nitekim örgütün 2014 yılında, Rakka ve Musul gibi iki önemli şehri ele geçirmesiyle birlikte sözde "İslam Devleti ve Hilafet" ilan ettiği hatırlanmalıdır.

Kırsal alanlar ise daha ziyade; hazırlıkların ve eğitimlerin yapıldığı, örgüt güç ve etkinliğini kaybettiği zor bir sürece girdiğinde sığınma, saklanma, barınma ve yeniden organize olmaya elverişli coğrafi bölgeler olarak nitelendirilmektedir. Bu kapsamdaki;

"Bu dönemde İslam Devleti, askerlerinin yeniden toplandığı, plan yaptığı ve eğitim aldığı El-Anbar'ın çöl bölgelerine çekilmek zorunda kaldı. Çölden, kentsel bölgelerdeki yeraltı birlikleri tarafından yürütülen operasyonlarla koordineli olarak haçlılara ve hain mürtedlere karşı saldırılar düzenlemeye devam ettiler."³⁵³

ifadesi örgütün bu yaklaşımı açısından örnek gösterilebilir. Örgütün sözde sözcüsü de özellikle örgüt önemli şehirlerdeki kontrolünü 2016 yılından itibaren kaybetmeye başladıktan sonraki bir açıklamasında aynı yaklaşımı göstermektedir; "*Bizler daha önce Irak'taki şehirleri kaybettiğimizde ve çöle sığındığımızda kaybetmiş mi olduk? Ve bizler yok*

³⁴⁹ "Tevahhuş", Ebubekir Naci'nin "Vahşetin İdaresi: Ümmetin Geçireceği En Tehlikeli Merhale" başlıklı kitabında da yer verilen bir kavramdır. Kitabın Türkçe tercümesinde "vahşet" olarak kullanılmıştır. Genel olarak ise vahşet, kargaşa, kaos ve ıssızlık ortamı olarak betimlenmektedir. DAESH'in stratejisinde Naci'nin teorik açıklamalarından faydalandığının izleri gözlemlenmektedir. Örneğin, kitapta tevahhuş kavramı salt şiddet içermekten öte; bir siyasi otoritenin veya rejimin çökmesi sürecinde, eski otorite veya rejime denk herhangi bir otorite veya rejimin, öncekinin yerini alamadığı zaman ortaya çıkan durum şeklinde açıklanmaktadır. Kısaca, otorite boşluğunda oluşan anarşi durumu şeklinde anlamak mümkündür. Buna örnek olarak da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sona erdikten sonra, Taliban'ın ülkedeki hakimiyeti ele geçirilmesine kadar geçen çatışmalı süreç gösterilmektedir. Buradan hareketle DAESH'in; siyasi istikrarsızlık, çatışma ortamı ve mevcut otoritenin güvenliği temin etmedeki sorunlarından faydalanılarak gücü ele geçirmeyi amaçladığı belirtilebilir. Bu kapsamdaki daha detaylı açıklamalar için bkz. Naci, *Vahşetin İdaresi*, 27.

³⁵⁰ Anonim, "The Return of Khilafah," 35.

³⁵¹ Anonim, *How to Survive in the West: A Mujahid Guide*, 19.

³⁵² Anonim, "Doğu Asya'da Cihad," 6.

³⁵³ Anonim, "The Return of Khilafah," 40.

*edilmiş mi olacağız eğer Musul'ı, Sirte'yi ya da Rakka'yı kaybedip geldiğimiz yere geri dönecek olursak?”*³⁵⁴

Diğer taraftan DAESH terör örgütünün, faaliyet gösterilen alanların “Jeostratejik Konumu” (41) açısından da yoğun bir şekilde stratejisini değerlendirdiği görülmektedir. Çeşitli coğrafi alanların stratejik açıdan incelenmesi bağlamında örgütün, sözde “İslam Devleti ve Halifelik” hedefi doğrultusunda öncelikle bazı toprakları kontrol etmesi, sonrasında kontrol ettiği toprakların genişletilmesini ve en nihayetinde tüm bu kontrol alanlarının (örgütün ifadesiyle “vilayetlerin”) birleştirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla jeostratejik konumlar daha çok “vilayet” odaklı bir bağlamda ele alınmaktadır. Örneğin; *“Cezayir, Libya ve Sina, stratejik açıdan birbirlerine yakın topraklardır ve bu durum, tağutların kaprislerine rağmen daha da yayılmaya ve başka topraklarda Hilafete biat eden mücahitleri desteklemeye imkân tanımaktadır.”*³⁵⁵ Bir başka örnek ise Hindistan ile ilgilidir; *“Bengal, stratejik coğrafi konumu nedeniyle Hilafet ve küresel cihat için önemli bir bölgedir. Bengal Hindistan'ın doğu tarafında yer alırken, Horasan Vilayeti ise batı tarafında yer almaktadır.”*³⁵⁶ Bu açıklamalardan, örgütün kontrol ettiği alanlardan aşamalar halinde yayılma ve genişleme amacının olduğu da net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Ayrıca, faaliyet gösterilen alanlardaki “Beşerî Coğrafi” (37) özelliklerin de stratejik açıdan azımsanmayacak seviyede etkili olduğu ifade edilebilir. Yine, sözde “Horasan Vilayeti” ile ilgili bir değerlendirmede yer alan;

“Horasan halkı genel olarak İslam'ı ve savaşı sever ve bu nedenle, bölgede tevhid ve cihadı desteklemek için uyuyan bir güç vardır. Bu nedenle, Hilafet'in gerçekliği Horasan halkı için daha net hale geldikçe, Vilayet'e daha büyük bir oranda katılacak ve İslam'ın ve Müslümanların düşmanlarına karşı cihadını güçlendireceklerdir. Bunlara kafirler, mürtedler ve bölge içinde ve dışında onlarla ittifak yapanlar dahildir.”³⁵⁷

ifadeleri beşerî coğrafi özelliklerin DAESH'in stratejisi açısından önemine örnek gösterilebilir. Kaldı ki, DAESH'in son dönemde sözde “Horasan Vilayeti” yapılanmasının etkin bir şekilde ön plana çıktığı göz önünde bulundurulursa,³⁵⁸ bu teorik açıklamaların pratikte de karşılık bulduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 4.29 ve Şekil 4.30'daki veriler karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, El-Kaide örgütünün herhangi bir ayırt edici tanımlama yapmadan, operasyonel arazi yapısının

³⁵⁴ Ebu Muhammed el-Adnani, “Yaşayan da Açık Bir Delille Yaşasın, Helak Olan Açık Bir Delille Helak Olsun.” archive.org, 2016, <https://archive.org/details/YaayanDaAAkBirDelilleYaAsn>.

³⁵⁵ Anonim, “Remaining and Expanding”, 32.

³⁵⁶ Anonim, “The Murtadd Brotherhood,” 63.

³⁵⁷ Anonim, “The Rafidah from Ibn Saba,” 49.

³⁵⁸ DAESH'in “Horasan Vilayeti” yapılanmasına ilişkin bir araştırma için bkz. Atal Ahmadzai, “IS-Khorasan,” *Perspectives on Terrorism* 16.5 (2022): 2-19.

kendisinin, stratejik açıdan en fazla etkili olduğunu belirttiği görülmektedir. Böylelikle El-Kaide'nin, farklı arazi yapılanmalarına sahip coğrafyalardaki faaliyetler açısından strateji belirlerken, o coğrafyadaki arazi yapısının ne olduğunun dikkate alınması gerektiğini öncelikli olarak değerlendirdiği söylenebilir. Ayrıca, El-Kaide açısından meskûn ve kırsal alanlara ilişkin kodlamaların benzer sıklıklara sahip olması, bu örgütün hem kırsal hem de meskûn alanları, çoğunlukla herhangi bir belirgin öncelik atfetmeden, stratejik açıdan birlikte değerlendirdiğine işaret etmektedir.

DAEŞ'in ise operasyonel arazi yapıları içerisinde meskûn alanları daha fazla ön plana çıkardığı anlaşılmaktadır. Strateji açısından bu bakış açısı DAEŞ'i El-Kaide'den net bir şekilde farklılaştırmaktadır. Bir diğer önemli farklılık ise; DAEŞ'in El-Kaide'ye göre hem jeostratejik konumları hem de beşerî coğrafi dinamikleri strateji ile daha fazla ilişkilendirmesidir. Diğer bir ifadeyle stratejik açıdan DAEŞ, jeostratejik konum ve beşerî coğrafi dinamikleri El-Kaide'ye göre daha fazla dikkate almakla birlikte açık, net ve kolayca anlaşılır bir şekilde belirtmektedir.

3.4 Kod Birlikte Oluşum Modeli

Kod birlikte oluşum modelindeki amaç birden fazla kodun birlikte kaç kez kodlandığının belirlenmesidir. Veri kaynaklarında yer alan bir ifadenin (kelime, kelime grubu, cümle ya da paragraf gibi) tamamı, kimi zaman aynı anda birden fazla kod içerisinde değerlendirilebilmektedir. “Kod Birlikte Oluşum Modeli”, bir ifadenin tamamının aynı anda birden fazla kodla ilişkili olduğu ya da aynı anda oluştuğu kodlama türünün analizini ortaya koymaktadır. Böylelikle kod ilişkileri analizi, araştırmada yer alan kodların, veri setindeki tüm kaynaklarda kesiştiği noktaları görselleştirmek için kullanılmaktadır. Buradan hareketle, kodlar arasındaki ilişkiyel bağ ortaya çıkarılabilmektedir.

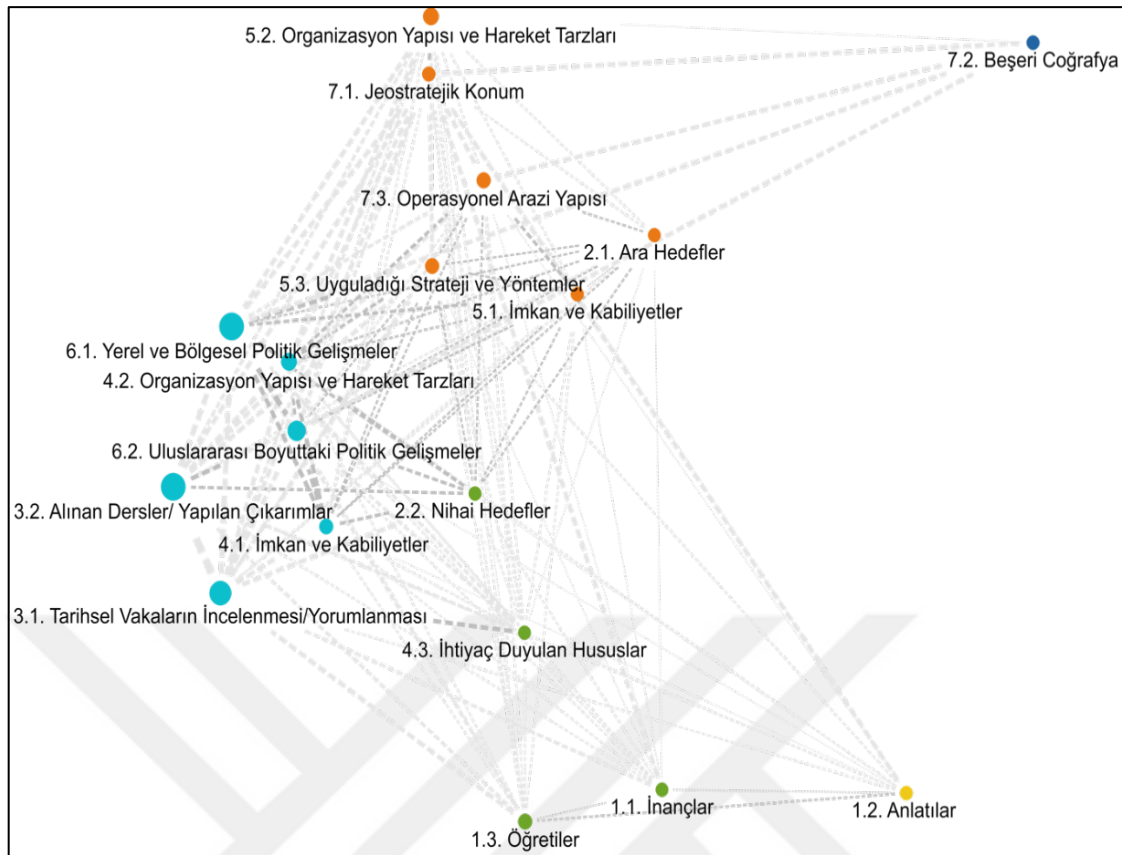
Bir ifadenin aynı anda birden fazla temel veya alt kod içerisinde kaç kez kodlandığının ortaya çıkarılması, bu şekilde birlikte oluşan kaç kodlama varsa bunlar arasındaki toplam eşleşmeyi matematiksel konumlandırmalardan oluşan bir harita biçiminde görselleştirmektedir. Diğer taraftan, bu analiz türünde birinci seviye alt kodlar, kendi bünyelerindeki daha alt seviyedeki kodların bu kodlarla bütünleştirilmesiyle kullanılmaktadır. Böylelikle temel kodları oluşturan en yüksek seviyedeki alt kodların matematiksel konumları incelenmektedir. Haritadaki kodlar arasındaki birbirine mesafe olarak yakınlık, aynı anda oluşma biçiminin daha fazla olduğunu göstermektedir.

Dolayısıyla hangi kodlamaların birbirleriyle daha yakın ilişkili olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

Ayrıca, matematiksel konumları birbirine yakın olan kodları, yine matematiksel konumlanmalar göz önünde bulundurularak, program dahilinde otomatik olarak diğerlerinden farklı kümeler ve renklerle ayırt etmek mümkündür. Bu kümelerin her biri, kodların birlikte oluşması bağlamında kendi içerisinde bir bütün olarak görülebilir. Haritalarda kümelendirmeler; “sarı, turuncu, yeşil, koyu mavi ve açık mavi” renklerden oluşan beş farklı matematiksel konum ile belirtilmektedir. Yine her bir kod arasındaki çizginin kalınlığı, bir kodun diğer bir kodla birlikte oluşum sıklığına göre artmaktadır. Haritayı basit ve yalın şekilde göstermek için, en az 10 kez birlikte kodlanmayan kodlar arasındaki çizgiler gösterilmemiştir. Ancak matematiksel konumlama bu durumdan etkilenmemekte ve yine de her bir birlikte oluşuma göre şekillenmektedir. Dahası, her bir kodu gösteren sembol olan dairelerin büyüklüğü de ilgili kodun diğer kodlarla birlikte oluşum sayısına göre artmaktadır. Böylelikle matematiksel konumlanmalarda odağın nerede olduğu kolaylıkla görülebilmektedir. Neticede bu model önce her bir örgüt için kullanılacak akabinde ise her iki örgüt arasındaki benzerlikler ve farklılıklar yorumlanacaktır.

3.4.1 El-Kaide

El-Kaide terör örgütüne ait “Kod Birlikte Oluşum” modelinde, örgüte ait birincil kaynaklar üzerinden yapılan içerik analizinde, birlikte kodlanan kodların toplam “beş farklı küme” oluşturduğu görülmektedir. Aşağıda gösterilen Harita 3.1’de, bu farklı kümelendirmeler ve bunların harita üzerindeki konumları farklı renklerle belirtilmektedir.

Harita 3.1 El-Kaide kaynakları üzerinden kod birlikte oluşum analizi

Harita 3.1 incelendiğinde, El-Kaide terör örgütü özelinde açık mavi renkli kümedeki kodların en sık birlikte kodlandığı görülmektedir. Bu kodlar aşağıda belirtilen sırayla kümelenmektedir:

- 3.2. Alınan Dersler/Yapılan Çıkarımlar
- 6.1. Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler
- 3.1. Tarihsel Vakaların İncelenmesi/Yorumlanması
- 6.2. Uluslararası Boyuttaki Bölgesel Gelişmeler
- 4.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları
- 4.1. İmkân ve Kabiliyetler

Dolayısıyla El-Kaide'nin yukarıda sayılan kodlara ilişkin hususları, aynı bölümlerde ve bir bütünlük içerisinde birden fazla kez tekrar edecek şekilde, stratejik açıdan değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Burada, Kod Sistemi'ndeki üçüncü temel kodun; "Geçmiş Tecrübeler", altıncı temel kodun; "Politik Koşullar" ve dördüncü temel kodun "Örgütün Durumu" olduğu hatırlanmalıdır.

Bu bağlamda incelendiğinde ise El-Kaide'nin stratejik açıdan “geçmiş tecrübeler, politik koşullar ve örgütün durumunu” bir istisna kod hariç aynı anda ve birlikte değerlendirdiğini

söylemek mümkündür. Çünkü, “Örgütün Durumu” temel kodunda yer alan “4.3. İhtiyaç Duyulan Hususlar” kodunun farklı bir kümede gösterildiğine dikkat edilmelidir. Sonuçta El-Kaide’nin; geçmiş tecrübeleri, politik koşulları ve örgütün durumunu çoğunlukla bir arada değerlendirdiği ancak bunun bir istisnası olarak örgütün durumu bünyesinde yer alan bir alt kod olarak ihtiyaç duyduğu hususları farklı bir kümede ele aldığı söylenebilir.

İkinci küme turuncu renkli kodlardır. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 5.1. İmkân ve Kabiliyetler
- 5.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları
- 5.3. Uyguladığı Strateji ve Yöntemler
- 7.1. Jeostratejik Konum
- 7.3. Operasyonel Arazi Yapısı
- 2.1. Ara Hedefler

Bu kodların da sıklıkla birlikte kodlandığı ortaya çıkmaktadır. Burada, Kod Sistemi’ndeki beşinci temel kodun; “Düşmanın Durumu”, yedinci temel kodun; “Coğrafi Koşullar” ve ikinci temel kodun “Örgütün Hedefleri” olduğu hatırlanmalıdır.

Bu bağlamda incelendiğinde ise El-Kaide’nin stratejik açıdan “düşmanın durumu, coğrafi koşullar ve örgütün hedeflerini” iki istisnai kod hariç, birlikte değerlendirdiğini söylemek mümkündür. “7.2. Beşerî Coğrafya” ve “2.2. Nihai Hedefler” kodları bu kümede yer almamaktadır. Sonuçta El-Kaide’nin; düşmanın durumu, coğrafi koşullar ve örgütün hedeflerini çoğunlukla bir arada değerlendirdiği ancak bunun bir istisnası olarak beşerî coğrafi dinamikler ve örgütün nihai hedeflerinin farklı bir kümede ele aldığı söylenebilir.

Üçüncü küme yeşil renkli kodlardır. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 4.3. İhtiyaç Duyulan Hususlar
- 2.2. Nihai Hedefler
- 1.1. İnançlar
- 1.3. Öğretiler

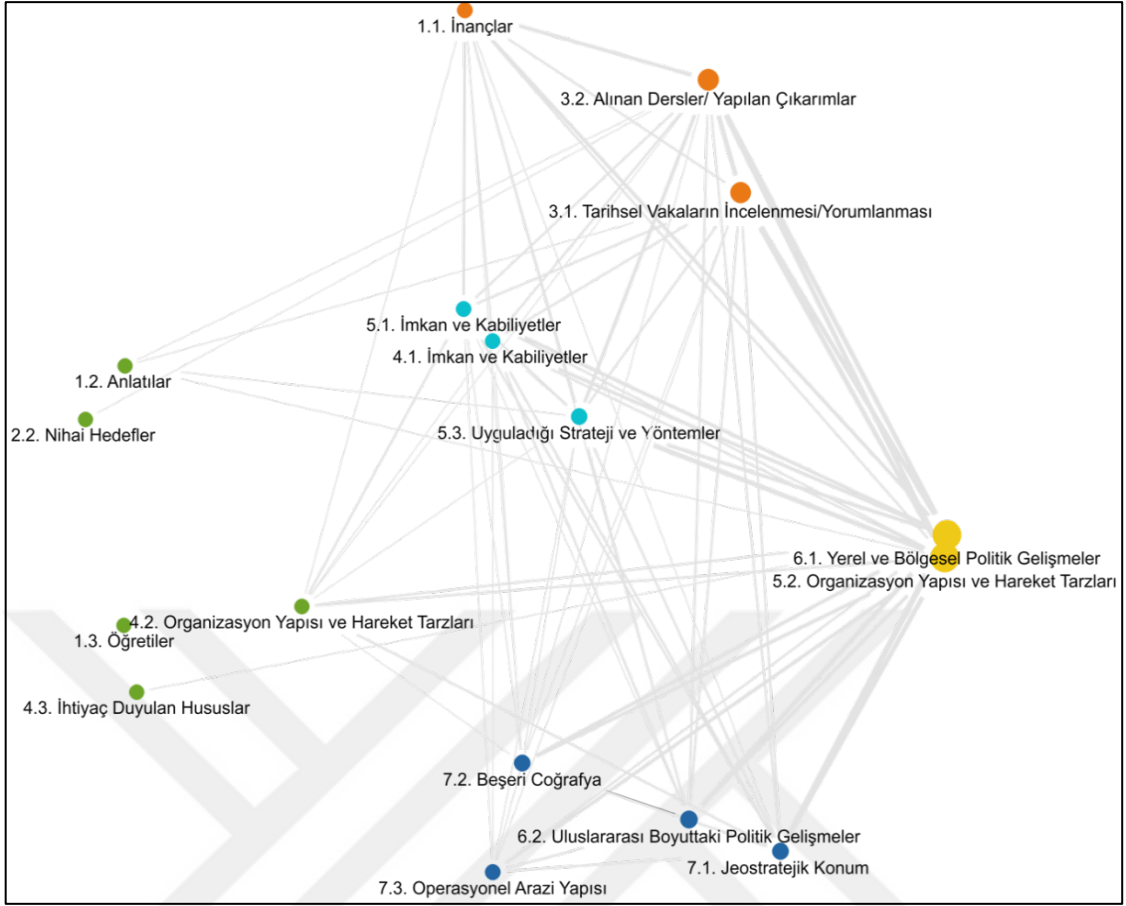
Bu kodların sıklıkla birlikte kodlandığı ortaya çıkmaktadır. Burada, Kod Sistemi’ndeki dördüncü temel kodun; “Örgütün Durumu”, ikinci temel kodun; “Örgütün Hedefleri” ve birinci temel kodun “Örgütün İdeolojisi” olduğu hatırlanmalıdır. Dolayısıyla El-Kaide’nin; örgütün ihtiyaç duyduğu hususlar, örgütün nihai hedefleri, örgütün inançları ve örgütün öğretilerini stratejik açıdan birlikte değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Dördüncü küme sarı, beşinci küme ise koyu mavi renkli kodlardır. Sarı renkli kümedeki kod “1.2. Anlatılar” iken, koyu mavi renkli kümedeki kod ise “7.2. Beşerî Coğrafya”dır. Bu iki farklı kümedeki kodlar ile diğer kodlar arasındaki ilişkinin oldukça zayıf olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle her iki kod örgüt tarafından çoğunlukla diğerlerinden ayrı olarak değerlendirilmekte ya da ifade edilmektedir.

Buna ilave olarak, El-Kaide örgütünün ideolojisine ait “Alt Kodların Sıklık Analizi” sonuçları hatırlandığında, “Anlatılar” kodunun diğer iki koda (öğretiler ve inançlar) göre oldukça fazla ön planda olması, El-Kaide’nin stratejisinde anlatılara ayrı bir önem verildiği şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan beşerî coğrafi özelliklerin ise, daha önce yapılan hem “Alt Kodların Sıklık Analizi” hem de “Kod-Alt Kod Bölümler Modeli” analizinde strateji ile oldukça düşük bir ilişki içerisinde olsa da El-Kaide’nin beşerî coğrafi dinamikleri stratejik bağlamda ayrı olarak değerlendirdiği söylenebilir.

3.4.2 DAES

DAES terör örgütüne ait “Kod Birlikte Oluşum” modelinde, örgüte ait birincil kaynaklar üzerinden yapılan içerik analizinde, birlikte kodlanan kodların toplam “beş farklı küme” oluşturduğu görülmektedir. Aşağıda gösterilen Harita 3.2’de bu farklı kümelenmeler ve bunların harita üzerindeki konumları ayrı renklerle belirtilmektedir.

Harita 3.2 DAEŞ kaynakları üzerinden kod birlikte oluşum analizi

Harita 3.2 incelendiğinde, DAEŞ terör örgütü özelinde sarı renkli kümedeki kodların en sık birlikte kodlandığı görülmektedir. Bu kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 6.1. Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler
- 5.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları

Burada, Kod Sistemi'ndeki beşinci temel kodun “Düşmanın Durumu” ve altıncı temel kodun ise “Politik Koşullar” olduğu hatırlanmalıdır. Bu bağlamda incelendiğinde; DAEŞ'in stratejik açıdan, politik koşullar arasından “yerel ve bölgesel politik gelişmeler” ile düşmanın durumu açısından “düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzlarını” birbiriyle ilişkili olarak sıklıkla değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Birlikte en sık kodlanan ikinci renk kümesi ise turuncu renkle gösterilmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 1.1. İnançlar
- 3.2. Alınan Dersler ve Yapılan Çıkarımlar
- 3.1. Tarihsel Vakaların İncelenmesi ve Yorumlanması

Burada; Kod Sistemi'ndeki birinci temel kodun "Örgütün İdeolojisi" ve üçüncü temel kodun ise "Geçmiş Tecrübeler" olduğu hatırlanmalıdır. Bu bağlamda DAES'in örgütün ideolojisi kapsamındaki "örgütün inançları", geçmiş tecrübeler bağlamındaki "alınan dersler ve yapılan çıkarımlar" ile "tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanmasını" birlikte değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Üçüncü küme ise koyu mavi kodlardır. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 7.1. Jeostratejik Konum
- 7.2. Beşerî Coğrafya
- 7.3. Operasyonel Arazi Yapısı
- 6.2. Uluslararası Boyuttaki Politik Gelişmeler

Matematiksel konumlar, bu kodların sıklıkla birlikte kodlandığını ortaya koymaktadır. Kod Sistemi'ndeki yedinci temel kod; "Coğrafi Koşullar", altıncı temel kod ise; "Politik Koşullar"dır. Bu bağlamda DAES'in coğrafi koşullar kapsamındaki "jeostratejik konum", "beşerî coğrafya" ve "operasyonel arazi yapısı" ile politik koşullar bünyesindeki "uluslararası boyuttaki bölgesel gelişmeleri" sıklıkla birlikte değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Dördüncü küme yeşil renkli kodlardır. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 1.2. Anlatılar
- 1.3. Öğretiler
- 2.2. Nihai Hedefler
- 4.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları
- 4.3. İhtiyaç Duyulan Hususlar

Kod Sistemi'nde birinci temel kod "Örgütün İdeolojisi", ikinci temel kod "Örgütün Hedefleri", dördüncü temel kod ise "Örgütün Durumu"dur. Bu bağlamda DAES tarafından örgütün ideolojisi temel kodu kapsamındaki "anlatılar" ve "öğretiler", örgütün hedeflerinden "nihai hedefler" ile örgütün durumu içerisinde "örgütün organizasyon yapısı ve hareket tarzlarını" sıklıkla birlikte değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Beşinci küme açık mavi renkli kodlardır. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 4.1. İmkân ve Kabiliyetler
- 5.1. İmkân ve Kabiliyetler

- 5.3. Uyguladığı Strateji ve Yöntemler

Kod Sistemi’nde dördüncü temel kod “Örgütün Durumu”, beşinci temel kod ise “Düşmanın Durumu”dur. Dolayısıyla DAES’in örgütün durumu temel kodu kapsamındaki “örgütün imkân ve kabiliyetleri” ile düşmanın durumu temel kodu kapsamındaki “düşmanın imkân ve kabiliyetleri” ile “düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemleri” sıklıkla birlikte değerlendirdiği görülmektedir.

Harita 3.2’de dikkat çeken bir husus ise, analiz sonucunda “2.1. Ara Hedefler” kodunun bulunmamasıdır. Bu durum, örgütün belirlediği ara hedeflerin, büyük bir çoğunlukla diğer tüm kodlardan ayrık bir şekilde ifade edildiğini göstermektedir. Nitekim; “Temel Kodların Sıklık Analizi”, “Alt Kodların Sıklık Analizi” ve “Kod-Alt Kod Bölümler Analizi” sonuçlarına göre DAES örgütünün ara hedeflere yoğun bir şekilde önem verdiği hatırlanmalıdır. Böylelikle DAES’in, diğer tüm kodlardan çoğunlukla ayrık olarak ara hedefleri strateji ile ilişkili olarak incelemesi ya da yer vermesi, belirlenen ara hedeflere ayrı bir stratejik önem atfedildiği şeklinde yorumlanabilir.

Buraya kadar, El-Kaide ve DAES için “Kod Birlikte Oluşum Modeli” analiz sonuçları ayrı ayrı belirtilmiştir. Buradan itibaren, iki vakayı karşılaştırmak maksadıyla, Harita 3.1 ve Harita 3.2 incelenerek, her iki örgüt için de önce “çoğunlukla birlikte değerlendirilen faktörler (birlikte oluşan kodlamalar)” sıralanacaktır. Akabinde ise, “çoğunlukla birlikte kodlanmayan (ayrık kodlamalar)” kodlar karşılaştırmalı olarak ifade edilecektir.

Bu bağlamda ilk olarak, birlikte oluşum sıklığı çoktan aza doğru sıralanan kod kümelerini, El-Kaide örgütünün stratejik bir bağlamda çoğunlukla kendi içerisinde bir bütün olarak değerlendirdiği söylenebilir. Aşağıdaki sıralamada, ilk sıradaki küme birlikte oluşum sıklığı en fazla olan kodları, en sondaki küme ise birlikte oluşmakla birlikte sıklığı en az olan kodları kapsamaktadır:

- Yerel, bölgesel politik gelişmeler; uluslararası politik gelişmeler; geçmişte meydana gelen vakalar ve bunlardan alınan dersler; örgütün organizasyon yapısı, hareket tarzları, sahip olduğu imkân ve kabiliyetler.
- Örgütün kısa ve orta vadedeki ara hedefleri; düşmanın imkân ve kabiliyetleri, organizasyon yapısı, hareket tarzları, uyguladığı strateji ve yöntemleri; örgütün etki ve ilgi alanlarının jeostratejik konumu, faaliyetlerin önemli bir kısmının gerçekleştirildiği operasyonel arazi yapısı.

- Örgütün nihai hedefleri; örgütün inanç ve öğretileri ve örgütün ihtiyaç duyduğu hususlar.

El-Kaide açısından, kendi içerisinde bir bütün olarak ön plana çıkan faktörlerin haricinde, iki tane ayrık kod bulunmaktadır. Bu bağlamda, aşağıda sıralanan kodların ve bu kodlara ait tüm alt bileşenlerin, El-Kaide örgütü tarafından stratejik bir bağlamda çoğunlukla diğer kodlardan ayrık olarak değerlendirdiği söylenebilir:

- Örgütün ideolojisi kapsamındaki anlatılar.
- Beşerî coğrafi özellikler.

Birlikte oluşum sıklığı çoktan aza doğru sıralanan kod kümelerini, DAESH örgütünün de El-Kaide'ye benzer şekilde, stratejik bir bağlamda çoğunlukla kendi içerisinde bir bütün olarak değerlendirdiği söylenebilir. Aşağıda, ilk sıradaki küme birlikte oluşum sıklığı en fazla olan kodları, en sondaki küme ise birlikte oluşum sıklığı en az olan kodları kapsamaktadır:

- Yerel ve bölgesel politik gelişmeler; düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzları.
- İnançlar; tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması; alınan dersler ve yapılan çıkarımlar.
- Uluslararası boyuttaki politik gelişmeler; jeostratejik konum; beşerî coğrafya; operasyonel arazi yapısı.
- Örgütün nihai hedefleri; örgütün ideolojisinde yer alan anlatı ve öğretiler; örgütün organizasyon yapısı, hareket tarzları ve ihtiyaç duyduğu hususlar.
- Örgütün imkân ve kabiliyetleri; düşmanın imkân ve kabiliyetleri; düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemler.

DAESH açısından, kendi içerisinde bir bütün olarak ön plana çıkan faktörlerin haricinde, yalnızca bir tane ayrık kod bulunmaktadır. Aşağıdaki kodun ve bu koda ait tüm alt bileşenlerin, DAESH örgütünün stratejik bir bağlamda çoğunlukla diğer kodlardan ayrık olarak değerlendirdiği söylenebilir:

- Örgütün ara hedefleri

Bu doğrultuda; El-Kaide ve DAESH örgütleri açısından yukarıdaki kümelenmeler incelendiğinde, El-Kaide'nin stratejiye etki eden faktörleri yukarıda belirtilen üç farklı kümede topladığı söylenebilir. İki faktör ise çoğunlukla tek başına ya da ayrık olarak ele alınmaktadır. DAESH'in ise, El-Kaide'ye göre, stratejiyi etkileyen faktörleri daha fazla

kümede ele aldığını söylemek mümkündür. Öyle ki, DAES’in bir faktör haricinde diğer tüm faktörleri dört farklı kümede değerlendirdiği, stratejiye etki eden bu faktörleri El-Kaide’ye göre daha fazla kategorik hale getirdiği ya da kendi içerisinde bir bütün olarak ayrı ayrı ele aldığı görülmektedir.

Sonuç olarak, kod birlikte oluşum modeli analizlerine göre; El-Kaide’nin stratejisini birlikte en çok etkileyen faktörler; yerel ve bölgesel politik gelişmeler; uluslararası politik gelişmeler; tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması; geçmişten alınan dersler ve yapılan çıkarımlar; örgütün organizasyon yapısı, hareket tarzları ile sahip olduğu imkân ve kabiliyetleridir. Bunların yanı sıra, örgütün ideolojisi kapsamındaki anlatılara ve beşerî coğrafi özelliklere ise ayrı bir stratejik önem atfedilmektedir.

Diğer taraftan DAES’in stratejisini birlikte en çok etkileyen faktörler ise; yerel ve bölgesel politik gelişmeler ile düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzlarıdır. Bununla birlikte, bu örgüt için ise örgütün ara hedeflerine ayrı bir önem atfedildiği anlaşılmaktadır.

Bu analiz çıktıları, El-Kaide’nin stratejik bağlamda sıklıkla; yerel ve bölgesel gelişmelerle birlikte uluslararası politik koşulları birlikte değerlendirdiğini, bunların üzerine tarihsel olayları yorumladığını ve bunlardan çıkarılan dersleri göz önünde bulundurduğunu göstermektedir. Dolayısıyla El-Kaide’nin stratejik açıdan geçmiş ve güncel arasında yoğun bir ilişki kurduğu söylenebilir. Bunlarla beraber, örgütün kendisine ilişkin hususlara (organizasyon yapısı, hareket tarzları, sahip olunan imkân ve kabiliyetler) odaklandığını ya da örgütün kendisine odaklanan bir stratejik yaklaşıma sahip olduğunu söylemek mümkündür.

DAES’in ise stratejik açıdan; uluslararası politik gelişmelerden ziyade yerel ve bölgesel politik gelişmeleri önceliklendirdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, organizasyon yapısı ve hareket tarzları gibi faktörleri gözeterek düşmanı odağına alan bir stratejik bakış açısında sahip olduğu söylenebilir.

3.5 Kod Ardışık Oluşum Modeli

“Kod Ardışık Oluşum Modeli” de “Kod Birlikte Oluşum” modeline benzer şekilde işlev görmektedir. Yani kodlar (diğer bir ifadeyle faktörler) arasındaki ilişki ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Kod Ardışık Oluşum Modeli’nde bu ilişki biçimleri; veri kaynaklarında kimi zaman birbirinden ayrık ya da farklı ifadelerin sıklıkla birbirinin

ardı sıra kullanılması üzerine anlam kazanmaktadır. Buradaki amaç, hangi kod ya da kodların hemen sonrasında hangi kod veya kodların kodlandığının belirtilmesidir. Bu durum çoğunlukla, belirli bir konunun ele alındığı bir paragraftan sonra başka bir konunun ele alındığı diğer bir paragraf örneklerinde görülmektedir. Dolayısıyla bu durum, birden fazla farklı ifadenin tematik ve/veya mantıksal olarak birbirine yakınlığını ifade edebilmektedir.

Nitekim, kod veya kodlar arasındaki ardışık oluşum biçiminin sıklıkla gerçekleşmesinin bilişsel olarak bir anlam ifade ettiği değerlendirilmektedir. Böylelikle, birden fazla ifadenin ne sıklıkla arka arkaya kullanıldığının belirlenmesiyle, bu ifadeler arasındaki ilişki biçiminin “Kod Birlikte Oluşum” modelinden farklı bir yönü ortaya koyulabilmektedir. Analiz esnasında birbirinden farklı ifadelerin, birbirinin ardı sıra kodlanması neticesinde, hangi kodlar dahilinde kaç kez ardışık olarak kodlandığı ortaya çıkarılabilmekte ve ardışık biçimde oluşan kodlar bir harita üzerindeki matematiksel konumlar ve bu konumlarla oluşan kümeler biçiminde görselleştirilebilmektedir. Yine “Kod Birlikte Oluşum” modelindeki gibi, kod sembolü olan dairelerin büyüklüğü o koda ilişkin toplam ardışık kod sıklıklarını, kodlar arasındaki çizgilerin kalınlığı ise bir kodun diğer bir kodla ardışık oluşum sıklığının fazlalığını göstermektedir.

Haritayı basit ve yalın şekilde göstermek için, en az 10 kez ardışık olarak kodlanmayan kodlar arasındaki çizgiler gösterilmemiştir. Ancak matematiksel konumlama bu durumdan etkilenmemekte ve yine de her bir birlikte oluşuma göre şekillenmektedir. Neticede bu model önce her bir örgüt için kullanılacak akabinde ise her iki örgüt arasındaki benzerlikler ve farklılıklar yorumlanacaktır.

3.5.1 El-Kaide

El-Kaide terör örgütüne ait “Kod Ardışık Oluşum” modelinde, örgüte ait birincil kaynaklar üzerinden yapılan içerik analizinde, birbiri ardı sıra kodlanan kodların toplam “dört farklı küme” oluşturduğu görülmektedir. Aşağıda gösterilen Harita 3.3’te bu farklı kümelenmeler ve bunların harita üzerindeki konumları ayrı renklerle belirtilmektedir.

Ardışık olarak en sık kodlanan ikinci renk kümesi ise koyu mavi renkle gösterilmektedir. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 2.2. Nihai Hedefler
- 4.3. İhtiyaç Duyulan Hususlar
- 5.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları
- 7.2. Beşerî Coğrafya

İkinci, dördüncü, beşinci ve yedinci temel kodlar göz önünde bulundurulduğunda; El-Kaide'nin örgütün hedefleri arasından “nihai hedefleri, örgütün durumu içerisinde “ihtiyaç duyulan hususları”, düşman durumu açısından “düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzlarını”, coğrafi koşullar bağlamında ise “beşerî özellikleri” ardışık olarak stratejiyle ilişkilendirdiği söylenebilir.

Üçüncü küme ise açık mavi kodlardır. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 4.1. İmkân ve Kabiliyetler
- 4.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları
- 5.1. İmkân ve Kabiliyetler
- 5.3. Uyguladığı Strateji ve Yöntemler
- 7.3. Operasyonel Arazi Yapısı

Matematiksel konumlar, bu kodların sıklıkla ardışık olarak kodlandığını ortaya çıkarmaktadır. İlgili temel kodlarla birlikte incelendiğinde El-Kaide'nin; örgütün durumu kapsamında “örgütün sahip olduğu imkân ve kabiliyetler” ile “organizasyon yapısı ve hareket tarzlarını”, düşmanın durumu kapsamında “düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemlerin” neler olduğunu, coğrafi koşullar bağlamında ise “operasyonel arazinin yapısını” birbiri ardına ve sıklıkla stratejik açıdan değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

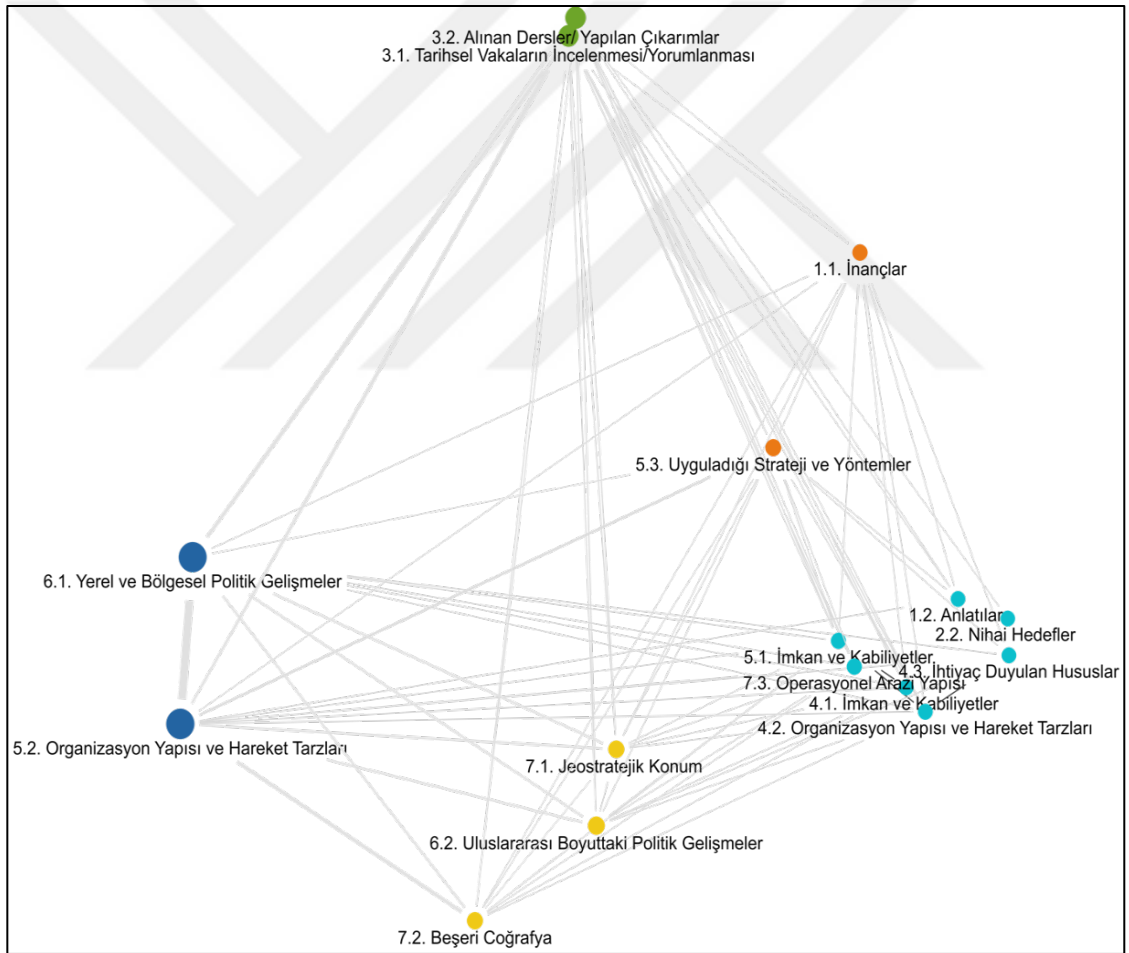
Dördüncü ve son küme yeşil renkli kodlardır. Bu küme, diğer kümelere göre daha az sıklıkla birbiri ardı sıra kodlanan kodları içermektedir. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 1.1. İnançlar
- 1.2. Anlatılar
- 1.3. Öğretiler
- 2.1. Ara hedefler
- 7.1. Jeostratejik Konum

İlgili temel kodlarla birlikte incelendiğinde El-Kaide'nin; örgütün ideolojisi kapsamındaki “inançlar, anlatılar ve öğretileri”, örgütün hedefleri bağlamında “ara hedefleri”, coğrafi koşullara bağlı olarak “jeostratejik konumları” birbiri ardına ve sıklıkla stratejik açıdan birlikte değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

3.5.2 DAEŞ

DAEŞ terör örgütüne ait “Kod Ardışık Oluşum” modelinde, örgüte ait birincil kaynaklar üzerinden yapılan içerik analizinde, birbiri ardı sıra kodlanan kodların toplam “beş farklı küme” oluşturduğu görülmektedir. Aşağıda sunulan Harita 3.4'te bu farklı kümelenmeler ve bunların harita üzerindeki matematiksel konumları ayrı renklerle belirtilmektedir.

Harita 3.4 DAEŞ kaynakları üzerinden kod ardışık oluşum analizi

Harita 3.4 incelendiğinde, DAEŞ terör örgütü özelinde koyu mavi kümedeki kodların ardışık olarak en sık kodlandığı görülmektedir. Bu kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 5.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları

- 6.1. Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler

Burada; Kod Sistemi'ndeki beşinci temel kodun “düşmanın durumu” ve altıncı temel kodun ise “politik koşullar” olduğu hatırlanmalıdır. Bu bağlamda incelendiğinde ise DAEŞ'in stratejik açıdan düşmanın durumu bakımından “düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzları” ile mevcut politik koşullar içerisinde “yerel ve bölgesel politik gelişmeleri” birbiri ardı sıra ve sıklıkla birlikte değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Ardışık olarak en sık kodlanan ikinci renk kümesi ise yeşil renkle gösterilmektedir. Buradaki faktörler aşağıda sıralanmaktadır:

- 3.1. Tarihsel Vakaların İncelenmesi/Yorumlanması
- 3.2. Alınan Dersler/Yapılan Çıkarımlar

Her iki kod için, üçüncü temel kod ile ilişkili olduğundan dolayı, DAEŞ'in geçmiş tecrübeler açısından “tarihsel olayların incelenmesi ve yorumlanması” ile bunlardan “alınan dersler ve yapılan çıkarımları” ardışık olarak ve sıklıkla stratejiyle ilişkilendirdiği söylenebilir.

Üçüncü küme ise sarı renkli kodlardır. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 6.2. Uluslararası Boyuttaki Politik Gelişmeler
- 7.1. Jeostratejik Konum
- 7.2. Beşerî Coğrafya

Matematiksel konumlar, bu kodların ilk iki küme sonrasında sıklıkla ardışık olarak kodlandığını ortaya çıkarmaktadır. İlgili temel kodlarla birlikte incelendiğinde DAEŞ'in; politik koşullar kapsamındaki “uluslararası politik gelişmeler” ile coğrafi koşullara bağlı olarak “jeostratejik konumları” ve “beşerî coğrafi özellikleri” birbiri ardına ve sıklıkla stratejik açıdan birlikte değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Analizdeki dördüncü küme açık mavi renkli kodlardır. Bu kümedeki kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 1.2. Anlatılar,
- 2.2. Nihai Hedefler
- 4.1. İmkân ve Kabiliyetler
- 4.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları
- 4.3. İhtiyaç Duyulan Hususlar
- 5.1. İmkân ve Kabiliyetler

- 7.3. Operasyonel Arazi Yapısı

Bu sonuçlar ilgili temel kodlarla birlikte incelendiğinde DAESH'in; örgütün ideolojisi kapsamındaki “anlatıları”, örgütün hedefleri kapsamındaki “nihai hedeflerini”, örgütün durumu açısından “imkân ve kabiliyetlerini”, “organizasyon yapısı ve hareket tarzlarını” ve “ihtiyaç duyduğu hususları”, düşmanın durumu açısından “düşmanın imkân ve kabiliyetlerini”, son olarak ise coğrafi koşullar bünyesindeki “operasyonel arazi yapısını” birbiri ardına ve sıklıkla stratejik açıdan birlikte değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Son olarak belirlenen küme ise turuncu kodlardır. Bu küme, diğer kümelere göre daha az sıklıkla birbiri ardı sıra kodlanan kodlardan oluşmaktadır. Bu kodlar aşağıda sıralanmaktadır:

- 1.1. İnançlar
- 5.3. Uygulanan Strateji ve Yöntemler

İlgili temel kodlarla birlikte incelendiğinde DAESH'in; örgütün ideolojisinin bir parçası olan “inançlar” ile düşmanın durumu açısından “düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemleri” birbiri ardına ve sıklıkla stratejik açıdan birlikte değerlendirdiği ifade edilebilir.

Buraya kadar, El-Kaide ve DAESH için “Kod Ardışık Oluşum Modeli” analiz sonuçları ayrı ayrı belirtilmiştir. Buradan itibaren, iki vakayı karşılaştırmak maksadıyla, Harita 3.3 ve Harita 3.4 incelenerek, her iki örgüt için de önce “çoğunlukla ardışık olarak değerlendirilen faktörler (ardışık oluşan kodlamalar)” sıralanacaktır.

Harita 3.3 ve Harita 3.4 karşılaştırıldığında her iki örgüt için de çoğunlukla ardışık oluşan kodlamalar görülmektedir. Ancak, her iki örgüt açısından da diğerlerinden ayrık olarak nitelendirebilecek şekilde çoğunlukla ardışık kodlanmayan kodların bulunmadığı belirtilmelidir.

Bu bağlamda, ardışık oluşum sıklığı çoktan aza doğru sıralanan kod kümelerini, El-Kaide örgütünün stratejik bir bağlamda çoğunlukla kendi içerisinde bir bütün olarak değerlendirdiği söylenebilir. El-Kaide açısından dört farklı küme oluşmuştur. Aşağıda, ilk sıradaki küme ardışık oluşum sıklığı en fazla olan kodları, en sondaki küme ise ardışık oluşum sıklığı en az olan kodları kapsamaktadır:

- Tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması; alınan dersler ve yapılan çıkarımlar; yerel ve bölgesel politik gelişmeler; uluslararası boyuttaki politik gelişmeler.
- Örgütün nihai hedefleri, örgütün durumu içerisinde ihtiyaç duyulan hususlar; düşman durumu açısından düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzları; coğrafi koşullar bağlamında beşerî özellikler.
- Örgütün sahip olduğu imkân ve kabiliyetler; örgütün organizasyon yapısı ve hareket tarzları; düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemlerin neler olduğu; coğrafi koşullar bağlamında operasyonel arazinin yapısı.
- Örgütün ideolojisi kapsamındaki inançlar, anlatılar ve öğretiler; örgütün ara hedefleri; coğrafi koşullara bağlı olarak jeostratejik konumlar.

Diğer taraftan, ardışık oluşum sıklığı çoktan aza doğru sıralanan kod kümelerini, DAES örgütünün de stratejik bir bağlamda çoğunlukla kendi içerisinde bir bütün olarak değerlendirdiği söylenebilir. DAES açısından bu bütünleşmeler toplam beş farklı küme şeklinde oluşmuştur. Aşağıda belirtilen sıralamada, ilk sıradaki küme ardışık oluşum sıklığı en fazla olan kodları, en sondaki küme ise ardışık oluşum sıklığı en az olan kodları kapsamaktadır:

- Düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzları; yerel ve bölgesel politik gelişmeler.
- Tarihsel olayların incelenmesi ve yorumlanması; alınan dersler ve yapılan çıkarımlar.
- Uluslararası boyuttaki politik gelişmeler; coğrafi koşullara bağlı olarak jeostratejik konumlar ve beşerî coğrafi özellikler.
- Örgütün ideolojisi kapsamındaki anlatılar; örgütün nihai hedefleri; örgütün imkân ve kabiliyetlerinin yanı sıra organizasyon yapısı ve hareket tarzları ile ihtiyaç duyduğu hususlar; düşmanın imkân ve kabiliyetleri; coğrafi koşullara bağlı olarak operasyonel arazi yapısı.
- Örgütün ideolojisi kapsamındaki inançlar; düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemler.

Sonuç olarak kod ardışık oluşum modeline göre El-Kaide'nin stratejisini en çok etkileyen faktörlerin; tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması, alınan dersler ve yapılan çıkarımlar, yerel ve bölgesel politik gelişmeler, uluslararası boyuttaki politik gelişmeler olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum; El-Kaide'nin geçmiş olaylar ve bunlardan çıkarılan dersler ile güncel politik koşullar arasında teorik açıdan ardışık bir

bağ kurduğunu ve bu faktörlerin stratejisine etki edecek şekilde söylemlere yansıtıldığını göstermektedir.

Diğer taraftan DAEŞ'in stratejisini ardışık olarak en çok etkileyen faktörler ise; “düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzları” ile “yerel ve bölgesel politik gelişmeler”dir. Dolayısıyla DAEŞ açısından düşman ve politik koşullar kapsamında, bahsedilen bu faktörler bağlamında stratejik bağlamda ardışık bir ilişki kurulduğunu söylemek mümkündür.

3.6 Tek Vaka Modeli

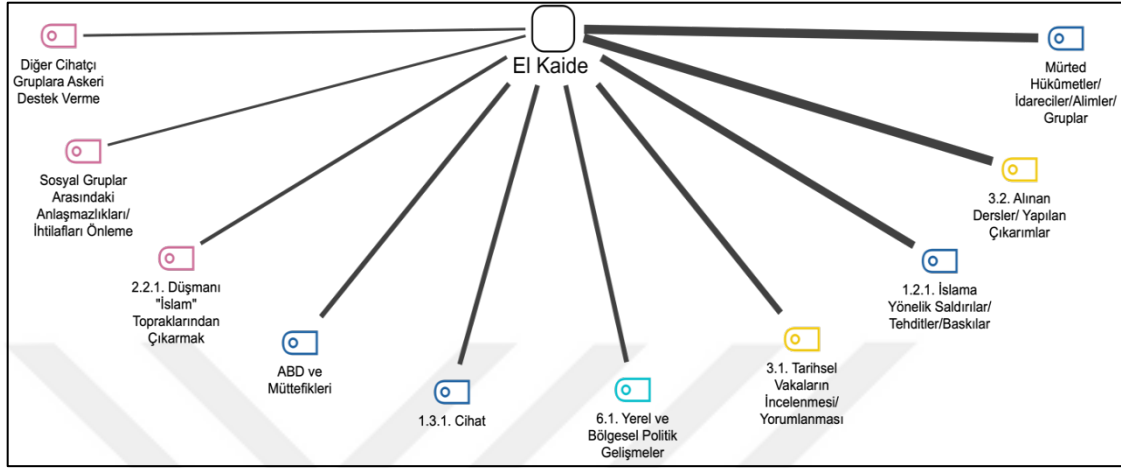
Tek Vaka Modeli; önceki analiz teknikleri ve modellerinden farklı olarak, bir belge grubunda analize tabi tutulan tüm belgeleri, oluşturulan tüm temel ve alt kodlar dahil olmak üzere yapılan bütün kodlamalarla ele alınmaktadır. Oluşturulan tüm temel ve alt kodlar düzeyleri fark etmeksizin bütüncül olarak analiz edilmektedir.

Bu tarz bir bütüncül yaklaşım, analiz edilen veri kaynaklarını tek bir vaka olarak ayırt etmeye elverişli hale getirmektedir. Dolayısıyla, tek bir vaka olarak görülen tüm veri kaynakları ve farklı düzeylerdeki tüm kodlar tek bir şekil olarak görselleştirilebilmektedir. Şekilde her bir kod, araştırmanın yöntemi bölümünde yer verilen analiz modelinde (Şekil 2.1) temel kodlar için belirlenen renklerle gösterilmektedir. Ayrıca, her bir kodun uzantısı olan çizgilerin kalınlığı, ilgili kodlamanın sıklığına göre artmaktadır. Şekilde, en sık kod en sağdan başlayacak şekilde 180 derecelik bir açı ile, ilk 10 sıradaki kodlar izlenebilmektedir. Kodların oluşturulması esnasında ikinci seviye alt kodlardan sonraki alt kodlara numara verilmediğinden dolayı şekildeki bazı kodlarda numara bulunmamakta, hangi temel koda ait olduğu ise renklerle belirlenebilmektedir.

Tek vaka modeli, her düzeydeki kodların toplamda kaç kez kodlandığının sıklığını hiyerarşik olarak göstermekle birlikte, seviyesi fark etmeksizin en ön planda ortaya çıkan faktörlerin neler olduğunun bütüncül olarak ortaya çıkarılması işlevini görmektedir. Böylelikle, yapılan analiz neticesinde hiyerarşik olarak hangi düzeyde olursa olsun en sık tekrarlanan ifadelerin neler olduğu izlenebilmektedir. Neticede, araştırmadaki amaçlardan biri olan karşılaştırmalı analiz öncesinde her bir vakanın kendi içerisindeki bütüncül analizleri tamamlanmaktadır.

3.6.1 El-Kaide

El-Kaide özelinde “Tek Vaka Modeli” analizi sonucunda, temel kodlar bünyesindeki tüm seviyelerdeki alt kodların tamamı arasında, en sık kodlanan ilk 10 sıradaki kodlar (faktörler) aşağıda yer alan Şekil 3.31’de gösterilmektedir.

Şekil 3.31 Tek vaka modeli: El-Kaide

Şekil 3.31 incelendiğinde; El-Kaide terör örgütü özelinde, “Mürted Hükûmetler/İdareciler/Alimler/Gruplar” kodunun en fazla sayıda kodlanmış bölüme sahip olarak ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu durum, El-Kaide’nin stratejisini etkileyen faktörler arasında en ön plana çıkan faktörün, “mürtet” olarak kimlerin tanımlandığına dair örgütün bakış açısı olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan “mürtetlerin” El-Kaide örgütünün düşman tanımlamasında en ön sırada geldiği de söylenebilir. Her ne kadar “Kod-Alt Kod Analizi” tekniğindeki geçmiş tecrübeler temel koduna ait sonuçlara göre, ABD ve müttefikleri öncelikli düşman olarak çıkmış olsa da tüm kodların birlikte analizinde ABD ve müttefikleri yedinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla örgütün; tarihsel olayları inceleyip bunlardan alınan dersler sonrasında yaptığı çıkarımlara göre öncelik verdiği “düşman” ABD ve müttefikleri olarak anlaşılmakta, tüm kodların birlikte analizinde ise “mürtet” olarak nitelendirdiği kesimlerin daha fazla sıklıkla düşman olarak yansıtıldığı görülmektedir.

Nitekim El-Kaide’nin, bu analizde ikinci sırada yer alan “Alınan Dersler/Yapılan Çıkarımlar” kodu bağlamında geçmişteki olaylarda elde ettiği tecrübeler neticesinde aldığı dersleri, stratejisine yansıtmaya yönelik yoğun bir eğiliminin olduğu söylenebilir. Dördüncü sırada yer alan “Tarihsel Vakaların İncelenmesi/Yorumlanması” kodu da bu durumu desteklemektedir. Bu iki kod birlikte düşünüldüğünde, El-Kaide’nin stratejisini önemli

derecede etkileyen faktörler haline geldiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer bir ifadeyle, teorik açıdan tarihsel olayları inceleme ve geçmişten ders alma, El-Kaide'nin stratejik yaklaşımında belirleyici unsurlardan bir tanesi olarak belirmektedir.

Örgütün stratejisini önemli derecede etkileyen bir diğer hususun ise üçüncü sıradaki “İslam’a Yönelik Saldırılar/Tehditler/Baskılar” koduyla tanımlandığı görülmektedir. Örgütün eylemlerinin gerekçelendirilmesi ya da meşrulaştırması gibi boyutları da olduğu düşünülen bu tanımlamanın, altıncı sıradaki “Cihat” kodu ile doğrudan ilişkili olduğu düşünülebilir. Çünkü, İslam’a karşı algılanan saldırılar, tehditler ve baskıların neticesinde cihat kavramının bir çözüm ya da çare olarak kullanılması ve bir doktrin haline getirilmesi güçlenmektedir. Bundan önceki analiz sonuçlarının da desteklediği gibi El-Kaide'nin stratejik yaklaşımında; İslam’a yönelik var olduğu iddia edilen saldırılar, tehditler ve baskıların karşısında Müslümanların cihada davet edilmesi açısından herhangi bir mezhepsel ya da azınlıklara ilişkin bir vurgunun olmadığı da belirtilmelidir.

El-Kaide örgütünün politik koşulları da oldukça yoğun bir şekilde stratejisiyle ilişkilendirdiği görülmektedir. Bununla birlikte, literatürde El-Kaide'nin küresel nitelikli bir terör örgütü olarak görüldüğü ve onunla mücadelenin “terörizme karşı küresel savaş”³⁵⁹ gibi kavramlarla ifade edildiği daha önce belirtilmiştir. Hatta örgütün stratejistlerinden es-Suri'nin bir kitabı da “Küresel İslami Direniş Çağrısı” başlığını taşımaktadır.³⁶⁰ Ancak genel olarak değerlendirildiğinde, uluslararası boyuttaki politik gelişmelerden ziyade örgütün etki ve ilgi alanında yer alan yerel ve bölgesel politik gelişmelerin daha yoğun bir şekilde strateji ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Öyle ki, “Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler” bu analiz türünde beşinci sırada bulunmaktadır. Uluslararası boyuttaki politik gelişmeler ise ilk 10 sırada yer almamaktadır.

Son olarak, El-Kaide örgütünün ön plana çıkan nihai hedefinin sekizinci sırada yer alan “Düşmanı İslam Topraklarından Çıkarmak” olduğu görülmektedir. Örgütün ara hedefleri kapsamındaki toplumsal hedeflerinden biri olan “Sosyal Gruplar Arasındaki Anlaşmazlıkları/İhtilafları Önleme” kodu dokuzuncu, askerî hedeflerinden biri olan “Diğer Cihatçı Gruplara Askerî Destek Verme” kodu onuncu sıradadır. Bu yaklaşımların örgütün stratejisini önemli oranda etkilediği belirtilebilir. Tersten bir okumayla, yani ön plana çıkan ara hedeflerden nihai hedefe doğru bir sırayla, El-Kaide'nin stratejisinde önemli faktörler;

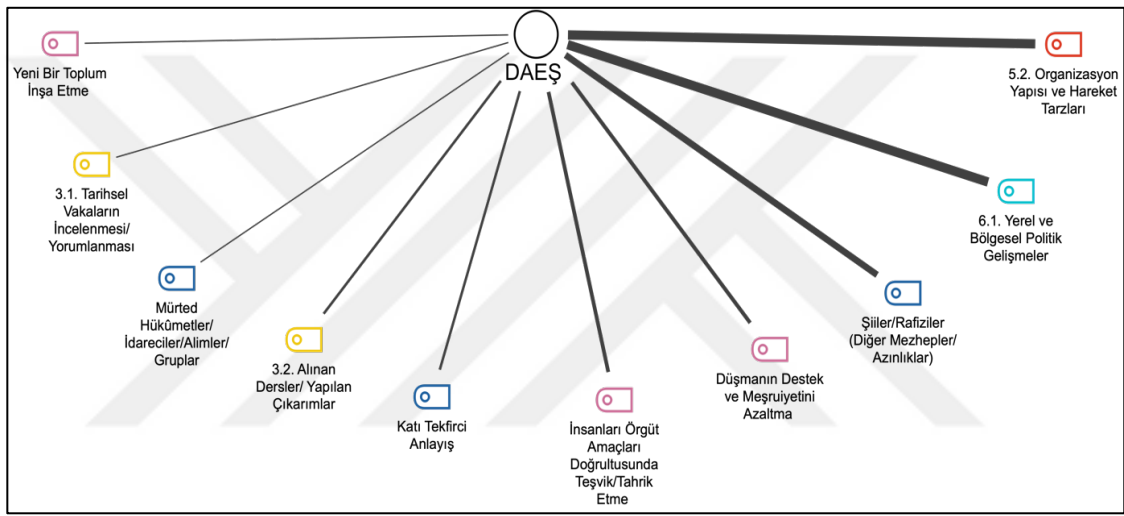
³⁵⁹ Bu konuya ilişkin olarak Literatürde yer alan bazı kaynaklar için bkz. Byman, *Al Qaeda, the Islamic State, and the Arab Springs*; Gerges, *The Far Enemy*; Hoffman, “The Changing Face”, 549-560.

³⁶⁰ Ebu Musab es-Suri'nin Türkçeye çevrilmiş olan ve “Küresel İslami Direniş Çağrısı” adını taşıyan kitabı 2014 yılında Anlatı Yayınları tarafından basılmıştır.

diğer gruplara askerî destek verme, diğer gruplar arasındaki anlaşmazlıkları önleme ve düşmanı “İslam” topraklarından çıkarmaktır. Görüldüğü üzere, “İslam devleti” kurmak ya da “Halifelik” düzenini geri getirmek gibi nihai hedefler ilk 10 sırada yer almamaktadır. Bu durum örgütün bu hususlara önem vermediği anlamını taşımamakla birlikte, stratejiyi etkileme bakımından ön sıralarda yer almadıklarına işaret etmektedir.

3.6.2 DAEŞ

DAEŞ özelinde “Tek Vaka Modeli” analizi sonucunda, temel kodlar bünyesindeki tüm seviyelerdeki alt kodların tamamı arasında, en sık kodlanan ilk 10 sıradaki kodlar (faktörler) aşağıda yer alan Şekil 3.32’de gösterilmektedir.

Şekil 3.32 Tek vaka modeli: DAEŞ

Şekil 3.32 incelendiğinde; DAEŞ terör örgütü özelinde, düşmanın “Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları” kodunun en fazla sayıda kodlanmış bölüme sahip olarak ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu durum, DAEŞ’in stratejisini etkileyen faktörler arasında en ön plana çıkan faktörün, “düşmanın” organizasyon yapısının ve hareket tarzlarının incelenmesi olduğunu göstermektedir.

DAEŞ’in politik koşulları da oldukça yoğun bir şekilde stratejisiyle ilişkilendirdiği görülmektedir. Bununla birlikte, örgütün etki ve ilgi alanında yer alan yerel ve bölgesel politik gelişmelerin daha yoğun bir şekilde strateji ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır. Öyle ki, “Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler” bu analiz türünde ikinci sırada bulunmaktadır. El-Kaide’ye benzer şekilde, DAEŞ’in de stratejisinde yerel ve bölgesel politik gelişmelerin uluslararası boyuttaki politik gelişmelere göre önceliklendirildiği söylenebilir.

Diğer taraftan üçüncü sırada yer alan “Şiiiler ve Rafiziler (diğer mezhepler ve azınlıklar)” kodunun DAEŞ örgütünün düşman tanımlamasında en ön sırada geldiği anlaşılmaktadır. Şekil 3.32’de sekizinci sırada yer alan “Mürted Hükûmetler/İdareciler/Alimler/Gruplar” da DAEŞ’in hem strateji ile ilişki kurma hem de düşman sıralaması bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki “Katı Tekfirci Anlayış” kodu altıncı sırada yer almaktadır. DAEŞ tarafından tekfir kavramının katı bir şekilde benimsenmesi, yukarıda sayılan “düşman” tanımlamalarında geçen aktörlerin tamamına “kafir” nitelendirilmesi yapılması, mallarının “ganimet” olarak helal görülmesi ve öldürölmelerinin “caiz” olması gibi radikal sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla düşmanın kim olduğuna dair yaklaşımlarla birlikte katı tekfirci anlayış da DAEŞ’in stratejisini etkileyen önemli faktörlerden biridir.

DAEŞ’in hedefleri bağlamında dikkat çekici sonuçlar bulunmaktadır. Bu analiz türünde DAEŞ’in “İslam” devleti kurmak ya da “Halifelik” düzeninin geri getirilmesi gibi nihai hedefleri ya da ara hedefleri kapsamındaki ekonomik ve askerî boyuttaki hedeflerden ziyade, üç farklı toplumsal boyuttaki hedef ilk on sırada yer almaktadır. Bunlar “Düşmanın Destek ve Meşruiyetini Azaltma”, “İnsanları Örgütün Amaçları Doğrultusunda Teşvik/Tahrik Etme” ve farklı ölkelerden gelen insanlar dahil “Yeni Bir Toplum İnşa Etme”dir.

Son olarak, DAEŞ’in stratejisinde “Alınan Dersler/Yapılan Çıkarımlar” yedinci, “Tarihsel Vakaların İncelenmesi/Yorumlanması” dokuzuncu sırada stratejiyi etkileyen faktörler olarak görölmektedir. Böylelikle DAEŞ’in stratejisinin geçmiş tecrübeler ve bunlardan çıkarılan derslerle sıkı bir ilişkisinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Şekil 3.31 ve Şekil 3.32’de ayrı ayrı gösterilen iki vakanın analizleri “Tek Vaka Modeli”ne göre açıklanmıştır. Her iki vaka açısından, tüm kodlar arasında, stratejiye en çok etki eden ilk 10 faktör incelenmiştir. Böylelikle, araştırmadaki amaçlardan biri olan karşılaştırmalı analiz öncesinde her bir vakanın kendi içerisindeki bütöncöl analizleri tamamlanmıştır. Bu analiz tekniğinin ötesinde her iki vakaya ilişkin karşılaştırmalı analiz “İki Vaka Modeli” ile yapılacaktır. Neticede, araştırmadaki bir diğer amaç olan her iki vaka arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, bu analiz tekniğiyle incelenecektir.

3.7 İki Vaka Modeli

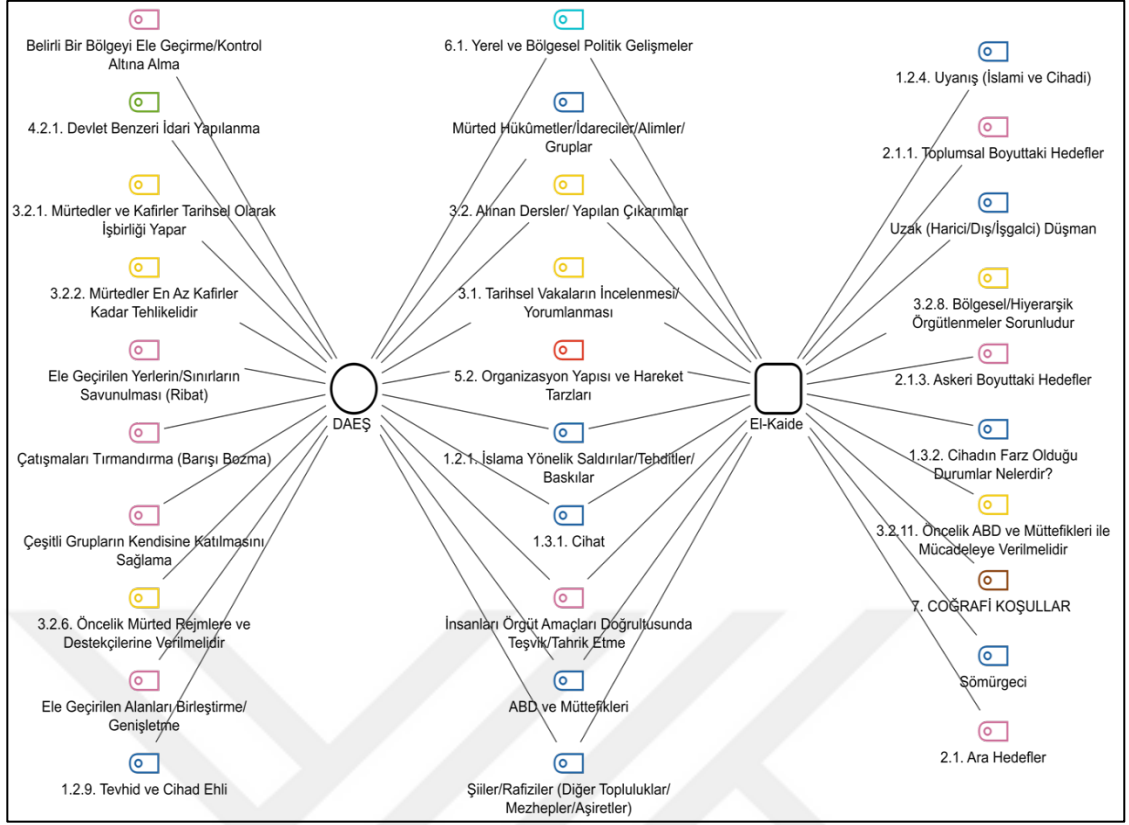
“İki Vaka Modeli”, iki farklı veri kaynak grubunu (belge kümesini) ele almakta ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmesini sağlamaktadır. Her bir vaka için seviyesi fark

etmeksizin tüm kodlama sıklıkları birbiriyle karşılaştırılmaktadır. Bu kodlama sıklıkları içerisinde hangi kodlamaların her iki vakada da en sıklıkla yer aldığı ortaya çıkarılmaktadır. Böylelikle her iki vakadaki bütüncül analizler neticesinde tüm kodlar arasında hangi kodların en sıklıkla her iki vakada da kodlandığı hiyerarşik olarak gösterilebilmektedir.

Bu durum her iki vakada en ön plana çıkan ortak faktörlerin neler olduğunun anlaşılmasını ve bunların her bir vaka içerisindeki yoğunluğunun açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu analiz tekniğinde ayrıca, her iki vakadaki benzerliklerin veya ortak noktaların haricinde vakalar arasında hiçbir ilişki olmama durumunu ya da farklılıkları da ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, bir vakadaki tüm kodlar arasında en fazla sıklıkla kodlanan, ancak diğer vakadaki tüm kodlar arasında oldukça az ya da hiç kodlanmayan kodlar gösterilebilmektedir. Böylelikle, her iki vakanın birbirinden farklılaşmasına neden olan faktörlerin hangileri olduğu da ortaya çıkarılmaktadır.

İki vaka modeli analizinde, kodlar hiyerarşik olarak yukarıdan aşağıya doğru sıralanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, en yüksek kodlanmış bölüm sayısına sahip olan kod en üstte yer almaktadır. İki vaka ortasında yer alan kodlar, her iki vaka analizleri sonucunda ortak olarak en yüksek sıklığa sahip olanlar (ortak kodlar), her bir vakanın sağ ve solunda gösterilen kodlar ise bir vakada en fazla ancak diğer vakada en az sıklıkla kodlanan (farklı kodlar) kodlardır.

Bu kapsamda, Şekil 3.33'te önce her iki terör örgütün stratejilerini benzer şekilde etkileyen ilk 10 faktör sıralanacaktır. Akabinde, her iki örgütün stratejilerinin farklılaşmasına neden olduğu değerlendirilen ilk 10 faktörler her iki örgüt için de ayrı ayrı belirtilecektir.

Şekil 3.33 İki vaka modeli: El-Kaide ve DAESH

3.7.1 El-Kaide ve DAESH Arasındaki Stratejik Benzerlikler

Şekil 3.33 incelendiğinde El-Kaide ve DAESH terör örgütlerinin stratejilerini benzer şekilde etkileyen faktörlerin başında “yerel ve bölgesel politik gelişmeler” bulunmaktadır. Her iki örgütün de stratejisinin en çok bu faktörden etkilendiği ya da her iki örgütün de stratejisini belirlerken bu faktörü en fazla göz önünde bulundurduğu söylenebilir.

İkinci olarak, “mürtet” olarak tanımlanan hükümetler, idareciler, din alimleri ve çeşitli sosyal grupların, her iki örgütün de stratejisini etkileyen faktör olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle; mürtedin kim olduğu “düşman” tanımlamasını, düşman tanımlaması da stratejiyi etkilemektedir. Dolayısıyla, kendini Müslüman olarak tanımlayanlar arasında “dinden sapmış” olarak görülen siyasal, sosyal ve dinî gruplar, her iki örgüt tarafından da stratejilerini etkileyen temel aktörlerden birisidir.

Üçüncü ve dördüncü sırada yer alan iki kodun birlikte incelenmesinin daha açıklayıcı olduğu düşünülmektedir. Nitekim, her iki örgüt açısından da benzer şekilde “tarihsel olayların incelenmesi ve yorumlanması” ile “alınan dersler ve yapılan çıkarımlar” stratejileri etkileyen faktörlerdendir. Her iki kodun kodlanmış bölümler sayısı birlikte

düşünüldüğü takdirde, bu iki faktörün her iki örgüt bakımından da benzer şekilde stratejinin belirlenmesini önemli derecede etkilediği söylenebilir. Dolayısıyla “geçmiş tecrübeler” temel kodu, tüm alt bileşenleriyle birlikte her iki örgütün de stratejisini etkileyen önemli bir temel faktör olarak belirlemektedir.

Düşmanın durumu bağlamındaki faktörler arasında, benzerlikler bakımından ilk 10 sırada yalnızca bir faktör yer almaktadır. Bu faktör, beşinci sırada yer alan düşmanın “organizasyon yapısı ve harekete tarzları” olarak görülmekte ve iki örgüt açısından da etkili bir stratejik faktör olarak algılanmaktadır

Her iki örgütün de benzer şekilde stratejilerini belirleyen bir başka faktör ise “İslam’a yönelik var olduğu düşünülen saldırılar, tehditler ve baskılar”dır. İki örgüt de benzer şekilde bu faktörü stratejik açıdan ön plana çıkarmaktadır. Bu saldırı, tehdit ve baskıların ortadan kaldırılması için ise “cihat” kavramı kendi bakış açılarına göre yorumlanmakta, doktrinize edilmekte ve Müslümanlar cihada davet edilmektedir. Dolayısıyla cihat, her iki örgütün de stratejilerini önemli ölçüde etkileyen faktörlerden birisi olarak belirlemektedir. Nitekim, sıralamadaki bir sonraki faktör olan “insanları örgüt amaçları doğrultusunda teşvik ve tahrik etme” hem örgütlerin stratejisi açısından önemli bir amaç olarak görülmekte hem de bu amacı gerçekleştirebilmek için cihat öğretisi kullanılmaktadır.

Son benzerlik de “düşmanın” teşhis edilmesi üzerinedir. Her iki örgütün stratejilerini etkileyen faktörler içerisinde “ABD ve müttefikleri” ve “Şiiler ve Rafıziler başta olmak üzere diğer mezhep ve azınlıklar” önemli bir yoğunluk oluşturmaktadır. Ancak, daha önceki analizlerde ortaya çıkarıldığı üzere, teşhis edilen bu “düşmanlar” içerisinde hangisine öncelik verileceği konusu farklılık arz etmektedir. Ancak her iki örgüt açısından düşman teşhisi stratejiyi etkilemekle birlikte, düşman tanımlamasından (mürtet hükümetler, idareciler vb.) sonra gelmektedir.

Böylelikle her iki örgütün stratejisini benzer şekilde etkileyen ilk 10 faktör sıralanmıştır. Bundan sonra ise her iki örgütün stratejisini birbirinden farklılaştıran faktörler aşağıda belirtilecektir. Öncelikle El-Kaide terör örgütünün stratejisini DAESH’in stratejisinden farklılaştıran faktörler, akabinde DAESH terör örgütünün stratejisini El-Kaide terör örgütünün stratejisinden ayırt eden faktörlerin neler olduğu incelenecektir.

3.7.2 El-Kaide ve DAES Arasındaki Stratejik Farklılıklar

El-Kaide terör örgütünün stratejisinde, DAES terör örgütünün stratejisinden farklı olarak en ön plana çıkan faktör ideolojik olarak açıklanan “uyanış” kavramsallaştırmasıdır. Buradan hareketle El-Kaide’nin, “İslami ve cihadi bir uyanış” olarak nitelendirilen ve genel bir çerçevede “Müslüman” kitleleri harekete geçirmek için kullandığı ideolojik söyleminin, stratejik açıdan oldukça fazla önemsedğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Öte yandan El-Kaide’nin, uyanış metaforunu desteklemek için “cihadın hangi durumlarda farz olduğunu” (altıncı sırada) sıklıkla sorguladığı ya da yorumladığı söylenebilir. Dahası, “sömürgecilik” kavramını (dokuzuncu sırada) kullanarak, buna karşı kitlesel bir uyanışın gerektiği ve cihadın farz olduğu ön plana çıkarmaktadır. DAES’in stratejisini farklılaştıran faktör ise “tevhit ve cihat ehli” (onuncu sırada) kavramsallaştırması olarak görülmektedir. DAES analizinde onuncu sırada yer alan bu kavram ile tüm “Müslümanların” kastedilmediği açıktır. Aksine bu kavramın, tüm Müslümanlar içerisinde yalnızca belirli bir zümreye hitap edecek şekilde kurgulandığı söylenebilir. Böylelikle örgütün ideolojik olarak, tüm Müslümanlar içerisinde kendi bakış açısıyla dinî açıdan “ehil” olduğunu düşündüklerine yöneldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla El-Kaide’nin stratejisini etkileyen “İslami ve cihadi uyanış” daha geniş kapsamlı bir toplumsal kesime hitap edecek şekilde ele alınmakta ve sömürgecilik ile cihat kavramlarıyla desteklenmekteyken, DAES’in stratejisini etkileyen “tevhit ve cihat ehli” kavramı ise daha dar kapsamlı kitleleri kapsamaktadır. Bu durum her iki örgütün stratejik farklılaşmasının bir yönünü oluşturmaktadır.

El-Kaide’nin stratejisini DAES’ten ayıran bir başka faktör ise doğrudan doğruya toplumsal boyuttaki hedeflere (ikinci sırada) ilişkin vurgu yapılmasıdır. Burada spesifik olarak hangi toplumsal hedeflere ulaşılması gerektiğinin detaylandırılmadığını, ancak genel olarak toplumsal hedeflerin stratejik açıdan öncelikli olarak ele alındığını söylemek mümkündür. Benzer bir durum, beşinci sırada yer alan askerî boyuttaki hedefler için de geçerlidir. Burada da El-Kaide, hangi hedefin seçileceği ve kullanılacak yöntem ya da araçların neler olacağı gibi askerî boyuttaki hedefleri detaylandırmaktan ziyade genel bir çerçeve çizmektedir. Diğer bir ifadeyle, askerî boyuttaki hedefler de El-Kaide’nin stratejisini önemli açıdan etkilemekte ancak genel bir çerçevede ele alınmakta ve çoğunlukla detaylandırılmamaktadır. Yine benzer bir stratejik yaklaşım örgütün ara hedefleri için de geçerlidir. “Ara Hedefler” onuncu sırada ayırt edici bir faktör olarak yer almasına rağmen, bunların ne olduğunun çoğunlukla detaylandırılmadığı da

gözlemlenmektedir. DAES’te ise bu türden hedeflerin neler oldukları açıkça ifade edilmektedir. Öyle ki, Şekil 3.33’te DAES özelinde birinci sırada yer alan “belirli bir bölgeyi ele geçirme ve kontrol altına alma”, beşinci sırada yer alan “ele geçirilen yerlerin ve sınırların savunulması”, altıncı sırada yer alan “çatışmaları tırmandırma ve barışı bozma” doğrultusundaki faaliyetler, yedinci sırada bulunan “çeşitli grupların kendisine katılmasını sağlama” ve dokuzuncu sırada yer alan “ele geçirilen yerleri birleştirme ve genişletme” faktörleri DAES’in stratejisini El-Kaide’den önemli ölçüde farklılaştırmaktadır. Ayrıca, DAES’in stratejisini El-Kaide’den ayırt eden en önemli faktörün de “belirli bir bölgeyi ele geçirme ve kontrol etmeye yönelik” askeri boyuttaki ara hedef olduğu da belirtilmelidir.

El-Kaide’nin stratejisini DAES’ten ayıran bir sonraki faktör ise “uzak düşman” kavramsallaştırmasıdır. Örgüte göre uzak (harici/dış) düşman, aynı zamanda “işgalci”dir (üçüncü sırada). Bu bakımdan esasen, her ne kadar düşmanın temel varlığı (ülke toprakları, toplumu, ordu birliklerinin genel karargahları gibi) uzakta olsa da işgalci kuvvetleri, örgüt tarafından Müslüman toprakları olarak nitelendirilen ülke ve bölgelerde varlık göstermektedir. Bu bakımdan aslında bu düşman, aynı zamanda yakındır. Örgüt tarafından yapılan bu ideolojik çözümleme, El-Kaide’nin stratejisini farklılaştıran yedinci sıradaki faktörle doğrudan ilişkilendirilmektedir. Bu faktör ise mücadelede “önceliğin ABD ve müttefikleri”ne verilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak önceki analizler göz önünde bulundurulduğunda, bu tespitin El-Kaide’nin uzun süreli stratejisinde “mürtet” olarak nitelendirdiği kesimlerin (hükûmetler, idareciler, din alimleri ve sosyal gruplar gibi) önemini ortadan kaldırmadığı da belirtilmelidir. DAES açısından ise yakın ve uzak düşman gibi bir ayrımın ön plana çıkmadığı görülmektedir. Ancak DAES, bir dizi geçmiş tecrübe ve bunlardan alınan dersler kapsamındaki çıkarımları sıralayarak öncelikli düşmanın kim olduğunu açıkça belirtmektedir. Bu kapsamda; üçüncü sırada “mürtetler ve kafirler tarihsel olarak işbirliği yapar” ve dördüncü sırada “mürtetler en az kafirler kadar tehlikelidir” çıkarımları sonrasında, sekizinci sıradaki “öncelik mürtet rejimlere ve destekçilerine verilmelidir” sonucuna varıldığı görülmektedir. Açıkça belirtilen bu üç çıkarımın sıklıkları birlikte düşünüldüğünde, DAES’in stratejisini El-Kaide’den farklılaştıran en önemli faktörlerden oldukları söylenebilir. Dolayısıyla DAES için öncelik “mürtet” olarak nitelendirilen kesimler olarak anlaşılmaktadır.

Son olarak, stratejik farklılaşmaya neden olan bir diğer faktör ise, organizasyon yapıları ve hareket tarzlarına ilişkindir. El-Kaide, dördüncü sırada yer alan, bölgesel çapta faaliyet gösteren ve katı hiyerarşik organizasyon yapılanmalarının başarı vadetmediği görüşüne sahiptir. Bu bağlamda El-Kaide'nin stratejisinde bu tarz yapılanmalar stratejik açıdan çoğunlukla dışlanmakta ve bu bağlamda DAES'ten farklılaşmaktadır. DAES ise doğrudan doğruya devlet benzeri bir idari yapılanmayı öngörmekte (ikinci sırada) ve bu bakımdan El-Kaide'den oldukça farklılaşmaktadır.

“İki Vaka Modeli” çerçevesindeki analizler, her iki örgütün strateji farklılaşmasına odaklanırken, stratejik açıdan benzerlikleri de ortaya koymaktadır. Bu farklılık ve benzerlikler yukarıda sıralanmıştır. Bir sonraki bölümde ise toplamda yedi farklı analiz tekniği kullanılarak yapılan tüm analizler sırasıyla ve özet bir şekilde değerlendirilerek araştırmanın sonuçları belirtilecektir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu araştırmada Selefi-cihatçı anlayışı radikal biçimde yorumlayan terör örgütlerinin stratejilerinin birbirinden farklılaşmasına neden olan faktörlerin, El-Kaide ve DAESH terör örgütleri örnekleri üzerinden analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, iki örgüte ait birincil kaynaklar üzerinden içerik ve söylem analizleri gerçekleştirilerek stratejilerine etki eden faktörlerin izi sürülmüştür.

Bu kapsamda öncelikle, strateji üzerine kavramsal tartışmalar ve strateji ile terörizm ilişkisi ele alınmıştır. Akabinde, stratejinin bakış açısıyla terörizmin kuramsal olarak rasyonel karar alma ve mantıksal çözümleme yaklaşımlarıyla ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca terörizmin, örgütler tarafından belirlenen nihai hedeflere ulaşma konusunda etkili olup olmadığına dair literatürde yer alan tartışmalar değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmelerde, terörizmin etkili bir araç olup olmadığına dair birbirine zıt iki görüşün olduğu belirlenmiştir. Birinci görüş genel olarak, tarihsel perspektifte terörizmi etkili bir araç olarak görmekte, terör örgütlerinin de bu nedenle terörizmi rasyonel olarak tercih ettiğini savunmaktadır. İkinci görüş ise, terörizmin nihai hedefleri elde etmede çoğunlukla etkisiz olduğunu iddia etmekte, buna rağmen terörizmin çoğunlukla “tek çare” olarak görülmesinin stratejik olarak tercih edilmesinde belirleyici olduğunu iddia etmektedir.

Değerlendirmeler esnasında, terörizmin stratejik çalışmalardaki konumunun yalnızca araçsallık üzerinden ele alınmadığı da görülmüştür. Bu kapsamdaki tartışmalar, esasen üç farklı boyuttaki açıklamalar üzerinden şekillenmektedir. Bu açıklamalardan ilkinde terörizm kullanışlı bir “araç” olarak nitelendirilse de ikinci türden bakış açısına göre terörizm kendine özgü ya da başlı başına bir “strateji” olarak tanımlamaktadır. Bunların yanı sıra, terörizmin çeşitli “stratejilerin kombinasyonu veya bütünü” olduğunu savunan açıklamalar da bulunmaktadır. Dahası, literatürdeki araştırmalarda terörizmin, kimi zaman aynı çalışma içerisinde dahi hem bir araç veya yöntem hem de bir strateji olarak nitelendirildiği de görülmüştür.

Bu bağlamdaki kavramsal ve kuramsal tartışmalar ortaya koyulduktan sonra bu araştırmada terörizm ve strateji arasındaki ilişki, terörizmin stratejik açıdan etkili bir araç olup olmadığı tartışmalarından bağımsız olarak, terör örgütlerinin rastlantısal ya da

gelişigüzelikten ziyade bilinçli bir şekilde yürüttükleri rasyonel karar alma süreçleriyle uygulanan strateji ya da stratejilere atıfta bulunularak kullanılmıştır.

Akabinde, terör örgütlerinin stratejilerine ilişkin literatürdeki çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalarda da terör örgütlerinin stratejilerine etki eden faktörlere odaklanılmıştır. Bu kapsamda, literatürde terör örgütlerinin stratejilerine etki eden faktörlerin izi sürülerek tespit edilen faktörler, birbirleriyle ilişki biçimleri de gözetilerek, tematik olarak sınıflandırılmıştır. Bu tasnif doğrultusunda ise, bu araştırmada kullanılacak nihai analiz modeli öncesinde geçici nitelikte bir analiz modeli oluşturulmuştur. Konuya ilişkin literatürdeki araştırmalardan hareketle bir tür tümdengelim yaklaşımının sonucunu temsil eden bu çıktı aynı zamanda, araştırmanın temel sorularından ilkinе yönelik, yani terör örgütlerinin stratejilerinin hangi faktörlerden etkilendiğine dair bir cevap niteliğinde kabul edilmiştir. Böylelikle, analizler için kullanılabilecek genel bir çerçeve elde edilmesi de sağlanmıştır.

Devamında, bu araştırmanın örnek vakaları olan radikal Selefi-cihatçı terör örgütleri El-Kaide ve DAESH'e ait birinci kaynaklar üzerinden bir ön analiz yapılmıştır. Bu ön analizde her iki örgüt açısından da stratejiye etki ettiği belirtilen faktörlerin izi sürülmüştür. Tümevarımsal bir yaklaşımla yapılan ön analizde ortaya çıkan faktörler ile literatür araştırması sonucunda ortaya çıkan faktörler karşılaştırılarak ve bütünleştirilerek, araştırmanın tamamında uygulanacak analiz modeli oluşturulmuştur. Bu analiz modeli terör örgütlerinin stratejilerinin, radikal Selefi-cihatçı olanlar özelinde, hangi faktörlerden etkilendiği sorusuna cevap verebilecek nitelikte hazırlanmıştır. Böylelikle hem literatür taraması hem de yapılan ön analizler sonucunda nihai analiz modelinin belirlenmesinde tümdengelim ve tümevarımsal yaklaşımlar birlikte kullanılmıştır. Sonuçta “örgütün ideolojisi, örgütün hedefleri, geçmiş tecrübeler, örgütün durumu, düşmanın durumu, politik koşullar ve coğrafi koşullar” olmak üzere toplamda yedi adet faktörün radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejilerine etki eden temel faktörler olarak ön plana çıktığı belirlenmiştir. Bunlar bünyesindeki alt faktörlerin neler oldukları ise analizlerde ayrıca belirtilmiştir.

Araştırmadaki ikinci temel soru, radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejilerinin bu faktörlerden nasıl etkilendiği ve stratejileri arasındaki farklılıkların nasıl ortaya çıktığını içermektedir. Bu kapsamda, oluşturulan analiz modeli kullanılarak her iki örgüte ait birincil kaynaklar üzerinden içerik ve söylem analizleri yapılmıştır. Analizlerde, Maxqda bilgisayar destekli analiz programına yüklenen ve toplam 7183

sayfadan oluşan 90 farklı birincil kaynak kullanılmıştır. Doğası gereği dinamik ve değişken bir biçimde yapılan bu analizler, tüm kaynakların tamamlanmasına kadar sürdürülmüştür.

Bu analizlerde, araştırma sorularına cevap verebilecek şekilde seçilen yedi farklı analiz tekniği kullanılmıştır. Kullanılan her bir analiz tekniği, belirlenen faktörlere ilişkin anlamlı çıktılar sunmakla birlikte, bu çıktıların birbiriyle kıyaslanmasına ve test edilmesine de katkı sunacak nitelikte seçilmiştir. Böylelikle analizlerde; temel kodlardan her seviyedeki alt kodlara doğru genelden özele, kodların sıklık analizlerinden kodlar arasındaki farklı ilişki biçimlerinin matematiksel konumlandırmalarla analiz edilmesine kadar basitten karmaşığa bir yaklaşım izlenmiştir. Bu analizler sonucunda elde edilen bulgulara ön plana çıkan hususlar özet olarak aşağıda sıralanmaktadır.

Birinci analiz türü “Temel Kodların Sıklık Analizi”dir. Bu analiz türünde örgütlerin stratejilerine etki eden temel faktörler incelenmektedir. Analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- El-Kaide açısından stratejiye en çok etki eden temel faktör “örgütün ideolojisi”dir. DAESH açısından stratejiye en çok etki eden temel faktör ise “örgütün hedefleri”dir. Bu doğrultuda, stratejik açıdan El-Kaide’nin “ideoloji-odaklı”, DAESH’in ise “hedef-odaklı” bir yaklaşıma sahip olduğu söylenebilir.
- İki örgüt açısından da “örgütlerin mevcut durumlarına” ilişkin değerlendirmeler, “düşmanın durumuna” ilişkin değerlendirmelerden daha yoğun biçimde stratejilerini etkilemektedir. Dolayısıyla ilk bakışta her iki örgüt de stratejik açıdan “ben-merkezci” bir eğilime sahip olduğu söylenebilir.
- Her iki örgüt de stratejilerini belirlerken, birbirine çok yakın oranlarla (El-Kaide, %11.8; DAESH, %11) geçmiş tecrübeleri ele almaktadır. Böylelikle geçmiş tecrübelerin, her iki örgüt açısından da benzer bir stratejik öneme ya da etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.
- Politik koşullar ve coğrafi koşullar, iki örgüt için de birbirine benzer şekilde, strateji ile en az ilişkilendirilen faktörlerdir. Bu sonuç, politik ve coğrafi koşulların örgütler açısından önemsiz olduğunu göstermemekte, ancak kendi içerisinde bir bütün ya da birer temel kod olarak örgüt stratejilerini diğer faktörlere göre daha az etkilediğine işaret etmektedir.

İkinci analiz türü “Alt Kodların Sıklık Analizi”dir. Bu analiz türünde örgütlerin stratejilerine etki eden birinci seviye alt-kodlara ait kodlanmış bölüm sıklıkları incelenmektedir. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- Her iki örgütün stratejileri benzer şekilde en çok; örgütün ideolojisi kapsamında “Anlatılar”, örgütün hedefleri arasında “Ara Hedefler”, geçmiş tecrübeler bağlamında “Alınan Dersler ve Yapılan Çıkarımlar”, örgütün durumu bakımından “İhtiyaç Duyulan Hususlar”, düşmanın durumu bakımından “Düşmanın Uyguladığı Strateji ve Yöntemler”, politik koşullar kapsamında “Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler”, coğrafi koşullar kapsamında “Operasyonel Arazi Yapısı” faktörlerinden etkilenmektedir. Bu sonuç, örgütlerin ilk bakışta oldukça benzer stratejik yaklaşımlara sahip olduğunu göstermekle birlikte daha detaylı analizlerin yapılmasını teşvik etmektedir.
- “Örgütün İdeolojisi” kodunun temel bileşenlerinden olan “Anlatılar” her iki örgüt stratejilerini de benzer şekilde en fazla etkilemektedir. Ancak El-Kaide örgütü “Anlatılar” yanı sıra “Öğretileri” de ideolojik açıdan ön plana çıkarken, DAESH ise ideolojik bağlamda büyük ölçüde “Anlatıları” kullanmaktadır.
- “Örgütün Hedefleri” temel kodu bağlamında El-Kaide terör örgütü, DAESH terör örgütüne göre “Uzun Vadeli Nihai Hedeflere” stratejik açıdan daha fazla odaklanmaktadır. Dolayısıyla El-Kaide’nin “mücadelesini” uzun süreye yaymaya daha eğilimli olduğu söylenebilir.
- “Geçmiş Tecrübeler” temel kodu bağlamında DAESH terör örgütü, El-Kaide’den farklı olarak, “Alınan Dersler ve Yapılan Çıkarımlara” çok daha fazla yer vermektedir. Bu durum DAESH’in El-Kaide’ye göre teorik açıdan, geçmiş tecrübelerden ders çıkarmaya daha eğilimli olduğuna da işaret etmektedir. Çıkarılan bu derslerin pratikte ne kadar geçerli ya da doğru olduğu ayrı bir araştırma konusu olabilir.
- “Örgütün Durumu” temel kodu bağlamında her iki örgütün de halihazırda sahip oldukları “İmkân ve Kabiliyetler” en az, “İhtiyaç Duydukları Hususlar” ise stratejilerini en fazla etkilemektedir.
- “Düşmanın Durumu” temel kodu bağlamında her iki örgüt de benzer şekilde en çok “Düşmanın Uyguladığı Strateji ve Yöntemlere” odaklanmaktadır. Ancak El-Kaide açısından düşmanın uyguladığı strateji ve yöntemlerin stratejiye etkisinin oranı (%85.7), DAESH’e göre (%50.7) belirgin şekilde daha fazladır.

- “Politik Koşullar” temel kodu altında, her iki örgüt de benzer şekilde “Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeleri”, “Uluslararası Boyuttaki Politik Gelişmelere” göre strateji ile daha fazla ilişkilendirmektedir. Bir farklılık olarak, DAEŞ stratejisini belirlerken yerel ve bölgesel gelişmeleri (%89.6), El-Kaide’ye göre (%71.7) daha fazla ifade etmektedir. Dolayısıyla her iki örgüt de literatürde çoğunlukla küresel boyutta terörizmle ilişkilendirilse de³⁶¹ yerel ve bölgesel nitelikli politik koşullar ve gelişmelerin stratejilerini daha fazla etkilediği söylenebilir.
- “Coğrafi Koşullar” temel kodu bağlamında; her iki örgütün stratejileri benzer şekilde sırasıyla azalan oranlarda “Operasyonel Arazi Yapısı”, “Jeostratejik Konum” ve “Beşerî Coğrafi Özellikleri” faktörlerinden etkilenmektedir. Ancak DAEŞ (%23.9), El-Kaide (%11.5)’ye kıyasla beşerî coğrafi dinamikleri stratejik açıdan çok daha fazla oranda gündeme almaktadır. Dolayısıyla DAEŞ’in; insanların mekânsal çevresiyle ilişki kurması sonucu ortaya çıkan özelliklerine, yaşam tarzlarına ve faaliyetlerine daha fazla odaklandığı söylenebilir.

Üçüncü analiz türü “Kod-Alt Kod Bölümler” modeli analizidir. Bu analiz türünde örgütlerin stratejilerine -herhangi bir seviye fark etmeksizin- etki eden tüm faktörler arasında ilk 10 sırada yer alan kodlar incelenmektedir. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- Her iki örgüt de düşman olarak yoğun bir şekilde “mürtet” olarak nitelendirdikleri kesimleri (hükûmetler, rejimler, idareciler gibi) ifade etmektedir.
- Her iki örgütün de ideolojik bağlamda en çok; “düşman tanımlaması” yaptıkları, “cihat” kavramını ön plana çıkardıkları, kimlerin “tekfir” edileceğini tartıştığı, içerisinde bulunan durumdaki “memnuniyetsizliklerin neler olduğuna” ve bunları ortadan kaldırmaya yönelik “hangi yöntemlerin gerçekleştirilmesi gerektiğine” dair öğretileri açıkladığı görülmektedir.
- El-Kaide örgütünün düşman tanımlamaları sırasıyla; “mürtet kesimler, ABD, İsrail ve Haçlılar” özelinde yoğunlaşmaktadır. Literatürde El-Kaide’nin düşman olarak sıklıkla ABD’yi tanımladığına dair araştırmalar için bu sonuç önemlidir. DAEŞ için ise bu sıralama “mürtet kesimler, Şiiler ve Rafiziler başta olmak üzere bazı mezhepler ve azınlıklar ile kafirler” şeklindedir.

³⁶¹ Bu araştırmadaki ilgili kısımlarda, literatürde iki örgütün de “küresel terörizm” ile ilişkilendirildiği bazı akademik çalışmalara yer verilmiştir. Tekrardan kaçınmak amacıyla burada ayrıntılı referanslar kullanılmamıştır.

- Her iki örgüt de “cihat” kavramını benzer şekilde ön plana çıkarmaktadır. Ancak cihat kavramının yanı sıra DAESH’in “kutsal savaş ya da kıyamet” söylemini, El-Kaide’nin ise “küresel bir direniş ya da ayaklanma” söylemini geliştirerek cihat kavramını desteklediği anlaşılmaktadır.
- El-Kaide cihadın bazı özel koşullar haricinde her Müslümana bireysel bir zorunluluk olmasını (*farz-ı ayn*) ön plana çıkarmakta, DAESH ise “hicret” kavramı üzerinden insanların kendi “kutsal savaşı”na katılmak üzere örgütün bulunduğu bölgelere gelmesini vurgulamaktadır.
- İki örgüte göre de stratejik açıdan “İslam’ın tehdit, baskı ve saldırı” altında olduğuna dair güçlü bir algı bulunmaktadır. Bu algıya paralel olarak; DAESH “intikam, cezalandırma ve kısas” söylemlerini kullanırken, El-Kaide ise “savunmacı cihat” kavramına daha çok yer vermektedir.
- İki örgüt de benzer şekilde kimlerin tekfir edileceğine dair dinî-ideolojik yorumlar geliştirmekte ve bunu strateji ile ilişkilendirmektedir. Ancak El-Kaide tekfir konusunda daha “seçici ya da temkinli bir yaklaşım” sergilerken, DAESH ise çok daha “katı bir tekfirci yaklaşım” göstermektedir.
- El-Kaide’nin ön plana çıkardığı nihai hedefler sırasıyla; “Düşmanı İslam Topraklarından Çıkarmak”, “Mürtet Rejimleri Yıkma ve Otoriteyi Ele Geçirmek” olarak belirmektedir. DAESH’in yoğunlaştığı nihai hedeflerin ise “İslam Devleti Kurmak” ve “Hilafet Düzenini Geri Getirmek” olduğu görülmektedir.
- Her iki örgüt de benzer şekilde “Toplumsal Boyuttaki Hedefleri” yoğun bir şekilde strateji ile ilişkilendirmektedir.
- El-Kaide özelinde toplumsal boyuttaki ara hedefler; “sosyal gruplar arasındaki anlaşmazlıkları ve ihtilafları önleme, toplumsal destek ve meşruiyet kazanma, insanları örgüt amaçları doğrultusunda teşvik ve tahrik etme, ideolojiyi yayma, politik tutumları etkileme ve manipüle etme” olarak sıralanmaktadır. DAESH için ise bu hedefler; “düşmanın destek ve meşruiyetini azaltma, insanları örgüt amaçları doğrultusunda teşvik ve tahrik etme, yeni bir toplum inşa etme, politik tutumları etkileme ve manipülasyon, kutuplaştırma ve kimlik oluşturma, ilham verme, umut ve cesareti artırma, korku ve panik yaratma” şeklinde sıralanmaktadır.
- Toplumsal boyuttaki ara hedefler bağlamında ayrıca; El-Kaide örgütünün “kendisine yönelik toplumsal desteği artırma” yönündeki yoğun çabası dikkat çekmekte, DAESH örgütü ise “düşmanın toplumsal destek ve meşruiyetinin azaltılmasını” daha çok vurgulamaktadır.

- Toplumsal boyuttaki ara hedefler bağlamında; El-Kaide'nin ideolojiyi yayma ve sosyal gruplar arasındaki anlaşmazlıkları ve ihtilafları önleyerek ilerleme hedeflerine karşılık, DAESH'in korku ve panik yaratma ile yeni bir toplum inşa etmeye yönelik hedefleri stratejik farklılaşmaya işaret etmektedir.
- Askerî boyuttaki ara hedefler açısından; El-Kaide örgütü “diğer ‘cihatçı’ gruplara askerî destek verme” hedefini ön plana çıkarılmakta iken, DAESH örgütü ise “belirli bir bölgeyi ele geçirme ve kontrol altına alma” hedefini vurgulamaktadır.
- Geçmiş tecrübelerin stratejiye etkisi bakımından; El-Kaide örgütü “sınırlı bir bölgede faaliyet gösterme çabasında olan” ve “hiyerarşik organizasyon yapılanmasına sahip” örgütlenmelerin sorunlu olduğunu belirtmektedir. DAESH ise “milliyetçiliği ön planda tutan dinî hareketlerin tarihsel bağlamda başarısız olduğunu” belirtmektedir. Bu stratejik farklılaşmanın, iki örgütün organizasyon modellerinin farklılaşmasında da etkili olduğu söylenebilir.
- Organizasyon yapıları ve hareket tarzları bakımından El-Kaide “tek aktörlerden (bireysel) oluşan yapılanmaları”, “hücrel faaliyetleri” ve katı bir hiyerarşi içermeyen örgütlenmeleri; DAESH ise “devlet benzeri bir idari yapılanmayı ve bu tarz bir yapılanma bünyesindeki faaliyetleri” ön plana çıkarmaktadır.
- El-Kaide, çoğunlukla herhangi bir belirgin ayırım belirtmeden, “halk desteği” elde edilmesinin önemini yoğun olarak vurgulamaktadır. DAESH ise “mürtet ya da kafir olarak nitelendirdiği kesimlerin geçmişten beri işbirliği yaptığını”, “mürtetlerin de en az kafirler kadar birer tehdit olduğunu” savunmaktadır.
- Her ne kadar El-Kaide ve DAESH benzer şekilde “mürtet ve işbirlikçilerine karşı mücadele edilmesini” yoğun biçimde desteklese de El-Kaide “önceliğin ABD ve müttefiklerine verilmesini” vurgulamaktadır. DAESH ise “önceliğin mürtet rejimlere ve bunların destekçilerine verilmesi” görüşüne sahiptir.
- Her iki örgüt de “düşmanın doğrudan silahlı çatışmalara girmekten ziyade vekil (*proxy*) kullandığına” dair değerlendirmeleri yoğun bir şekilde ifade etmektedir. Ancak “vekil” kavramı El-Kaide açısından daha ziyade mürtet hükûmetlere ya da hükûmet temsilcilerine, DAESH açısından ise çeşitli dinî, mezhepsel ve azınlık gruplara atıfta bulunularak kullanılmaktadır.
- Düşman Durumu temel kodu bağlamında, DAESH düşmanın “hava saldırıları ve hava desteği kullanmasına; basın, medya ve iletişim araçlarını aktif kullanmasına ve ayırım gözetmeksizin şiddet uygulamasına” daha fazla odaklanmaktadır. El-Kaide ise “düşmanın ideoloji, kültür ve eğitim başta olmak üzere çeşitli boyutlarda toplumu

yozlaştırmaya yönelik çabalarının olduğunu, halka zor ve baskı uygulanırken hükûmetler üzerinde de siyasi baskı oluşturulmaya çalışıldığını” sıklıkla ifade edilmektedir.

- Her iki örgüt de düşmanın, “bölgesel ve uluslararası ittifaklar oluşturması; propaganda, manipülasyon ve algı yönetimi faaliyetleri yürütmesi; askerî işgali bir yöntem olarak kullanması; yaşam tarzı, inanç ve ahlâk gibi boyutlarda toplumu yeniden şekillendirme amacıyla hareket etmesi” konularını stratejisi ile ilişkili olarak sıklıkla ifade etmektedir.
- El-Kaide stratejik açıdan düşmanın güçlü yönlerine oldukça yoğun bir şekilde odaklanırken, DAESH ise düşmanın güçlü yönlerine olduğu kadar zayıf yönlerine de ağırlık vermektedir.
- Politik Koşullar temel kodu bağlamında ise, her iki örgüt açısından da politik gelişmeler bağlamında en çok yoğunlaşılan ilk iki ülke Irak ve Suriye’dir.
- Politik gelişmelerin stratejiye etkisi bağlamında, El-Kaide terör örgütü Mısır, Cezayir, Suudi Arabistan, Filistin ve Pakistan’daki politik gelişmelere DAESH’e göre daha fazla, DAESH’in ise Türkiye, Libya ve Lübnan ülkelerinin yanı sıra Sahva Hareketi ve İhvan Hareketi bağlamındaki politik gelişmelere El-Kaide’ye göre daha fazla odaklandığı görülmektedir.
- Coğrafyanın stratejiye etkisi bakımından; El-Kaide örgütü operasyonel arazinin yapısal özelliklerinin stratejik açıdan en fazla etkili olduğunu belirtmektedir. DAESH ise jeostratejik konum ve beşerî coğrafi dinamikleri El-Kaide’ye göre daha fazla dikkate almakta, operasyonel arazi yapıları içerisinde ise meskûn alanları daha fazla ön plana çıkarmaktadır.

Dördüncü analiz türü “Kod Birlikte Oluşum” modeli analizidir. Bu analiz türünde birden fazla kodun birlikte kaç kez kodlandığı incelenmektedir. Böylelikle, kodların ilişki yoğunluğuna göre matematiksel konumlar haritalandırılmış ve kodlar arasındaki ilişkiyel bağ ortaya çıkarılmıştır. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- El-Kaide’nin stratejisini birlikte en çok etkileyen faktörler; yerel ve bölgesel politik gelişmeler; uluslararası politik gelişmeler; tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması; geçmişten alınan dersler ve yapılan çıkarımlar; örgütün organizasyon yapısı, hareket tarzları ile sahip olduğu imkân ve kabiliyetleridir.

- El-Kaide, örgütün ideolojisi kapsamındaki anlatılara ve beşerî coğrafi özelliklere ise diğer kodlardan ayrı bir şekilde stratejik önem atfetmektedir. Diğer bir ifadeyle bu faktörler, büyük bir çoğunlukla diğer faktörlerle birlikte kullanılmamaktadır.
- El-Kaide stratejik bağlamda; yerel ve bölgesel gelişmeler ile uluslararası politik koşulları bir arada değerlendirmekte, bunların üzerine tarihsel olayları yorumlamakta ve bunlardan çıkarılan dersleri ortaya koymaktadır. Dolayısıyla El-Kaide'nin stratejik açıdan geçmiş ve güncel arasında yoğun bir ilişki kurduğu söylenebilir.
- El-Kaide'nin kendisine ilişkin hususlara (organizasyon yapısı, hareket tarzları, sahip olunan imkân ve kabiliyetler) daha çok odaklandığını ya da örgütün “kendisine odaklanan” bir stratejik yaklaşıma sahip olduğunu söylemek mümkündür.
- DAES'in stratejisini birlikte en çok etkileyen faktörler ise; yerel ve bölgesel politik gelişmeler ile düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzlarıdır.
- DAES'in, örgütün ara hedeflerine diğer kodlardan ayrı bir şekilde stratejik önem atfettiği anlaşılmaktadır. Örgütün kısa vadeli olarak tanımlanan ara hedefleri kodunun daha önceki analizlerde ön plana çıkan oldukça yüksek oranı ile bu analiz türündeki ayrı olma durumu birlikte değerlendirildiğinde, DAES'in stratejisine etki eden en önemli faktörler olarak nitelendirilebileceği söylenebilir.
- DAES'in ise stratejik açıdan; uluslararası politik gelişmelerden ziyade yerel ve bölgesel politik gelişmeleri önceliklendirdiği anlaşılmaktadır.
- DAES'in, düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzları, imkân ve kabiliyetleri ile uyguladığı strateji ve yöntemlere ilişkin faktörleri, örgütün kendisiyle ilişkili faktörlerden daha fazla gözeterek, “düşman-odaklı” bir stratejik bakış açısında sahip olduğu söylenebilir.

Beşinci analiz türü “Kod Ardışık Oluşum” modeli analizidir. Bu analiz türünde birden fazla farklı faktörün tematik ve/veya mantıksal olarak birbirine yakınlığı incelenmektedir. Diğer bir ifadeyle, birden fazla kodun ne kadar sıklıkla arka arkaya kullanıldığı belirlenmekte ve kodların matematiksel konumları haritalandırılmaktadır. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- El-Kaide'nin; geçmiş tecrübeler açısından “tarihsel vakaların incelenmesi ve yorumlanması” ile “alınan dersler ve yapılan çıkarımları”, mevcut politik koşullar bünyesindeki “yerel ve bölgesel politik gelişmeler” ile “uluslararası boyuttaki politik gelişmeleri” birbiri ardı sıra değerlendirmeye yönelik yoğun bir stratejik bakış açısının bulunduğunu söylemek mümkündür.

- Bu durum; El-Kaide'nin geçmiş olaylar ve bunlardan çıkarılan dersler ile güncel politik koşullar arasında teorik açıdan sıklıkla ardışık bir bağ kurduğunu ve bu faktörlerin stratejisine etki edecek şekilde söylemlere yansıtıldığını göstermektedir.
- DAESH'in; düşmanın durumu bakımından “düşmanın organizasyon yapısı ve hareket tarzları” ile mevcut politik koşullar içerisinde “yerel ve bölgesel politik gelişmeleri” birbiri ardı sıra ve sıklıkla birlikte stratejik açıdan değerlendirdiğini söylemek mümkündür.
- Dolayısıyla DAESH açısından düşman ve politik koşullar bağlamında sıklıkla bahsedilen bu iki alt-faktör arasında stratejik açıdan ardışık bir ilişki kurulduğunu söylemek mümkündür.

Altıncı analiz türü “Tek Vaka Modeli” analizleridir. Bu analiz türünde; her bir örnek vakaya ait tüm kaynaklar, oluşturulan tüm temel ve alt kodlar dahil olmak üzere yapılan bütün kodlamalarla ele alınmaktadır. Tüm seviyelerdeki kodlar, düzeyleri fark etmeksizin bütüncül olarak analiz edilmektedir. Bu kapsamda ilk 10 sıradaki faktörler belirlenmektedir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- El-Kaide'nin stratejisini etkileyenler faktörler arasında en ön plana çıkan faktör, “mürtet” olarak kimlerin tanımlandığına dair örgütün bakış açısıdır. Her ne kadar “Kod-Alt Kod Analizi” tekniğindeki sonuçlara göre, ABD ve müttefikleri “öncelikli düşman” olarak çıkmış olsa da bütün kodların birlikte analizinde “mürtet” olarak nitelendirdiği kesimlerin daha fazla sıklıkla “düşman” olarak yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda El-Kaide'nin “öncelikli düşman” kavramını, tıpkı Sovyetler Birliği işgali döneminde olduğu gibi, işgalci bir dış gücün varlığı esnasında ve bu varlığa yönelik kullandığı söylenebilir.
- Teorik olarak tarihsel olayları inceleme ve geçmişten ders alma, El-Kaide'nin stratejik yaklaşımında en etkili faktörlerden bir tanesi olarak belirmektedir.
- El-Kaide'nin stratejik yaklaşımında; İslam'a yönelik var olduğu iddia edilen saldırılar, tehditler ve baskıların karşısında Müslümanların cihada davet edilmesi açısından ön plana çıkan herhangi bir mezhepsel ya da azınlık gruba ilişkin anlamlı bir vurgu bulunmamaktadır.
- Uluslararası boyuttaki politik gelişmelerden ziyade El-Kaide'nin etki ve ilgi alanında gerçekleşen yerel ve bölgesel politik gelişmelerin daha yoğun bir şekilde strateji ile ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır.

- Ara hedeflerden nihai hedeflere doğru bir sırayla El-Kaide'nin stratejisinde önemli faktörler; “diğer gruplara askerî destek verme, diğer gruplar arasındaki anlaşmazlıkları/çatışmaları önleme ve düşmanı ‘İslam’ topraklarından çıkarmak”tır. “İslam devleti” kurmak ya da “Halifelik” düzenini geri getirmek gibi nihai hedefler ise ilk 10 sırada yer almamaktadır. Bu durum örgütün bu hususlara önem vermediği ya da hedeflemediği anlamını taşımamakla birlikte, uygulanacak stratejiyi etkileme bakımından ön sıralarda yer almadıklarına işaret etmektedir.
- DAESH'in stratejisini etkileyen faktörler arasında ise ilk sıradaki faktör, “düşmanın organizasyon yapısının ve hareket tarzlarının” incelenmesidir. Bu bulgu, DAESH'in düşman-odaklı stratejik yaklaşımı olduğuna dair önceki analiz bulgularıyla örtüşmektedir.
- El-Kaide'ye benzer şekilde, DAESH'in stratejisinde de yerel ve bölgesel politik gelişmeler uluslararası boyuttaki politik gelişmelere göre önceliklendirilmektedir. Bu faktör, DAESH'in stratejisini etkileyen faktörler arasında ilk sıralardadır.
- Diğer dinî, mezhepsel ve azınlık gruplar (özellikle Şiiiler/Rafiziler) DAESH örgütünün düşman tanımlamasında en ön sırada gelmektedir. Düşman tanımlamasının bu yönde yapılması, stratejik açıdan oldukça etkili bir faktördür.
- Düşmanın kim olduğuna dair tanımlamalarla birlikte katı tekfirci anlayış da DAESH'in stratejisini etkileyen ilk sıralardaki önemli faktörlerden biridir.
- DAESH açısından üç farklı toplumsal hedef stratejik açıdan oldukça etkilidir. Bunlar; “düşmanın destek ve meşruiyetini azaltma”, “insanları örgütün amaçları doğrultusunda teşvik/tahrik etme” ve farklı ülkelerden gelen insanlar dahil “yeni bir toplum inşa etme”dir. Diğer bir ifadeyle bu üç faktör, DAESH'in stratejisini toplumsal açıdan en çok etkileyen faktörlerdir.
- DAESH'in stratejisi, geçmiş tecrübeler ve bunlardan alınan derslerle sıkı bir ilişki içerisinde.

Yedinci analiz türü, “İki Vaka Modeli” analizidir. Bu analiz tekniği türünde, her bir vaka için tüm seviyelerdeki kodların sıklıkları önce kendi içerisinde sıralanmakta, sonra vakalar birbiriyle karşılaştırılmaktadır. Her iki vakada da benzer oranlara sahip kodlar birer benzerlik olarak açıklanmaktadır. Bir vakada olup diğerinde olmayan kodlar ise, bir vakayı diğerinden ayırt eden faktörler şeklinde ifade edilmektedir. Araştırma kapsamında her bir benzerlik ve farklılık analizi için ilk 10 sıradaki faktörler incelenmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular aşağıda özetlenmektedir:

- Her iki örgütün de stratejisi en çok “yerel ve bölgesel politik gelişmeler” faktöründen etkilenmektedir. Diğer bir ifadeyle her iki örgüt de stratejisini belirlerken yerel ve bölgesel boyuttaki politik gelişmeleri diğer faktörlere göre daha fazla göz önünde bulundurmaktadır.
- “Mürtet” olarak görülen siyasal yapılanmalar ya da sosyal ve dinî gruplar, her iki örgüt tarafından da stratejilerini en fazla etkileyen temel aktörlerdir.
- Her iki örgüt açısından da benzer şekilde “tarihsel olayların incelenmesi ve yorumlanması” ile “alınan dersler ve yapılan çıkarımlar” stratejileri etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu husus, her iki örgütün de geçmişten alınan dersler doğrultusunda hareket etmeye oldukça eğilimli olduğunu göstermektedir.
- Her iki örgüt açısından da stratejilerini en çok etkileyen bir başka faktör ise “İslam’a” yönelik var olduğu düşünülen saldırılar, tehditler ve baskılardır. Bunların ortadan kaldırılması için ise yine ortak bir faktör olarak “cihat” kendi bakış açılarına göre bir öğreti haline getirilmekte ve Müslümanlar cihada davet edilmektedir. Nitekim, analizde ön sıralarda yer alan ortak bir faktör olan “insanları örgüt amaçları doğrultusunda teşvik ve tahrik etme” bu görüşü desteklemektedir.
- Her iki örgütün stratejilerini etkileyen faktörler içerisinde hem “ABD ve müttefikleri” hem de “Şiiler ve Rafiziler başta olmak üzere diğer mezhep ve azınlıklar” önemli bir yoğunluk oluşturmaktadır. Ancak, daha önceki analizlerde de ortaya çıkarıldığı üzere, teşhis edilen “düşmanlar” içerisinde hangisine öncelik verileceği konusu farklılık arz etmektedir. Ayrıca her iki örgüt açısından öncelikli düşmanın teşhisi stratejiyi etkilemekle birlikte, “mürtet kesimler” olarak belirlenen düşman tespiti ya da tanımlamasından sonra gelmektedir. Bu sonuç, önceki analizlerin sonuçlarıyla da örtüşmektedir.
- El-Kaide, “uyanış” metaforunu kullanması bakımından stratejik olarak DAESH’ten farklılaşmaktadır. Esasen “İslamî ve cihadî bir uyanış” olarak nitelendirilen ve genel bir çerçevede “tüm Müslümanları” harekete geçirmek için kullandığı ideolojik söylem El-Kaide tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak DAESH için böyle bir durum söz konusu değildir.
- El-Kaide, uyanış metaforunu desteklemek için çoğunlukla “sömürgecilik” kavramını kullanmakta ve buna yönelik olarak “cihat” kavramını ön plana çıkarmaktadır.
- İki vaka modeli analizinde El-Kaide’nin stratejisini DAESH’ten ayıran bir diğer faktör ise “uzak düşman” kavramsallaştırmasıdır. Örgüte göre uzak (harici/dış) düşman, aynı zamanda “işgalci”dir. Örgüt kaynaklarında işgalcilere karşı mücadelede

“önceliğin ABD ve müttefikleri”ne verilmesi yoğun bir şekilde belirtilmektedir. Ancak önceki analizler de göz önünde bulundurulduğunda, bu tespitin El-Kaide’nin uzun süreli stratejisinde “mürtet” olarak nitelendirdiği kesimlerin strateji açısından önemini ortadan kaldırmadığı da belirtilmelidir.

- DAESH açısından ise yakın ya da uzak düşman gibi bir ayrımın ön plana çıkmadığı görülmektedir. Ancak DAESH, bir dizi geçmiş tecrübe ve bunlardan alınan dersler kapsamındaki çıkarımları sıralayarak öncelikli düşmanın kim olduğunu açıkça belirtmektedir. Bu kapsamda; “mürtetler ve kafirler tarihsel olarak işbirliği yapmaktadır” ve “mürtetler en az kafirler kadar tehlikelidir” çıkarımları sonrasında, “öncelik mürtet rejimlere ve destekçilerine verilmelidir” sonucuna varılmaktadır. Açıkça belirtilen bu üç çıkarım birlikte düşünüldüğünde, DAESH’in stratejisini El-Kaide’den farklılaştıran en önemli faktörlerden oldukları söylenebilir.
- DAESH, “tevhit ve cihat ehli” kavramsallaştırmasını kullanması bakımından stratejik olarak El-Kaide’den farklılaşmaktadır. Çünkü bu kavram “tüm Müslümanları” kapsamamaktadır. Bu kavramın örgüt tarafından, tüm Müslümanlar içerisinde yalnızca belirli bir zümreye hitap edecek şekilde kurgulandığı belirtilmelidir. Dolayısıyla El-Kaide’nin stratejisini etkileyen “İslam’i ve cihadi uyanış” daha geniş kapsamlı olarak ele alınmaktayken, DAESH’in stratejisini etkileyen “tevhit ve cihat ehli” kavramı ise daha dar kapsamlı bir kitleyi kapsamaktadır.
- El-Kaide’nin stratejisini DAESH’ten ayıran bir başka faktör ise doğrudan doğruya toplumsal boyuttaki hedeflere ilişkin vurgu yapılması, ancak bu hedeflerin ne olduğuna dair çok fazla detaylandırma yapılmamasıdır. Benzer bir durum, askerî boyuttaki hedefler için de geçerlidir. Burada da El-Kaide, hangi hedefin seçileceği ve kullanılacak yöntem/araçların neler olacağı gibi askerî boyuttaki hedefleri detaylandırmaktan ziyade genel bir çerçeve çizmektedir. Benzer bir yaklaşım örgütün ara hedefleri için de geçerlidir. Bu doğrultuda, ara hedeflerin ne olduğu da çoğunlukla detaylandırılmamaktadır. DAESH ise daha açık ve net ifadelerle bunları ifade etmektedir.
- DAESH’in stratejisini El-Kaide’den ayırt eden en önemli faktörlerden birisi de net bir şekilde sıklıkla belirtilen “belirli bir bölgeyi ele geçirme ve kontrol etmeye yönelik” askeri boyuttaki ara hedeftir. Dahası, genel olarak tüm ara hedeflerin neler oldukları açıkça ifade edilmektedir. Örneğin; “belirli bir bölgeyi ele geçirme ve kontrol altına alma, ele geçirilen yerlerin ve sınırların savunulması, çatışmaları tırmandırma (barışı bozma), çeşitli grupların kendisine katılmasını sağlama ve ele geçirilen yerleri

birleştirme ve genişletme” tüm kodlar içerisinde ilk 10 sırada yer almaktadır. Dolayısıyla DAESH’in hem tüm ara hedefleri El-Kaide’ye göre daha açık, net ve anlaşılır bir şekilde ifade ettiği hem de bu faktörlerin DAESH’in stratejisine önemli oranda etki ettiği belirtilmelidir.

- El-Kaide, yerel ya da bölgesel çapta faaliyet gösteren ve katı hiyerarşik organizasyon modeline sahip olan yapıların başarı vadetmediği görüşüne sahiptir.
- DAESH ise doğrudan doğruya devlet benzeri bir idari yapılanmayı öngörmekte ve bu bakımdan El-Kaide’den oldukça farklılaşmaktadır.

Sonuç olarak, her iki örgüte ait birincil kaynaklar üzerinden yedi farklı analiz tekniği ile yapılan analizler neticesinde, El-Kaide ve DAESH terör örgütlerinin stratejilerine etki eden faktörler yukarıda sıralanmıştır. Ayrıca, örgütlerin stratejilerinin farklılaşmasına neden olan faktörler de açıklanmıştır. İlk bakışta oldukça benzer oldukları düşünülebilen ve aynı ideolojik kökenden beslenen bu örgütlerin stratejilerinin hangi faktörlerden etkilendiği ve bu faktörler doğrultusunda stratejilerinin nasıl farklılaştığı detaylıca analiz edilmiştir.

Bu araştırma ayrıca, benzer nitelikteki ileriki çalışmalar için çeşitli imkanlar sunmaktadır. Bunlardan ilki, araştırmada kullanılan bilgisayar destekli analiz yöntemidir. Bu yöntem daha sonraki çalışmalarda kullanılabilir nitelikte olmakla birlikte, her iki örgütün de faaliyetlerini sürdürdüğü göz önünde bulundurulduğunda bu araştırmadaki bulguların test edilmesine de olanak sağlamaktadır. İkinci olarak, araştırmada radikal Selefi-cihatçı terör örgütlerinin stratejilerine etki ettiği değerlendirilen analiz çerçevesi, benzer ideolojiye sahip farklı örgütler için de kullanılabilir kapsama sahip bir model oluşturabilir. Üçüncü olarak, örnek vakaları temsil eden El-Kaide ve DAESH terör örgütlerinin geçmiş tecrübeler ve alınan derslere verdikleri stratejik önem, bu örgütlerin pratikte ne yaptıklarına da bağlı olarak kendi içerisinde bir tür öğrenen organizasyon olma niteliğinin derecesine de ışık tutmaktadır. Son olarak, iki örgüte ait birincil kaynaklara dayanan analizlerin bulgularının; bu örgütlerin süreklilik arz eden ve adeta bir tür “kültür” haline gelmiş olan düşünce biçimlerinin, kalıplaşmış hareket tarzlarının, tekrarlanan pratiklerinin sistematik bir biçimde ortaya çıkarılması bağlamında da bir başlangıç oluşturabileceği ya da bu yönde destekleyici bilgileri sunduğu değerlendirilmektedir.

- Abrahms, Max. "The Strategic Model of Terrorism Revisited," *The Oxford Handbook of Terrorism* içinde, ed. Erica Chenoweth vd. Londra: Oxford University Press, 2019.
- Abrahms, Max. "Why Terrorism does not Work," *International Security* 31.2 (2006): 42-78.
- Ahmadzai, Atal. "IS-Khorasan," *Perspectives on Terrorism* 16.5 (2022): 2-19.
- Akarsu, Bayram ve Beyhan Akarsu. *Bilimsel Araştırma Tasarımı Nicel, Nitel ve Karma Araştırma Yaklaşımları*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2019.
- al-Anani, Khalil. *Inside the Muslim Brotherhood: Religion, Identity, and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Anonim, "A Call to Hijrah," *Dabiq* 3 (2013): 34.
- Anonim, "Al'Qaidah of Waziristan: A Testimony from within," *Dabiq* 6 (2014): 12.
- Anonim, "Break the Cross," *Dabiq* 15 (2015): 9.
- Anonim, "Dalalet Ehlinin Yolları ile Nübüvvet Menheci Arasında İslam Devleti'nin Kurulması," *Rumiyah* 7 (Mart 2017): 11.
- Anonim, "Diyorlar ki, Bize Bir Felaket Gelmesinden Korkuyoruz," *Rumiyah* 6 (Şubat 2017): 41.
- Anonim, "Doğu Asya'da Cihad," 48; Anonim, "Allah Yüreklarine Korku Düşürdü," *Rumiyah* 13 (Eylül 2017): 31.
- Anonim, "Doğu Asya'da Cihad," *Rumiyah* 10 (Haziran 2017): 48.
- Anonim, "Ebu Ömer Şişani ile Röportaj." *islam-tr.org*, 15 Kasım, 213, <https://islam-tr.org/konu/ebu-omer-sisani-ile-roportaj-neden-bazi-osolularla-catisiyoruz.35572/>.
- Anonim, "Evlerin En Dayanıksız Örümcek Evidir," *Rumiyah* 3 (Kasım 2016): 40.
- Anonim, "From Hypocrisy to Apostasy: The Extinction of the Grayzone," *Dabiq* 7 (2013): 44.
- Anonim, "From the Battle of Al-Azhab to the war of Coalitions," *Dabiq* 11 (2014): 6.
- Anonim, "Ganimet, Fey ve İhtitabın Hükmü," *Rumiyah* 11 (Temmuz 2017): 8.
- Anonim, "Hilafet'le Savaşmak Riddet Midir?," *Konstantiniyye* 2 (Temmuz 2015): 46.

- Anonim, “İstişadi Operasyonların Caizliği ve Fazileti,” *Konstantiniyye*, 3 (2015): 40-41.
- Anonim, “Just Terror,” *Dabiq* 12 (2015): 31-32.
- Anonim, “Kalkın ve Kardeşlerinizin Öldüğü Şey Üzerine Ölün,” *Rumiyah* 1 (Eylül 2016): 11.
- Anonim, “Küfredenler ise Tağutun Yolunda Savaşır,” *Konstantiniyye* 5 (Ocak 2016): 30.
- Anonim, “Küfür Risaleleri,” *Konstantiniyye* 7 (Ağustos 2016): 14.
- Anonim, “May Our Souls Sacrificed for You,” *Inspire* 1 (2010): 2.
- Anonim, “Muharip Hristiyanların Hedef Alınmasının Hükmü,” *Rumiyah* 9 (Mayıs 2017): 21.
- Anonim, “Müm’inler Arasında Öyle Erkekler Vardır Ki,” *Rumiyah* 8 (Nisan 2017): 51.
- Anonim, “Mürted Kardeşler,” *Konstantiniyye* 6 (Nisan 2016): 32.
- Anonim, “Neurotmesis: Cutting the Nerves & Isolating the Head,” *Inspire* 13 (2014): 61-62.
- Anonim, “Rakka Savaşı Haçlıları ve Ehlini Yakacak Bir Ateş Olacaktır,” *Rumiyah* 12 (Ağustos 2017): 4.
- Anonim, “Remaining and Expanding,” *Dabiq* 5 (2014): 19.
- Anonim, “Sen Onları Birlik Sanırsın, Oysa Kalpleri Paramparçadır,” *Konstantiniyye* 4 (Aralık 2015): 50.
- Anonim, “Shari’ah Alone Will Run Africa,” *Dabiq* 8 (2014): 52-53.
- Anonim, “Shattered: A Story About Change,” *Inspire* 12 (2014): 39.
- Anonim, “Sina Vilayetindeki Hisbe Emiri ile Röportaj,” *Rumiyah* 5 (Ocak 2017): 9.
- Anonim, “Size Söylediklerimi Hatırlayacaksınız,” *Rumiyah* 4 (Aralık 2016): 5.
- Anonim, “Targeting Dar al-Harb Populations,” *Inspire* 8 (2011): 19.
- Anonim, “The Failed Crusade,” *Dabiq* 4 (2013): 21.
- Anonim, “The Flood,” *Dabiq* 2 (2013): 37-41.
- Anonim, “The Law of Allah or the Laws of Men,” *Dabiq* 10 (2014): 68.
- Anonim, “The Murtadd Brotherhood,” *Dabiq* 14 (2015): 42.

- Anonim, “The Rafidah from Ibn Saba to the Dajjal,” *Dabiq* 13 (2015): 51.
- Anonim, “The Return of Khilafah,” *Dabiq* 1 (2013): 12.
- Anonim, “The Ruling on Dispossessing the Disbelievers Wealth in Dar-al Harp,” *Inspire* 4 (2010): 33.
- Anonim, “The Tsunami of Change,” *Inspire* 5 (2011): 34.
- Anonim, “They Plot and Allah Plots,” *Dabiq* 9 (2014): 67-70.
- Anonim, “We are All Usama,” *Inspire* 10 (2013): 5.
- Anonim, “Zaferin Yolları,” *Rumiyah* 2 (Ekim 2016): 15.
- Anonim, *How to Survive in the West: A Mujahid Guide*, e-Kitap, 2015, 68, <https://www.memri.org/jttm/e-book-distributed-twitter-how-survive-west-%E2%80%93-mujahid-guide>.
- Arosoaie, Aida. “Doctrinal Differences between ISIS and Al Qaeda: An Account of Ideologues.” *Counter Terrorist Trends and Analyses* 7.7 (2015): 31-37.
- Aydınlı, Ersel. *Uluslararası İlişkilerde Metodoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Azzam, Abdullah. *Cihad Kervanı*, çeviren Ziya Eryılmaz. İstanbul: Vural Yayınları, 1997.
- Azzam, Abdullah. *Cihat Ahkâmı*, çeviren Mustafa Özel ve Yücel Şimşek. İstanbul: Ravza Yayınları, 2023.
- Azzam, Abdullah. *İslam Topraklarını Savunmak*, çeviren Vahid Ersin. İstanbul: Vera Yayınları, 2006.
- Azzam, Abdullah. *Müslüman Halkın Cihadı*, çeviren Osman Kara. İstanbul: Ravza Yayınları, 1991.
- Azzam, Abdullah. *Müslümanı Öldürme Suçu*, çeviren Ferdiun Dinçer. İstanbul: Küresel Kitap, 2017.
- Bacon, Tricia ve Elizabeth Grimm Arsenault. “Al Qaeda and the Islamic State’s Break: Strategic Strife or Lackluster Leadership?.” *Studies in Conflict & Terrorism* 42.3 (2019): 229-263.

- Liddell Hart, Basil Henry. *Strateji: Dolaylı Tutum*, çeviren Selma Koçak. Ankara: Doruk Yayınları, 2015.
- Basit, Tehmina. "Manual or Electronic? The Role of Coding in Qualitative Data Analysis." *Educational Research* 45.2 (2003): 143-154.
- Benraad, Myriam. "Iraq's Tribal 'Sahwa': Its Rise and Fall." *Middle East Policy* 18.1 (2011): 121-131.
- Berrebi, Claude ve Esteban F. Klor. "On Terrorism and Electoral Outcomes: Theory and Evidence from the Israeli-Palestinian conflict." *Journal of Conflict Resolution* 50.6 (2006): 899-925.
- Berrebi, Claude ve Esteban F. Klor. "Are Voters Sensitive to Terrorism? Direct Evidence from the Israeli Electorate." *American Political Science Review* 102.3 (2008): 279-301.
- Betts, Richard K. "Is Strategy an Illusion?." *International Security* 25.2 (2000): 5-50.
- Brian, Crozier. *The Rebels: A Study of Post-War Insurrections*. London: Chatto and Windus, 1960.
- Brynen, Rex. *Sanctuary and Survival: the PLO in Lebanon*. London: Routledge, 2019.
- Byman, Daniel. *Al Qaeda, the Islamic State, and the Global Jihadist Movement: What Everyone Needs to Know*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Cavanagh, Stephen. "Content Analysis: Concepts, Methods and Applications." *Nurse Researcher* 4.3 (1997): 5-16.
- Choi, Kyung-shick, Claire Seungeun Lee ve Robert Cadigan. "Spreading Propaganda in Cyberspace: Comparing Cyber-resource Usage of al Qaeda and ISIS." *International Journal of Cybersecurity Intelligence & Cybercrime* 1.1 (2018): 21-39.
- Clausewitz, Carl von. *On War*, çeviren Michael Howard ve Peter Paret. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Colas, Brandon. "What does Dabiq do? ISIS Hermeneutics and Organizational Fractures within Dabiq Magazine." *Studies in Conflict & Terrorism* 40.3 (2017): 173-190.
- Crenshaw, Martha. "The Causes of Terrorism." *Comparative Politics* 13.4 (1981): 379-399.
- Crenshaw, Martha. "The Logic of Terrorism." *Terrorism in Perspective* 24 (2007): 24-33.

- Crenshaw, Martha. "Theories of Terrorism: Instrumental and Organizational Approaches." *The Journal of Strategic Studies* 10.4 (1987): 13-31.
- Crenshaw, Martha. *Terrorism, Legitimacy, and Power: The Consequences of Political Violence*. Middletown, CT: Wesleyan University Press, 1983.
- Cresswell, John. *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. London: SAGE Publications, 2013.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırmacılar için 30 Temel Beceri*, çeviren Hasan Özcan. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
- Demir, Cenker Korhan. "Stratejinin Bakış Açısıyla Terörizm." *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama* içinde, editörler Ali L. Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın, 283-312. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020.
- Dershowitz, Alan M. *Why Terrorism Works: Understanding the Threat, Responding to the Challenge*. New Haven, CT: Yale University Press, 2003.
- El Erdişi, Özgür. der., *Esedul İslam Hakkında Herşey: Usame B. Laden*. archive.org, t.y. <https://archive.org/details/ESEDULISLAMAHEYHUSAMEHAKKINDAHERAREY/page/n9/mode/2up>.
- el-Adnani, Ebu Muhammed. "Irak ve Şam Olayları Hakkında." *Fursanu'l Belag Medya*, Ocak 2014. <https://archive.org/details/Forsan91A>.
- el-Adnani, Ebu Muhammed. "Kendileri için Seçip Beğendiği Dinlerini Onlar için Güçlendirip Yerleştirecek." *Furnasu'l Belag Medya*, archive.org, Nisan 2014. <https://archive.org/details/FursanD5>.
- el-Adnani, Ebu Muhammed. "Şüphesiz ki Rabbin Her An Gözetlemektedir." *Takva Haber*, 2014. <https://adimladergisi.com/2014/09/24/seyh-adnaniden-gundeme-dair-aciklamalar-tam-tercume>.
- el-Adnani, Ebu Muhammed. "Yahudi-Haçlı Ordusu Saldırırken." *Adımlar Fikir Kültür Siyaset*, 2014. <https://adimladergisi.com/2014/09/23/yahudi-haccli-ordusu-saldirirken-adnaniden-aciklamalar/>.
- el-Adnani, Ebu Muhammed. "Yaşayan da Açık Bir Delille Yaşasın, Helak Olan Açık Bir Delille Helak Olsun." archive.org, 2016. <https://archive.org/details/YaayanDaAAkBirDelilleYaAsn>.

- el-Bağdadi, Ebu Bekir. “Bekleyin, Biz de Sizinle Birlikte Beklemekteyiz.” *Furkan Medya*, 2015.
<https://archive.org/details/BekleyinBizdeSizinleBirlikteBeklemekteyiz>.
- el-Iyeyri, Yusuf. *Gerilla Savaşı*. İstanbul: Küresel Kitap, 2015.
- el-Libi, Atıyetullah. *Cezayir Tecrübesi*, çeviren Mehdi Canpolat. İstanbul: Küresel Kitap, 2010.
- el-Muhacir, Ebu Hamza. “Niçin ve Kiminle Savaşıyoruz.” *Central Intelligence Agency*, erişim 07 Temmuz, 2024. https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/4D/4D61FA66CFE7A6465336D216ED7480F2_EbuHamzaElMuhacir.pdf.
- el-Zevahiri, Eymen. “General Guidelines for Jihad.” *As-Sahab Media*, 2013.
http://www.talibeilm.net/uploads/4/7/1/3/4713847/general_guidelines_for_jihad.pdf
- el-Zevahiri, Eymen. *Dr. Eymen ez-Zevahiri ile Açık Oturum*. İstanbul: Küresel Kitap, 2015.
- el-Zevahiri, Eymen. *Letter to Zarqawi-July 9*. Washington, DC: Office of the Director of National Intelligence, 2005.
- es-Suri, Ebu Musab. *Küresel İslami Direniş Çağrısı, cilt 1*. İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014.
- es-Suri, Ebu Musab. *Küresel İslami Direniş Çağrısı, cilt 2*. İstanbul: Anlatı Yayınları, 2014.
- es-Suri, Ebu Musab. *Yeni Dünya Düzeni*. İstanbul: Küresel Kitap, 2023.
- ez-Zerkavi, Ebu Musab. *Tarih Boyunca Şiilerin İslam Ümmetine Yaptığı İhanetler*, çeviren Mahmud Bektaş. İstanbul: Küresel Kitap, 2020.
- Fearon, James D. “Rationalist Explanations for War.” *International Organization* 49.3 (1995): 379-414.
- Findley Michael G. ve Joseph K. Young. “Terrorism, Spoiling, and the Resolution of Civil Wars,” *The Journal of Politics* 77.4 (2015): 1115-1128.
- Fishman, Brian H. *The Master Plan: ISIS, al-Qaeda, and the Jihadi Strategy for Final Victory*. New Haven, CT: Yale University Press, 2016.

- Fleming, Marie. "Propaganda by the Deed: Terrorism and Anarchist Theory in Late Nineteenth-Century Europe." *Studies in Conflict & Terrorism* 4.1-4 (1980): 1-23.
- Foreign Broadcast Information Service. *Compilation of Usama bin Laden Statements: 1994-January 2004*. FBIS Report, 2004. <https://irp.fas.org/world/para/ubl-fbis.pdf>.
- Fortna, Virginia P. "Do Terrorists Win? Rebels' Use of Terrorism and Civil War Outcomes." *International Organization* 69.3 (2015): 519-556.
- Freedman, Lawrence. "Terrorism as a Strategy," *Government and Opposition* 42.3 (2007): 314-339.
- Freedman, Lawrence. *Strategy: A History*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Fromkin, David. "The Strategy of Terrorism," *Foreign Affairs* 53.4 (1975): 683-698.
- Ganor, Boaz. "Terrorism as a Strategy of Psychological Warfare." *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 9.1-2 (2005): 33-43.
- Gerges, Fawaz A. *The Far Enemy: Why Jihad Went Global*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Glenn, Cameron. "Al Qaeda v ISIS: Ideology & Strategy." *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, 28 Eylül, 2015. <https://www.wilsoncenter.org/article/al-qaeda-v-isis-ideology-strategy>.
- Gray, Colin S. ve Geoffrey Sloan. *Geopolitics, Geography and Strategy*. London: Routledge, 2014.
- Gurr, Ted Robert. "Empirical Research on Political Terrorism: The State of the Art and How it might be Improved." *Current Perspectives on International Terrorism* içinde, editörler Rober O. Slater ve Michael Stohl, 115-54. London: Palgrave Macmillan, 1988.
- Hamming, Tore R. "The Al Qaeda-Islamic State Rivalry: Competition Yes, But No Competitive Escalation." *Terrorism and Political Violence* 32.1 (2020): 20-37.
- Harmon, Christopher C. "Five Strategies of Terrorism." *Small Wars and Insurgencies* 12.3 (2001): 39-66.
- Hashim, Ahmed S. "The Islamic State: From al-Qaeda Affiliate to Caliphate." *Middle East Policy* 21.4 (2014): 69-83.

- Hatch, Amos J. *Doing Qualitative Research in Education Settings*. New York: State University of New York Press, 2023.
- Haykel, Bernard. "ISIS and al-Qaeda-What are They Thinking? Understanding the Adversary." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 668.1 (2016): 71-81.
- Hegghammer, Thomas. "The Ideological Hybridization of Jihadi Groups." *Current Trends in Islamist Ideology* 9.1 (2009): 26-45.
- Hoffman, Bruce. "Countering Terrorist Use of the Web as a Weapon." *CTC Sentinel* 1.1 (2007): 4-6.
- Hoffman, Bruce. "The Changing Face of Al Qaeda and the Global War on Terrorism." *Studies in Conflict and Terrorism* 27.6 (2004): 549-560.
- Holbrook, Donald. "Al-Qaeda and the Rise of ISIS," *Survival* 57.2 (2015): 93-104.
- Holbrook, Donald. *Al-Qaeda 2.0: A Critical Reader*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
- Hsieh, Hsiu-Fang ve Sarah E. Shannon. "Three Approaches to Qualitative Content Analysis." *Qualitative Health Research* 15.9 (2005): 1277-1288.
- Hutchinson, Martha Crenshaw. "The Concept of Revolutionary Terrorism." *Journal of Conflict Resolution* 16.3 (1972): 386-396.
- Ibrahim, Raymond, ed. *The Al Qaeda Reader: The Essential Texts of Osama Bin Laden's Terrorist Organization*. New York: Crown, 2007.
- Ingram, Haroro J., Craig Whiteside ve Charlie Winter. *The ISIS Reader: Milestone Texts of the Islamic State Movement*. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Jenkins, Brian Michael. *International Terrorism: A New Mode of Conflict*. Los Angeles: Crescent Publications, 1975.
- Kadivar, Jamileh. "Exploring Takfir, its Origins and Contemporary Use: The Case of Takfiri Approach in Daesh's Media." *Contemporary Review of the Middle East* 7.3 (2020): 259-285.
- Karabulut, Bilal. *Uluslararası İlişkiler Kavramlar-Teoriler-Kurumlar*. Ankara: Barış Kitap, 2016.

- Kiras, James D. “Irregular Warfare: Terrorism and Insurgency.” *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* içinde, editörler John Baylis vd., 7. Bs, 183-201. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Kumar, Ranjit. *Araştırma Yöntemleri: Yeni Başlayanlar için Adım Adım Araştırma Rehberi*, çeviri editörü Ömay Çokluk. Ankara: Edge Akademi, 2011.
- Kydd, Andrew H. ve Barbara F. Walter. “The Strategies of Terrorism.” *International Security* 31.1 (2006): 49-80.
- Bin Ladin, Usume. “Jihad Against Jews and Crusaders.” *World Islamic Front Statement*, 23 Şubat, 1998.
<https://scholarship.tricolib.brynmawr.edu/server/api/core/bitstreams/90fb554a-3b8e-40fe-9670-a9e1f8c471c4/content>.
- Bin Ladin, Usume. *Declaration of War against the Americans Occupying the Land of the Two Holy Places*. London: Al Quds Al Arabi, 1996.
- Lake, David A. “Rational Extremism: Understanding Terrorism in the Twenty-first Century.” *Dialogue IO* 1.1 (2002): 15-28.
- Lichtman, Marilyn. *Qualitative Research for the Social Sciences*. London: SAGE Publications, 2013.
- Lincoln, Bruce. *Holy Terrors: Thinking About Religion After September 11*. Chicago: University of Chicago Press, 2010.
- Lister, Charles R. *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Lutz, James M. ve Brenda J. Lutz. “How Successful is Terrorism?.” *Forum on Public Policy* 11 (2009): 1-22.
- McCormick, Gordon H. “Terrorist Decision Making.” *Annual Review of Political Science* 6.1 (2003): 473-507.
- Mendelsohn, Barak. “Al-Qaeda’s Franchising Strategy.” *Survival* 53.3 (2011): 29-50.
- Merari, Ariel. “Terrorism as a Strategy of Insurgency.” *Terrorism and Political Violence* 5.4 (1993): 213-251.
- Merari, Ariel. “Terrorism as a Strategy of Struggle: Past and Future.” *Terrorism and Political Violence* 11.4 (1999): 52-65.

- Mueller, John ve Mark G. Stewart. "Misoverestimating ISIS: Comparisons with Al-Qaeda." *Perspectives on Terrorism* 10.4 (2016): 30-39.
- Murray, Williamson ve Mark Grimsley. "Introduction: On Strategy," *The Making of Strategy Rulers, States and War* içinde, editörler Williamson Murray vd., 1-23. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Naci, Ebubekir. *Vahşetin İdaresi: Ümmetin Geçireceği En Tehlikeli Merhale*, çeviren Mahmud Bektaş. İstanbul: Küresel Kitap, 2022.
- Neumann, Peter R. ve Michael L.R. Smith. "Strategic Terrorism: The Framework and its Fallacies." *Journal of Strategic Studies* 28.4 (2005): 571-595.
- Novenario, Celine Marie I. "Differentiating Al Qaeda and the Islamic State through Strategies Publicized in Jihadist Magazines." *Studies in Conflict & Terrorism* 39.11 (2016): 953-967.
- O'Neill, Bard E. *Insurgency & Terrorism: From Revolution to Apocalypse*. Dulles: Potomac Books, 2005.
- Özcan, Nihat Ali. "Is Terrorism Becoming an Effective Strategy to Achieve Political Aims?." *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace* 7.2 (2018): 93-100.
- Özdemir, Haluk. "Tasarlanmış ve Beliren Üst Stratejiler: Türkiye ve Diğer Orta Büyüklükteki Devletler için Alternatifler." *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama* içinde, editörler Ali Karaosmanoğlu ve Ersel Aydın, 43-75. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020.
- Pape, Robert A. "The Strategic Logic of Suicide Terrorism." *American Political Science Review* 97.3 (2003): 343-361.
- Paulus, Trena, Jessica Lester ve Paul Dempster. *Digital Tools for Qualitative Research*. London: SAGE Publications, 2013.
- Post, Jerrold M. ed. *Military Studies in the Jihad against the Tyrants: The Al-Qaeda Training Manual*. USA: USAF Counterproliferation Center, 2004.
- Rapoport, David C. "The Four Waves of Rebel Terror and September." *Anthropoetics* 8.1 (2002): 1-11.

- Raymond, Gregory A. "The Evolving Strategies of Political Terrorism." *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes and Control* içinde, editör Charles W. Kegley Jr., 71-83. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2003.
- Richards, Anthony. "Conceptualizing Terrorism." *Studies in Conflict & Terrorism* 37.3 (2014): 213-236.
- Richardson, Louise. *What Terrorists Want: Understanding the Enemy, Containing the Threat*. New York: Random House, 2006.
- Saldana, Johnny. *Nitel Araştırmacılar için Kodlama El Kitabı*, çevirenler Aysel Tüfekci Akcan ve Süleyman Nihat Şad. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2023.
- Schelling, Thomas. *The Strategy of Conflict*. New York: Oxford University Press, 1963.
- Schmid, Alex. "Terrorism as Psychological Warfare." *Democracy and Security* 1.2 (2005): 137-146.
- Schmid, Alex. "Terrorism-the Definitional Problem." *Case Western Reserve Journal of International Law* 36 (2004): 376-419.
- Schmid, Alex. *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. New York: Taylor & Francis, 2011.
- Sönmezoglu, Faruk, D. Ülke Arıboğan, Güliden Ayman ve Beril Dedeoğlu. *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. İstanbul: Der Yayınları, 2017.
- Stanton, Jessica A. *Terrorism, Civil War, and Insurgency*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Stephan, Maria J. ve Erica Chenoweth. "Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict." *International Security* 33.1 (2008): 7-44.
- Strauss, Anselm ve Juliet Corbin. *Basics of Qualitative Research Techniques*. London: SAGE Publications, 1998.
- Thomas, Jakana. "Rewarding Bad Behavior: How Governments Respond to Terrorism in Civil War." *American Journal of Political Science* 58.4 (2014): 804-818.
- Thornton, Thomas Perry. "Terror as a Weapon of Political Agitation." *Internal War: Problems and Approaches* içinde, editör Herry Eckstein, 71-99. New York: The Free Press, 1964.
- Tilly, Charles. "Terror, Terrorism, Terrorists." *Sociological Theory* 22.1 (2004): 5-13.

Tzu, Sun. *The Art of War*, çeviren Samuel B. Griffith. Oxford: Oxford University Press, 1963.

Wiktorowicz, Quintan ve John Kaltner. “Killing in the Name of Islam: Al-Qaeda’s Justification for September 11.” *Insurgent Terrorism* içinde, editör Gerald Cromer, 417-33. London: Routledge, 2017.

Wilkinson, Paul. “The Strategic Implications of Terrorism.” *Terrorism and Political Violence: A Sourcebook* içinde, editör M. L. Sondhi, 19-49. India: Har-anand Publications, 2000.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

EK: İÇERİK VE SÖYLEM ANALİZİ YAPILAN VERİ KAYNAKLARI

EL-KAİDE			DAEŞ		
Sıra	Kaynak	Kaynağın Sahibi	Sıra	Kaynak	Kaynağın Sahibi
1	Müslümanı Öldürme Suçu	Abdullah Azzam	1	Vahşetin İdaresi, Ümmetin Geçireceği Son Tehlikeli Merhale	Ebu Bekir Naci
2	Cihad Ahkamı	Abdullah Azzam	2	Şiilerin İslam Ümmetine Yaptıkları İhanetler	Ebu Musab ez-Zerkavi
3	Cihad Kervanı	Abdullah Azzam	3	Daha Sonra Akıbet Onlarındır	Ebu Musab ez-Zerkavi
4	<i>Letter to America</i>	Usame bin Ladin	4	Yahudi-Haçlı Ordusu Saldırırken	Ebu Muhammed el-Adnani
5	Müslüman Halkın Cihadı	Abdullah Azzam	5	Irak ve Şam Olayları Hakkında	Ebu Muhammed el-Adnani
6	Müslüman Topraklarını Savunmak	Abdullah Azzam	6	Yaşayan da Açık Bir Dille Yaşasın	Ebu Muhammed el-Adnani
7	Ropörtajlar ve Açıklamalar (7 farklı kaynak)	Usame bin Ladin	7	Şüphesiz ki Rabbin Her An Gözetlemektedir	Ebu Muhammed el-Adnani
8	İki Kutsal Cami'nin Topraklarını İşgal Eden Amerikalılara Karşı Savaş Bildirgesi (1996 Fetvası)	Usame bin Ladin	8	Kendileri İçin Seçip Beğendiği Dinlerini Onlar İçin Güçlendirip Yerleştirecek	Ebu Muhammed el-Adnani
9	Haçlılara ve Yahudilere Karşı Cihad (1998 Fetvası)	Usame bin Ladin	9	Ebu Ömer Şişani ile Ropörtaj	Ebu Ömer Şişani
10	<i>Compilation of 1994-2004</i>	Usame Bin Ladin	10	Bekleyin, Biz de Beklemekteyiz	Ebu Bekir el-Bağdadi
11	Cezayir Tecrübesi	Atıyyetullah el-Libi	11	Niçin ve Kiminle Savaşıyoruz	Ebu Eyyub el-Mısri (Ebu Hamza el-Muhacir)
12	Küresel İslamî Direniş Çağrısı (3 cilt)	Ebu Musab es-Suri	12	<i>How to Survive in the West- A Mujahid Guide (2015)</i>	Örgüt Dokümanı
13	Yeni Dünya Düzeni	Ebu Musab es-Suri	13	<i>Dabiq</i> (Dabık) Dergisi (Sayı 1-15)	Örgüte Ait Dergi
14	Eymen ez Zevahiri ile Açık Oturum	Eymen ez-Zevahiri	14	<i>Konstantinniye</i> Dergisi Sayı (1-7)	Örgüte Ait Dergi
15	<i>General Guidelines for Jihad</i>	Eymen ez-Zevahiri	15	<i>Rumiyah</i> Dergisi Sayı (1-13)	Örgüte Ait Dergi
16	<i>The Letter of Zevahiri to Zerkavi</i>	Eymen ez-Zevahiri			
17	<i>Al-Qaeda Manual</i>	Örgüt Dokümanı			
18	Gerilla Savaşı	Yusuf el-Uyeyri			
19	<i>Inspire</i> Dergisi Sayı (1-17)	Örgüte Ait Dergi			

B

EK: KOD SİSTEMİ

1. ÖRGÜTÜN İDEOLOJİSİ	2226
1.1. İnançlar	32
1.1.1. Selefilik	56
1.1.2. Vehhabilik	6
1.1.3. Şeriat	91
1.1.4. Hilafet	32
1.1.5. Şهادet	61
1.1.6. Davet/Tebliğ	71
1.1.7. Tevhid ve Şirk	68
1.1.8. Kader	3
1.1.9. Farz	6
1.1.10. Caiz	5
1.1.11. Ahiret	51
1.1.12. Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat	35
1.1.13. Küfür ve İman	25
1.1.14. el-Vela ve'l-Bera	75
1.2. Anlatılar	18
1.2.1. İslama Yönelik Saldırılar/Tehditler/Baskılar	377
1.2.2. İslamiyetin Korunması/Yayılması	32
1.2.3. Kutsal Savaş/Kıyamet	87
1.2.4. Uyanış (İslami ve Cihadi)	65
1.2.5. Baskıdan Kurtulmak/Özgürlük/Eşitlik	70
1.2.6. Adaletin Sağlanması	35
1.2.7. Fitneyi Yeryüzünden Kaldırmak	10
1.2.8. Hak ve Batıl	62
1.2.9. Tevhid ve Cihad Ehli	30
1.2.10. Cahiliye Toplumu	39
1.2.11. Cennet ve Cehennem	62
1.2.12. Keramet ve Müjdeler	68
1.2.13. Hicret Etmek	107
1.2.14. İntikam/Cezalandırma/Kıyas	100
1.2.15. Putların Yıkılması	20
1.2.16. "Beklenen" İslami Düzenin Kurulması	14
1.2.17. Düşman	72
Uluslararası Örgütler (NATO/BM)	4
Suudi Arabistan	31
Sömürgeci	15
Münafık	4
SSCB/Rusya/Komünizm	23
Müşrik	42
Hariciler	8
Putperest	1
Deccal	2
İsrail/Yahudi/Siyonist	137
Hristiyan	13
Haçlılar	151
ABD ve Müttefikleri	291
Yeni Dünya Düzeni	19
Batı/Batı Medeniyeti	26
Emperyalizm	6
İslam Düşmanı	21
İşgalci/İstilacı	36
Tagut	62
Mürted Hükümetler/İdareciler/Alimler/Gruplar	500

Şiiiler/Rafiziler (Diğer Topluluklar/Mezhepler/Aşiretler)	276
Kafir	131
Yakın Düşman	18
Uzak (Harici/Dış/İşgalci) Düşman	31
1.3. Öğretiler	52
1.3.1. Cihat	324
Söz, Yazı ve Malla (şiddet içermeyen) Cihat	19
Kılıçla ve Silahla (şiddet içeren) Cihad	87
Savunma Cihadı	85
Saldırı Cihadı (Talep Cihadı)	9
1.3.2. Cihadın Farz Olduğu Durumlar Nelerdir?	21
Farz-ı Ayn	116
Farz-ı Kifaye	10
1.3.3. Mücahit Kimdir?	37
1.3.4. Kimler Tekfir Edilir?	7
Seçici Tekfirci Anlayış	87
Katı Tekfirci Anlayış	180
1.3.5. Küresel Direniş/Ayaklanma	157
2. ÖRGÜTÜN HEDEFLERİ	25
2.1. Ara Hedefler	13
2.1.1. Toplumsal Boyuttaki Hedefler	47
Psikolojik Etki Yaratma	3
Caydırma	13
Düşmanın Moralini Bozma	36
İnsanları Örgüt Amaçları Doğrultusunda Teşvik/Tahrik Etme	319
Düşmanın Güçlü/Yenilmez Algısını Kırma	27
İlham Verme/ Umut ve Cesareti Artırma	113
Korku ve Panik Yaratma	117
Politik Tutumları Etkileme/Manipülasyon	192
İdeolojiyi Yayma	143
Kimlik Oluşturma/Kutuplaştırma	164
Yeni Bir Toplum İnşa Etme (farklı ülkelerden gelenler dahil)	173
Toplumsal Düzen İçin Bir Alternatif Olduğunu Gösterme	25
Toplumsal Destek ve Meşruiyet	6
Toplumsal Destek ve Meşruiyet Kazanma	192
Düşmanın Destek ve Meşruiyetini Azaltma	256
Sosyal Gruplar Arasındaki Anlaşmazlıkları/İhtilafları Önleme	187
Çeşitli Grupların Kendisine Katılmasını Sağlama	43
Tarafsız Kesimleri Etkileme	23
Mal/Para/Makam Vererek	35
İkna (Biat) Yoluyla	16
Şiddet Yoluyla	17
2.1.2. Ekonomik Boyuttaki Hedefler	10
Finansal Kaynaklarını Ele Geçirme ve Yönetme	67
Düşman Açısından Savaşın Ekonomik Maliyetini Artırma	24
Düşmanın Ekonomik Çıkarlarını Hedef Alma	66
Düşman Ürünlerini Boykot Etme	5
2.1.3. Askeri Boyuttaki Hedefler	23
Düşmanı Yıpratma/Savaşma İradesini Kırma	103
Mücadeleyi Uzun Bir Süreye Yayma	34
Çatışmaları Tırmandırma (Barışı Bozma)	70
Düşmana Mümkün Olabilecek En Çok Zararı Verme	34
Diğer Cihatçı Gruplara Askeri Destek Verme	184
Ortak Düşmana Karşı Gayret Birliği Oluşturma	51
Sivillere Yönelik Saldırı Düzenleme	55
"Mürted" Din Alimlerini Ortadan Kaldırma	6
Diplomatik Misyonlara ve Üslere Saldırma	4
Basın ve Medya Kuruluşlarına/Mensuplarına Saldırma	1
Beklenmeyen Yer ve Zamanda Saldırı Düzenleme	27
İstihbarat Merkezlerini Hedef Alma	2

Sıklet Merkezi Oluşturma (işgal neredeyse, orada cihat topla)	7
Düşman İttifaklarını Bozma	10
Düşmanın Yönetici Kadrolarına Saldırma/Suikast	22
Düşman Kuvvetlerinin Dengesini Bozma	2
Düşmanın Kuvvetini ve Çabalarını Dağıtma	20
Düşman Kuvvetlerinin Tek Merkezde Toplanmasını Sağlama	4
Düşmanın Operasyonel Kabiliyetini Kısıtlama	22
Eylemleri Olabildiğince Geniş Alana Yayma	34
Hedef Bölgelerdeki İstikrar ve Güvenliği Bozma	22
Belirli Bir Bölgeyi Ele Geçirme/Kontrol Altına Alma	124
Ele Geçirilen Yerlerin/Sınırların Savunulması (Ribat)	82
Ele Geçirilen Yerlerde Otorite Kurma (Temkin)	57
Ele Geçirilen Alanları Birleştirme/Genişletme	34
Düşmanı Kendi Topraklarında Hedef Alma	54
Hapishanedeki/Yakalanan Elemanlarının Serbest Kalmasını Sağlama	28
Düşmanın Çeşitli Ülkelerdeki Stratejik Varlıklarını Hedef Alma	48
2.2. Nihai Hedefler	19
2.2.1. Düşmanı "İslam" Topraklarından Çıkarmak	223
2.2.2. "Mürted" Rejimleri Yıkma ve Otoriteyi Ele Geçirmek	129
2.2.3. İslam Devleti Kurmak	210
2.2.4. İslam Devleti'nin Sınırlarını Genişletmek	36
2.2.5. Hilafet Düzenini Geri Getirmek	119
3. GEÇMİŞ TECRÜBELER	260
3.1. Tarihsel Vakaların İncelenmesi/Yorumlanması	408
3.1.1. Başarılı Olarak Görülen Vakaların İncelenmesi	77
3.1.2. Başarısız Olarak Görülen Vakaların İncelenmesi	108
3.2. Alınan Dersler/ Yapılan Çıkarımlar	498
3.2.1. Mürtedler ve Kafirler Tarihsel Olarak İşbirliği Yapar	120
3.2.2. Mürtedler En Az Kafirler Kadar Tehlikelidir	116
3.2.3. Düşman Hizipleşmelerden Fayda Sağlamaktadır	71
3.2.4. Münferit Hareketlerin Birlikte Hareket Etmesi Gerekir	68
3.2.5. Mürted ve İşbirlikçilerine Karşı Mücadele Edilmelidir	55
3.2.6. Öncelik Mürted Rejmlere ve Destekçilerine Verilmelidir	43
3.2.7. "Milliyetçi-Dini" Hareketler Başarısız Olmuştur	35
3.2.8. Bölgesel/Hiyerarşik Örgütlenmeler Sorunludur	31
3.2.9. Düşman U/A Boyutta Sistemli ve Bütüncül Hrk. Etmektedir	26
3.2.10. Düşman Zaiyat Vermekten Kaçınmaktadır	18
3.2.11. Öncelik ABD ve Müttefikleri ile Mücadeleye Verilmelidir	18
3.2.12. Aşamalar Halinde Somut Hedeflere Odaklanılmalıdır	13
3.2.13. Halk Desteği Önemlidir	11
3.2.14. Hareketleri Koordine Eden Öncü Bir Yapı Olması Gerekir	12
3.2.15. Düşmanın Askeri ve Ekonomik Güç Kapasitesi Yüksek	7
3.2.16. Düşman Bilim ve Teknolojide Kendisinden Üstündür	6
3.2.17. Hareketin Uluslararasılaşması Gerekir	6
3.2.18. Düşman İttifaklarının Bozulması Gerekmemektedir	5
3.2.19. Düşman İçin Öncelik Çıkarlarıdır	5
3.2.20. Güvenli Alanlar Önemlidir	2
4. ÖRGÜTÜN DURUMU	49
4.1. İmkân ve Kabiliyetler	59
4.1.1. Güçlü Yönler	58
4.1.2. Zayıf Yönler	89
4.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları	72
4.2.1. Devlet Benzeri İdari Yapılanma	122
4.2.2. Bireysel (Yalnız Kurt/Tek Aktör/ Tek Başına Cihat)	99
4.2.3. Gerilla Savaşı	76
4.2.4. İntihar Saldırısı (İstishadi Eylem)	42
4.2.5. Hiyerarşik/Katı Yapı	34
4.2.6. Hücresel/Ağ Yapı	31
4.2.7. Farklı Coğrafyalarda Aynı İlkelerle Hareket Eden Gruplar	27
4.2.8. Gizlilik/Yeraltı Yapılanması	17

4.2.9. Suikast	14
4.2.10. Düzenli Ordu/Geleneksel Savaş	11
4.2.11. İngimasi (Fedai Tarzı Eylem)	10
4.2.12. Sivil Direniş	4
4.3. İhtiyaç Duyulan Hususlar	18
4.3.1. Gizlilik	175
4.3.2. Propaganda	87
4.3.12. Basın Yayın/İletişim/Medya Araçları	85
4.3.3. Liderlik/Lider Kadro	160
4.3.4. Halk Desteği	139
4.3.5. İnsan (Eleman)	136
4.3.6. İdeolojik (Dini ve Siyasi) Eğitim	135
4.3.7. Moral/Sabır/Savaşma İradesi	114
4.3.8. Keşif/İstihbarat ve İKK	112
4.3.9. Barınma/Sığınma/Gizlenme Yerleri	103
4.3.10. Askeri Eğitim	102
4.3.11. Örgüte/Lidere Biat (Bağlılık ve İtaat Etme)	92
4.3.12. "Mücahit" Gruplarla İşbirliği ve Koordinasyon	77
4.2.13. Toplanma ve Organize Olma (Cemaat)	62
4.3.14. Finans Sağlama/Finansal Güvenlik	62
4.3.15. Uzmanlaşma/Branşlaşma	56
4.3.16. İdari Yönetim Tecrübesi ve Yeteneği	52
4.2.17. Örgüt İçi İletişim Yöntem ve Araçları	50
4.3.18. Meşruiyet	38
4.3.19. Lojistik Destek	26
4.3.20. Silah/Teçhizat	26
4.3.21. Disiplin	24
4.3.22. Çatışma Tecrübesi	11
4.2.23. Dış Destek	5
5. DÜŞMANIN DURUMU	62
5.1. İmkân ve Kabiliyetler	36
5.1.1. Güçlü Yönler	91
5.1.2. Zayıf Yönler	53
5.2. Organizasyon Yapısı ve Hareket Tarzları	398
5.3. Uyguladığı Strateji ve Yöntemler	85
5.3.1. Proxy Kullanma (Vekalet Savaşı)	218
5.3.2. Propaganda/Manipülasyon/Algı Yönetimi	109
Sivil Toplum Kuruluşlarını Kullanma	1
Basın/Medya/İletişim Araçları Kullanma	53
5.3.3. Bölgesel ve Uluslararası İttifaklar Oluşturma	122
5.3.4. Toplumu Yozlaştırma (İdeoloji, Eğitim, Kültür)	116
5.3.5. Askeri İşgal	87
5.3.6. Böl ve Yönet	38
Hizipleri Tamamen Ayrıştırma/Birbirleriyle Çatıştırma	14
"Tekfirci" Kesimleri Kullanmak	13
"İlmî" kesimleri kullanmak	13
5.3.7. Ceza-Adalet Sistemi (Yakalama/Gözaltına Alma)	53
Yakalanan Teröristlerin Devletler Arası Teslimi	10
Terörle Mücadelede Hukuki Mevzuatın Genişletilmesi	4
5.3.8. Hava Sadırları/Hava Desteği	67
5.3.9. Halka Zor/Baskı Uygulama	57
5.3.10. Toplumu Yeniden Şekillendirme (Yaşam Tarzı, İnanç, Ahlak)	56
5.3.11. Ayrım Gözetmeksizin Kuvvet Kullanma	53
5.3.12. Hükümetlere Siyasi Baskı Kurma	44
5.3.13. İstihbarat ve Bilgi Paylaşımı Faaliyetlerini Artırma	42
5.3.14. Örgütün Finansal Kaynaklarını Kurutma	28
5.3.15. Lider Kadroyu Etkisiz Hale Getirme (Dekapitasyon)	25
5.3.16. Askeri Yığınak Yapma/ Üsler Kurma	22
5.3.17. Örgütün Güvenli Alanlarını Ortadan Kaldırma	20
5.3.18. Teknolojik Üstünlükleri Kullanma	18

5.3.19. Ekonomik Varlıklarını/Çıkarlarını Koruma	16
5.3.20. Hedef Ülkenin Yönetim Biçimini Değiştirme	10
5.3.22. Anlaşmazlıkları/Çatışmaları Teşvik Etme/Kışkırtma	8
5.3.23. Mevcut hükümeti devirmek	7
5.3.24. Örgütün Halkla Arasındaki Bağlı Ortadan Kaldırma	7
5.3.25. Ekonomik Ambargo Uygulama	6
5.3.26. Askeri Darbe Yapılmasını Destekleme	6
5.3.27. Zorla Yerinden Etme (Tehcir)	3
5.3.28. Radikalleşmeyle Mücadele	2
5.3.29. Güvenlik ve Kolluk Birimlerini Artırma	2
5.3.30. Sınır Bölgelerindeki Kontrolleri Artırma	1
6. POLİTİK KOŞULLAR	57
6.1. Yerel ve Bölgesel Politik Gelişmeler	596
6.1.36. Umman	1
6.1.35. Birleşik Arap Emirlikleri	1
6.1.34. Orta Doğu	3
6.1.33. Lübnan	4
6.1.32. Kuzey Afrika	1
6.1.31. Orta ve Doğu Asya	4
6.1.30. Bahreyn	1
6.1.29. İhvan Hareketi	9
6.1.28. Sahva (Sahve) Hareketi	15
6.1.27. Körfez	2
6.1.26. Mağrip	1
6.1.25. Horasan	1
6.1.24. Arap Yarımadası	6
6.1.23. Doğu Türkistan	1
6.1.22. Hindistan	2
6.1.21. Endonezya	2
6.1.20. Somali	3
6.1.19. Sudan	4
6.1.18. Libya	10
6.1.17. Fas	1
6.1.16. Cezayir	8
6.1.15. Tunus	2
6.1.14. Kuveyt	4
6.1.13. Pakistan	8
6.1.12. İran	23
6.1.11. Suudi Arabistan	10
6.1.10. Yemen	7
6.1.9. İsrail	10
6.1.8. Filistin	11
6.1.7. Türkiye	18
6.1.6. Ürdün	4
6.1.5. Mısır	15
6.1.4. Lübnan	7
6.1.3. Afganistan	27
6.1.2. Suriye	55
6.1.1. Irak	53
6.2. Uluslararası Boyuttaki Politik Gelişmeler	226
7. COĞRAFİ KOŞULLAR	17
7.1. Jeostratejik Konum	71
7.2. Beşerî Coğrafya	56
7.3. Operasyonel Arazi Yapısı	72
7.3.1. Kırsal Alanlar	37
7.3.2. Meskûn Alanlar	84